

TANTRIK TEXTS

EDITED BY
ARTHUR AVALON

VOL III

PRAPANCHASĀRA TANTRA

5A1T1
AVA III

EDITED BY
TĀRĀNĀTHA VIDYARATNA

5A1T1
PRA/TAR

176

CALCUTTA
SANSKRIT PRESS DEPOSITORY
CORNWALLIS STREET

LONDON
LUZAC & CO
46 GREAT RUSSELL STREET W.C.

1914

INTRODUCTION

THE Prapancha is the extended universe composed of the five elements (Mahâbhûta) or "Ether," "Air," "Fire," "Water," "Earth." The title of the work, therefore, means the essence, or the account, of the Prapancha.

This celebrated text is attributed to the great philosopher and devotee Shangkarâchâryya. At the time printing was commenced it had not been previously published but after the receipt of the Text from the press and when this Introduction was being prepared, the twentieth and twentyfirst volumes of the collected works of Shangkara were published by the Vani Vilâsa Press at Srirangam, Madras, containing the present work. An examination, however, of its text has shown it to contain some errors and therefore this present edition, even apart from the Introduction which follows, will not prove to be unnecessary.

In preparing this edition use has been made of three manuscripts: one in the possession of the Asiatic Society of Bengal, another the property of the Varendra Anusandhâna Samiti of Rajshahi, and a third belonging to Sri Akshaya Kumâra Maitra. This third manuscript was formerly the property of the late Achalananda Swâmi and is, according to the information one of his Shishya's, in the Guru's own handwriting.

As I have said this work is in India currently attributed to Shangkara the author of the Shârirakabhâshya and was, therefore, included in the collection above mentioned. The author of the Prapanchasaravivarana states that Shiva is the author of this work through his incarnation (Avatâra) the philosopher Shangkara. The names of other Shangkaras occur in Tantrik literature such as the son of Kamalâkara the author of the Vasinatattvabodhini or Tarârahasya vrttikâ and the Shangkara who is a commentator upon the Shatchakranirûpana published in the preceding volume of this series. The colophon at the end of the Madras edition refers to its composer as Bhagvân Shangkarâchâryya, 1

title which is only applied to the author of the *Shārirakabhāṣya* who is believed to have been an incarnation of Shiva Himself. It is not stated, however, whether that colophon appears in the manuscript from which the Madras edition was prepared. In the three manuscripts on which this edition is based there is no such colophon. Whether, however, the work is rightly accredited is another question. It is common knowledge that in the history of all religions, works are attributed to great names to gain for them an authority which their real author could not perhaps have achieved. Doubtless some writings which pass under the great name of Shankara are not really his. I have pointed this out in connection with one of the hymns attributed to him and which I have published⁽¹⁾ in collaboration with my wife Ellen Avalon. So again we find the *Tārāpajjhatika Stotra* (which is given in the Tantrik compendium the *Tārā rahasyavṛttikā* above mentioned) attributed to *Shangkarāchāryya* though the same hymn is elsewhere in another manuscript ascribed to the *Atharvaniyo Upanishad* ⁽²⁾. In support of the accredited authorship I have been referred, in addition to the general style and authoritative tone of the work, to the 60th verse of the 20th *Paṭala* where in enumerating the different *Avatāras* the name of Buddha is omitted. Now Buddha has been recognised as one of the ten *Avatāras* from the days of the *Purānas* to those of Jayadeva. It has, therefore, been suggested that only an author of the authority of *Shangkarāchāryya* who in particular strongly combated the Buddhist doctrines would have presumed thus to run counter to such a recognised tradition. On the other hand, in one of the smaller hymns attributed to *Shangkarāchāryya* Buddha is recognised as one of the *Avatāras*. Further in support of the accredited authorship we have the fact that both *Rāghava Bhaṭṭa* in his commentary on the *Shāradātīlaka* and *Kālīcharana* in his *Shatchkranirūpana* refer to the author of the *Prapanchāsāra* as *Shrīmadāchāryya* by which term the great Shankara alone is meant. I leave however others, who may think that the contents of the work itself notwithstanding its authoritative tone and general style tell against the tradition as to its authorship, the developement of their thesis.

Whoever the author may be the Tantrik character of the text admits of no doubt. It is constantly cited as an

(1) Hymns to the Goddess, page 95

(2) The name of the *Upanishad* is given as it appears in the manuscript

authority in other Tantrik works, notably by Rāghava Bhatta, one of the greatest of Tantrik commentators, the author of the Bhāṣya on the celebrated Shāradātīlaka of Lakṣhmaṇ-āchāryya. It is also referred to by Kālicharana in his notes on the Shat-chakramūpana and by Viśvanātha in the Shat-chakravṛtti and by many others. The work is not only frequently quoted, but it has been the subject of general commentaries, namely the Prapanchasārasambandhadīpikā, the Prapanchasāraṇīvarana, and the Prapanchasārasāraṇgraha, the last two dealing chiefly with ritual and Mantra. Further than this the philosophical doctrine relating to sound-creation, the general terminology, Devatās of worship and the ritual character of its contents from the fifth chapter to the end of the work makes any further elaboration of this point unnecessary which will be obvious to any one who is conversant with the Tantras and the present text. For others I need only for example draw particular attention to the reference to the Tantrik Bhūtashuddhi rite, the detailed account in the ninth chapter of the worship of Tripurāvidyā and to the Japa, Vija, Yantra, Mudrā and so forth which as H. H. Wilson (1) long ago pointed out are distinguishing marks of Tantrik ritual.

Having, however, regard to the alleged authorship the question may be asked, whether the work should be described as a Tantra or Tantrik text, such as, for instance, the *Shāradātilaka Shāktānandītaranginī* and like works. If it be not an original Tantra then the authoritative style and form of the work would render it more akin to the *Shāradā* than to the *Shāktānandītaranginī*, *Tantrasāra*, and other similar works which do not profess to be anything but compendia. The Madras edition says—*Bhṛṅgat Shri Shṅkarāchāryya viraçhita, that is, "composed or compiled by Bhagavān Shṅkarāchāryya"*. If it be the fact that it is the original composition of *Shṅkarāchāryya* then unless we can regard the work as the teaching of *Shiva* in his *Avatāra* as the great philosopher it would not be a Tantra in the proper sense of the term. For such a view however there is the authority of the statement of the *Prapinçhāśivavivaraṇa* to which I have referred. Still less would the text be such a Tantra if the author was some other *Shangkara*. On the other hand the form in which the work appears is that of a discourse of the *Mūlāvishṇu* in answer to questioning by

Brahma An old and learned Orissan Pandit to whom this question was referred stated to me his opinion to be that Shangkara was not the author of the work but its redactor or compiler thus occupying the same position in regard to it as the *Rishis* did to the Vaidik Shruti. The question has importance because amongst other reasons of the fact that the Mahasiddhasara Tantra includes a Tantra called the Prapanchasara amongst the group of 64 assigned to the Rathakranta (1) Whether the Tantra there referred to is the text before us I cannot say. It may be another of the same name. Thus we find in the group of Tantras mentioned by the Mahasiddhasara the Panchadashi. All are aware that the Panchadashi is not a Tantra but a Vedantik treatise. It is possible however that a Tantra was also so called just as there is one which is entitled Matsyasukta. I have been informed though I have not yet seen any such manuscript that there was an ancient Tantra called Prapanchapanchaka and it has been suggested that the text before us is a summary of that work. The title is not inconsistent with such view. For sara may here refer either to the essence of the material world (prapancha) or to a summary of the Prapanchapanchaka though in that case the title would more properly be Prapanchapanchakasara in the sense of the word sara as used in the title of the well known treatise of Krishnananda the Tantrasara.

Whatever be the authorship the question last discussed seems to be concluded by the statement contained in the work itself. For at v 62 Chapter 33 Mahavishnu says

Oh Lotus born! in this Tantra (Tantre smin) I have shown Thee the Prapancha in its five fold aspect (2)

The text is a very important one and service would be rendered by its complete translation. A summary of the work which deals with the worship of all the Devatas is as follows —

(1) See Introduction to my edition of the first part of Principles of Tantra

(2) It must however be noted that the word Tantra is sometimes used in a wider sense that is in a sense which it is not an original Tantra e.g. the Shāradā speaks of itself as a Tantra. See Introduction to my Principles of Tantra Vol I

CHAPTER I

At the close of the period of dissolution (Pralaya) Brahmâ, Vishnu and Rudra(1) who are respectively distinguished by the Gunas (Gunaprabhinna) Rajas, Sattva and Tamas appeared. Wondering how it was that They came into being and the object thereof they approached Nârâyana (here the Mahâvishnu) then resting in the Ocean of Nectar and began to sing His praises. Pleased thereat He displayed to Them His great and beauteous form, the sight whereof awed and astounded them.

Brahmâ then said " Oh Lord, be merciful and tell us who we are and whence we have sprung, what is our cause and what is that which we are to do (Kriyâ) "

Nârâyana replied " You have been brought forth by the Eternal Imperishable (Akshara). Your respective work is to create, to preserve and to destroy "

Brahmâ then asked " What is the Eternal Imperishable, what is Its nature, whence has It come? "

Nârâyana replies with a discourse on the creation of the world and teaches Brahmâ, Vishnu, and Rudra the nature of Purusha and Prakṛiti(2) or Pradhâna(3) the two supreme Tattvas (4). Of the twenty-five Tattvas, Purusha and Prakṛiti are stated by the Mahâvishnu to be eternal (Nitya), Prakṛiti extending over and enveloping the whole universe " including Thee Oh Brahmâ and Myself Nârâyana ". Of Prakṛiti the latter says " She knows Herself. None know Her but I as Kâla only. Kâla it is (He say-) who effects Vikṛiti or change in Prakṛiti with Her three gunas, Sattva, Rajas and Tamas(5) which exist throughout the whole universe and permeate all the Vikâras (6) ". The Mahâvishnu continues His discourse of which the following is a summary

(1) For they are the effect of the working of Prakṛiti and manifest Her gunas though in different proportions according to Their specific activities.

(2) See note at p. 29 post.

(3) See note at p. 29 post.

(4) Prakṛiti is the invisible ultimate source as noumenal matter of all manifestation through whose contact with Purusha the whole universe arises.

(5) With their characteristics of happiness, sorrow and delusion and functions of revealing, inciting to activity and veiling or suppressing respectively. Guna is that which works for another as they do for Purusha. See my Introduction to the Mahânirvâṇa Tantra under the heading " Guna. "

(6) Or effects or transformations of Prakṛiti.

Prakṛiti by contact with the light (Jyotiḥ)(1) is Chinmātrā (2) In the desire to create She "solidifies" or "thickens" (Vichikīrṣhu ghanibhūtā) and appears as Vindu (3) Through the instrumentality of Kāla the Vindu divides itself into three, viz, Sthūla (gross) Sūkṣma (subtle) and Para (supreme) These are Vija, Nāda(4) and Vindu,(5) respectively. On this self division of (the supreme) Vindu there arises an inarticulate sound (Avyaktarava)(6) which is the Shabda Brahman or Sound Brahman (7) The latter is beyond speech (Avāchya) and is understandable to Itself alone (Śvasangvedyasvarūpa) (8) The wise know "sound" to be the Shabda-brahman It permeates all substance and in the animal body exists as the five "elements" (Panchabhūtāt-makadeha)

From this sound originates Mahat(9) or Buddhi and from the latter Ahangkāra which is threefold Vaikārika,

(1) Puruṣa

(2) That is, She who is in the first place Tat-tva (mere "thatness") quickens under the influence of Chit or consciousness which according to the Sāṅkhya system She reflects, then She longs to create (Vichikīrṣhu) and "solidifies" (Ghanibhūtā) and appears as Vindu See post and notes The verse is quoted variously and read, also Chinmātra referring to the Light

(3) That is the Kāraṇa or Causal Vindu which the Brahman becomes after passing from its state in Pralaya to that called Vichikīrṣā when Karma ripens As to the meaning of this, see Arthur Avalon's Introduction to "The Six Centres and the Serpent Force"

(4) Sā tattvasangjñā chinmātrā jyotiḥśāś sannidheṣṭadā

Vichikīrṣhurgghanibhūtā kvachidabhyeti vindutām

Kālena bhidyamānastu sa vindurbhavati tridhā

Sthūla sūkṣma paratvena tasya traividhyamūḥyate

Sa vindurnādavijatvabhedena cha nigadyate

(5) That is the Kārya or effect Vindu as Nāda is the Kriyā Vindu

Another reading given by Kālīcharana substitutes dvividhā for tridhā in the third line and the remaining lines differ According to this version the division is two fold into Haṅg and Saḥ (See Vol II Tantrik Texts p 66) the combination being Haṅgvaḥ

See Introduction to my Edition of Mahāmūrtana Tantra

(6) See as to this Rāghavabhaṭṭa's commentary on the Shāraṭātilaka and p xxi of my Introduction to the Mahāmūrtana Tantra

(7) So also the Shāradātilaka (ch 1) says — Bhidyamānāt parāvindoravyaktātmā ravo bhavati

Shabdabrahmeti tam prābhuḥ

(8) Thus (to illustrate the meaning of this term) whereas others may see in me a man I alone really know what a man is and what I am One must be a thing to know what it is The existence of Prakṛiti is only inferrible from Her effects which exist in their cause

(9) It is said that this word does not as is generally supposed mean great but is derived from Maghas which means Light (Jyotiḥ)

Tajāsika, and Bhautika (1) From Ahangkāra issued the five Tanmātras, (2) from which were developed the five gross elements (Mahābhūta) (3) viz, "ether," "air," "fire," "water," "earth" (4) From Ahangkāra through Shakti with Guna and Dosha (5) urged by Kāla, sound is produced and from sound, ether (Ākāśa), from ether, air (Vāyu), from air, fire (Agni), from fire, water (Jala), and from water, earth (Prithivī) The Mandala of ether is circular and of air hexagonal (6), of fire triangular, that of water resembles a crescent moon and that of earth is a square Ether contains air, and air fire, fire contains water, and water earth and in earth is all that is moving and motionless in the universe (7) From Ahangkāra also issue the five organs of action (Karmendriya), namely the anus feet, genitals, mouth and hands the functions of which are excretion, walking, procreation speech and the power to hold, the five organs of knowledge (Jñānendriya), viz, eye, ear, nose, tongue and skin and the internal sense (Manas)

(From the combination of these elements the whole material world or Prapancha is produced) (8) (Mūlaprakṛiti is Prakṛiti only) but Mahat Ahangkāra and the five Tanmātras these seven are both Prakṛiti and Vikṛiti (9) The

(1) That is the pure, passionate, and dark or elemental aspects of Ahangkāra in which the gunas Sattva, Rajas and Tamas predominate respectively. According to the Sāṅkhya the first produces the eleven senses, the last the Tanmātra or cause of the gross elements (bhūta) and the second produces both. According to the Śhaiva school the first is said to produce Manas the second the ten senses, and the third as above. See Bhaskararāja's Comm. on Lalitāsahasranāma v. 397.

(2) The subtle imperceptible (to ordinary sense) thing in itself of which there are five, viz, Śabda (sound) Sparśa (touch) Rupa (form and sight) Rasa (taste) Gandha (smell) that is sound as such touch as such etc.

(3) Perceptible or the senses or those products which are made up of them.

(4) So ether (Ākāśa) arises from the Śabda Tanmātra and its Guna is Śabda. The word 'element' is here retained for default of any better term though the 'ether' etc. here spoken of is not to be confounded with the elements air, fire, earth and water in an English sense.

(5) See post p. 11 et seq.

(6) Not in the ordinary sense of a hexagon but of a figure with six points which is formed by two equilateral triangles (one reversed) superimposed.

(7) That is all things may be resolved into ether the latter is sublimed into water and water into fire and so on until ether is reached which potentially contains them all.

(8) The parentheses in English here and later on are added to the text in a form which gives continuity to the summary.

(9) That is both cause and effect they are each the effect of the preceding cause and the cause of the succeeding effect. Prakṛiti is cause. The seven or Mahat

remaining sixteen Tattvas, viz, the ten Indriyas, Manas, and the five Mahābhūta are purely Vikṛiti. They are called the sixteen Vikāras. The eight Prakṛtis are Avyakta, (1) Mahat, Ahangkāra and the five Tanmātras the last seven being also Vikṛitis of Prakṛiti. The Karanas (2) are Buddhi, Ahangkāra, Chitta and the Indriyas both Jñāna and Karma (3)

(Nārāyaṇa then gives the divisions of time from the minutest, namely the Lava to the duration of Brahmā's life (or a period of 36,000 days and nights, each of 8,640,000 000 human years duration) as follows —

1 Lava = the time it takes to pierce a lotus leaf with a needle	1 human year = 1 day of the Devas
36 Lavas = 1 Truti	360 days of the Devas = 1 celestial year
30 Trutis = 1 Kālā	2 000 celestial years = 1 age (Yuga)
30 Kālās = 1 Kāshika	1 000 Yugas = 1 day of Brahmā
30 Kāshikas = 1 Nimesha	1 000 Yugas = 1 night of Brahmā
8 Nimeshas = 1 Mātrā which is equal to one breath (Shvāsa)	10 days and nights of = 1 month of Brahmā
360 Shvāsas = 1 Danda or Nādikā	12 months of Brahmā = 1 year of Brahmā
2 Nādikās = 1 Muhurta	100 years of Brahmā = the period of the life of Brahmā
30 Muhurtas = 1 day	The duration of Brahmā's life = that of the outgoing breath (nishvāsa) of Kālā
30 days = 1 month	
12 months = 1 human year	

The sun, moon, fire and all Devatās are in constant movement for the preservation of the world. (The close of the day of Brahmā or Kalpa is followed by a night of Brahmā and this is what is called the intermediate dissolution or Pralaya of which there are as many as there are nights in the life of Brahmā. At the close of Brahmā's life with the in drawn breath of Kālā there is the great dissolution or Mahā pralaya). At the time of dissolution says Nārāyaṇa all the universe re-enters Prakṛiti.

Nārāyaṇa then treats of the generation of bodies. In Prakṛiti which is moved by Kālā there are four kinds of bodies, namely, those which spring from the ground (Udbhija)

Ahankāra and the five Tanmātras are both cause and effect and the sixteen or the eleven senses (Indriya) including Manas and the five elements (Bhūtas) are effects only. Puruṣa is neither cause nor effect. All effects exist in their causes. Prakṛiti and Puruṣa have themselves no cause.

(1) Mulaprakṛiti or unmanifested Prakṛiti whom the Pancharatra Agama calls the one Mother of the universe the Mother of the scriptures, Sarasvatī who has no origin. Avyakta on the other hand is Mahat and the other categories for they are manifested.

(2) A Karana is that by which another thing is done, an instrument or agent.

(3) The inner agents (Karana) are Buddhi, Ahankāra, Chitta and Manas which sums up in itself and presides over the ten outer agents or senses (Indriya) of knowledge and action.

from moisture (Svedaja), those which issue from eggs (Andottha) and lastly such as have their origin in the uterus. Motionless things (such as trees, etc.) are called Audbhida or Udbhija as they pierce through the ground. The Svedaja originate from the combination of the five elements. The Andaja or Andottha are produced by Shukra (semen) and Shonita (female ovum), and are formed into a ball. The Jarāvuja sprung from the uterus is the result of sexual intercourse. It is born with a body which contains the twenty-four Tattvas. Vāyu ("air") or nerve force takes the discharged semen and there mingles it with the seed of the Shonita. The seed of the female is called Māyīya and that of the male is Kārmana. The uterine an nourishes the united seeds (Vija) which are called Ānava (or Ālaya) and in which, in subtle forms, the twenty-four Tattvas exist. If there be a preponderance of Shonita the child becomes a female, if the proportions are even the child becomes hermaphrodite and when Shukra predominates then the child becomes a male. The combined seeds in the course of the day by the action of air, fire, and water solidify into a body the size of the mother's thumb. Next day the embryo becomes a frothy body (budbudakāra). In the course of fifteen days it becomes quadrangular in shape and draws nourishment from the food taken by the mother. In time by the action of Vayu (in the uterus) a straight long Nādi (nerve or artery) called Sushumnā is produced. The mouth of the Nādi is downwards (that is in the Mūlādhāra). There is a Nādi on each side of it. That on the left is Idā and that on the right is Pinggalā. With these seven other Nādis are connected. Idā, connected with the left scrotum encircles Sushumnā, passes by the right hip, goes to the heart—and thence passing by the left shoulder proceeds to the right nostril. Pinggalā originating from the right scrotum goes in a similar way to the left nostril.

The other Dhamanis (Nādi) above mentioned are Gāndhārī, Hastībhvā, Pushā, Alambushā, Yashasvinī, Shangkhini, and Kuhu. These are ramified all over the body. The embryo continues to increase drawing its nourishment from the food taken by the mother through a Nādi which is attached to the wall of the uterus. As it goes on increasing it receives a part (Kalā) of the Supreme Light (Paramajyotiḥ) and this Kalā is consciousness (Kṣhetrajatā). The body which is thus possessed of consciousness is 'compounded of the elements (Bhautika) and has qualities of its own (Saguna). In the case of the male the testicles fully

INTRODUCTION

exist, but in the case of the hermaphrodite only slight. The female embryo has none

Besides the central Nadi Sushumnâ there are various other Nâdis with branches and sub-branches and altogether they are 300,000 in number. Vâyu (v post p 11) passes throughout the body by means of these Shiras (Nadi) Vâyu is spread all over the body from the Mûlâdhâra upwards proceeding along Ida and Pinggalâ towards the nostrils and thereafter stops at a distance of twelve fingers breadth therefrom. There is a constant upward and downward movement of Vâyu along the path of the Sun and Moon (1). Different views are held about this consciousness (Chetana). Some speak of it as the effect of Shukra and Shonita others as produced by the food taken by the Mother. Others again say that it is the product of the Râsa (essence juice) of the food or lymph chyle. Some speak of it as the effect of Karma others as a manifestation (Vyâpti) of the Parama Dhâma (Supreme Light). Some again say that the body and the Âtma of the father repeatedly act and re-act the one upon the other with the result that the lustrous supreme Light is communicated by Maruta (Vâyu) to the Shukra as it were the light from one lamp to another. Others suppose that when the material body of elements (Bhautika) is born the Jivâtma issuing elsewhere comes and enters it.

Narâyana then says that the great (Mahiyasi) Prakriti is distinguished by the Gunas (Gunabhinna) and is Tridosha (v post). She pervades and possesses the qualities (Guna) of the five elements. The seven substances or fundamental principles (v post) are Her characteristics (She is Saptadhatubhinnâ). She is in the Indriyas both in the five Karmendriyas and in the five Jnânendriyas (She is Panchabuddhiprabhâvini). She issues from the unmanifested state when quickened by Her proximity to the Supreme Light. When She is well awakened by the Supreme Light then She is Manas and of great power and is in the state of uncertainty—certainty (Sangkalpavikalpakṛitya). When in the act of determining with certainty (nishchinute) then She is called Buddhi or determination. When She knows Herself as the knower She is Ahangkṛti (Ahangkâra). When She withdraws into Herself (abhinivâṭe) She is Herself alone.

(1) That is Ida and Pinggalâ.

When She the Great One is moved to manifest Herself in Her different ways it is then that the sound which issues upon the bursting of the Vindu becomes clearly perceptible

CHAPTER II

Matured in this way the embryo goes on increasing at every moment of time. It is first composed of six parts, *viz*, head, two hands, two legs, and the middle portion. Consciousness then enters these six parts. If the *Doshas viz*, *Vâta* or *Vâyû*, *Pitta*, *Kapha* are favourable then eyes, nose, mouth, ears, cheeks, chin, chest, belly, breasts and so forth are formed.

[At this point it is necessary to make an explanatory digression. These three terms are generally translated air, bile, and phlegm. While, however, they have this significator they, however, mean a great deal more. (1) *Vâyû* is not atmospheric air nor is it an effete material such as gas generated during the process of digestion. Sushruta defines it as a force which sets the whole organism in motion. It is the principal factor which determines the genesis, continuance and disintegration of the living body. Its vibration takes a course as the controller of the correlative functions of the system. Taking into consideration the various functions which the living body has to perform this *Vâyû* is classified into *Prâna*, *Udâna*, *Samâna*, *Vyâna* and *Apana* which are said to correspond with the divisions of functions performed by the cerebro spinal and sympathetic nerves of Western physiology. The Tantras abound in description of the *Nâdichakras* (nerve plexuses) and give detailed accounts of the motor, sensory, and mixed nerves according to differences in their functions and relations.

In Chapter XV of the *Sûtrasthânam* of the Sushruta it is said that the imparting of motion to the body (*Praspananam*), the carrying of the sensations of the respective sense organs (*Udvahanam*), the passing down of food to its proper receptacles (*Puranam*), the separation of excretions from the assimilated food matter (*Viveka*), and the retention and evacuation of urine, semen, etc., (*Dharanam*) should be ascribed to the functions of the five kinds of *Vâyû* which support the body.

(1) For what follows on the medical side I am indebted and refer my reader to the Sushruta Sanghitâ an English translation of which with a very useful introduction has been published at Calcutta by Kaviyâja Kunjalâla Bhishâgratna.

exist, but in the case of the hermaphrodite only slightly. The female embryo has none.

Besides the central Nâdi Sushumnâ there are various other Nâdis with branches and sub branches and altogether they are 300,000 in number. Vâyu (v post p 11) passes throughout the body by means of these Shirâs (Nâdi). Vâyu is spread all over the body from the Mûlâdhâra upwards proceeding along Idâ and Pinggalâ towards the nostrils and thereafter stops at a distance of twelve fingers breadth therefrom. There is a constant upward and downward movement of Vâyu along the path of the Sun and Moon (1). Vâyu goes to the north by the left to the south by the right. Different views are held about this consciousness (Chetana). Some speak of it as the effect of Shukra and Shonita; others as produced by the food taken by the Mother. Others again say that it is the product of the Rasa (essence juice) of the food or lymph chyle. Some speak of it as the effect of Karma; others as a manifestation (Vyâpti) of the Parama Dhâma (Supreme Light). Some again say that the body and the Âtmâ of the father repeatedly act and re act the one upon the other with the result that the lustrous supreme Light is communicated by Mâruta (Vayu) to the Shukra as it were the light from one lamp to another. Others suppose that when the material body of elements (Bhautika) is born the Jivâtma issuing elsewhere comes and enters it.

Narayana then says that the great (Mahiyasi) Prakriti is distinguished by the Gunas (Gunabhinnâ) and is Tridosha (v post). She pervades and possesses the qualities (Guna) of the five elements. The seven substances or fundamental principles (v post) are Her characteristics (She is Sapta dhâtubhinnâ). She is in the Indriyas both in the five Karmendriyas and in the five Jnanendriyas (She is Pancha buddhiprabhavinî). She issues from the unmanifested state when quickened by Her proximity to the Supreme Light. When She is well awakened by the Supreme Light then She is Vîanas and of great power and is in the state of uncertainty—certainty (Sangkalpavikalpakṛitya). When in the act of determining with certainty (nishchinnate) then She is called Buddhi or determination. When She knows Herself as the knower She is Ahangkṛiti (Ahangkâra). When She withdraws into Herself (abhihitatc) She is Herself alone.

(1) That is Idâ and Pinggalâ.

When She the Great One is moved to manifest Herself in Her different ways it is then that the sound which issues upon the bursting of the Vindu becomes clearly perceptible

CHAPTER II

Matured in this way the embryo goes on increasing at every moment of time. It is first composed of six parts, viz., head, two hands, two legs, and the middle portion. Consciousness then enters these six parts. If the Doshas viz., Vata or Vāyu, Pitta, Kapha are favourable then eyes, nose, mouth, ears, cheeks, chin, chest, belly, breasts and so forth are formed.

[At this point it is necessary to make an explanatory digression. These three terms are generally translated air, bile, and phlegm. While, however, they have this significance they, however, mean a great deal more (1) Vāyu is not atmospheric air nor is it an effete material such as gas generated during the process of digestion. Sushruta defines it as a force which sets the whole organism in motion. It is the principal factor which determines the genesis, continuance and disintegration of the living body. Its vibration takes a course as the controller of the correlative functions of the system. Taking into consideration the various functions which the living body has to perform this Vāyu is classified into Prāṇa, Udāna, Samāna Vyāna and Apāna which are said to correspond with the divisions of functions performed by the cerebro-spinal and sympathetic nerves of Western physiology. The Tantras abound in description of the Nāḍīchakras (nerve plexuses) and give detailed accounts of the motor, sensory, and mixed nerves according to differences in their functions and relations.]

In Chapter XV of the *Sūtra-thinam* of the *Suśruta* it is said that the imparting of motion to the body (*Praspaṇḍanam*), the carrying of the sensations of the respective sense organs (*Udāhanam*), the passing down of food to its proper receptacles (*Purānam*), the separation of excretions from the assimilated food matter (*Viveka*), and the retention and evacuation of urine, semen etc. (*Dhuranam*) should be ascribed to the functions of the five kinds of *Vayu* which support the body.

(1) I am at so - so on the new call 'e' later 'e' ted an level very realer to the
such as a sang! than in fact it trans at one of which with a very nice ul ntro-act a
has been p' - s e l a' Cal u ta by has rija kun alla Fhisikagatos

In short the term Vayu not only means nerve force but is extended to include any kind of electro motor or molecular force (as when we speak of the Vayu of the soil) though the term is now loosely applied to signify gas or air

The functions of the Pitta consists in metamorphosing the chyle to protoplasmic substance and is thus said to correspond to the metabolism of Western physiology. It means both bile and metabolism of tissues as well as the bodily heat which is the product of the latter. All metabolic processes in the organism whether constructive or destructive are called Pitta which is said to be in the products of those processes whether serum bile blood albumen etc which are either essential to the substance of the body or to the proper performance of any organic function. It also has five subdivisions according to functions and locations viz — Pachaka Ranjaka Sadhaka Alochaka and Bhrajaka or digestive heat or bile pigment rhythmic cardiac contractions the Pitta of sight and in the skin. The Sushruta in the Chapter cited says that pigmentation (Ranjaka) digestion and metabolism of tissues (Pachaka) the vitalisation and nutrition of protoplasmic cells (Ojakrit) origination of the faculty of intellection⁽¹⁾ (Medhakrit) these last two coming under the common heading Sadhaka the origination and preservation of eyesight (Alochaka) and the germination of heat and maintenance of bodily temperature (Bhrajaka) are the functions of the five kinds of Pitta which contribute to the preservation of the body through its fiery or thermogenetic potency (Agni karma)

Kapha or Shleshma is also of five kinds the functions of which according to Sushruta are the lubrication of the interior of the joints contributing to the gloss of the body to the formation of healthy granules in sores to the size of the body building fresh tissues imparting a pleasant or soothing sensation to the body increasing its strength and giving firmness to the limbs and thereby contributing to the welfare of the body by supplying it with its watery element

(1) The Editor of the two latest editions after stating that at Sadhaka which is situated in the heart and directly assists in the performance of cognitive functions by keeping up the rhythmic cardiac contractions says that it was perhaps this view of the heart construction which presupposed many ancient Indian physiologists to hold it to be the seat of cognition (Padarthānam)

At every moment the animal body dies. The etymological significance of the term *Sharīra* (body) which comes from the root *Shrī* "to wither up" testifies to ancient knowledge of the combustion which is taking place at every moment in the human system. The internal fires would unduly feed upon its constituent principles were it not for the cooling and watery principle of *Shleshāma* which surcharging it with its own essential humidity keeps intact the integration of its component molecules. The *Rasa* or lymph chyle which is formed out of the ingested food prevents the internal bodily fires from preying upon the vitals by coursing freely throughout the whole organism. The *Rasa* thus generated undergoes a kind of purification, the purified portions being called *Prasādhātū* and the excreted portion *Malabhātū*. *Kapha* or *Shleshāma* is that portion of *Rasa* which fills all the intercellular spaces of the body thus holding them together in a kind of cooling embrace⁽¹⁾ and prevents the combustion which would otherwise have been caused by organic heat.

Thus "air" is the correlative, as "fire" and "water" are the sustentative functions which, with generation, constitute the threefold activities of living matter. The lymph chyle or *Rasa* produced by the digested food potentially contains the elements (*Dhātu*) which build up the human organism through physiological metamorphosis. *Vāyu*, *Pitta* and *Kapha* are thus fundamental principles of the human economy or the primary subtle dynamics of organic life, when in virtue of their correlative and sustentative functions they ensure an equipoise among the different vital and physiological processes, essential to its perfect health. But when the equilibrium is disturbed, pathological conditions arise which form the *esse* of disease and then they are said to be transformed into *Doshas* or morbid diathesis⁽²⁾. They are denominated as *Malas* when observed in grosser or superficial principles of the organism producing those excretions or organic lesions which are the sphere of morbid anatomy. Thus *Vāyu*, *Pitta*, and *Kapha* embrace both the biological

(1) The root *Shrī* in Sanskrit means "to embrace". *Vāyu* comes from the root *Vā* (to move) and *Pitta* according to the author cited comes from "tap" (to burn) from which he says it should be inferred that motion, heat, and union and integration are the respective attributes of the vital *Vāyu*, *Pitta* and *Kapha* or *Shleshāma*. (Vol. I, p. 195.)

(2) Thus blood which is a fundamental substance (*dhātu*) of the organism may be designated a *doshā* when owing to congestion it produces a pathological condition.

and pathological principles of the organism. The same principles which sustain the organism are transformed into the dynamics of disease and the grosser excretory changes and organic lesions which form the subject of morbid anatomy and are sometimes confounded with the disease itself. It is, therefore, incorrect to translate Vāyu, Pitta and Kapha as "air", "bile" and "phlegm" except under those circumstances in which they are transformed into Malas but they are not "air", "bile" and "phlegm" in those planes of their functions which determine the genesis, growth, and continuance of the organism as well as its death, decay and disintegration. These principles thus embrace the whole sphere of organic existence (1)]

The text then continues as follows. The embryo is moved by Vāyu at the time of delivery. It issues with its head downwards causing great pain to its mother. At that time its eyes and nose are (in the uterus which is itself steeped) in the filth of the mother's intestines, and it repeatedly thinks of the thousands of sins committed by itself in previous births (which have caused it to be thus again re-born). It is tormented by the heat of the mother's body and is smeared with her secretions. Its body which is rolled up into a ball is agitated by Vāyus moving in all directions. It is at this time that it longs for liberation (Moksha).

Before this period Prāna and other Vāyus had lodged themselves in its body, Apāna and Prāna now pull against one another. When Samāna fans the fire of digestion then Vyāna goes with the extract produced thereby (Rasa) all over the body. Udāna accompanies Prāna. Nāga causes belching. Kūrmaka causes movement of the eyelids (1). Krikā causes hunger. Devadatta yawning and Dhananjaya causes various sounds (Rava) meaning apparently motions in the body and does not leave it even after death. As there are ten airs so there are ten fires in the body. Of these seven fires are in the seven substances (Dhātu) and three in sweat (Sveda), phlegm (Kleda) and entrails (Antra). The Dhātus are skin (Tvak), blood (Asrik), fat (Meda), bone (2) (Asthi), flesh (Māngsa), marrow (Majjā) and semen (Shukra).

(1) *op cit* of Kavirāja Kuṇḍalāla Bhīṣagratna whose exposition I have above condensed and re-arranged.

(2) According to the Kāmikāgama cited by Bhāskaraśāya (Laṭā V 116) the first five Dhātus are derived from Devī and the last two together with breath and vitality (Jīva) from Śhiva. The tenth substance is called Parāśakti.

dissolved Lasikâ working forward in the direction of the skin issues in the form of particles of perspiration. When Kapha is moved upward by Vâyu and Pitta then there is Praseka of the mouth and nose—that is apparently these organs function by salivation, dribbling, running at the nose and so forth.

Here follow some verses dealing with diseases and their causes. Thus from the taking of unwholesome food discharge from the penis (Prameha), strangury (Mûtrakrichhra), diarrhoea (Grahani) and other diseases arise.

It is next stated that after food of the six different tastes is introduced into the mouth it is made palatable by Kapha. The six kinds of taste of edible things are sweet, sour, salt, bitter, hot and astringent. Food first goes to the stomach (Āmāshaya) and then to the seat of bile (Pittāshaya) and through contact with it becomes pungent (Katuka). Entering the intestines it is matured by the bile. The essence (Rasa) which is produced by the process of digestion assumes the form of blood and so forth and is carried through the body by Vâyu. The refuse is collected by Anila (air). This is called the excretion. It passes into the small intestines (Grahani) and remains there for some time when it passes out by way of the anus. In a similar manner the watery part passes through the thin Nādis which spread all over the body into the bladder (Vasti). Vasti is the recipient (Āshaya) of urine (Mûtra) and is bent in shape like a bow. The water which passes out of it is called urine.

The embryo (Jantu) covered by the caul (Jarāyu) is moved by the Vâyu into the uterine passage. It is the way of all sinful beings that they strive hard to come out of the womb. "Oh Lotus-born" (Brahmā), says Nārāyana, "the ways (Vṛitti) of men are various and wonderful." It is then born and shakes with fear. It yawns and suffers from fever. It breathes heavily and cries through its terror.

The text then proceeds to deal with what is called the Bhāvas or states of sound (1). The Bhāva which first arises in the lowest Tāttvik centre the Mûlādhāra is called

---

(1) The whole of this verse occurs in the Alankāra Kaustubha as quoted in the Shabḍakalpāpadrūpa with the difference that the word Tāra is substituted for Bhāva.

Parâ.(1) In its next state it is Pashyanti.(2) When it reaches the heart (Hridaya) and is united with Buddhi it is called Madhyamâ.(3) Then in the mouth and with the desire for utterance it is known as Vaikhari(4) or uttered speech. From this last arises by the action of air (Pavana) all the letters.(5)

The letters are not clearly manifested because the necessary apertures have not appeared such as the throat and the like. Until these come into existence and become the seats of pronunciation the letters remain in their place of origin (Varnavyaktisthânasangstha). When the embryo reaches the stage (Bhâva) in which the thought arises. "I am knower" or "It is I who know" (Jnâtâ'smi) it acquires Buddhi, Ahangkâra, and Manas. Consciousness thus increases by degrees and causes the child to become attached to its mother, father and kinsmen. Drinking abundantly of the mother's milk it cries out when it desires to suck the breasts again. The sight of father, brother and uncles makes the child happy. Through this arising attachment to the world (Sangâra) the child forgets its actions in previous births, the agony endured in the mother's womb, and the pain caused on its delivery therefrom. When troubled it calls to its mother in half-formed words. These words are indistinct like the confused murmur of Kundalini(6) in the Mûlâdhâra.(7)

The aspects of Kundalini are various. She is the imperceptible omnipresent Shakti who is Kâma, Agni, Nâda, Târa(8) and Ong. Some call Her Shakti, others the Paramâtmâ.(9)

Her threefold aspect is that of the three *Gunas*, the three *Doshas*, (1) three colours (2) *Trayî* (3) the three *Lokas*, (4) the three lines (*Trirekhâ*) (5) She is *Tara* because She saves, (*Târaṇa*) and *Shakti* because She is the support (*Dhṛiti*) of all

In Her fourfold aspect She manifests as the *Sûkshma Karanas* (6) *Jagrat* etc (7)

In Her fivefold aspect She is represented by all things which are classified by five, such as the five groups (*Vargas*) of letters, the five colours (8) and the five *Vâyus* (9)

In Her sixfold aspect She is the six *Koshas*, (10) six *Ūrmiss* (11) and six *Rasas* (12) She it is who forms the divisions of the six-chambered *Yantra* (*Shadgunita Yantra*)

In Her seven fold aspect She is the component parts of *Târa*, (13) namely, *AUM*, *Vindu Nâda Shakti* and *Shânta* and the component parts of *Hrillekha* (14) or *H R I*, *Vindu, Nâda Shakti* and *Shânta* In Her seven aspect fold—she is the regions (*Loka*), Mountains (*Adri*), Islands (*Dvîpa*), *Pâtâla* (Nether Regions), Oceans (*Sindhu*) (15) Planets (*Graha*) (16) the Sages (*Muni*), (17) the Tones (*Svara*) and Substances (*Dhâtu*) (18) and all things which have a seven fold existence

(1) *V ante* p 11

(2) That is three colours of the three *Gunas*—white red black

(3) The three *Vedas*—*Rik Yajus* and *Sâman*

(4) *Bhuh Bhuvah Svah* or the upper terrestrial and nether worlds

(5) The three lines of the *Akathâdi* triangle of *Vahni Indu* and *Arka* See Introduction *Mahâsurvâna* and Six Centres *ante*

(6) *Buddhi Ahangkâra Manas* and *Chitta*

(7) *Jâgrat Svapna*, *Sushupti* and *Vadrâ* or *Turiya*

(8) The five elements are coloured transparency (ether) black (1) red (fire), white (water) yellow (earth)

(9) *Prâna Apâna Samân, Lâna Vyâna*

(10) *V ante*, p 11

(11) *V ante* p 13

(12) Or tastes *v ante* p 16

(13) The Mantra *Oṃ*

(14) A name for the *Vija* *Hrang* is to *Shakti* and *Shânta* See p 16 n 1 *post*

(15) *V post* notes to p 36

(16) That is the seven planets which give the names to the days of the week Omitting out of the nine planets *Râhu* and *Ketu* viz *Ravi* or *Suryya* (Sun) *Soma* or *Chandra* (Moon) *Mangala* (Mars), *Budha* (Mercury) *Vrihaspati* (Jupiter), *Shukra* (Venus), *Shani* (Saturn)

(17) See *post* p 36

(18) *Id*

In Her eight fold aspect She is the eight Prakṛitis, (1) the eight Vasus, (2) the eight points of the compass (3) and the eight Mothers (Aṣṭamâtarah) (4) The text then continues with the ten fold aspect as manifested in the ten directions (5) and so forth, the twelve fold aspect as in the signs of Zodiac and the great twelve syllabled Mantra Finally Shakti manifests in the fifty-fold form as the fifty letters of the Sanskrit alphabet

CHAPTER III

This Chapter deals with the letters of the Alphabet, which are of a three fold character, lunar (Saumya) solar (Saura), and fiery (Āgneya) The vowels are lunar, the consonants (Sparśha) other than the Vāpaka (6) are solar and the latter are fiery

The letters A (अ) to Visarga ( ) are vowels (Svara) some of which are short and others long The short (Hrasva) vowels are, a (अ) i (इ) u (उ) ri (ऋ) lrī (ॠ) and vīndu (ँ) The long (Dirgha) vowels are ā (आ) ī (ई) ū (ऊ) rī (ऀ) lrī (ॡ) and Visarga ( ) The vowels e (ए) ai (ऐ) o (ओ) and au (औ) are not mentioned in the text probably because ē (ए) is formed by long or short a with long or short i ai by long or short a with e, o by long or short a with u, and au by long or short a with o The short vowels a (अ) i (इ) u (उ) and vīndu (ँ) are masculine (Pung) the long vowels ā (आ) ī (ई) and ū (ऊ) and Visarga ( ) are feminine (Strī) and the vowels ri (ऋ) rī (ॠ) lrī (ॡ) and lrī (ॢ) are neuter (Napungsaka) The text mentions the last four and the Prapanchasarasambandhadīpikā the other vowels (7) These four exist in two states according as they are in the right or left nostril When Prāṇa is in the right nostril there is what is called Dakṣināyana and outgoing breath and when in the left nostril Uttarāyana and ingoing breath

(1) See an e p 8

(2) Vītya Varata Aṣṭam In Ira Lakṣa Rudra Vāta and Kuberā

(3) S F & W N E (Ishāna) S W (Vāyu) S W (Nārāyaṇa) S I (Agn)

(4) See p e p 3, 41 and p 7

(5) See note (3) a line above and below

(6) That is the letters ā (अ) Ra (र) Lā (ल) Vā (व) tālāya Sba (भ) mīdī ar va Śā (श) Sā (स) Hā (ह) Lā (ळ) and Kā (क)

(7) According to the D p Lā these four appear (ayanasthā) in sūkṣmā when Prāṇāyāma in that Nāḍī and Vāyānāḍī there is outgoing breath (lākṣāyāna) and by K and L ingoing breath (uttarāyana)

The five short vowels manifest (1) when Prāṇa is in the right, and the five long vowels when it is in the left nostril (2) Vindu and Visarga whose manifestations are dealt with later are the sun and moon respectively

The Sparsha Varnas the last letter of which viz., Ma (म) is the sun and the Ātmā (3) are divided into five groups (Varga) of five letters each Twenty-four (4) are the twenty-four Tattvas The whole twenty-five letters are therefore both solar as governed by Ma the sun and elemental (Panchabhautika)

The Vyāpaka are divided into two groups of five letters each, (5) and are Fiery (Āgneya) and Panchabhautika. They are so called because in union with the vowels (Svara) they emanate from "moon" (Shashī) "sun" (Ina) and "fire" (Agni)

From the letters of the alphabet there arise thirty-eight Kalās, (6) Sixteen lunar (Saumya) Kalās come from the vowels twelve solar (Saura) Kalās come from the twenty-four conjoined Sparshas, and ten fiery (Vahnija) Kalās from the Vyāpaka From these Kalās the Sādhaka attains his

(1) In other words Prāṇa is in the south with the utterance of the five short vowels

(2) See Dipika which also says that the short vowels are bhautika (elemental) and the long ones are of the nature of the five Kalās Nivṛtti Pratiśā Vidyā, Shānti and Shāntyatitā See also Śārada Tilaka Chapter 1 Pingalāyāng sthūā hrasvā idāyang saṅgatāḥ pare Ib., Chapter 2

(3) For Ma is Vinu and the Sun or Ātmā among the letters The Dipika says that by the Ātmā is meant all the animate world as a whole (jīva samasāti) and the Supreme Spirit dwelling therein (tadantaryāmī) Shruti says the Sun is the Soul of the universe 'surya ātma jagatastasthusāścha)

(4) That is the Sparsha Varnas other than Ma

(5) That is ya (य) ra (र) la (ल) va (व), and sha (श) and ṣa (ष) sa (स), ha (ह) ṭa (ट) kṣa (क्ष)

(6) kalā means 'part' according to the Commentary on the Haṭhayogapradīpikā (Ch IV, v 1) kalā is a part of Nāda (Kālānadaikādeśah) The Kalās are the various parts into which the Prakṛti substance is considered as being divided In every creation of the world it is said that Viṇaprakṛti assumes the different gradations of Angśharupini, kalārūpini and Kālāṅgśharupini or manifests Herself in portions (such as Durgā Lakṣmī Sarasvatī) in parts (such as Puṣh Tushāti) and other secondary Devis and portions of parts and further sub-divisions such as all women kind who are all venerable as manifestations of the Mahāprakṛti See H H Wilson's Essays on the Religion of the Hindus, pp 245 246 Vol. I Here the connection between the various (letters) and the Kalās is shown and these Kalās are unfolding qualities of their cause

desired aim From the letters of the Târa(1) originate the all pervading fifty Kalâs which can be divided according to the five elements (Bhûta), From these(2) originate the Shaktis and Mâtris(3) and Mûrtis of Vishnu and Rudra respectively, as also the herbs and vegetable substances (Oshadhî) (4)

The lunar Kalâs arising from the vowels and which grant the fulfilment of desires (Kâmadâyinî) are Amritâ, Manadâ, Pushâ, Tushti, Pushti, Rati, Dhriti, Shashinî, Chandrikâ, Kânti, Jyotsnâ, Shri, Priti, Anggadâ, Pûrnâ, Pûrnâmrîtâ

The twelve solar Kalâs which give wealth (Vasudâ) connected with the letters commencing with Ka bha and ending with Tha-da(5) are Tapanî, Tâpanî, Dhûmrâ, Marichî, Jvalinî, Ruchî, Sushumnâ, Bhogadâ, Vishvâ, Bodhanî, Dhârinî, Kshamâ

The ten Kalâs issuing from "fire" which are connected with the Vyâpaka and which grant Dharma (Dharmapradâ) are Dhûmrâ, Archchî, Ushmâ, Jvalinî, Jvalinî Visphulinginî, Sushrî, Surûpâ, Kapilâ, Havyakavyâhâ These make 38 Kalâs for the fifty letters

The text then proceeds to deal with the Kalâs of the Pranava The ten Kalâs which arise from Akâra(6) (Akâra-prabhavâ) which are Brahmâ-born (Brahmajâtâ) and creative are Srishti, Riddhi, Smriti, Medhâ, Kânti, Lakshmi Dhriti, Sthirâ, Sthiti, Siddhi

The ten Kalâs arising from Ukâra (Ukarottha) which are Vishnu born (Vishnu jâtâ) and preservative are Jarâ, Pâlinî, Shânti, Aishvari, Rati, Kâmilâ, Varadâ, Hladinî, Priti, Dîrghâ The ten Kalâs issuing from Makâra are Rudra born (Rudrajâtâ) and destructive and are Tikshnâ, Raudrî, Bhayâ, Nîdrâ, Tandrâ, Kshut, Krodhinî, Kriyâ, Uthârî, Mṛityu

(1) Ongkâra from which all the letters have originated

These halls of Târa according to the Dupakâ manifest as the workings of Prakriti (Sarvagâh prakriti kâryavyâpinjak)

(2) There are variant readings viz tebhya and tâbhya if the first then the letters are meant and if the second the Kalâs

(3) The Shaktis and Mothers of the various manifestations of Vishnu and Rudra the Shaktis of the latter being called Mâtris

(4) V p st

(5) That is the first and last letter (other than Va) the second and last but one and so on are taken together there being in all 24 letters Thus — Ka Bha (कभ), Kha Ba (खब), Ga Tha (गथ), Gha pa (घप), Nga na (ङन), Cha Dha (चध), Chha Da (चद), Ja Tha (जथ), Jha Ta (झत), Vva na (वव), Ta Dha (तद), Tha Da (तद)

(6) Which is in Ongkâra which represents Brahmâ just as Uktâ and Vâktra dealt with post stan^d or Vâktra and Rudra

Vindu has four Kalās, viz., Pītā, Shvetā, Arunā and Asītā.

The sixteen Kalās issuing from Nāda are Nivṛtti, Pratiśthā, Vidyā, Shānti, Indhikā, Dīpikā, Rechikā, Mochikā, Parā Parāparāyanā, Sūkṣmā, Amṛitā, Āpyāyini, Vyāpini, Vyomarūpā, Anantā. These make 50 in all.

The text then proceeds to deal with the Vishnu Mūrtis and Shaktis which have Vaishṇava names and the Rudra mūrtis and Mātris with Shaiva names. The Vaishṇava forms (Mūrti) of the Vyanjana Varna(1) are thirty-five in number, viz., Chakrī, Gadī, Shārnggi, Khadgī, Shangkhī, Halī, Mushalī, Shūlī, Pāshī, Angkushī, Mukunda, Nandaja, Nandī, Nara, Narakajit, Hari, Krishna, Satya, Sātva, Shauri, Shūra, Janārdana, Bhūdhara, Vishvamūrti, Vaikuntha, Purushottama, Balī, Balānuja, Bāla, Vṛishaghna, Vṛisha, Hangsa, Varāha, Vimala, Nṛsingha.

The Vaishṇava Shaktis(2) of the consonants are Jayā, Durgā, Prabhā, Satyā, Chandā, Vānī, Vilāsini, Virajā, Vijayā, Vishvā, Vinadā, Sutadā, Smṛiti, Riddhi, Samriddhi, Shuddhi, Bhukti, Mukti, Matī, Kṣhamā, Ramā, Umā, Kledinī, Klīnnā, Vasudā, Vasudhā, Parā, Parāparāyana, Sūkṣmā, Sandhyā, Prajñā, Prabhā, Nishā, Amoghā and Vidyutā.

The Vaishṇava Mūrtis of the vowels are Keshava, Nārāyana, Mādhava, Govinda, Vishnu, Madhusūdana, Trivikrama, Vāmana, Shṛidhara, Hṛishikesha, Padmanābha, Dāmodara, Vāsudeva, Sangkarshana, Pradyumna, Aniruddha, 16 in all. The Vaishṇava Shaktis of the vowels are Kīrti, Kānti, Tushti, Pushṭi, Dhṛiti, Kṣhānti, Kṛiyā, Dayā, Medhā, Harshā, Shraddhā, Lajjā, Lakṣmī, Sarasvatī, Pṛiti, Ratī, 16 in all.

The Rudramūrtis of the vowels are Shṛikantha, Ananta, Sūkṣma, Trimūrti, Amareshvara, Arghisha, Bhāva-bhūti, Tithi,(2) Sthānu, Hara, Jhūnisha, Bhautika, Sadyojāta, Anugrahashvara, Akṛūra, Mahāsena, sixteen in all.

The Rudramūrtis of the consonants are Krodhisha, Chandeshha, Panchāntaka, Shivottama, Ekarudra, Kūrmma, Ekanetra, Chaturānana, Ajesha, Sarvva, Saumeshvara, Lāngali, Dāruka, Arddhanārishvara, Umākānta, Āshādhi, Dandī, Adri, Mīna, Mesha, Lohita, Shukhī, Chhagalanda, Diviranda,

(1) That is the letters other than the vowels. the consonants both Sparsha and Vyāyā.

(2) There is a variant reading Ithisha.

Mahākālā, Kapālī, Bhujangesha, Pināki, Khadgisha, Vaka, Shveta, Bhrigu, Nakulī, Shiva, Sambarttaka, 35 in all.

The Rudramātrīs of the vowels are Pūrnodarī, Virajā, Shālmali, Lolākshī, Varttulākshī, Dīrghaghonā, Sudīrghamukhī, Gomukhī, Dīrghajihvīkā, Kundodarī, Ūrdhvakeshī, Vikṛitamukhī, Jvālāmukhī, Ulkāmukhī, Shrimukhī, Vidyāmukhī, or 16 in all

The Rudramātrīs of the consonants are Mahākālī, Sarasvatī, Sarvasiddhi, Gaurī, Trailokyavidyā, Mantrātmasakti, Bhūtamātā Lambodarī, Drāvinī, Nāgarī, Vaikharī, Manjarī, Rūpini, Virinī, Kotarī, Pūtanā, Bhadrakālī, Yoginī, Shangkhinī, Garjjinī, Kālarātri, Kurḍinī, Kapardīnī, Mahāvajrā, Jayā, Sumukeshvarī, Revatī, Mādhavī, Vāruṇī, Vāyavī Rakshopadhārīnī, Sahajā, Lakshmī, Vyāpinī, Māva, 35 in all

The text here says that the three kinds of Nyāsa(1) have been described as above

Then follows the names of the fifty Oṣhadhis such as Chandana (sandal), Kuchandana (red sandal), Aguru (aloe), Karpūra (camphor), and so forth

The letters are expelled through the Sushumnā channel by an through the mouth by means of the throat and other organs (2) Utterance is of three kinds Udātta also called Hraṇva, Anudātta, or Dīgha and Svarita or Pluta (3)

CHAPTER IV.

This Chapter deals with the Vija Hring (which is commonly known as the Māyā Vija) This Vija is also called Nāda, Prāṇa, Jīva, Ghosha, Hrillekhā, etc It is composed of the letters Ha(4) (ह्र) Ra (र), Ī(5) (ई) and Vindu (6)(०)

(1) See my introduction to Mahamr̥vāna Tantra The three are (a) the 33 and the 50 in Ongkāra (b) the Vāshṛva murtis and Shaktis (c) Rudramurtis and Matrīs ( ) h m ſ h a t l ā r g h t t ā ā h o t (hantā) chest (uras) head (shiras) root of the tongue (juhvamūla) teeth (danta) nose (nasikā) lips (oshtha) and palate (tāla)

(3) The Dipikā cites authority to show that the first kind burns up sins (dahati papāma) the second grants mokṣa (mokṣapradāyika) and the last gives pleasure to the mind (apyāyana)

(4) The Prapanchasārasambandhr̥dipikā referred to just as the Dipikā says the Haḥ hr̥takṛitya is all pervading

(5) Karyyakaravachumūya according to the Dipikā Māyā manifesting instrument and effect

(6) Satatang or the ever existing one according to the Dipikā Bhāskaraṇya citing the Mahāvachchhanda Tantra says (Comm Lalita v 70) that there

Hakāra Vija is Prānātmaka because it connotes the Paramātmā in conjunction with Māyā which is implied by the word Prāna (१)

From Hakāra originate the vowels A (अ) to Ū (उ) and the six Ūrmis (२) The Mahāvishnu adds " From Hakāra have you (that is Brahmā, Hari or Vishnu, Īshvara or Shiva) originated and it exists in all animate beings enveloping and permeating the Brahmānda (universe) with all that is moving and motionless therein " From Repha or Rakāra (र) originate the letters ri (ऋ), ri (ॠ), li (ऌ), li (ॡ) and the four gunas (३) From Īkara (इ) come the remaining six vowels including Vindu and Visarga and its Gunas are the four Karanas, (४) Sanghāta (५) and Chetanā (६)

From the vowels the consonants from Ka to Ksha (क—ख) originated

The Mahāvishnu proceeds to establish the identity of the Devatā of this Vija (that is Bhuvaneshvari) (७) with Kundali and Hangsa and then to the realization of the Mahāvākya " So 'hang " (८) (सोहं) He then says that if Sa (स) and Ha (ह) of " So hang " be eliminated we then get Ong (ॐ) or the Pranava If the latter be disjoined into its component parts then from its end (म) we get the elements beginning with Kha (ether), from its middle (उ) the sun and other lustrous substances, and from the first part (अ) all sounds This Shakti (Kundali or Bhuvaneshvari) is the Parameshvari, Shakti and produces all sounds and their meanings and therefore comprises all the 24 Tattvas She is Savitā or the

are eight notes (varṇa) above the Vindu which in the order given are more and more subtle, viz Bodhni Nāda Nādaṅta Mahanāda Vyāpikā Shakti, Anji Samani Unmani

(1) So the Devi is addressed in the Īlitā as Hṛṅkāri where the Commentator loc cit says (citing the Svatantra Tantra) She it is who does creation preservation and destruction

(2) Hunger thirst sorrow ignorance (moha) decay and death

(3) Touch (sparsha) form or sight (rupa) Taste (rasa) and Smell (gandha)

(4) Manas Buddhi Ahaṅkāra and Chitta

(5) This according to the Dīpikā = Deha or body

(6) Kāryārtha kāraṇa-sam bhāgata chidābhāsa that is apparently the Chit quickening I rakṣti to be the cause of all functioning

(7) Ruler of the fourteen worlds (Bhuvana) The Deity indicated by the Mantra Hṛṅg See as to other meanings Bhāskaraśāstra's Comm Laṭā v 69 citing Tripura Upaniṣad and the Ghaṭāgāyāntra Chapter in the Dakṣhāmṛita Sanghātā

(8) In this connection reference may be made to pp 66, 68 and 102 of Vol II of this series of Tantric Texts

Creatrix of the world (Jagatprasavakārinī). She is Gāyatrī since it is She who saves (Frāṇana) the singer (Gāyaka). As the embodiment of the seven groups of letters (1) She is the seven planets. The sun is the Lord of the vowels and Mangala, Shukra, Budha, Vrihaspati, Shani, and the Moon (2) are the Lords of the Kavarga (ॐ) Chavarga (ॐ) Tavarga (ॐ) Pavarga (ॐ) and Yavarga (ॐ) respectively.

As all the other letters originate from the vowels so the six planets (Graha) originate from the sun (Savitri). As the six Vargas disappear in the vowels so the six components of Hring (3) and the six chambered Yantra disappear in Bhuvaneshvari. She is the eternal—all pervading Shakti who shines by Her own effulgence in the Sun (4).

From Her have originated the signs of the Zodiac. The Mahāviṣṇu then proceeds to show how from the different letters the different signs of the Zodiac have originated. In the same way He deals with the 27 Nakṣatras (5) or Lunar Zodiac, Aśvinī and others. He concludes by saying that to know Her is to be freed from all the bonds of Karma (Karma-bandha) and to attain the supreme state of Viṣṇu (Viṣṇoh parangpaṇḍaṅ prayāti).

CHAPTERS V & VI

Henceforward the work deals largely with ritual which can only be described in an abbreviated form. These two Chapters deal with the subject of initiation (Dīkṣā). It is so called because it produces a divine state of mind and body (Divyabhāva) and destroys (Kṣinuyāt) all sins (Duritāni). Mantra is so called because it gives understanding of the Tattva and saves (Trāyate) from fear.

(1) The vowels and the Vargas commencing with Kavarga, & post

(2) That is, Mars Venus Mercury Jupiter Saturn

(3) Hraṁ Hriṁ Rraṁ Māṁ (4) Nāṁ Vāṁ and Shakti

(4) The Dīpikā says that here Her identity with Bhargya is pointed out

(5) The system of the Nakṣatras or Asterisms was originally based upon the sidereal revolution of the moon in about 27 days according to which a lunar zodiac of 27 or 28 asterisms near the ecliptic was made so that in each night of the Sidereal month the moon entered a different asterism. Time was thus marked by defining the position of the moon without regard to its phases. See Dr. Barnett's *Antiquities of India*, p. 191 where the 27 Nakṣatras are fully given.

Then follows detailed rules regarding the selection of proper time and place for initiation, worship of the Vāstu Puruṣa (1) sacrifice (Yaj) offerings and so forth. The conclusion is that Guru, Devata and Mantra should be realised as being one and the same (Aikyam).

CHAPTER VII

This portion of the work deals with rules relating to Japa (2). Japa is preceded by Matrikāṁśasa (3). The *Rishi* of this Matrikāmantra (3) is Brahma. The metre (Chhandah) is Gāyatrī. Sarasvatī is the Devata and Her six limbs are the letters of the alphabet.

With the words "I bow to Her the Bharatī" (4) follows a Dhyana or description of the Goddess (Devī) as She is to be meditated on. She is seated on a lotus, three eyed and of a transparent brilliancy. She is white as the moon and the jasmine flowers. The fifty different letters make Her face, hands, feet, belly and breasts which with Her buttocks are very large. On Her head are coils of hair and the crescent moon. She holds in Her right upper hand a rosary of Rudrāksha beads (5) and with Her lower right hand makes Chinta (6). In the left upper hand She holds a jar (of nectar) and in the lower left hand a book (7).

The nine Shaktis of Bhārati are Medha (understanding), Prayñā (wisdom), Prabhā (radiance), Vidyā (learning), Dhī (intelligence), Dhṛiti (constancy or steadiness), Smṛiti (memory), Buddhi (power of conception), Vidyeshvari (sovereignty of all learning).

The Sādhaka with reverent devotion should worship Bharatī. Her Shaktis and Āvarana Devatas (8) with fine perfume and flowers lights incense and food.

(1) The Genius of the ground where the Dikṣā takes place.

(2) See Introduction to my edition of Mātṛikāmantra.

(3) That is the letters A to ksha with the Vindu superimposed.

(4) The Dīpikā says that the word Bhārati here indicates that She is subtle and Nāṭikā (in the nature of Nāṭa) and the word Har (tam) indicates that She is the Pāśāṭmīkā Bhuvaneshvari.

(5) Seeds of the Elaeagnus ganitrus with which Japa is done.

(6) A name for the mudra mūlā or manual gesture so called.

(7) Cf. verse II of Hymn to Bhuvaneshvari in Arthur and Ellen Avalon's 'Hymns to the Goddess' at p. 15.

(8) That is attendant Devatās.

The eight Mothers are Brahmanī Maheshī Kaumārī,
Vairāṇavī Vārāṇī Indrānī Chamunda Mahalakṣmī

CHAPTER VIII

The first part deals with Prajāgni Homā. It commences by directing the Sadhaka as to his posture and then to meditate on the Muladhara (1) in the middle of which is the essence of Shakti (Śhaktisattva) that is Kundalinī and is surrounded by Maṇi Vijas (2). Inside the Muladhara is a triangle and five kuṇḍas (fire pits) in which are the five fires Agnisthīya Sābhīya Ahavanīya Anvāhārya and Garhapatya. In these five kuṇḍas the letters are mentally offered in Homā. The Vāṇjanā are divided into 7 groups and the vowels into 2 groups of eight each. Each of these groups is called after one of the nine gṛhis (Rātrī) and directions are given as to which letters should be cast into which kuṇḍa. By these offerings the Sadhaka realises his subtle body. Details are then given of the ritual of this Homā in which mental offerings of the senses (Indriyas) and so forth are made.

The second portion after the 26th verse deals with the worship of Sarasvatī. Her Nāsa Puja Japa Homā and so forth. A Hymn to Sarasvatī is given in vv. 47-59.

CHAPTER IX

Deals with the worship of the Devī Tripurā. She is called Tripurā because she is the Creatrix of the three Murtis (3) and is in the three Vedas. She too on the dissolution of the three worlds fills all space and existed before the Three (4) were. Her Vijas are Aṁ and Kṁ (5).

The Dhyâna is given at v 8 The Sâdhaka is directed to worship the *Pîtha*, the Shaktis Vâmâ and others and to draw the Navayonichakra and to then place a Kalasa (jar) on the Chakra and invoke the Devi therein The Chakra is then described The Shaktis and Mâtṛikās and Bhairavas who are to be worshipped are named

In vv 23, 24 a description is given of a worship which has the effect of producing such amorous passion in the celestial female Spirits and Genu, Suras, Asuras, Siddhas, Yakshas, Vidyâdharas, Gandharvas, Bhujangas(1) and Châranas(2) that they come to the Sâdhaka "with gazelle-like eyes, breathing heavily, their bodies quivering with, and moist with the pearly sweat of, passion, and throwing away their ornaments and letting their clothes fall from about them, bow themselves before him and offer to do his will"

CHAPTER X

Is concerned with the worship of Mûlaprakṛiti Her Mantra, Homa Abhisheka, Japa and Archchana (3) For the purpose of worship She is materialised as Ambikâ according to the directions of a Dhyâna which is given She is there described as holding Pâsha (noose) Angkusha (goad)(4) *Ishṭa* (making the Varamudrâ), Abhaya (making the Mudrâ of that name) (5) An explanation is given of these four

The rest of the Chapter is concerned with the ritual

CHAPTER XI

Continues the same subject, and gives a description of Her Yantra(6), Gâyatri, 16 Shaktis,(7) 32 Shaktis,(8) and 64 Shaktis(9) which are named

(1) That is Nâgas or Serpent divinities

(2) The Siddhas and names following are various classes of Devayoni

(3) See these described in the Introduction to my Mahâmûrti Tantra

(4) See Arthur and Ellen Avalon's Hymns to the Goddess

(5) The gesture of granting boons and dispelling fear

(6) Diagram used in worship See my Introduction Mahâmûrti Tantra

(7) Vv 11-12

(8) Vv 12-16 including Simhâṭī, Kâlurâtri Mahârâtri Karpûrî Mahâkarmardini, In Irâṇī Rû Irâṇī

(9) Vv 16-24 including Prakṛiti, Vikṛiti, Sṛṣṭi, Sṭhiti, Sanalipṭi, Svachâ, Svachâ, Gâyatri, Sâvitri, Vamâ, Bahurûpâ, Sati, Bahusishnâ, Madanâturâ, Akṣol, byâ, Satyavâlini

Some further details regarding Her worship are set forth and then in verses 48 67 the following fine Hymn to Prakṛiti is given

HYMN TO PRAKṚITI (I)

I

Be gracious to me, Oh Pradhānā(2)
Who art Prakṛiti(3) in the form of the elemental world(4)
Life(5) of all that lives
With folded hands I make obeisance to Thee Our Lady(6)
Whose very nature and will it is to do(7)
That which we cannot understand (8)

2

A hymn is composed of sentences
And these of words with their terminations(9)

(1) V 4 10th Paśaṅ

(2) Pra+dhā+ana=pradhātī varṇam ātmani or that which contains all things in itself, the source and receptacle of all matter and form

(3) Pra-kṛiti that is She by whom all actions that is creation (sṛiṣṭi) maintenance (sthiti) and destruction (haya) are done Prakṛivato kāryyādīkam ānaya, Pradhāna and Prakṛiti are one and the same under different aspects Prakṛiti also means before (Pra) creation (kṛiti) kṛiteḥ prārambho yasyaḥ She from whom creation begins The first is the one is the container of the material which goes to the making of the world of form and Prakṛiti is the One in its active aspect moulding into form the materia prima (to use an analogous though not altogether accurate term) of which is Pradhāna It is the container

(4) Prapancha that is the Universe as composed of the five gross elements " (mañābhūta) or ether (ākāśa), air (vāyu), fire (tejas) water (ap) earth (pṛithivī)

(5) Prāṇa which manifests in the breath of breathing things (prāṇi)

(6) Prābho the meaning of which is 'one who can confer favours and show disfavours (nigrahānugrahasamartha)

(7) It is Her very nature (prakṛiti) to be and to do what She is and does She cannot be otherwise and be Herself She acts and to do so is Her will and Her will is what She is

(8) The action of Prakṛiti is apratarkya beyond all human discussion and conception, known only to Prakṛiti Puruṣa and not to ourselves, who are but transformations (vikṛiti) an I but limited manifestations of the immanent yet transcendent Cause

(9) In Sanskrit the root is not considered a word It becomes only a word (padam) when the case or verbal termination is added Thus bhū the root of the verb 'to be' is not a pada but, bhavati, the third person singular present tense is such, Rāma is not a pada but Rāmāḥ, Rāmam, Rāmena etc. are pada

Words again consist of letters
 And Thou Thyself, Oh Supreme Queen art the letter, (1)
 Thus art Thou both the Hymn and those who hymn Thee (2)

3

Even Aja (3) Adhokshaja (4) and Trikshana (5)
 Know not Thy Supreme form which is Mâyâ (6),
 But pray to Thee in Thy gross form as Ruler (7)
 Therefore so must I pray to Thee (8)

4

Salutation to Thee our Lady supreme over all (9)
 Who art Vindu (10)
 Obeisance to Thee the Paratattva (11)

(1) Varna or letter is the gross manifestation of subtle sound or dhvani, Dhvani = Devī as Kulakundalinī Mantra & therefore Devatā not only in its collective form but in each of the letters which compose it

(2) Līlā the Devī praises Herself with letters which are Herself because the power of speech is Herself. The Hymnist and the Hymn are but manifestation of the Supreme whom they invoke. The Jīva worships its inner ground or Paramātmā

(3) Aja the unborn one is an epithet applicable to Brahma Visṇu and Rudra but is generally and here used as a title of Brahma the creative aspect of the trinity (trimūrti)

(4) Adhokshaja which means 'He from whom there is no fall (relief) when once attained' or 'He who is beyond the perception of the senses' (akṣhaṇa in Iṇṇya) Vāchaspathi Dict. It here means Visṇu

(5) Trikṣana or 'I see' used a term generally applied to Śiva who bears in His forehead the three eyes of wisdom (jñāna-chakṣu)

(6) That in which the Brahman as Vyākṛta creating the Universe is able to make Himself appear to be different from what It really is

(7) Ishitāṅg. She is the Lord (Ishvari) ruling the Universe Her creation. This ruling aspect which involves relation = Her gross aspect

(8) That is if even these three great Devīs can only worship the gross aspect of Creator necessity it is that the hymnist should do so

(9) Samvatsarī
 (10) From the Sachchidānāṇḍa Paramesvara with Prakṛti born of Shakti from Shakti came Nāḍāṇḍī from Nāḍī was born Vinḍu (Śhīra-ātīlaka) (ch. 1) The Vinḍu again has two aspects the Vinḍī or Purnā aspect or Hing manifestation, nīlāṇḍī or cūṭa (līlā) as explanation and the visarga or Prakṛti aspect or Sāḥ manifesting as inspiration the current of the life wave being called Hāḍī chāṇḍī or the motion of Hāṇḍī Sā. See my Introduction to Mahāvānā Tantra and Six Centres and the 'serpent force'

(11) Līlā the supreme Tattva or Prakṛti

Who art Pradhânâ(1) and Mahattva(2)
Salutation to Thee Who art in the form of Ahangkâra.(3)

5

Obeisance to Thee in the form of sound and ether
Salutation to Thee in the form of touch and air
Obeisance to Thee in the form of sight and fire
Salutation to Thee in the form (of taste and) water
Obeisance to Thee in the form of earth with its quality of
smell.(4)

6

Salutation to Thee in the form of the ear, skin, eyes, tongue,
and nose(5)
And in the form of mouth, arms, legs, organs of excretion
and generation(6)
Salutation to Thee as Buddhi,(7) Ahangkâra and Chitta(8)
Obeisance to Thee Who art in the form of the whole Universe :

(1) See v. 1 note 2, p. 29

(2) Mahattva is that state of the vikriti of mulaprakriti which when individualised is called Buddhi. The latter is one of the four fold aspects of the antahkâra or mental organ, viz., manas (lower mind or sensorium) buddhi (higher mind the function of which is determination, ni bhojyākāraḥ) ahangkâra (egoity, self-consciousness) and chitta (v. post, v. 6, n. 4)

(3) See last note. The Ahangkâra here referred to is however to be distinguished from that mentioned in verse 6. It is Ahangkâra thought of as before its division into Taijasa Vaikârîka, and Bhautika.

(4) Ether, air, fire, water, earth are the five gross elements (mahabhûta). They each have certain qualities or gunas. These are sound touch sight (by anal of light) taste and smell. The Mahabhûta is the container or supporter (adhâra) and that which is called its guna is the supported or contained (âdhya). It is through its guna that the mahabhûta is perceived by the senses (indriya). Thus sound is, that by which the invisible âkâsha is known. The Mahabhûta and its guna represents the objective and subjective aspects. As the world is the creation of mind, the shabala, sparsha, rupa, rasa and gandha (sound, touch, sight, taste, smell) samâstas are the cause of the mahabhûta the former themselves deriving from the tāmasa ahangkâra.

(5) The organs of sense (indriya) are of two kinds, viz. Jñānendriya or organs of sensation through which knowledge of the external world is obtained, viz. those mentioned in this line and Karmendriya or organs of action by which that knowledge is applied, namely, those mentioned in the second line.

(6) See last note.

(7) See v. 4, n. 5.

(8) Chittam is that by which one knows (Chetastatvena chittam). According to the Vedânta it is the faculty of the mental organ (antahkâra) which contemplates and investigates into the subject-matter of thought—anyam antarmukha antahkâra vedita vedânak.

Who pervadest all
And yet art formless (1)

7

Thou art the Antarâtmâ,(2)
Who by the Sun(3) upholdest all living creatures,
And Who by the Moon ever nourishes them,
Again assuming the appearance of Fire the carrier of obla-
tions (4) Thou burnest
Oh Mahâdevî, verily do these three lights(5) and fires issue
from Thee

8

Assuming the form of Brahmâ with active quality(6)
The four-headed one seated on a shining white swan,
Thou dost create the world .
Of which Thou becomest the Mother
Who is there indeed, Oh Supreme Ruler,(7)
Who can imagine Thy supreme state?(8).

9

Adorned with crown,
Resplendent with conch and discus(9)

(1) The forms of the Mother of the Universe are threefold. There is first the supreme (para) form of which as the *Viśvanujāmālāsats* none know (see Ch. III Shāktānanda Tārangīnī) next Her subtle form as mantra or sound and thirdly Her gross form in the visible universe and in those embodied aspects or spiritual avatāras in which She presents Herself, for the benefit of the sādhanā who can only worship Her in such form. See Author's Introductions to Mahānirvāṇa Tantra and "Hymns to the Goddess."

(2) Ātmā derived from āt + man, is that which continues to exist in all states (avasthā) commencing with jāgrat and following on in the others svapna, susupti and turiya that is the eternal Spirit. It = śāśvata gamana or that which is continually going that is which never ceases to exist. But as the term Ātmā has also other meanings in Sanskrit (such as effort, patience, buddhi, nature, mind, son, etc.) the term which specifically describes the Spirit as the inner substance of all things is antarātmā or inner ātmā.

(3) The Sanskrit expression is tner but untranslatable—*ravītvēna bhūtvā antarātmā dadāsi*, that is, who upholds "by Thy sun ness." In the same way later we have *chandramāstvēna* by Thy moon ness.

(4) Fire it is which while consuming oblations in their gross form carries them as nourishing food in subtle form to the Devas.

(5) That is Sun, Moon and Fire corresponding with the *kṛyā*, *icchā*, and *jñāna* śaktis.

(6) That is the *rājā* guṇa. See Author's introduction to Mahānirvāṇa Tantra.

(7) *Idam* "You (alone) think upon (or know) Your supreme state."

(8) *Clakra*. Both conch and discus are white and shining.

As Nārāyaṇa with quality of manifestation(1)
 Thou dost maintain the world;
 For He also is part of Thee.

IO

Again in the form of the three eyed Rudra
 Carrying axe and a rosary(2),
 On whose matted hair are moon, serpent and Ganges(3),
 He with the quality which veils(4)
 Thou dost at the end of the Kalpa(5) destroy the whole
 universe,
 And then alone shinest.(6)

II

Thou, Oh Supreme Lady(7), art Sarasvatī(8),
 The presiding Goddess of speech,
 Clad in white raiment,(9)
 Holding a rosary of Rudrākṣa beads, a pen, and a jar of
 nectar,
 Thou maketh the Chintā gesture(10)
 Thou art The Three Eyed One
 Bearing upon Thy matted hair(11)
 The shining crescent moon.

12

Thou art, Oh Queen, the uncreated changeless One.
 Thou art Durgā(12)
 With shining conch and discus

(1) Sattvaguna

(2) Made of rudrākṣa seed or human skull or bones

(3) When Gāṅgā was called down from heaven by Bhagiratha She first fell into the matted hair (juṭā) of Shiva

(4) Tamo guṇa. See Author's Introduction Mahānirvāṇa Tantra

(5) The period of time between two epochs of dissolution (pralaya) of 4,320,000,000 years.

(6) For what is there when all is gone but the unmanifest Prakṛti?

(7) Kṣhī.

(8) Goddess of speech, learning and wisdom

(9) The colour of Sarasvatī is white. This She is represented as white holding the veil; adorned with white flowers holding a white rosary besmeared with white saṅgī paste, clad in white raiment. See note to Sarasvatī stotra in Tantrasāra quoted in author's "Hymns to the Goddess"

(10) The Jñāna mudrā.

(11) Kapaḍīkaśaśaśa worn by Shiva

(12) One of the greatest names of the Devi; that is, Chāyā durgat rāgarāṇa

Formidable with whirling sword,
 She who with high and glittering crown
 Is borne upon a roaring lion(1)
 The crowd of Daityas(2) Thou dost destroy,
 But Siddhas(3) worship Thee

13

Truly, Oh Supreme Ruler,(4) Thou art The (one) Mother,
 Who art the half of the body of the enemy of Tripura,(5)
 Shining forth as the spouse of Bhava,(6)
 And again as Daughter of the King of Mountains,(7)
 Oh good and(8) supreme Queen,
 Great Yogins salute Thee

14

Great Goddess(9), I know Thee to be Shri(10)
 The only Mistress of all peoples,
 Dear to the world,
 She who lives in the sky blue(11) breast of the enemy of
 Kaitabha(12),
 Beauteous with the glittering splendour of the Kaustubha
 gem (13)

15

Oh great Goddess(14) and all pervading One(15),
 The seven shining Mothers
 Are parts and forms of Thee,

(1) The vehicle of Durgā

(2) Dæmonic spirits

(3) That is here not the Devayon of that name but the Perfect with all accomplishments those who are siddhiyukta

(4) Maheshī

(5) That is Shiva. More strictly She and Shiva are halves of one whole as according to Hindu ideas man and wife form one completed being. Each is imperfect without the other

(6) Shiva in the watery form of the Asādamūrti

(7) Himālaya who was the father of Pārvatī.

(8) Suddhā

(9) Mahādevī

(10) Lakṣmī

(11) Vyomanī

(12) Vāṇa

(13) Worn by Vīṇa

(14) Mahādevī

(15) V. 12 a.

They who bear the signs, implements, and weapons
Of Aja, Adrit, Guha, Abjāksha,
Potri, Indraka, and Mahābhairava (1)

16

Thy lustre is that of a thousand rising suns
In the endless spaces of the Universe
Upon Thy head is the crescent moon(2)
Thou holdeth the noose and goad(3)
And maketh the gestures of granting blessing and of dispelling
fear (4)

17

Thou, Oh Ruler(5), art light, fame and beauty,
Day, evening, and night,
Action, hope, darkness and hunger
Intelligence,(6) memory, patience
Speech, mind(7) and knowledge(8)
Beauty and splendour
And all other powers (9)

18

Oh Destructress of ills(10),
Thou Who art
Vindu and Nāda:

(1) That is Brahmā Gmsha Kārttikeya Viśṇu Vārāha, Indra and Mahābhairava. Therefore the Vātsākās are Brahmāni Rudrāni Kaumārī Vaisānavi, Vārāhi, Andri and Mahābhairavi or Chāmunda. The Vātsākās who issued from Durgā during her battle with Shumbha and Nishumbha are variously enumerated usually eight are spoken of and sometimes nine others being Aparāptā and Vīrasinghī.

(2) The Devi as spouse of Shiva bears (as He does) the crescent moon.

(3) These with the arrow and bow are Her weapons. The Loguṇhvidāja says "the noose is Ichchhāśakti the goad Jñānashakti and the bow and arrows Kṛyāśakti." But the Tantrārāja says "Mind is the bow of sugarcane desire the noose anger the goad and the tanmātra the five arrows of flowers."

(4) That is She makes with her hands the two gestures (mudrā) called vara (or here abhīkṣā) and abhaya.

(5) Ihi.

(6) Bṛ'hi, see page 41.

(7) Vati here the acting rāgas.

(8) Sammati which also means agreement, consent, opinion love, affection.

(9) Shaktiprabheda, that is the various different manifestations of Her shakti.

(10) Hara that is remover of sin and pain.

Shakti and Shānta(1)

Thou art in the form of the seven

Regions,(2) nether worlds,(3) mountains(4) and oceans(5)

Stars (6) islands,(7) substances(8) and tones (9)

19

Salutation to Thee Oh great Queen(10)

Who art all(11)

And in the form of all(12)

Who art the power in all things(13)

(1) Bhedaprabhinnaś abhinne vindunādaś sashaktyaśhyashāntaś . Shakti and Shānta are parts of the Vija and are states of the Brahman which in its various aspects the mantra is . When referrible to the sādha of the mantra Shakti is that all pervading all embracing energy which appears in him in the stage leading to and immediately preceding Shānta where all his wishes are realised without will or effort for he is himself that by which they are done . Shānta is ordinarily understood as implying that state in which there is neither happiness nor unhappiness attachment or desire but the Shānta here spoken of is the essence (tanmātra) of that and which appears in the Moksha stage when the supreme Ātmā is realised . As Comm to v 52 of the Śāstachakranirupana says Shānta is the Chidātmā

(2) Bhuḥ Bhuvah Svaś Mahaś Janaś, Tapaś Satyam

(3) Tala Atala Vitāla Sutala Talātala Mahātala Rasātala

(4) The seven mountains called Kula Parvata are Mahendra Malaya Sahya Shuktimān Riksha Vindhya Pārpātra

(5) Of Salt (Lavana) Sugarcane juice (Ikṣāu) Wine (Surā or Madhu) Ghee (Ajya Sarpiḥ) Curd (Dadhi) Milk (Kṣhira or Dugdha) and Sweet Water (Udaka)

(6) Which are the seven sages Marichi Atri Angirā Pulaṣṭya Pulaha Kratu and Vash Ṣha

(7) Jambu Plakṣa Shālmali Kusha Krauncha Shāka and Pusākara of which the world is composed

(8) Dhātu that is (chyle rasa) blood (asrīk) flesh (māṅsa) fat (meda) bone (asthi) marrow (majjā) and semen (shukra) of the physical body

(9) Svara The text here refers to Śaḍja Rikṣabha Gāndhāra Madhyama Panchama Dhaivata Nisāda located in the Vishuddha chakra . See Introduction to Mahānirvāna Tantra LXI . Tāntrik doctrine is expressed in terms of sound (śabda) and music is merely a species of it or grossly manifested sweet melodious sound . Musically considered the svaras are Sa ri ga ma pa dha ni (corresponding with the European scale c d e f g a b) which constitute the grāma or gamut . The intervals between these are the sub tones or shrutis of which there are 22 . The grāmas are three fold—low m idle and high or udārā mudārā tāra corresponding with the three svaras, udātta anudātta and svarit pronounced from the navel chest and head and called by the Mohammedan musicians nabhi (navel) bakṣa (chest) kapāla (head) . As there are 7 tones and 3 grāmas there are 21 murchchhandas

(10) Maheshi

(11) Samaste

(12) Samastavarūpe

(13) Samasteśa vasturaṇa ananyūtasakte . In the power (shakti) which is sewn into " or interweaved with all things . For nothing is or acts but by Her power and this existence and action ■ Her power that is Herself

Who dost assume forms both gross and subtle
Thou art spoken of as memory and knowledge
And as the want thereof (1)

20

Let all our thoughts be ever of Thee
Oh our Great Lady(2)
May all our speech be of, and all our hymn to, Thee,
May all we do(3) be homage to Thee
Be ever gracious to and pardon me (4)

CHAPTER XII

This Chapter gives an exposition of the worship of Shri or Lakshmi and states Her Vija(5) and Dhyāna and the Japa and Homa in her Sādhana Her nine Shaktis(6) are to be invoked round Her Pīṭha Verse 29 gives a Dhyāna of Her as Ramā and 32 Shaktis of Ramā are enumerated who should also be worshipped The worship of Shri leads to purity, bodily perfection and beauty, intelligence and devotion to Vishnu and not only the Sādhaka but his bed and all other things belonging to him are purified

CHAPTER XIII

At the commencement the Tripuṭā(7) Mantra is indicated After doing Anganyāsa with that Mantra the

(1) For Devi is avidyā (ignorance) as She is also vidyā (knowledge) Through the first She binds and by the second She liberates

(2) Maheshi

(3) That is all bodily action eating, drinking, sexual intercourse walking, sleeping etc which should be offered to Her and thus divested In the same way the Hymn to Vishnu in the 21st Chapter of the same work contains the fine line—Devesha karmmasarvang me bhavedārādhnam tava—'Oh Lord of Devas all my actions should be worship of Thee'

(4) The Prapanchasāra then recites the fruits of this Hymn saying that he who does japa puja and recites this hymn with reverence attains that which is the supreme wealth and abode Whoever serves the conjunctions becomes both yogi and bhogi that is he has according to Tantra both liberation and enjoyment

(5) Shring

(6) Verse 8

(7) An antargatā Devi of Tripurā See Tripuṭāstotra in Tantrasāra translated with commentary at page 172 of Arthur and Ellen Avalon's Hymns to the Goddess

Sadhaka should meditate on the Devi as on a lotus seat in the heart lotus (1) After Puja to Her Her Avarana Devatās should be worshipped Her Japa is done 1 200 000 times (twelve lakhs) In vv 4 and 5 Her Dhyana is given In v 10 the Dharanī Vija is indicated The Rishi is Varāha the Chhandah is Nivṛit and the Devatā is Dharanī Then follows Tvarita Vidya who is so called because She grants success to Her worshippers very speedily The worshipper of this Tvaritā mantra is tempted by celestial damsels If the Sādhaka overcomes these temptations then Devi Tvarita grants all his desires Totalavidhi is described in vv 64 66 Then Nitya Mantra is indicated and the mode of Her worship laid down V 83 says that (amongst other fruit secured by this Mantra) if he who is initiated therein thinks of a woman and makes Japa of this Mantra a thousand times even when lying on his bed(2) then that woman becomes so maddened by the arrows of Madana the God of love that she comes running to him

CHAPTER XIV

Deals with the worship of Durga Her Dhyana is given in v 4 In v 7 Her nine Shaktis are given V 11 and 12 enumerate Her weapons and another set of Shaktis Again in v 31 further Shaktis are given One of the fruits of Her puja is declared to be the power to bring under control even the wives of Kings Some warrior Shaktis are given in v 72

CHAPTER XV

Is concerned with the details of the ritual of the worship of Bhuvaneshvari

CHAPTER XVI

Indicates the Mantra of Chandra (moon) and deals with His worship V 8 gives nine Shaktis of Chandra At v

(1) That is not anāṭa but the small I Maṇḍala & lotus below it

(2) That is the mantra is so powerful that it may be recited with success under the

25, the Agni mantra is indicated, and at v 30, the nine Shaktis of Agni are enumerated. The rest of the Chapter is largely concerned with the fruits of the various forms of worship.

CHAPTER XVII

Treats of the worship of Mahâganesha. Vv 14-17 give the Dhyâna. V 22 gives His nine Shaktis. These include Tivrâ, Jâlinî, Bhogadâ, Kâmarûpinî, Ugrâ, Tejovatî, Satyâ, Vighnanâshinî.

CHAPTER XVIII

Contains the Manmatha (1) Mantra. The Dhyâna is in v 4. His nine Shaktis (v 6) are Mohanî (She who charms) Kshobhanî (She who perturbs) Trâsî (She who causes anxiety) Stambhanî (She who paralyzes) Âkarshinî (She who attracts) Drâvinî (She who softens) Âhlâdinî (She who causes joy) Klinnâ (She who moves the heart) Kledinî (She who moistens) (2) His Gâyatrî is given in v 11, as follows — Kâmadevaya vidmahî, Pushpavânâyâ dhîmahî tanno'ngangâ prachodayât (3) The Mantra is at vv 12-14. The 16 Âvarana Shaktis are given at vv 19-21. They are Yuvatî (Youthfulness) Vipralambhâ (Deception) Jyotsnâ (Moonlight or Splendour) Subhrû (Beautiful eyebrows) Madadrava (Softening state of love) Surata (Amorous play) Varunî (Shakti of Varuna) (4) Lolâ (Agitation) (5) Kântî (Beauty) Saudâminî (Lightning) Kâmachhatra (6) (all which induces passion).

(1) He who agitates the mind or Kâmadeva Deva of desire the God of sexual desire whose mantra = King. Other names of this Deity are Pradyumna the powerful one or He who overcomes all. Kandarpa. He who fills the mind with happiness. Smara. He who perturbs or inflames and (see post) Ananga. The bodiless one. At marriage and when a wife leaves her father's house to go to her husband for the first time petitions were addressed to Him for children and marital happiness.

(2) The above and the âvarana Shaktis are simple examples of what is meant by a Devatâ's Shaktis and are for this purpose enumerated.

(3) Let us know Kâma Deva let us meditate on Him the arrows of whose bow are made of flowers. May that Bodiless One direct us. Kâma is called the Bodiless one as He was consumed by the fire of Shiva when He sought to distract the latter from His yoga.

(4) Quere.

(5) Or fickle. It may also mean the male genitals as yoni is given post.

(6) Chhatra ordinarily means umbrella or all covering things thus the season of spring or the sight of a beautiful woman would be Kâmachhatra.

Chandralekhâ (The Digits of the moon) (1) Shukî (a female parrot) (2) Madanâ (Passion of love) Yoni (The female genitals) Mâyâvatî (She who deludes) At v 21 His sixteen servants are given, namely Shoka (Heat or anguish) Moha (delusion) Vilâsa (Coquetry or play with women) Vibhrama (Perturbation or confusion or amorous gestures) Madanâtura (Helpless state induced by passion) Apatrapa (Bashfulness) Yuvan (Male Youthfulness) (3) Kâmin (Amorousness) Chyutapushpa (Mango blossom) (4) Ratipriya (Pleasant coition) Grîshma (Summer) (5) Tapânta (Rainy season) (6) Ūrja (Autumn) Hemanta (Dewy season) (7) Shushira (winter) Mada (Spring) The text at vv 24 and 25 says that at the corners of the Yantra of Madanâ should be worshipped the play of the amorous sidelong glances, (8) the sensuous movements of woman's body, (9) the Mâdhavi creeper, (10) Mâlâtî flower, (11) the gazelle-like eye (Harinâkshî) and the entrance of passion (12)

The text then describes (v 27) the union of husband and wife (13) The body of man is a manifestation of Ahang-

(1) Taken collectively, as the source of light

(2) A lover or person as described in the Alankârashâstra keeps a parrot to whom he or she tells his feelings

(3) As yuvati is a youthful woman

(4) Mangoes blossom mostly in spring the season of love and one of the Gods arrows is made of them Jayadeva says — In spring the cuckoo gladdened by the sight of the mango buds calls sweetly in every forest Kuhu Kuhu The wind from the Malaya mountain wafts the fragrance of cloves To wound the heart of woman spring advances with Kâma whose bow is formed of flowers his bowstring a row of bees his arrow the budding mango shoot Kṛṣṇa now gambols but the separated lovers endure severe misery

(5) The seasons are companions of Kâmadeva v post

See brief descriptions of the six seasons extracted from different Sanskrit authors in Ward's View of the History etc of the Hindoos (1818) Vol I p 519 In summer the earth through the fierceness of the heat is like a widowed woman in the bloom of youth (tormented by desire) The scorching wind is as the breath of the serpent Ananta at the churning of the ocean The sun is like the countenance of one puffed up with riches The world is motionless like the eyes of the yogi in meditation (Sûktikarmavṛta)

(6) "This season the delight of the amorous comes like a king sitting on a cloud formed maddened elephant the lightning his flag and the thunder his large kettle drum" (Kaldâsa)

(7) Kârttika Agrahâyana from middle of October to middle of December

(8) Apāṅgabhrūvâlâsa

(9) Hâvabhâva the movements a woman makes which indicate her desire

(10) Married to the Mango tree

(11) A friend of jasmine

(12) Mâlâtî

(13) Nijāṅgan tām the wife and not some other Shakti.

kâra(1) and is the abode of error (2) Woman is Buddhî (3) These two are united in the Chittayoni(4) that is in that mental function of the Antahkarana which is here figuratively regarded as the Yoni or womb of Buddhî Ahangkâra is thus united with Buddhî and husband with wife (5) The husband is to think of himself as Madana(6) in the form of fire and of his Shiva(7) as a flame of fire Let him embrace her who is overspread by its flame and let him sip with his tongue the nectar of her teeth and tongue Let him think of his beautiful wife(8) as the embodiment of nectar whose body(9) is as it were the butter(10) which is melted in that fire Let him touch her arms thinking them to be the flowery arrows of Kâma The Mantrin should keep his self control and take care not to injure the Jîva (11) In all the stages of passion (rati) he should be self controlled Thus should one's own beloved be worshipped (bhajet) If it be done thus then she who is struck by the arrows of Kâma follows her husband like a shadow even in another world (12)

At v 40 is given the Mantra of *Krishna*, the *Rishi* of which is Nârada, the metre (chhandah) Gâyatri, and the Devatâ *Krishna* At v 43 is the general Dhyana of *Krishna* and in v 47 his Dhyâna as He should be meditated on in the morning is described (13) Then he is thought of as a child of the colour of a blue lotus with a girdle of little bells covering his waist, thighs and buttocks His throat is adorned by large and shining tiger claws His face smiles happily like a lotus It is He who killed the demons *Shakata*(14) and *Putanâ* (15)

(1) Vilasadahangkâratana

(2) Vibhramâspadibhuta for it is tamoguna

(3) Buddhisharîrâ nârî

(4) Chittayonim adh gachchhet

(5) As in the Jîva the Ahangkâra and Buddhî which are in it unite in its own Chitta so restraining the body let the Mantrin unite with his own wife alone

(6) He thinks of his wife as being the embodiment of Kâma the God of love

(7) The Linga

(8) Lit. the "slender one" —tanvîtanu

(9) Lit. the Madanâgara.

(10) Navanita. In home clarified butter is poured into the fire and sexual union is one of the five fires

(11) That is he should not over-exert himself and thus injuriously affect his physical manna.

(12) Bhavântare or (may be) another birth

(13) There is here the same dhyana as in the ordinary Gâyatri.

(14) A demon who attempted to fall on and crush the infant Krishna who with his foot killed him

(15) Hanga sent Putanâ the milk of whose breasts were poison, to Krishna, but the latter sucked her life away

He is the Govinda to whom Shangkara, Indra and others do obeisance

At v 48 is the midday meditation (Dhyāna) Let the worshipper then think of him as Mukunda lustrous as the full blown lotus, with eyes like blue lotuses, surrounded by cows and herdswomen (Gopis), as one who has conquered all His enemies whose pure smile is like the white jasmine and the Mandāra flowers His head is adorned with peacock feathers He is the strong lustrous One habited in yellow raiment Those who thus worship him gain wealth (1)

At v 49 is given the evening Dhyāna He is then contemplated upon as the unconquerable One Who by His valour has laid in the dust all his enemies and 'has lightened the weight of this earth' (2) Who is ever surrounded by great Rishis such as Nārada and others who desire to learn from him the true meaning of Tattva He is pure, incomparable imperishable and luminously blue He is the Vāsudeva "who steals the creation and maintenance of the universe" (3) and who grants liberation

CHAPTER XIX

Deals with Yoga the Pranava (Ong) which is the Kalpa tree of all desires and the grantor of liberation The Dhyāna is given in v 4 of Akara in the Pranava as representing Vishnu Vv 8 12 give the different forms (Murtis) of Vishnu and their respective Shaktis At verse 14 Yoga is spoken of Yoga is defined as the constant uninterrupted vision in oneself of the Atmā which is without hands feet mouth or other limb or body (4)

The faults which are impediments (Dushana) of Yoga are enumerated 112 —Kama (Lust) Kopa (anger) Lobha (greed) Pramoha (ignorance), Mada (pride) Matsarata (envy) In verse 16 the well known Angas of Yoga such as Yama and so forth are given and then defined The several names of Ongkāra follow (v 33)

(1) This is the Rājas ka form as the morning form is Sattva ka from which no material fruit is gained but the gifts of the spirit only

(2) By the removal of iniquity

(3) That is He destroys the world This is the Rudramurti

(4) kara pāla mukhād v hinamandāra iva byamananyagamātmaṣa lam
yam hātman pashyati tattvav la stamirvan, kha yogam ti bruvate

V 42 describes how the different parts of Ongkāra are dissolved in Shānta. A is dissolved (Sangharet) in U, U in M, M in Vindu, Vindu in Nāda, Nāda in Shakti and Shakti in Shānta.

Five states (Avasthā) of consciousness are given (v 46) and not four, viz — Jāgrat (waking), Svapna (dream sleep), Sushupti (dreamless slumber), Turiya (the fourth state) and Tadatīta (that which is above the fourth) (1). They are then defined. Jāgrat is that enjoyment which the Ātmā enjoys by the aid of its own senses (Indriyas), (2) Svapna is that feeling or perception (Anubhava) which exists through these senses when devoid of consciousness (Sangjnā), (3) Sushupti is that condition of quietude which is caused by the effortless state of the Ātmā (4). Turiya is the state when the Ātmā sees the Supreme with unclouded vision (Chetas) (5). The fifth state is that which immediately precedes liberation (Mukti) and is defined as "that condition where the Yogī realises the inseparateness of Ātmā and Paramātmā. From this state liberation is not far" (6). When Pavana (Vāyu) is in the subtle Pashyanti(7) and in Madhyamā(7) and Vaikhari(7) when at the end of Sushumnā(8) then Jāgrat is the utterance of the Vija, Vindu is Svapna, Sushupti is Nāda, Shakti is Turiya and Shānta is Laya (absorption) which is beyond Turiya.

(1) So the Dvā in the Lalita is addressed as Sarvāvasthāvarjitā that is 'transcending all the states'. Three Sūtras in the Shiva Sūtras describe this state. See Bhāskara's 'Comm. on Lalitā' 63.

(2) Svaitindriyaryadātmā bhungte bhogān sa jāgarati bhavati. See pp. LII-LV of Introduction to Mahānirvāna Tantra.

(3) Sangjñārahastīr apī tair asyānū bhavati ha et punaś svapnāh. That is apparently when the sense organs cease to act directly on new objects of their functioning and Ātmā is conscious of mental images generated by those senses when in the Jāgrat state.

(4) Ātmanir ivuktatayā nairākūṅg bhavet sushūptirapi.

(5) Pashyati parang yudātmā nistamasā chetasā turīyāṅgat.

(6) Ātmaparamātmāpudayor abhedato vyāpnyaj jādā yogi.

Tattu turīyāṅgāt tasyāpi bhavenna durato muktā.

What is here referred to is that which is called Jīvanmukti. When the body is relinquished there follows complete or bodiless Mukti (Vileha kavalya).

(7) The four states (bhāva) of sound so named.

(8) 'At the end of Sushumnā'. The end is just below the twelve petalled lotus which rests on the upper end of Sushumnā. Here the meaning may be towards the end.

~ Kāmākhyāṅg pashyantiṅg madhyamā vaikhari vā.

~ Sushumnāgrasjorapi jantvājjāgra lādīti hū pavanam.

Mahāvishṇu then says:—In leaving the body, entering another body and re-entering one's own body the places of exit and entry are the *Anguṣṭhā* (either thumb or great toe), *Gulpha* (the ankle), *Jānu* (knee), *Guda* (anus), *Sivani* (frænum of prepuce or *quære* glans penis), *Medhra* (penis), *Nābhi* (navel), *Hṛidaya* (heart), *Grīvā* (neck), *Lambikā* (tongue), *Nāsā* (nose), *Bhrūmadhyalālâtâgra* (middle of eyebrows on the forehead)

He then speaks of the conquest of, or power of control over, the five elements. This is done through their respective *Shaktis* and *Vījas*, with which the self is identified. (1) Thus to control fire the self is made one with its *Shakti* and *Vīja* (v. 56). He then describes the three states (2) of *Siddhi* (power) and the eight *Siddhis*, to possess all of which is to be *Jīvanmukta*.

CHAPTER XX

Deals with the meaning of the eight letter Mantra of *Nārāyaṇa* "Ong namaḥ Nārāyaṇāya". The meaning is that *Tāra* (Ong) arises from *Shakti* and means So'hang ("I am He"). *Na* and *Maḥ* are negatives. *Nā* is water, *Rā* is fire, *Ya* is air. *Na* is earth, and the last *Ya* is there as a case-ending (3). The *Rishi* of the Mantra is *Sādhyanārāyaṇa*, the metre is *Gāyatrī* and the *Devatā* is *Paramātmā*. Verse 7 gives the *Dhyāna* of *Mukunda* (4). In the *Sādhana* of this Mantra the body of the *Sādhaka* is the *Pīṭha*. V 12 says that when *Nyāsa* is done with the letters of this Mantra then the Mantrin becomes the object of his own worship for he is personally composed of the letters of the Mantra.

At v 60 the Mahāvishṇu enumerates the ten *Avatāras* of *Vishṇu* omitting *Buddha* and substituting *Balarāma*.

(1) *Shaktibhishcha tadviṣaṇaḥ sārūpyam ātmanashcha pratītvā* that = (to translate literally) by inducing a state of sameness (*sārūpyam ātmanah*) of the self (of the operator) with the *Shakti* and *Vīja* (of the elements).

(2) That is, signs of approaching *Siddhi* or possession of *Siddhi*. The three states are *prasuchika* indicative e.g. physical signs such as thrill hair standing on end (*polaka*) etc *pratyaya* ("conviction," e.g. beatitude restraint of breath etc) and the third is *Siddhi* itself which is of various kinds the chief enumeration being eight.

(3) No more is said in the text. But the meaning is "I am He and not the five elements (named)".

(4) A title of *Vishṇu* as the Giver of Liberation.

Vv. 21-24 state the Kirîâdi Mantra. (1) The Shaktis of the Pîthâ are given in v. 29; Vimalâ and others. The rest of the Chapter deals with the placing of the jar, Japa, Archchana and other ritual details.

CHAPTER XXI

Treats of the twelve Yantras or diagrams of the twelve Râshis (signs of the Zodiac) (2).

At vv. 54-68 is given a fine Hymn to *Vishnu* here translated which is directed to be sung for the pleasure of the Deities who are to be worshipped in these Yantras

HYMN TO VISHNU.(3)

I

Oh Bhagavân(4), be gracious to me
Whose mind is dulled with ignorance;
Give me the gift of devotion
To the pollen of Thy lotus feet.

2

Oh Bhagavân, be gracious to me;
Thou cannot be imagined,
Abode as Thou art of immeasurable lustre,
Be gracious, Oh best of Purushas(5),
Who allayeth all our pains.

(1) The Mantra used in the worship of the ornaments of *Vishnu* such as crown, amulet, necklace, etc.

(2) Mesâ (Aries), Vrisâkha (Taurus), Mithunâ (Gemini), Karkâkâ (Cancer), Singha (Leo), Kanyâ (Virgo), Tulâ (Libra), Vrischikâ (Scorpion), Dhanû (Sagittarius), Makara (Capricornus), Kumbha (Aquarius), Mîra (Pisces), the solar year beginning with the entrance of the sun into Mesâ.

(3) Ch. 21, v. 54.

(4) The Brahman as the possessor of all powers (suhvaryya) which belong to *Ishvara*.

(5) The individual spirit.

3

Oh Īsha(1), Oh Stainless One, be gracious to me,
 Who art the self of the Universe(2)
 And bliss itself(3)
 Essence unimagined(4),
 To Thyself art Thou known only (5)

4

Be gracious to me, Highest of the highest.
 Who art the Deepest of the deepest
 Be gracious, Oh Goodness and Beauty,
 Who art Majesty itself to the majestic
 Great Light, be gracious to me

5

Be gracious, Unmanifested One(6),
 Ever pervading in that which ever pervades
 Minutest of the minute, be gracious,
 Most loving of the loving, be gracious,
 Be gracious, Thou Who art the end of all ends

6

Be gracious to me, Greatest of the Great,
 Oh Lord of all, Unending One(7), be gracious
 Who art eternal, Māyā(8), Holder of the conch,
 Be gracious to us mortals
 Oh Mādhava(9), may You be ever victorious.

7

Victory be to Thee, Oh beautiful One!
 Victory be to Thee Who art gentleness itself!

(1) Lord

(2) Vishvātman

(3) Ānandātman

(4) Achintyāśāra.

(5) Svatantragvedyasvarūpātman.

(6) Avyakta.

(7) Ananta

(8) Māyātman

(9) A title of Vishnu as husband of Mā or Lakṣmī.

May You conquer, Oh Keshava(1),
Holder of the bow, Destroyer of Keshin(2),
Oh Auspicious One, delighter of Nanda(3),
May Thou be ever victorious.

8

Victory to Thee
In Whose hands are discus and mace(4) ;
Unconquerable One, may You conquer !
Thy head is adorned with a crown set with varied gems,
Oh Janârdana(5), be ever victorious.

9

The shadow (of the great wings)
Of the King of Birds, Thy carrier(6), obscures the Sun ;
Oh Enemy of Hell(7), salutation to Thee !
Oh Madhusûdana(8), obeisance to Thee !
May Thou be ever victorious.

10

Salutation to Thee, Oh Lotus-eyed !
Obeisance to Thee Who art collyrium to our eyes(9) !
Salutation to Thee, Destroyer of sin !

(1) This epithet of Viṣṇu has several significations one of which is indicated in the text, viz: He who destroys the Dautya Keshin. Another common definition is Ke jāleshava iva bhāti iti Keshava that is "he who looks like a corpse in water" referring to the time when after pralaya and at the commencement of the creation of the world Viṣṇu lay in the ocean of milk (Kāśira samudra). Other definitions given in the Shabdakalpāpadruma are —Ka=Brahma Isha=Rudra Va=Vayati or "He who at pralaya having surrendered the 3 forms" (mūrti of the Trinity) which are upādhis exists in the form of the one Paramatma or Ka+a+Isha Ka=Brahmā; A=Viṣṇu; Isha=Shiva; Keshava is He who controls these three or Ka+Isha="He to whom Brahmā and Shiva are son and grandson"

(2) See last note

(3) Foster father of Kṛṣṇa.

(4) Chakra and Gadā which are His implements "

(5) Epithet of Viṣṇu as destroyer of the Asuras called Jana who dwell in the ocean; or it also means the "one who is prayed to for the attainment of Puruṣārtha (that is Dharma, Artha, Kāma Mokṣa). Vāchaspatya Dict.

(6) Garuḍa who is the vehicle (vāhana) of Viṣṇu.

(7) Narakārāte

(8) Epithet of Viṣṇu as slayer of the Asura Madhu.

(9) Collyrium (anjana) is used to clear the eyes and sight The Lord clears the spiritual vision of His worshippers and grants them spiritual knowledge.

Obeisance to Thee Our Lord(1) !
Salutation to Thee, Dispeller of all fears !

II

Reverence to Thee,
Who dost absorb all things in Thyself,
Who hast secured the Kaustubha gem(2).
Obeisance to Thee,
Who art beyond all sight(3)
And beyond all speech

I2

Salutation to Thee
Who art beyond all remembrance,
Obeisance to Thee
Oh Cause in three fold form(4)
Of Creation, maintenance and dissolution,
Knowable in Thy various partial appearances(5).
Salutation to Thee

I3

Salutation to Vishnu
Conqueror of the enemies of the Tridasha(6) ;
Paramâtmâ and Sûryya(7)

(1) Ishâna

(2) A dark gem with the lustre of millions of suns which is worn by Vishnu on His breast. It was formerly in the great ocean but Vishnu having desired it the gem was on the churning of the ocean secured by Him

(3) Nayanâtita

(4) As Brahmâ Vishnu* and Rudra

(5) Vibhinnaajneyângsha, lit = Whose various or separate parts are knowable "The One has in itself no parts but It displays Itself in various ways in the world. Each of such displays is a partial manifestation. What is seen is in this sense a part of Him

(6) Tridasha = a term for the Devas. Various explanations are given of the word. The simplest is that which makes it equal to $10 \times 3 + 3$ or 33 according to the rule of madhyapadaloopa samâsa. These 33 are the following Devas, viz 12 Suns (Âditya) 11 Rudras, 8 Vasus, 2 Vishvedevas. According to another interpretation the term includes all Devas, meaning *tritiya yauvanâkhyâ dashâ yasya*. As there are three states called infancy boyhood and youth tridasha then means he who has attained the third state called *yauvana* (youth) for the Devas are ever youthful. Or *tri* means he who has the "three," viz birth existence destruction, not in the sense in which these terms are applied to mortal men who have increase change and decay but they come into existence and exist and when their merit (*punya*) is exhausted they leave Heaven and thus cease to be Devas. They are called immortals (*amara*) but only in the limited sense of beings who exist until *pralaya* — Or *tri* = the three pains (*tâpa*) of which they who are not affected by the three fold division, of sorrow

(7) Chakratanûhave, lit = friend of Chakra, which according to Hemadri here means the Sun (Sûryya) for He is the Bhargya, the Hiraanya Purusha in that golden luminary. See Âthya 1 Bânda 11 verses 6 and 7 Chândogya Upanishad

Who holdeth the discus(1) whereby
The array of Thine enemies is destroyed

I4

Thou art in the form of the whole Universe
And art worshipped by the whole Universe.
Thou art the self of all beings in the Universe(2),
Salutation to Thee!
Thou art meditated upon by Yogins
To Thee Who art the Inner Self(3), obeisance.

I5

Salutation to Thee Who art the Giver of enjoyment(4)
To Thy devotees!
Reverence to Thee Who art the Giver of liberation(5)
The actions of my mind, word, and body
Should be meditation on Thee, praise of Thee and obei-
sance to Thee(6)
Oh Lord of Devas(7) !
All my actions should be worship of Thee(8)

Phalashloka

The Mantrin(9) who in this manner,
Is devotedly attached to the worship of *Viṣṇu*
By the doing of Havana, Japa, and Arcchâ(10),
Such an one having certainly obtained all fruits of desire
And being wholly satisfied(11)
Attains that final liberation(12)
Which is freedom from birth and death

(1) Chakra

(2) *Viśvabhūtātmane*

(3) *Adhyātmarūpine*

(4) Bhukti

(5) Mukti

(6) The purposes to which mental, vocal, and bodily action should be put are His worship. In meditation (*dhyāna*) the operation of mind is displayed in hymns of praise (*stuti*) and in bowing or genuflection to make salutation (*namaskṛyā*) the powers of speech and body are respectively used

(7) *Devesha*

(8) A fine line *Devesha karmasarvvaṅ me bhaved āśādanam tava*

(9) Mantrin = *mantra guptabhāṣakam yasya asti*. He who has the mantra or secret word—Here used in the general sense of the initiated devotee

(10) That is Homa "recitation" of mantra (See Introduction to my Edition of *Mahānirvāṇa Tantra*) and worship with flowers and other *upachāra*

(11) *Li* "having his *antarātma* fully satisfied"

(12) *Uttamāṅ muktam*

CHAPTER XXII

Gives the twelve lettered Mantra(1) of Vishnu, and three kinds of Nyâsa are prescribed with the letters of this Mantra viz —Sanghâranayasa in which Nyâsa begins from the feet and proceeds upwards to the knees, linga, navel, belly, heart, hands, throat, mouth, eyes, head and the crown lock (Shikhâ) (2) Sthitinyâsa in which the rite begins with the Shikhâ in the reverse way, and lastly, Srishtinyâsa in which the Nyasa commences in the middle with the heart, goes down to the feet and then from the hand goes to the Shikhâ. The first is for the destruction of all Dosha (fault) Srishtî is for the creation or production of good, and the object of Sthitî is to gain peace (Shânti)

The Mantras of Sudarshana are given. The Chapter continues with ritual detail. The fruit gained varies with the offering made. Thus by the offering of bael leaf with appropriate Mantras freedom from disease is attained.

CHAPTER XXIII

Deals with the Varaha(3), another Vaishnava Mantra. Verse 24 says earth(4) is in the tusks of Varaha, the Goddess of speech is in the grunt of this Boar, air in His breath and the sun and moon are in His right and left hands. In His belly are the Vasus(5), in His ear the points of the compass, the two Ashvins(5) are in His eyes, in His feet is the Lotus born(6) in His Heart Hari(7) and in His mouth Shanghara(8). These should all be worshipped separately. The rest of the Chapter deals with the ritual, Nyasa, Homa, Yantra and so forth connected with this particular Mantra.

CHAPTER XXIV

Describes the Nṛsiṅgha(9) Mantra and the ritual connected therewith. The Dhyâna will be found in v 8

(1) Ong namaḥ Bhagavate Vāsudevāya

(2) Thus Ong padbhyaṅg namaḥ (Ong salutation to the feet) Nang jānubhvaṅg namaḥ (Nang salutation to the knees) Maḥ lingāya namaḥ (Maḥ salutation to the Linga) Bhaṅg nāḥ haye namaḥ (Bhaṅg salutation to the navel) and so on thinking the whole of the body of the Ishādevatā into which the Sādhaka's body is being transformed

(3) The Varāha (boar) incarnation of Viṣṇu was for the purpose of drawing up with His tusk the earth which at one of the dissolutions had sunk into the waters

(4) See last note

(5) The Devatās of those names

(7) Viṣṇu

(6) Brahmā.

(8) Shiva.

(9) The Rājan incarnation of Viṣṇu in which He destroyed the demon Hirakāshipu

CHAPTER XXV

Deals with the *Vishnupanjara Mantra* In v 21 the Dhyâna or formula of meditation on *Vishnu* is given The rest of the Chapter deals with the ritual

---

CHAPTER XXVI

Gives the *Prasâda Mantra*(1) which is so called because it purifies the mind V 4 gives the Dhyâna of *Shiva* The five Devatâs of this Mantra are the five faces of *Shiva*, viz — *Ishâna*, *Tatpurusha*, *Aghora*, *Vâmadeva*, *Sadyojâta*. The Dhyânas of these are given The *Pîtha Shaktis* are *Vâmâ*, *Jyeshthâ*, *Raudri*, *Kâli*, *Kalabalâdyâ*, *Vikârîni*, *Sabalapramathini*, *Sarvabhûtadamanî*, and *Manonmanî*

Dhyâna is given of the various aspects of *Shiva* (v 15). As *Sadyojâta* He is white like the jasmine (*Kunda*) and *Mandâra* flowers He is four armed holding in His two hands the *Veda* and a rosary of *Rudrâksha* beads and in the other two he makes the gestures (*Mudrâ*) which grant boons (*Vara*) and dispel fear (*Abhaya*)

The *Vâma Shiva* is red, makes the same two gestures and holds an axe and *Rudrâksha* rosary

Aghora Shiva who is the dread of the Bodiless One (2) is black with fierce fangs He holds a *Rudrâksha* rosary, *Veda*, *Noose*, *Goad*, *Drum*, (*Damaru*) a staff surrounded with a skull (*Khatvânga*), spear and skull (3)

Tatpurusha is of the colour of lightning and making the *Vara* and *Abhaya Mudrâs* holds the *Veda* and an axe All the above forms have four faces and four arms

Īshâna or *Īsha* is of the colour of a pearl but has five faces (4) He makes the gestures abovenamed In *Īsha* are *Brahmâ*, *Vishnu* and *Rudra* All five forms have three eyes (5)

---

(1) For the *Parâprasâda Mantra* see Ch. III of *Kulârnavâ Tantra*.

(2) *Kâma* the Deva of sexual desire

(3) Another Dhyâna is given at v 18 of Ch 27

(4) Where *Shiva* is meditated upon as *Sâdyojâta Vama*, etc, collectively He is thought of as with five faces in all But when the Dhyana is of one of these forms only then the Mûrti has four or five faces as stated in the text

(5) The centre eye of wisdom (*jñānachakṣuṣā*) situated between the eyebrows.

There is a remarkable (1) Dhyâna of Shiva in v 41 where He is described as of gracious aspect, seated on a lotus, as it were "a mountain of pearl dust mingled in nectar" He is clad in tiger's skin and decked with ornaments, (2) upon His hair high coiled above His head is a digit (Kalâ) of the moon (3) He makes the two Mudrâs abovenamed and holds an axe and a deer (4)

At vv 55-64 the following Hymn to Shiva is given

HYMN TO SHIVA (5)

Obeisance

To Paramâtma

Manifest as Brahmâ, Vishnu, and Îsha (6)

Whose power it is to create, preserve, and to destroy (7)

2.

Obeisance

To Thee, the Lord of creatures, Holder of the trident.

Who seemeth terrible to all things born on earth in four-fold way (8)

And yet removes the burden of their worldly pain.

3

Obeisance to Thee

Who didst drink the shining deadly poison,

Nilakantha, Whose throat is stained thereby (9)

And Who dost devour the universe (10)

(1) Because the ordinary picture of Shiva is that of an ascetic but as appears from the text the Dhyâna varies with the object of worship. When worshipped for prosperity he has fleshly beauty and is decked with all ornaments. He manifests the prosperity which the worshipper desires.

(2) Sarvâlingkârâdîpta

(3) The crescent moon is here meant

(4) V 2 of the Mahamastava of Pusâpadanta refers to the incident of Brahmâ's lustings, after His own daughter Sandhyâ and of his transforming Himself into a stag when she to avoid him changed into a hind. Shiva in anger at the act bent his bow against him. The deer which He holds is said by some to be Brahmâ. According to others it refers to a gigantic deer sent out to kill Shiva, but which He took in his hand. See Shivaagnâna Siddhiyâr Ed by J. M. N. Pillai p. 91

(5) Ch 2^d vv 55-64

(6) Rudra

(7) They are the embodiments of these principles

(8) That is from the womb, (e.g. mammals) from the egg (e.g. birds), moisture (e.g. insects) and the earth (e.g. trees and plants). See ante p 8

(9) At the churning of the ocean by the Gods by means of the mountain Mandara and the serpent Vâṅkî there was produced amongst other things churned from the sea a poison which Shiva swallowed to save the world. This stained His neck dark blue whence he is called "Blue neck" (nilakantha).

(10) At the dissolution of the world which He as Mahâkâla effects

4

Obeisance to Shambhu(1)
 Who didst destroy Kâma(2)
 Flashing from His central eye dark shining flame
 On Whom meditate Yogis
 Freed of all mental pain(3)

5

Obeisance
 To Him Whose body is one with that of His Spouse(4),
 Who destroyed the sacrifice of Dakṣa(5),
 Grantor of the four-fold desires(6)
 *He Who is subtle(7) the Possessor of Mâyâ(8)

6.

Obeisance to Him
 In physical form ,(9) the Primal element(10)]
 Rending His enemies with His trident,
 The Destroyer of Kâla(11)
 Whose head the crescent moon adorns

7

Obeisance
 To Him the Naked One
 In Whose matted hair are serpent, moon and Ganges,(12)
 Whose feet are upon the heads of Devas, Daityas, and
 Lords of Asuras

(1) A form and title of Shiva. Meaning 'from Him comes good' or 'who is Bliss'. Comm Ch IV, V 17 Hathayogapradīkā

(2) God of Desire. See A & E. Valon's Hymns to the Goddess 1 39 n(3)

(3) In Yoga upon the suppression of the activity of the intellectual function the first and most subtle manifestation of Prakṛti or Mâyâ there arises the condition of samādhi in which the Atmâ exists in its own true state freed of all pains attendant on its conditioned state

(4) Ardhanārī Bāra the androgyne form in which half of the body is Shiva and the other Shakti

(5) See 'Principles of Tantra' Vol 1 p 124

(6) Dharmma Artha Kâma and Mokṣa. See Introduction Mahāmūrti Tantra

(7) Asu atom. So in Vyāsa Atmâ is said to be as fine as an atom. In the next verse H's gross aspect is sung

(8) Mâyî He is shaktimân of the line mâyāncha prakṛtiṅ vidyat mâyīnantu maheshvaram

(9) The gross in opposition to the subtle (sūksma) aspect celebrated in the preceding verse. This body is Mâyâ or Prakṛti which when it is the constituent of the physical world is gross (sthūla)

(10) M labhuta

(11) Death or time in which lies the seed of death

(12) The Ganges in its descent from heaven at the call of Bhāgīratha was caught in the matted hair of Shiva. It is for this that She is called Bhāgīrathī

Obeisance, obeisance

To Shangkara(1) besmeared with ashes,
Who is both the manifest and unmanifest(2),
The Grantor both of enjoyment and of liberation(3) to
His devotees

9.

Obeisance

To the Enemy of Death and Andhaka(4),
Who is the Destroyer of the cities(5),
Obeisance to Thee Who didst rend the tuskéd Boar(6) !
Obeisance ever to Thee
Entwined with great poisonous serpents,
Who art borne upon a great bull (7)

10

Obeisance ever to the Omnipresent One,
Appearing as ether, air, fire water, earth
Sun, sacrificer and moon with nectar rays(8) !
Dispeller of the dread of Hell,
Mayest Thou both now and here(9)
Destroy our worldly fear(10)

(1) Shiva

(2) *Vyaktāvyaktaavarūpāya* *Avyakta* is what is unmanifest and *vyakta* what is manifest. According to Sāṅkhya *avyakta* is *mula prakṛti* and *vyakta* is a *vikṛti* or transformation and manifestation of *Prakṛti*. According to the Vedānta *Avyakta* is *Ātmā* the Reality and *Vyakta* the World of appearance.

(3) For the Tantra grants both

(4) A great Deity, Son of Hiranyāksha brother of Hiranyakashipu father of Prahlāda. See Ch. 8 *Vāmana Purāṇa* 3, c.

(5) Shiva is *Tripurāṇ* exoterically as the destroyer of the *Tripura* or the three cities of the *Aśuras* *Kamālāksha* *Tārakāksha* and *Vidvānmāl*. As the *Kālikā Purāṇa* says He is called *Tripura* because the three *gunas* are in him His body becoming triple upon the threefold manifestation of *Brahmā* *Vishnu* and *Iśvara*. He dissolves these and He is the Destroyer of the three bodies *Sthūla* *Sūkṣma* and *kāraṇa*.

(6) The varāha avatāra of Vishnu slain by Shiva in the form of the animal called *Sharabha*. *Kālikā Purāṇa* Ch. 9.

(7) The Vāmana of Shiva. The fall of Shiva is Vishnu who assumed that form to support Shiva at the time the latter killed *Tripura*. Shiva had for the purpose of the combat to assume so great a size using as his arrow the *Sumeru* mountain that the earth could not support him on which Vishnu assumed the form of a Bull to uphold him.

(8) The eight forms (*aṣṭamūrti*) of Shiva.

(9) In this World.

(10) *Bhavaśūnya* that is free at the thought that we may be born again to suffer from *saṃsāra* which are the necessary attendants of all life in this world.

The rest of the Chapter deals with ritual, v. 68 giving an invocation to Shiva as Hara.

Verse 68 says "I adore Hara Who holds a spear and skull and makes the gesture of granting boons and dispelling fear. The Daughter of the Mountain holding in Her left hand a red lotus is seated on His left thigh and with Her right arm clasps His lustrous body."

Verse 71 says that in order to gain prosperity the Lord of Pârvatî should be meditated upon as being as beautiful as the God of Desire (Kâma) ; with the lustre of gold ; seated on a lotus decked with all manner of ornaments. He holds an axe and deer and makes the gesture (Mudrâ) of granting boons. His left hand is placed upon the breasts of His beloved ; Whose right hand rests on His right thigh, and Whose left hand holds a red lotus.

CHAPTER XXVII

Opens with the Mantra and description of Dakṣiṇâ-mûrti, an aspect of Shiva. He is seated under a fig tree (Vata) with one hand on His knee. He is white as milk (Kṣhîra). A great serpent is coiled around His waist. The crescent moon is on His matted hair. He holds an axe and deer and makes the auspicious (Bhadra) gesture. He is surrounded by Shuka and other Munis. "May Bhava grant us purity of mind (Bhâvashuddhi)." Then follows some ritual in His worship.

Verse 14 gives the Mantra of Aghora Shiva and is followed in v. 18 by this invocation. "May Aghora destroy all that is evil to you. He is of fierce mien with three eyes *and terrific to behold ; dark like the black clouds and clad in red raiment.* Great serpents cover His body. He holds an axe, drum, sword, club, bow, arrow, spear and skull. He it is who devours Nagas(1) and evil planets. But He ever grants good (that is, to His worshipper)"

The ritual is dealt with up to v. 30. The next verse gives the Mrityunjayamantra ; and the Dhyâna of this aspect is at v. 33. The remainder of the Chapter deals with Yantra and other ritual details.

CHAPTER XXVIII

Commences with the Mantra of Arddhanârîshvara (1) The Dhyâna is thus given at v 3 after the invocation " May Īsha ever protect you " His Shakti forms the (left) half of His body He is three eyed On the coils of His matted hair are a serpent moon and Ganges (2) He holds serpent, axe, spear sword fire, (3) skull, arrow and bow All the Devas lower their heads at His feet

Rules are then given for Japa Homa and so forth For the attainment of powers (Vibhûti) the Devatâ should be meditated upon as being in one half of His body, a man of ferocious aspect and in the other half as a voluptuous woman (4) holding in His and Her hands a noose a red lotus a skull and spear or She should be thought of as the three-eyed One Who is red of colour clothed in red raiment, adorned with red ornaments holding a spear in each of Her sixteen uplifted hands

The colours of the Devata vary according to the object of worship (v 13) When worshipped for Pushtikarma (5) and Shantikarma (6) He is white for Ākarshana and Vashikarana (7) red in rites done to drive away (8) torment and destroy, (9) the colour of smoke (Dhumra) in rites performed to paralyze (10) yellow and to provoke or excite (11) ruddy (Raktâdi)

The ritual in the worship of Arddhanarîshvara is dealt with up to v 30 At v 31 the Chanda Mantra and at vv 36, 37 the Chanda Gayatri are given The Chapter concludes with other details as to the worship of the fierce aspect of Shiva called Chanda

(1) The An rogya tse tsi va n a l ch half ti body s male (1) itself and half is female or the body of H i s s e (Shakti)

(2) See p 53 n12

(3) Val n

(4) Hāvalā āvalā tārū hanār kang

(5) It is done to produce nourishment growth increase advance etc

(6) It is done to gain peace of mind and body

(7) It is done to attract and control respectively These and the following are magical rites of the Shaktikarma etc

(8) Ākarshana

(9) Vashikarana

(10) "tam" ha-a

(11) "sh" a-a

CHAPTER XXIX

This is an important Chapter dealing with the Gâyatri Mantra. In v 5 it is explained how the *Pranava*(1) produced by *Prakṛiti-vikṛiti* is like the humming of bees in the *Mûlâdhâra*(2) and goes upwards along the channel of the *Sushumnâ*(3) in seven stages(4) to the head. V 6 enumerates the seven *Vyâhritis*(5). In vv 7-10 *Mahâvishnu* teaches what these denote. *Bhûh* is mere existence alone (*Sanmâtra*). *Bhuvah* is elements (*Bhûta*) and cause (*Kâraṇa*). *Svah* is thought and the *Âtmâ* of all that is(6), *Mahah* implies greatness and light, (7) and it becomes *Janaḥ* because it is the producer of all (8). *Tapah* denotes *Jñâna* (knowledge) and *Tâpa*(9). *Satyam* implies supremacy and *Âtmata* or the natural state of *Âtmâ*, that is *Âtmâ* in itself, and eternal wisdom (*Ananta-jñâna*). The exoteric "worlds" are thus described as stages of being. The letters of the *Pranava* are then identified with them. A is *Bhûh*, U is *Bhuvah*, M is *Svah*, *Mahah* is *Vindu*, *Nâda* is *Janaḥ*, *Shakti* is *Tapah*, and *Shânta* is *Satyam* the highest of these states (vv 11, 12).

Having dealt with *Oṃ*, *Mahâvishnu* deals with each of the words of the Gâyatri Mantra (10).

Tat is in the accusative singular. By it reference is made to the first cause of all substance (*Vastu*). It exists in the form of fire and energy (*Tejorûpa*) in the disc of the Sun (*Âdityamandala*). It means the ever blissful Supreme Brahman. *Savitîr* is in the genitive singular and is derived from a root which means to bring forth. By this verse is implied the source of all animate beings. It is called, *Varenj-*

(1) *Oṃ*

(2) The lowest of the centres (*Shakchakra*). See A. Avalon's "Six Centres and the Serpent Force."

(3) The nerve (*Nâdi*) of that name v 5b

(4) The six *Chakras* and the *Sahasrâra*

(5) That is the seven upper worlds—*Bhûh Bhuvah Svah Mahah Janaḥ Tapah Satyam*. See Introduction to my Edition of *Mahâvishnu Tantra*

(6) *Sarvasya svirat svâtmataya*

(7) *Mahattvât cha mahattvât cha*

(8) *Tadeva sarvajananât tasmât tu vyâhritirjanaḥ**

(9) This word which is here untranslatable literally means heating refining and comes from the same root as does *tapas* or austerity, etc. (See Introduction to *Mahâvishnu Tantra*). It indicates here an intensive state of exertion toward spiritual development.

(10) *Tat savitur vareṇyam bhargo devasya dhimahi dhiyo yo naḥ prachodavât*. See Introduction to my Edition of *Mahâvishnu Tantra* where this Mantra is explained.

am because it is the Excellent One to whom service should be rendered adoration offered and prayer said. The text reads these three words as composed of eight letters (Akshara) and says that their Vyahriti is Bhūh.

Bhargha is so called because It destroys sin and is propitious to the devotee. *Devasya* implies that It has the luminous quality of light and is possessed of the power of giving rain and the like. *Dhumaḥ* is derived from the root *dhva* which means to think. Let us here remember that the Deva who can be seen by the celestial eyes of Nigama(1) and knowledge is golden (Hiranyamaya) & ever in the sun and His lustre knows no diminution. Ever should we think what is subtle that I am (yah suksmah so ham). *Bhu* vah is the vyahriti of these second three letters.

Dhio(2) means *Buddhi* in the accusative plural. *Yo* is *Yah* the masculine gender being here used for the neuter(3) for the sake of the metre. It therefore stands for *Yat*. This *Yat* is the incomparable energy (*Tejas*) which pervades all the Vedas. It destroys the sin of the devotee. *Nah* (us) is the genitive plural of *Asmad*. *Prachodayāt* means "May it send us in the path of prayer (Prarthana) (4). *Stah* is the Vyahriti of the third set of eight letters (vv 13 26).

This Mantra of ten words is thus divided into three sections of eight letters each but it can also be divided into four sections of six letters each. The *Mahavishnu* concludes by saying "May the excellent and Supreme Spirit (*Bhargha*) of the Creative Lord (the Deva *Savita*) on whom we meditate ever guide and direct our minds."

He then proceeds to speak of the *Shiras* (head) of *Gayatri*. *Yah* *Jyotiḥ* *Rasa* are the energy (*Tejas*) of *Soma* and *Agni*. The universe is in the nature of these (*Tadatmakam*). *Nectar* (*Amrita*) is so called because it is undestructible. By reason of His multiplicity or all pervadingness *Brahman* is so called. *Brahman* who is bliss itself (*Anandatmakam*) and *Satya* (truth)(5) and *Jnana* (knowledge or consciousness) is *Bhūh*.

(1) *Yat* is the *Yoda* and in the special sense *Tantra*.

(2) *Dhio* is the *Yod* before *Y* becomes by the rule of *Sandhi* *Dhio*.

(3) *Yat* as corresponding with *Tat*.

(4) Or rather to send in the path of *dharma* *artha* *kāma* *moksha* (See the section to *Shākhin* *śākhā* *Tantra*) but if prayer is a duty to God it must be for the sake of the whole world.

(5) *Sat* is existence and *Truth* (*Satya*) as we say. Here the existence of the *Brahman* is meant.

Bhuvah, Svah It has already been shown that "So' hang"
 "I am He is Ong" Thus it is that Ongkâra is the *Shirah* of
Gâyatri (1) Thus concluding the exposition of the points
 (*Lakshana*) of Ongkâra the *Mahāvishnu* says that the faithful
Sâdhaka who worships with desire (2) obtains the fulfilment
 thereof

Then follows rules of ablution in Ongkâra *Sâdhana*.
 Vv 40-42 deal with the *Rishis*, *Devatâs*, and metre of the
Vyâhritis In v 46 *Upâsanâ* (worship) is stated to be of
 three kinds called after the heart, the body below the heart,
 and the body above it The *Vyâhritis* must be brought
 into these places (3) In v 50 two and not three *Sandhyâs*
 are spoken of V 60 gives a *Dhyâna* of *Târani* (4) (*Gâyatri*)
 with four faces which are white, yellow, red and black,
 Her body being composed of the 24 letters of the *Gâyatri*.
 V 61 speaks of the worship of the Sun and His *Shaktis*
Mahāvishnu concludes by saying "I have now spoken of the
 secret of the *Vedas* knowable only by very pure *Yogis* He
 who in his *Japa*, *Homa*, and *Dhyâna* (5) worships Ongkâra in
 this way is freed of all *Karma* and attains liberation"

CHAPTER XXX

Commences with the *Trishaktubh Mantra* which is a *Devi*;
 the *Dhyâna* of whom is given in v 8 and the nine *Shaktis*
 in vv 12, 13 In vv 17-23 are to be found the names of
 the *Shaktis* of the letters of the *Mantra* It is noted that the
 number of *Japas* prescribed for this *Gâyatri* is twice that of
 any other *Gâyatri* The *Mantra* which is composed of 44
 letters is divided into 8 sections which are identified with
 various things, the senses of knowledge, the senses of action,
 the five elements and so forth (v 32, 33) From these 44
 letters issue 44 *Vahni Devatâs*, each of whom is attended by
 5 *Shaktis*, each of whom is attended by five handmaidens,
 each of whom is again attended by 16 handmaidens, each of
 whom again is attended by millions upon millions of hand-
 maidens.

(1) Ong always precedes the *Gâyatri* See the *Vaidikasandhyâ*, etc.

(2) That is *Sâdhana* or worship done to gain an object.

(3) The *Upâsanâ* done thirty times is called *niruchchhâsa prâśāna*.

(4) She who saves for that is what the knowledge of the *Gâyatri* is.

(5) See for these terms A. Avalon's Introduction to *Mahāvishnu* 71.

CHAPTERS XXXIV—XXXVI

In the manuscripts upon which this Edition is based there are three Chapters after Chapter 33. In the Madras Edition however Chapter 33 is the last, and the contents of what here appear as Chapters 34-36 seem to be distributed amongst other portions of the book. As will appear later from my analysis of Chapter 33 it seems probable that the Ms from which the Madras Edition is taken is in this respect the more correct. I therefore interpose the Summary of these three Chapters before dealing with Chapter 33.

Chapter 34 deals generally with the *Lavana Mantra* and *Māraṇa*, *Vaśhikaraṇa* and other magical rites (1) V 8 gives the Dhyāna of Bhadrakālī (Auspicious Kālī). Her body is like the "friend of air" (2) She has three eyes and wears a bright crown. She holds discus (Chakra), conch, sword and spear and is the Destructress of many Daityas. Dhyānas are also given of Rātri (night), Agni and Durgā with prayers to these Deities. In this Chapter there is also allusion to a Mantra from the Atharva Veda.

Chapter 35 gives the *Pranapratiṣṭhā* Mantra used in the invocation of the Devatā into the Yantra or worshipped diagram.

At v 7 a Dhyāna of *Pranashakti* is given in which She is represented as of the colour of the rising sun with three eyes and large full rounded breasts (3) seated on a full blown lotus which is on a boat (4) in an ocean of blood (*Raktām bhodhi*) holding a noose, a bow of sugarcane, a goad, five arrows (5) and *Asrik kapāla* (6). Her Dutis or Shaktis are stated in v 12.

Chapter 36 gives several Mantras including that of *Vishnu* as "The Charmer of the whole Universe" (*Trailokyamohana*). A remarkable meditation on Him is given in terms of sensuous splendour at vv 35-47 and which is as follows —

MEDITATION ON VISHNU

Think of a beautiful garden of Kalpa trees, (7) fragrant with the scent of flowers and musical with the humming of big

(1) V ante p 60 n 2. It is noteworthy that in the *Māraṇa* and *Vaśhikaraṇa* rite offering (*arghya*) is made to the Devi in a silver wine cup.

2) *Pavana-sakha* here is so called.

3) *Pinavakītoruhādyā*

(4) Pota

(5) See A. & E. Avalon's Hymns to the Goddess, p. 78 note 9.

(6) Blood and skull.

(7) A celestial tree which grants all Desires.

bees Therein meditate upon Ramâpati(1), seated on Garudâ(2) who is on a red lotus The husband of Shri(3) is the colour of a full blown red hibiscus flower and shines with the radiance of ten million rising suns He is in the full flush of beauteous youth shedding the nectar of His sweet scented presence and lovely form Kind is He to all He holds a conch shell, bow, club (Mûshala), noose, discus (Chakra), sword, mace (Gadâ) His eyes are fixed in gaze upon the face of Shri His spouse, who embraces him in the fullness of Her love(4) Shri is of peerless beauty and like molten gold, joyous and decked with all jewels She holds a lotus Her eyes are like lotuses thirsty to drink the honey from His lotus mouth Such is the thrill (româncha) of Her passion that it has covered Her body with pearly beads of sweat In attendance upon them are all the Devas with their attendants, Daityas, Râkshasas(5), Gandharvas, Yakshas, Pannagas(6) and the foremost of sages (Muni) Encircling Vishnu and His spouse are their household women with heavy thighs, hips and breasts,(7) sweetly smiling They look with ardent longing upon Him making obeisance with their soft folded hands Pierced by the arrows of Ananga(8), they move voluptuously (9) Their lips part but scarcely utter a sound for they are tremulous with passion Their hair and clothes are in disorder They are shameless with passion(10) Their whole body shakes They breathe heavily All steadiness is stolen from them They are about to fall rent as they are by the terrible arrows of Manmatha (11) But yet they do not fall being strengthened and raised by the beauteous glance of Vishnu Forming lotuses as it were with their hands(12) they go toward Him and worship His two feet and with the murmur of hardly uttered words and with eyes wet with

(1) The husband of Ramâ or Shri or Lakshmi that is Vishnu

(2) The lord king who is his vehicle (vâhana)

(3) Lakshmi

(4) Mafotkata i.e. she is in the extreme entrancement of passion

(5) Demonic beings

(6) Various kinds of lesser divinities (Devayoni) See Mahânirvâṇa Tantra, pp. 1

(7) Sparîṭa kakûṣâ jaghanastana bhârî

(8) The Hot less One = a title of Kâma God of sexual desire

(9) Hâva-bhâva See ante p. 42 n. 9

(10) Ma'anavigatalajjau

(11) A title of Kâma as he who agitates the mind, See ante p. 33 and n. 11

(12) The hands are put together, with the palms upward and curved like the follow of a flower.

tears of joy, say to Him "Supreme Lord and Husband, be our Refuge"(1)

This meditation is of a typical Vaishnava quality. It is based on the idea which is expressed in the words said by the Vaishnava Gurus or Gossains to their disciples "I am Shyâma (Krishna) you are Râdhâ"

In His manifestation as Râdhâ He is both the fount of Emotion (Rasa) and Emotion itself which includes the sexual sensation (Shringara) and the higher love (Madhura) which in the more spiritually evolved marriage is associated with it. The worshipper rises above the unconscious animal life and the evil consciousness so often accompanying this upward movement in which the passions are regarded as things only of and for the limited self (2). The gratification of sense in serving self alone is a 'sowing to the flesh'. He therefore identifies himself with Râdhâ and thus places himself under the direction of Her Lord with whom She is one and who as the Antaryâmin or indwelling Spirit guides and controls the body and its senses. Thus gross desire is purified by its direction towards that abode of Vishnu wherein He as Gopâla plays and becomes as it were the vehicle on which subtle aspiration is made to rest. This inner sentiment has been sometimes exteriorised in accordance with the principle of Hindu worship whereby thought being translated into action is, by an established psychological law, reinforced by it. This is exemplified by the Sakhîbhâva of the Vaishnava and certain ritual details in the Rahasyapûjâ of the Shâkta. A radical analysis of these theories and rites will I believe, disclose a common ground and object, namely the control and spiritualization of those passions which if left to themselves become so formidable impediments of spiritual progress. There are of course differences in the methods and devotional concepts—Thus Vaishnava worship being of a dualistic trend retains the ideal distinctions of sex and person. In Shakti worship the aim is more directly monistic and accordingly the Sâdhaka regards himself as the Devî whom he worships and not as the spouse of the Devatâ even though according to the true inner doctrine governing both modes of adoration the ultimate object of it is one and the same. In

(1) Bhava parameshvara pati sharanam na!

(2) These are the states of what other Tantras call that of the Pashu, thus to take an example the Kullîrâva Tantra calls 'drinking as one pleases' pashupâna or the drinking of a Pashu or beast. The Vaishnava view is well given in 'The Soul of India' by Bipin Chandra Pal to which I refer.

his utilization of passion the Hindu has had the sense to know that we must do our market with and according to the funds in our purse. I wish also to add that if the Hindu described that passion in what to the prudish may seem "immodest" detail it was because he found nothing to be ashamed or afraid of in this natural state or function in itself but in its abuse which his Scriptures like any other forbid (1).

The western initiate however in these matters may say that these observations do not exhaust the subject and do not touch upon those other principles which have been asserted according to which sexual relations or interactions are typical of relations universally existent as well as of all action absolutely, the process of redemption (to use western parlance) moreover being according to this view the assimilation of the earthly to the heavenly planes, all physical, psychic and spiritual life being varying forms and degrees of intensity in the one universal stream of radiant Energy. Criticism however of these views or a further development of the subject either from the Western or Indian stand point would carry me beyond the scope of my present purpose.

The Chapter continues with an enunciation of the offerings which should be given and the rules relating to worship. The worshipper of this Mantra it is said, acquires wealth and freedom from the oppression of his enemies and in the end attains to the abode of Vishnu.

After the disjointed fashion of several other parts of the work at 64 the magical rites of Stambhana, Mārana and Uchchāṭana are again referred to though they seem to have no connection with the other subjects of this Chapter.

CHAPTER XXXIII

Begins with some verses as to the causes of childlessness which are put down to want of faith, worship, charity,

(1) These observations are merely here made because to some this kind of devotion is objectionable. Where (as is the general case) it is not understood the dislike of the general Anglo-Saxon temperament is due not to grounds of general validity but to special reasons largely peculiar to the race and its circumstances. According to certain orthodox interpretations is the Church a love unto Christ which is symbolised in the highly sensuous imagery of the Song of Solomon and abundant material of the same kind may be found in the Catholic mystics to which the same kind of criticism has been applied.

decrving (Nindaka) one's wife and so forth and vv 8 21 deal with the rites to be performed to cure this defect. Then follows an enunciation of the proper characteristics of a Guru (vv 22 33) and of a disciple (vv 34 41). If the disciple has the defects which are mentioned in vv 42-48 he should be rejected and if a Guru receives such a person as his disciple then the fault (Doshā) of the latter affects the Guru just as that of the minister affects the King, and the sins of a wife affect her husband. If through either cupidity or affection a Guru initiates such a faulty disciple then the curse of the Devatā falls upon both (vv 49 51).

Mahāvishṇu then speaks of the devotion which a disciple should exhibit towards his Guru or spiritual director and which is to be like that which should be shown to mother and father, to Viṣṇu and Shiva (vv 51 52). One should not cross anything belonging to, or connected with, the Guru, not even his shadow, nor should there be association with his enemy. Great reverence and self restraint should be shown whilst in his house. Therein there should be no anger and quarrelling, lust, loud talk, lies, sloth and idle disputation, nor any easing of nature, sexual intercourse, spitting, vomiting, or traffic by way of buying, selling, or lending (vv 53-55). The Guru's command should not be disobeyed. What he orders, that the disciple should do at once and unhesitatingly and without attempting to discuss whether it is right or wrong (1). In short the disciple should by action, mind, and speech worship his Guru with a guileless and faithful heart.

At v 59 it is said that one should never do anything which offends others, however much we may desire it even in so small a matter as dress.

At v 62 Māhaviṣṇu addressing Brahma says "Oh Lotus born One, in this Tantra(2) I have shown thee the Prāpancha(3) in its five fold aspect."

This Chapter and probably the work(4) concludes with the following invocation

(1) Iṣṭāṅgānūṣṭam ād śāṅg gurunā yattu guruvapi

Tvarajā parajā kuryād buddhyā samyagaj hmaṇā (V 53)

This appears to solve in an extreme sense a point raised by St. Alphonsus Liguori as to the duties of a penitent towards his spiritual director but possibly as in the case of all general rules there may be some exception here.

(2) Tantrā smṛt. See p 4 ante

(3) V ante p. 1

(4) V ante p. 61

Obeisance to Him
 Who is Energy and Light(1) itself
 In Whom are the products of Prakṛti(2)
 Sun, Moon and Fire(3)
 Which have sprung from the Târa and other Vijas(4)
 And which have their motion and increase
 In Him

CALCUTTA,

The 26th January 1914 }

ARTHUR AVALON

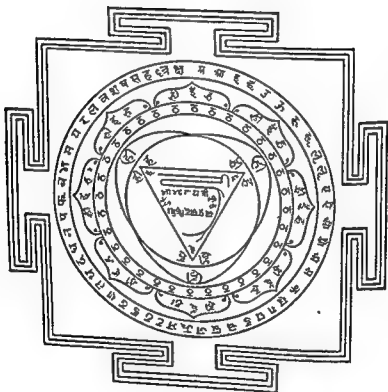
(1) Tejas.

(2) Lit. the Vehicles of Prakṛti. See p. 7 ante.

(3) Not merely the luminaries and element so named but that also for which they stand as symbols.

(4) That is from Oṃ and other "Seed mantras."

श्रीश्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

श्रीश्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

पूज्यपादश्रीभगवच्छङ्कराचार्यप्रणीतम् ।

श्रीआचार्यएवेलनेन प्रवर्त्तितं पर्यवेक्षितम् ।

श्रीतारानाथविद्यारत्नेन सम्पादितम् ।

कलिकातानगर्या

संस्कृतयन्त्रे

श्रीउपेन्द्रनाथचक्रवर्त्तिना सुद्वितम् ।

लण्डनराजधान्या लुथ्याक् एण्ड की कर्सुकेण
प्रकाशितम् ।

कलिकातानगर्या ३० न, कर्णभोयालिसट्ट्रीटससकृतप्रेस-
डिपजिटरीभवने प्राप्तव्यम् ।

PRINTED AND PUBLISHED BY UPENDRA NATHA CHAKRAVARTI,
AT THE SANSKRIT PRESS,
No 5, NANDAKUMAR CHAUDHURY'S 2ND LANE, CALCUTTA
1912.

श्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

श्रीश्रीगुरवे नमः ।

प्रथमः पटलः ।

अकचटतपयाद्यैः सप्तभिर्वर्णवर्णै-

र्विरचितमुखवाहापादमध्याख्यहृत्का ।

सकलजगदधीशा शाश्वती विश्वयोनि-

र्वितरतु परिशुद्धिं चेतसः शारदा यः ॥ १ ॥

अथाभवन् ब्रह्महरीखराख्याः पुरा प्रधानात् प्रलयावसाने ।

गुणप्रभिन्ना जगतोऽस्य सृष्टिस्थितिचयस्यष्टनिविष्टचेष्टाः ॥ २ ॥

स्त्रनिष्पत्तिश्च कृत्यश्च ते विचिन्त्य न चाविदन् (१) ।

वक्तारमजमव्यक्तमरूपं (२) मायिनं विभुम् ॥ ३ ॥

मूर्त्याभावेन दुग्धाब्जौ भूयश्वसमाकुने ।

मरुत्संवहनोत्कीर्णलहरीकण्ठगीतले ॥ ४ ॥

सद्यदादित्यकिरणप्रगान्तशिशिरोदये ।

पूर्णचन्द्रकरामर्पप्रतिस्तुब्धजनाशये ॥ ५ ॥

अनन्तभोगविमले फणायुतविराजिते ।

मायिनं शार्ङ्गिणं सर्वशौरिपद्ममुवस्तदा ॥ ६ ॥

(१) "न चाविदन्" इत्यत्र "वमाविदन्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वरूपम्" इत्यत्र "वनूपम्" इति पाठान्तरम् ।

- तद्गुणैश्चमनसो विष्टरथपथं विभुम् ।
 सृष्टिभिः सृतिभिः प्रीतः स्वसूक्तिं च व्यदर्शयत् ॥ ७ ॥
 नीलोत्पलदलप्रख्या नीलकुक्षितमूर्ध्जाम् ।
 षष्ठसीचन्द्रविम्बाभललाटामायतभुवम् ॥ ८ ॥
 रत्नारविन्दनयनामुषसीमरुणाधराम् ।
 मन्दस्मिताधरमुखीं लसन्मकरकुण्डलाम् ॥ ९ ॥
 कम्बुघ्नीषां पृथुद्वंशविस्तरहुजमण्डलाम् ।
 भगन्तरत्नप्रत्युप्तवलयार्द्धदमुद्रिकाम् ॥ १० ॥
 हारतारावलीराजत्पृथुरोम्योममण्डलाम् ।
 कौस्तुभोद्भासितोपान्तां (१) श्रीवत्सद्युतिदीपिताम् ॥ ११ ॥
 लसदौदरिकाम्बुभास्वरां संहतोदरीम् ।
 गभीरनाभि विपुलजघनां पीतवाससम् ॥ १२ ॥
 पृथुहन्तोरुमापूर्णजाशुभण्डलवन्धुराम् ।
 पुत्तजङ्घां शूद्रगुल्फां प्रपदाजितकच्छपाम् ॥ १३ ॥
 तनुदौर्घाङ्गुलिं भास्ववस्त्रराजिविराजिताम् ।
 • चक्रस्वस्तिकशङ्खासध्वजाङ्कितपदद्वयाम् ॥ १४ ॥
 तां दृष्ट्वा तरलाब्जानो विध्यधीऽञ्जजयद्गराः ।
 • अतिष्ठन्नितिकर्तव्यमूढास्तत्राब्रवीदजः ॥ १५ ॥
 स्वामिन् प्रसीद विखेय के वय केन भाषिताः ।
 ✓ किं मूला किं क्रियाः सर्व्वमस्माभ्यं वक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥
 इति पृष्टं परंज्योतिरुवाच प्रमिताक्षरम् ।
 यूयमचरसन्भूताः सृष्टिस्थित्यन्तहेतवः ॥ १७ ॥
 तेरेव विकृतिं यातास्तेषु धो जायते लयः ।
 इति तस्य वचः श्रुत्वा तमपृच्छस्वरोजभूः ॥ १८ ॥

(१) "कौस्तुभोद्भासितोपान्ताम्" इति पाठान्तरम् ।

अक्षरं नाम किं नाथ कुतो जातं किमात्मकम् ।
 इति पृष्ठो हरिस्तेन सरोजोदरयोनिना ॥ १८ ॥
 मूलार्णमर्णविकृतौर्विकृतेर्विकृतौरपि ।
 तत्प्रभिन्नानि मन्त्राणि प्रयोगांश्च पृथग्विधान् ॥ २० ॥ ✓
 वैदिकांस्तान्त्रिकांश्चापि सर्वानित्यमुवाच ह ।
 प्रकृतिः पुरुषश्चैव नित्यौ कालश्च सत्तम ॥ २१ ॥
 अणोरणीयसौ स्थूलात् स्थूला व्याप्तचराचरा ।
 आदित्येन्द्रग्नितेजोमद्यद्यत्तत्तन्मयी विभुः ॥ २२ ॥
 न श्वेतरक्तपीतादिवर्णैर्निर्धार्य्य चोच्यते ।
 न गुणेषु न भूतेषु विशेषेण व्यवस्थिता ॥ २३ ॥
 अन्तरान्तर्बहिर्धैव देहिनां देहपूरणी ।
 स्वसंवेद्यस्वरूपा सा दृश्या देशिकदर्शितैः ॥ २४ ॥
 ययाकाशस्तमो वापि लब्धया नोपलभ्यते ।
 पुंनपुंसकयोस्तुल्याप्यङ्गनासु विग्रियते ॥ २५ ॥
 प्रधानमिति यामाहुर्या, शक्तिरिति कथ्यते ।
 या शुभानपि मां नित्यमवष्टभ्यातिवर्तते ॥ २६ ॥
 साहं यूयं तथैवान्यदयद्देयं तत्तु सा स्मृता ।
 प्रलये व्याप्यते तस्यां चराचरमिदं जगत् ॥ २७ ॥
 सैव स्त्रां वेत्ति परमा तस्या नान्योऽस्ति वेदिता ।
 सा तु कालाकना सम्यक् मयैव ज्ञायते सदा ॥ २८ ॥
 लवादिप्रलयान्तोऽयं कालः प्रस्तूयते ह्यज ।
 नलिनीपत्रसहस्रां सूक्ष्मसूत्र्यभिमेदने ॥ २९ ॥
 दले दले तु यः कालः स कालो लववाचकः ।
 लवेच्छुटिः स्याच्चिंशद्भिः कनान्तावधुटिं विदुः ॥ ३० ॥
 काष्ठा तावत् कला श्रेया तावत् काष्ठा निमेषकः ।
 सोऽङ्गुलिस्त्रोटस्तुल्यः स्यान्माताष्टाभिस्तु तैः स्मृता ॥ ३१ ॥

कालेन यावता स्वीयो हस्तः खं जातुमण्डलम् ।
 पथ्येति मात्रा सा तुल्या स्वयैकश्वासमात्रया ॥ ३२ ॥
 पद्युत्तरैस्तु त्रिगतैर्निश्वामैर्नाडिका श्रुता ।
 दिनाडिको मुद्गतः स्याच्छिंशद्विस्तैरहर्निशम् ॥ ३३ ॥
 त्रिंशद्विरप्यहोरात्रैर्मासो द्वादशभिस्तु तैः ।
 सम्यक्करो मातृपोऽयमहोरात्रं दिवौकसः ॥ ३४ ॥
 तथा दिव्यैरहोरात्रैस्त्रिगतैः पट्टिसंयुतैः ।
 दिव्यः सम्यक्करो ज्ञेयो दिव्यैः सम्यक्करैस्तु तैः ॥ ३५ ॥
 भवेद्द्वादशमाहस्त्रैर्भिन्नेरेकं चतुर्युगम् ।
 तैः सहस्रैः शतानन्दं तत्रैकं दिनमिष्यते ॥ ३६ ॥
 तावतो तव रात्रिय कथिता कालवेदिभिः ।
 तथाविधैरहोरात्रैस्त्रिंशद्भिर्माससृच्छति ॥ ३७ ॥
 तथाविधैर्द्वादशभिर्मासैरब्दं तव श्रुतम् ।
 तथाविधानामध्दानां शतं त्वमपि जीवसि ॥ ३८ ॥
 त्वदायुर्मम निश्वासः कालेनैवं प्रचोद्यते ।
 स जानाति विपाकाद्य तस्यां सम्यग्भ्यवस्थितान् ॥ ३९ ॥
 सोऽन्वीष्य त्वाद्दशमायुः परिपाकं प्रदास्यति ।
 प्रकृतेयं कश्चित् कालो विकृतिं प्रतिपादयेत् ॥ ४० ॥
 सा तत्त्वसंज्ञा (१) चिन्मात्रा ज्योतिषः सन्निधेस्तदा ।
 विचिकीर्षुर्धनीभूता (२) कश्चिदभ्येति विन्दुताम् ॥ ४१ ॥
 कालेन भिद्यमानस्तु स विन्दुर्भवति विधा ।
 स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन तस्य वैविध्यमिष्यते ।
 स विन्दुनादवीजत्वभेदेन च निगद्यते ॥ ४२ ॥

(१) "सा तत्त्वसंज्ञा" इत्यत्र "सा तत्त्वसंज्ञा" इति पाठान्तरम् ।

(२) "विचिकीर्षुता" इत्यत्र "विचिकीर्षुता" इति पाठान्तरम् ।

विन्दोस्तस्माद्विद्यमानाद्रवोऽव्यक्तात्मको भवेत् ।

स रवः श्रुतिसम्पन्नैः शब्दब्रह्मेति कथ्यते ॥ ४३ ॥

अव्यक्तादन्तरुदितत्रिभेदगहनात्मकात् ।

महवाम भवेत्तत्त्वं महतोऽहङ्कृतिस्तथा ॥ ४४ ॥

भूतादिकवैकारिकतैजसमेदक्रमादहङ्कारात् ।

कालप्रेरितया गुणदोषयुजा शब्दसृष्टिरयं यत्तथा ॥ ४५ ॥

शब्दादरोम स्पर्शतस्तेन वायुस्ताभ्यां रूपाहङ्कृरेतै रसाच्च ।

अन्नास्येतैर्गन्धतोभूर्धराद्या भूताः पञ्च स्युर्गुणोनाः क्रमेण ॥ ४६ ॥

स्वमपि सुषिरचिह्नमीरणः स्याच्चक्षेनपरः परिपाकवान् कृमातुः ।

जलमपि रसवद्वचनाधरा तेऽसितयितिपाटलशम्भ्रपीतमासः ॥ ४७ ॥

वृत्तं ध्योन्नी विन्दुषट्कान्वितं तद्वायोरग्नेः स्वस्तिकोद्यन्त्रिकोणम् ।

अक्षोपेताहेंदुमहिम्बमाप्यं स्याद्व्योद्यञ्चातुरस्त्रं धरायाः ॥ ४८ ॥

निवृत्तिसंज्ञा च तथा प्रतिष्ठा विद्याद्वया ग्राप्ति समान्यतीति ।

स्युः यत्तयः पञ्च धरादिभूतप्रोक्त्याः क्रमात्तादकलादिभूताः ॥ ४९ ॥

पुटयोऽभयोद्य दण्डसंस्था पृथिवी तोयमधः कृमाशुरूर्ध्वम् ।

पवनस्त्वय पार्श्वगोऽथ मध्ये गगनं भूतगतिस्तनूद्भवेयम् ॥ ५० ॥

ध्योन्नि मरुदत्र दहनस्तत्रापस्तासु संस्थिता पृथ्वी ।

सचराचरात्मकानि तानि तस्यां जातानि सर्व्वभूतानि ॥ ५१ ॥

ओन्नत्वगच्चिजिह्वाघ्राणान्यपि चेन्द्रियाणि बृहेः स्युः ।

वाक्पाणिपादपायूपस्थानि च कर्म्मसंज्ञकानि तथा ॥ ५२ ॥

वचनादाने संगती सविसर्गानन्दकौ च संप्रोक्ताः ।

वागाद्यर्थाः समनो बुद्धिरहङ्कारचित्तमपि करणम् ॥ ५३ ॥

भूतेन्द्रियेन्द्रियावयैरुद्दिष्टस्तत्त्वपञ्चविंशतिकः ।

व्यानन्दकैश्च तैरपि तत्त्वचतुर्विंशतिस्तथा प्रोक्ता ॥ ५४ ॥

करणोपेतैरेतैस्तत्त्वान्युक्तानि रहितवचनादौः ।

भूतानीन्द्रियदशकं समनः प्रोक्तो विकारषोडशकः ॥ ५५ ॥

प्रपञ्चमहदहङ्कृतितन्मात्राणि प्रकृतयः स्युरष्टौ च ।
 तन्मात्राहङ्काराः समष्टान्तः प्रकृतिविकृतयः सप्त ॥ ५६ ॥
 सत्त्वं रजस्तम इति संप्रोक्ताय त्रयो गुणास्तस्याः ।
 तत्सम्बन्धात् विकृतैर्मन्दव्रितयैस्ततं जगत् सकलम् ॥ ५७ ॥
 देवाय द्युतयः स्वराः समस्तो लोकाः सर्वेऽज्ञानराः
 कालाः शक्तियुतत्रिवर्गसहितास्त्रिस्तया वृत्तयः ।
 नाद्योऽन्यच्च जगत्त्रये त्रिनियतं यद्वत्तु सम्यध्य त-
 दिच्छेपां स्थितये चरन्त्यविरतं सूर्येन्दुवैश्वानराः ॥ ५८ ॥
 एष सर्गः ससुत्पन्न इत्यं विश्वं प्रतीयते ।
 विश्वप्रतोतौ हि यतः प्रपञ्चस्त्ववगम्यते ॥ ५९ ॥
 शब्दब्रह्मेति यत् प्रोक्तं तदुद्देशः प्रवर्त्यते ।
 अतःपरमवाच्यं हि स्वसंवेद्यस्वरूपतः ॥ ६० ॥
 शब्दब्रह्मेति शब्दावगम्यमर्थं विदुर्बुधाः ।
 स्वतोऽर्थानवबोधत्वात् प्रोक्तो नेताद्वयो रवः ॥ ६१ ॥
 स तु सर्वत्र संस्यूतो जाते भूताकरे पुनः ।
 आविर्भवति देहेषु प्राणिनामर्थविस्तृतः ॥ ६२ ॥
 प्रकृतौ कालमुद्रायां गुणान्तःकरणात्मनि ।
 देहवतुर्विधो ज्ञेयो जन्तोस्तत्पत्तिभेदतः ॥ ६३ ॥
 षोडशजः स्वेदजोऽण्डोत्पद्यतुर्थेषु जरायुजः ।
 उद्भिद्य भूमिं निर्गच्छत्यौद्भिदः स्यांवरक्ष सः ॥ ६४ ॥
 निर्दिष्टः स्कन्दविटपपत्रपुष्पफलादिभिः ।
 पञ्चभूतात्मकः सर्वः क्षामधिष्ठाय जायते ॥ ६५ ॥
 भूवारितेजः पवननमसां समवायतः ।
 स्वेदजः स्त्रियमानाभ्यो भूरग्न्यद्वाः प्रजायते ॥ ६६ ॥
 यूकमल्लुण्कीटाणुत्रियाद्याः क्षणमद्भुराः ।
 भण्डजो वर्तुनीभूताच्छुक्रगोणितसंपुटात् ॥ ६७ ॥

कालेन भिन्नात् पूर्णात्मा निर्गच्छन् प्रक्रमिष्यति ।
 अहिगोधावयोभेकशिशुमारादिकथं सः ॥ ६८ ॥
 जरायुजय ग्राम्यातः क्रियातः सुतिसम्भवः ।
 स जायते चतुर्विंशतत्त्वसंयुक्तदेहवान् ॥ ६९ ॥
 स्वस्थानतयुताच्छुक्रादिन्दुमादाय भारुतः ।
 गर्भाग्रयं प्रविशति यदा तुल्यं तदाऽपरः ॥ ७० ॥
 आर्त्तवात् परमं बीजमादायास्याच्च मूलतः ।
 यदा गर्भाग्रयं नेत्यत्ययं सम्मिश्रयेन्नरुत् ॥ ७१ ॥
 मायीयं नाम योषीत्यं यौरुपं कार्मकं मलम् ।
 आणवं नाम सम्प्रोक्तं मीलितं तन्मलद्वयम् ॥ ७२ ॥
 सूक्ष्मरूपाणि तत्त्वानि चतुर्विंशं मलद्वये ।
 तत्र युक्तिं ब्रजन्त्याश्च ततस्तद्गर्भमारुतः ॥ ७३ ॥
 सद्योभ्य सम्बर्हयति तन्मलं शोषिताधिकम् ।
 स्त्री स्याच्छुक्राधिकं ना स्यात् समबर्हं नपुंसकम् ॥ ७४ ॥
 स्वगतैर्मरुदग्न्यग्निः स्विद्यते ज्ञाप्यते च तत् ।
 मिथौभूतं तदङ्गैव मातुरङ्गुष्ठसन्धितम् ॥ ७५ ॥
 आयामि बहुदाकारं परेऽहनि विजृम्भते ।
 पक्षेण चतुरस्रं स्थान्मातुर्भुक्तं रसाव्रवत् ॥ ७६ ॥
 मिलितादपि तस्मात्तु पृथगेव मलद्वयात् ।
 किष्टोभूतं द्वयं पूर्वं बीजयुग्मं समुत्पयेत् ॥ ७७ ॥
 ऊर्ध्वन्तु मरुता शुवा तस्मादपि मलद्वयात् ।
 उभयान्मिथ्यधोवृत्ता नाङ्गी दीर्घा भवेद्वलुः ॥ ७८ ॥
 अवाप्तुञ्जी सा तस्याय भवेत् पक्षद्वये द्वयम् ।
 नाद्योस्तत्त्वविबहाः स्युः समान्या नाङ्गिका मताः ॥ ७९ ॥
 तत्र या प्रथमा नाङ्गी सा सुपुत्र्येति कथ्यते ।
 या वामेदेति सा श्रेया दक्षिणा पिङ्गला स्मृता ॥ ८० ॥

या वाममुष्कसम्बदा सा श्लिष्यन्ती सुपुत्रया ।
 दक्षिणं जतुमाश्रित्य धनुर्व्यक्रा हृदि स्थिता ॥ ८१ ॥
 वामांसजवृन्तरगा दक्षिणां नासिकाभियात् ।
 तथा दक्षिणमुष्कोत्था नासाया वामरन्धगा ॥ ८२ ॥
 अन्या धमन्यो याः प्रोक्ता गान्धारी हस्तिनिष्ठिका ।
 सपुष्पाः सन्ध्या चैव यश्चिन्त्यपि शङ्किनी ॥ ८३ ॥
 कुङ्गरिति च विहङ्गिः प्रधाना व्यापिकास्तनी ।
 काञ्चिन्नाडी बहिर्व्यक्रा या मातुर्हृदि बध्यते ॥ ८४ ॥
 यथा च पुष्टिमाप्नोति केदार इव कुण्डया ।
 मातुराहाररसजैर्षातुभिः पुष्यते क्रमात् ॥ ८५ ॥
 क्रमवृद्धौ परं ज्योतिः कला चैव ज्ञताभियात् ।
 सचेतनं मलं तप्तु सभूतं सगुणं पुनः ॥ ८६ ॥
 सदोषं दूष्यसम्भवं जन्तुरित्यभिधीयते ।
 फलकोयद्वयं तप्तु व्यक्तं पुंसो न तु स्त्रियाः ॥ ८७ ॥
 नपुंसकस्य किञ्चित्तु व्यक्तिरथोपलभ्यते ।
 मध्यस्यायाः सुपुत्रायाः पल्लवश्चकसम्भवाः ॥ ८८ ॥
 शाखोपशाखतां प्राप्ताः गिरामचक्रयात् परम् ।
 अर्द्धलक्षमिति प्राहुः शारीरार्धविशारदाः ॥ ८९ ॥
 तद्वेदांश्च बह्वनाहुस्याभिः सर्वाभिरिव च ।
 व्याप्नोति सर्वतो वायुयेंग देहः प्रवर्त्यते ॥ ९० ॥
 देहेऽपि भूलाधारे तु समुदेति भूमीरणः ।
 नाडीभ्यामस्तमभ्येति प्राणतो द्विपङ्क्तुले ॥ ९१ ॥
 पद्मोराशमिनेन्दुभ्यामूर्द्धाधोवृत्तिरिष्यते ।
 वामदक्षिणनाडीभ्यां स्यादुदग्दक्षिणायनम् ॥ ९२ ॥
 अत्रापि चेतनां घातोरागतिं बहुधा विदुः ।
 रेतः प्रोषितजं प्राहुरेकेऽन्ये मातुराद्यतात् ॥ ९३ ॥

आहाराद्रसजं प्राहुः केचित् कर्मफलं विदुः ।
 केचिदस्य परं धाम्नो व्याप्तिमेव प्रचक्षते ॥ ८४ ॥
 कश्चित् कर्मप्रकारज्ञः पितुर्देहात्मनाऽसक्तः ।
 सम्बध्य मयनोद्रेकविलीनाच्छुक्रधातुतः ॥ ८५ ॥
 तत्परं धाम सौजस्कं संक्रान्तं मारुतेन तु ।
 ब्रूते रक्तव्यतिकृताद्दीपाद्दीपान्तरं यथा ॥ ८६ ॥
 कश्चित्तु भौतिकव्याप्ते जन्मकाले वपुष्यथ ।
 कुतश्चिदेत्य जीवात्मा निष्पन्न इति शंसति ॥ ८७ ॥
 बहुना किं परं युंसः साविध्यान्प्रविजृम्भिता ।
 प्रकृतिगुणभिन्ना सा त्रिदोषात्मा महोयसी ॥ ८८ ॥
 पञ्चभूतमयी सप्तधातुभिन्ना च भौतिकैः ।
 पञ्चभिश्च गुणैर्युक्ता पञ्चेन्द्रियविचारिणी ॥ ८९ ॥
 पञ्चेन्द्रियातुगा भूयः पञ्चबुद्धिप्रभाविनी ।
 पञ्चकर्मेन्द्रियगता पञ्चत्वादाप्रवर्त्तते ॥ ९० ॥
 परेण धाम्ना समतुप्रवद्धा मनस्तदा सा तु महाप्रभावा ।
 यदा तु सङ्ख्यविकल्पकत्वा यदा युनर्निश्चिते तदा सा ॥ ९०१ ॥
 स्याद्बुद्धिसंज्ञा च यदा प्रवेत्ति ज्ञातारमाज्जानमहङ्कृतिः स्यात् ।
 तदा यदा सा लभिनीयतेऽन्तश्चित्तञ्च निर्हारितमर्थमेवा ॥ ९०२ ॥
 यदा स्वयं व्यञ्जयितुं यतेत महोयसी सा करणैः क्रमेण ।
 तदा तु विन्दुस्फुटभोद्वस्य रवस्य सम्यक् प्रविलम्बितं(१) स्यात् ॥ ९०३ ॥

इति श्रीप्रपञ्चसारे प्रथमः पटलः ।

द्वितीयः पटलः ।

अथ व्यवस्थिते त्वेवं मासात् पचाद्दिनादपि ।
 मुहूर्त्तावाङ्मिकायाश्च क्षयादपि च वर्धते ॥ १ ॥
 जन्तुः पङ्कजौ पूर्व्वं स्याच्छिरः पादौ करावपि ।
 अन्तराधियेति पुनः पङ्कजेषु प्रवर्तते ॥ २ ॥
 अक्षिनासास्यकर्णभ्रूकपोनचिबुकादिकम् ।
 प्रकोष्ठकूर्परांसाद्यं कव्यूरुप्रपदादिकम् ॥ ३ ॥
 उरः कुचिस्तनाद्यश्च ततः सर्व्याङ्गवान् विभुः ।
 कानेन जन्तुर्मवति दीपास्त्रनुगुणा यदि ॥ ४ ॥
 प्रसूतिसमये सोऽयं जननीं ह्येगयन् मुहुः ।
 संहतास्यः (१) सुपुत्रास्योऽवाप्तुखोऽनिनस्योदितः ॥ ५ ॥
 तस्यां ग्रहण्यां गच्छति मन्मथक्लाञ्छिनासिकः ।
 पुरा कृतानां पापानामयुतं संस्मरन् मुहुः ॥ ६ ॥
 तस्याः कायाग्निना दग्धः स्नेहैः क्लिप्ताङ्गवन्धनः ।
 पूत्युद्धारपरोतश्च तत्पायुद्धारगोचरः ॥ ७ ॥
 तदा प्रचुम्बितैः स्त्रीयवायुभिर्दग्धो गतैः ।
 सम्मिष्टितगरीरसु मोचमेव किलेच्छति ॥ ८ ॥
 प्राणाद्या वायवस्तस्मिन् पूर्व्वमेव कृतास्रदाः ।
 परस्परमपानय प्राणय प्रतिवध्यते ॥ ९ ॥

(१) "संहतास्रः" इत्यत्र "संहतास्रः" इति पाठान्तरम् ।

प्रयात्यूर्ध्वं यदा प्राणस्तदापानो नयत्यधः ।
 यदा समानः कायाग्निं संप्रचयति पाचितुम् ॥ १० ॥
 तदा तत्पाकयुक्तान्तु रसमादाय धावति ।
 ध्यानी जन्तोस्तु तं देहमापादतलमस्तकम् ॥ ११ ॥
 उदानः प्राणसहगो निमेषोन्मेषकारकः ।
 उद्गारकारको नाग उन्मोसयति कूर्मकः ॥ १२ ॥
 हृत्कृत् कृकरको देवदत्तो जृम्भणकश्चकृत् ।
 धनञ्जयाख्यो देहेऽस्मिन् कुर्याद्बहुविधान् रवान् ॥ १३ ॥
 स च लौकिकवायुत्वान्मृतश्च न विमुञ्चति ।
 इत्यमी भारताः प्रोक्ता दश देहादिगामिनः ॥ १४ ॥
 वज्रयश्च दशान्ये स्युस्तेषां सप्त तु धातुगाः ।
 त्रयस्त्रिदोषगाः प्रोक्ताः स्नेदक्लेदान्मगाश्च ते ॥ १५ ॥
 त्वगसृग्नांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्राणि धातवः ।
 ते दूष्याः कफपित्तेन दोषास्तत्प्रेरको भरत् ॥ १६ ॥
 समवायौ स विश्वात्मा विश्वगो विश्वकश्चकृत् ।
 सदोषो वा स दूष्या वा क्रियातः संप्रधार्यते ॥ १७ ॥
 बुभुक्षा च पिपासा च शोकमोहौ जरा मृतौ ।
 पङ्कज्यः प्राणबुद्धिदेहधर्मेषु संस्थिताः ॥ १८ ॥
 मज्जास्थिस्रायवः शुक्राद्रक्तास्त्वच्चासशोणितम् ।
 इति पाट्कौशिकं नाम देहे भवति देहिनाम् ॥ १९ ॥
 रसादितः क्रमात् पाकः शुक्रान्तेषु तु धातुषु ।
 शुक्रपाकात् स्वयं भिद्येदोजो नामाष्टमी दशा ॥ २० ॥
 क्षेत्रज्ञस्य तदोजसु केवलाययमिष्यते ।
 यथा स्नेहः प्रदीपस्य यथाभ्रमशनिखिपः ॥ २१ ॥
 बहुहारेण कुम्भेन संतृतस्य हविर्भुजः ।
 यथा तेजः प्रसरति समीपालोकशक्तिमत् ॥ २२ ॥

तथा देहाहतस्यापि चैत्रज्ञस्य महात्विपः ।

इन्द्रियैः सम्प्रवर्त्तन्ते स्वं स्वमर्थग्रहं प्रति ॥ २३ ॥

नभः श्रोत्रेऽनिलयन्मेष्यन्मियक्षुष्ययोदकम् ।

जिह्वायामवनिर्घ्राण इत्यमर्थप्रवर्त्तनम् ॥ २४ ॥

अदा पित्तं मरुत्सुखं विलीनं प्रविलापयेत् ।

धातुस्तदा क्रमाद्रक्तं लक्ष्मीकां द्रावयेत् क्षणात् ॥ २५ ॥

दृता सा तु लक्ष्मीकाद्वा रोमकूपैः प्रवर्त्तते ।

वहिः सर्व्वत्र कणशस्तादा स्नेदः प्रतीयते ॥ २६ ॥

यदा कफी मरुत्पित्तलुखी खीनः प्रवर्त्तते ।

कङ्कं द्रुतोद्भुतं बाष्पं प्रसेकश्च प्रवर्त्तयेत् ॥ २७ ॥

✓ कफात्मिकास्तु विकृतौः कर्णशङ्कुसिधूरिकाः ।

गण्डमालादिकान् वापि कुर्व्याकम्तोस्तु कर्मजान् ॥ २८ ॥

अहणौ नाम सा पात्रौ प्रसृताश्चलिषन्निभा ।

अधस्तात्स्थाः प्रधानाग्निः सममानेन नुद्यते ॥ २९ ॥

तस्याधस्तात्त्रिकोणाभं ज्योतिराधारसुप्तमम् ।

विद्यति स्थानमेतदि मूलाधारं विदुर्बुधाः ॥ ३० ॥

अद्याहृतं कटुखं वाष्पाहारं कण्ठमार्गगम् ।

श्लेष्मणानुगतं तस्य प्रभवात्सधुरौभवेत् ॥ ३१ ॥

✓ तत्र स्वाहस्त्रैलवर्णतिष्ठोपपन्नकायकाः ।

• पङ्कसा; कथिता भूतविकृत्या द्रव्यमाश्रिताः ॥ ३२ ॥

तथैवामाश्रयगतं पथात्पित्ताश्रयं व्रजेत् ।

तदा तस्मानुगमतात् (१) कटुकत्वं प्रपद्यते ॥ ३३ ॥

तत्रान्त्वान्तरसद्दिष्टं पच्यते पित्तवारिणा ।

पच्यमानाद्रस भिन्नं वायूरक्तादिकं नयेत् ॥ ३४ ॥

तत्र किट्टमसृग्मिन्नं ग्रहण्यां चिनुतेऽनिलः ।
 तच्चैयमानं विष्णाम ग्रहणीं पूरयेन्मुहुः ॥ ३५ ॥
 सा तथा शकृता पूर्णा वलिता प्रतिमुञ्चति ।
 पुरीषं पायुमार्गेण तत्पाकेऽच्छाश्वसस्ततः ॥ ३६ ॥
 अङ्गस्त्रेदवदभ्यन्तर्ध्वाक्षैः सूक्ष्मैः शिरामुखैः ।
 वस्त्रिमापूरयेद्वायुः पूर्णो मुञ्चति धारया ॥ ३७ ॥
 मूत्राग्नयो धनुर्व्वक्त्रो वस्त्रिरित्यभिधीयते ।
 मूत्रमित्याहुर्दक्षं वस्त्रिर्मेहननिर्गतम् ॥ ३८ ॥
 अपथ्यभाजामनयोर्भाग्योर्दोषदुष्टयोः ।
 प्रमेहमूत्रकृच्छादेर्ग्रहणोद्देशः सम्भवः ॥ ३९ ॥
 इत्यभूतः स जन्तुस्तु जरायुश्चैव गानवान् ।
 अपत्यवत्सं सगम्य सज्जते वायुना मुहुः ॥ ४० ॥

अथ पापकृतां शरीरभाजामुदराभिप्लवितुं सञ्चान् प्रयासः ।
 नलिनोद्भव हे विचित्रहस्ता नितरां कर्मगतिसु मानुषाणाम् ॥ ४१ ॥
 जायतेऽधिकसंविग्नो जृम्भतेऽङ्गैः प्रकम्पितैः ।
 जूत्योत्त्वगं निश्वसिति भीत्या च परिरोदिति ॥ ४२ ॥
 मूलाधारात् प्रथममुदितो यस्तु भावः पराण्यः
 पथात् पश्यन्त्यथ हृदयगो बुद्धियुष्मद्यमाख्यः ।
 वक्त्रे वैखर्य्यथ बहदियोरस्य जन्तोः सुपुत्रा-
 न्दत्तस्तत्प्राप्नोति दत्तप्रेरितो हर्षाङ्गुः ॥ ४३ ॥

स्त्रोतोमार्गस्याविभक्तत्वहेतोस्तत्रार्णानां जायते न प्रकायः ।
 तावत् यावत् कण्ठमूर्धादिभेदो वर्णव्यक्तिः स्थानसंस्था यतोऽतः ॥ ४४ ॥
 ज्ञाताऽस्मीति यदा भावो मनोऽहङ्कारबुद्धिमान् ।
 जातसित्पूर्व्वको जन्तोः स भावः क्रमवर्द्धितः ॥ ४५ ॥
 बभ्राति मातापित्रोस्तु ततो बन्धुषु च क्रमात् ।
 स पीत्वा बहुयः स्तन्य मातरं स्तन्यदायिनीम् ॥ ४६ ॥

इच्छन् रोदिति तां वोष्य तत्र स्यादितरेतरम् ।
 बन्धस्तदाधिकर्त्तारमतिस्त्रिग्व्यमनन्यगम् ॥ ४० ॥
 पितरं वोष्य तत्रापि तथा भ्रातरमेव च ।
 पित्र्यमातुनादींश्च समुद्दीक्ष्य प्रमोदते ॥ ४१ ॥
 एवं संवत्संसारबन्धवो विस्मरिष्यति ।
 पूर्वकर्म च गर्भस्यमुद्गतिर्लगेव च ॥ ४२ ॥
 अथ ससुत्तारयितुमाह्वयेजननीं मुहुः ।
 अथैश्वर्याभुखस्त्रीतोमार्गस्याविशदाक्षरम् ॥ ४३ ॥
 अथय्यक्तं प्रलपति यदा कुण्डलिनी तदा ।
 मूलाधारे विहरति सुपुत्रावेष्टनी मुहुः ॥ ४४ ॥
 त्रिचतुःपञ्चपट्सप्त चाष्टशो दशशोऽपि च ।
 अथ द्वादशपञ्चाशदभेदेन गुणयेत् क्रमात् ॥ ४५ ॥
 यदा त्रिगोऽप्य गुणयेत्तदा त्रिगुणिता विभुः ।
 शक्तिः कामाग्निनादात्म्या गूढमूर्तिः प्रवर्त्तते ॥ ४६ ॥
 तदा तां तारमित्याहुरोमाब्जेति बहुश्रुताः ।
 तामिव शक्तिं ब्रुवते परमाब्जेति चापरे ॥ ४७ ॥
 त्रिगुणा सा त्रिदोषा सा त्रिवर्णा सा त्रयी च सा ।
 त्रिनीका सा त्रिमूर्तिः सा त्रिरिखा सा विगुण्यते ॥ ४८ ॥
 एतेषां तारवन्ताः शक्तिस्तद्वृत्तिशक्तिः ।
 यदा चतुर्णां गुणिता सत्त्वादिस्थानवाचिका ॥ ४९ ॥
 वाचिका जाग्रदादीनां करणानाञ्च सा तदा ।
 सा यदा पञ्चगुणिता पञ्चपञ्चविमिदिनी ॥ ५० ॥
 पञ्चानामचराणाञ्च वर्णानां मरुतां तथा ।
 गुणिता सा यदा षोढा कोमोर्भिरसभेदिनी ॥ ५१ ॥
 तदा षड्गुणिताख्यस्य यन्त्रस्य च विमिदिनी ।
 यदा सा सप्तगुणिता तारह्रस्वयोस्तदा ॥ ५२ ॥

भेदेरहाद्योः (१) शान्तान्तैर्भिद्यते सप्तभिः पृथक् ।
 अकारश्चाप्युकारश्च भकारो विन्दुरेव च ॥ ६० ॥
 नादश्च शक्तिः शान्तश्च तारभेदाः समीरिताः ।
 हकारो रेफमाये च विन्दुनादौ तथैव च ॥ ६१ ॥
 शक्तिशान्तौ च सम्प्रोक्ताः शक्तेर्भेदाश्च सप्तधा ।
 अग्नेभ्योऽस्याश्च सप्तभ्यः सप्तधा भिद्यते जगत् ॥ ६२ ॥
 लोकाद्रिहीपपातालसिन्धुपङ्कसुनिस्तरैः ।
 धात्वादिभिस्तथान्यैश्च सप्तसख्याप्रभेदकैः ॥ ६३ ॥
 यदाष्टधा सा गुणिता तदा प्रकृतिभेदिनी ।
 अष्टाक्षरा हि वस्त्राणां मातृमूर्त्तिर्विभेदिनी ॥ ६४ ॥
 दशधा गुणिता नाडी मन्त्राणां दिविभेदिनी ।
 द्वादशात्मिकापि यदा तदा राश्यान्मूर्त्तिं युक् ॥ ६५ ॥
 मन्त्रश्च द्वादशार्णाख्यमभिधत्ते स्वरानपि ।
 तत्संख्यश्च तथा यन्त्रं शक्तेस्तद्गुणितात्मकम् ।
 पञ्चाशद्वा प्रगुणिता पञ्चाशद्वर्णभेदिनी ॥ ६६ ॥
 पञ्चाशदंशगुणिताय यदा भवेत् सा
 देवी तदात्मविनिवेशितदिव्यभावा ।
 सौपुन्रवर्त्मसुषिरोदरनादसद्भात्
 पञ्चाशदीरयति पंक्तिश्च एव वर्णान् ॥ ६७ ॥

इति श्रीमपञ्चसारे द्वितीयः पटलः ।

तृतीयः पटलः ।

अयोभयात्मका वर्षाः स्युरज्योयोमभेदतः ।
 त एव सुखिषा भूयः सोमेनाग्निविभेदतः ॥ १ ॥
 स्वराख्याः पीङ्ग प्रोक्ताः स्वर्गाख्याः पञ्चविंशतिः ।
 व्यापकाश्च दशैते स्युः सोमेनाभ्यात्मकाः क्रमात् ॥ २ ॥
 एषु स्वरा ऋध्वदीर्घभेदेन द्विविधा मताः ।
 पूर्वो ऋध्वः परो दीर्घो विन्दुसर्गान्तिकौ च तौ ॥ ३ ॥
 आद्यन्तस्वरपट्कस्य मध्यमं यच्चतुष्टयम् ।
 वर्षाभामागमधनैस्तन्मपुंसकमीरितम् ॥ ४ ॥
 तच्चतुष्कं सप्तस्वाख्ये कुर्यात् प्राणेश्यनस्थितिम् ।
 दक्षोत्तरख्ये प्राणाख्ये स्यातां दक्षोत्तरायणे ॥ ५ ॥
 दक्षस्यस्थिते ऋध्वदीर्घाः पञ्चोदयन्ति च ।
 भूतभूतकलाभिस्तदुदयः प्रागुदीरितः ॥ ६ ॥
 विन्दुसर्गां च यो प्रोक्तौ तौ सूर्यगगिनौ क्रमात् ।
 तयोर्विष्कारविस्तारः पुरस्तात् रूप्रवक्ष्यते ॥ ७ ॥
 स्वर्गाख्या अपि ये वर्षाः पञ्चपञ्चविभेदतः ।
 भवन्ति पञ्चवर्गास्तदन्त्यवाक्का रविः स्मृतः ॥ ८ ॥
 चतुर्विंशतितत्त्वाख्यास्तस्याहर्णाः परे क्रमात् ।
 तेन स्वर्गाचराः सौराः प्राणान्जीवाभ्युखात्मकाः ॥ ९ ॥
 व्यापकाश्च द्विवर्गाः सुस्तया पञ्चविभेदतः ।
 यशोनाभ्युत्थिता यस्मात् स्वरस्यव्यापकाचराः ॥ १० ॥
 तन्निभेदसमुद्भूता चष्टात्रिंशत्कन्ता मताः ।
 स्तरेः सोम्याः स्वर्गगुप्तेः सौरा याद्याश्च वज्रिजाः ॥ ११ ॥

षोडश द्वादश दश संख्याः स्युः क्रमशः कलाः ।
 वर्णेभ्य एव तारस्य पञ्चभेदैस्तु भूतगैः ॥ १२ ॥
 सर्वगाथ समुत्पन्नाः पञ्चाशत्संख्यकाः कलाः ।
 तेभ्य एव तु तावत्यः शक्तिभिर्विष्णुमूर्त्तयः ॥ १३ ॥
 तावत्यो मातृभिः साहै तेभ्यः सूरुद्रमूर्त्तयः ।
 तेभ्य एव तु पञ्चाशत् सुरोपधय ईरिताः ॥ १४ ॥
 याभिस्तु मन्त्रिणः सिद्धिं प्राप्नुयुर्वाञ्छितार्थदाम् ।
 अमृता मानदा पूषा सुष्टिः पुष्टीरतिर्धृतिः ॥ १५ ॥ ✓
 शशिनौ चन्द्रिका कान्तिर्ज्योत्स्ना श्रीः प्रीतिरङ्गदा (१) ।
 पूर्णापूर्णाश्रुताकामदायिन्यः स्वरजाः कलाः ॥ १६ ॥
 तपनी (२) तापनी (३) धूम्रा मरीचिर्ज्वालिनी रुचिः ।
 सुपुन्ना भोगदा विष्वा बोधनी (४) धारणी (५) क्षमा ॥ १७ ॥
 कभाद्या वसुदाः सौराष्ट्रान्ता द्वादशेरिताः ।
 धूम्राश्चिरुषा ज्वलिनी ज्वालिनी विस्फुलिङ्गिनी ॥ १८ ॥
 सुश्रीः सुरूपा कपिला हव्यकव्यवह्ने अपि ।
 याद्यार्णयुक्ता बहुगत्या दश धर्मप्रदाः कलाः ॥ १९ ॥
 सृष्टि ऋद्धिः स्मृतिर्मेधा कान्तिर्लक्ष्मीर्धृतिः स्थिरा ।
 स्थितिः सिद्धिरकारोत्याः कला दश समोरिताः ॥ २० ॥
 अकारप्रभवा ब्रह्मजाताः स्युः सृष्टये कलाः ।
 जरा च पालिनी शान्तिरैखरी रतिकामिकी ॥ २१ ॥
 वरदा ह्लादिनी प्रीतिर्दीर्घायोकारजाः कलाः ।
 उकारप्रभवा विष्णुजाताः स्युः स्थितये कलाः ॥ २२ ॥

(१) “कङ्कना” इति पाठान्तरम् ।

(४) “बोधनी” इति पाठान्तरम् ।

(२) “तपिनी” इति पाठान्तरम् ।

(५) “धारिणी” इति पाठान्तरम् ।

(३) “तापिनी” इति पाठान्तरम् ।

तीक्ष्णा रौद्री भया निद्रा तन्द्रा (१) क्षुत् क्रोधिनी क्रिया ।
 उत्कारी चैव मृत्युश्च मकाराक्षरजाः कलाः ॥ २३ ॥
 मकारप्रभवा रुद्रजाताः संहतये कलाः ।
 विन्दोरपि चतस्रः स्युः पीताम्बेताऽरुणाऽसिताः ॥ २४ ॥
 निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ।
 इन्धिका दीपिका चैव रेचिका (२) मोचिका परा ॥ २५ ॥
 परा परायणा सूक्ष्मा (३) मृता चाप्यायिनी तथा ।
 व्यापिनी व्योमरूपा स्यात् चमन्ता नादसम्भवा ॥ २६ ॥
 नादजाः पोङ्गश्च प्रोक्ता मुक्तिमुक्तिप्रदायिकाः ।
 केशवो नारायणो माधवगोविन्दविष्णवः ॥ २७ ॥
 मधुसूदनसंज्ञश्च सप्तमः स्यात्त्रिविक्रमः ।
 वामनः श्रीधरास्थश्च द्विपीकेशस्वनन्तरः ॥ २८ ॥
 पद्मनाभस्तथा दामोदराक्षो वासुदेवयुक् ।
 सङ्कर्षणश्च प्रद्युम्नः सानिबद्धः स्वरोद्भवाः ॥ २९ ॥
 ततश्चक्रौ गदौ शार्ङ्गौ खड्गौ शङ्खौ हस्तौ तथा ।
 सुपत्नी शूलिसंज्ञश्च भूयः पायी तथाङ्गुली ॥ ३० ॥
 सुकुन्दो नन्दजो नन्दी नरो नरकजिह्वरिः ।
 कण्ठः सत्यः सात्वतश्च शौरिः शूरो जगद्गर्भजः ॥ ३१ ॥
 भूधरो विश्वमूर्त्तिश्च वैकुण्ठः पुरुषोत्तमः ।
 बली बलानुजो बालो हृषिकेशश्च हृषस्तथा ॥ ३२ ॥
 ईशो वराहो विमलो नृसिंहो मूर्त्तयो हलाम् ।
 कीर्त्तिः कान्तिलुष्टिपुष्टौ धृतिः चान्तिः क्रिया दया ॥ ३३ ॥
 मेधा च हर्षा यदाह्वा लज्जा लज्जोः सरस्वती ।
 प्रीतीरतिश्च संग्रोहः क्रमेण स्वरशक्तयः ॥ ३४ ॥

(१) "तन्द्रा" इति पाठान्तरम् ।

(२) "रेचिका" इति सत्यम्दर्शयद्वाहृतपाठः ।

(३) "रुणाऽरुणाऽमृता घाना" इति पाठान्तरम् ।

जया दुर्गा प्रभा सत्या चण्डा वाणी विलासिनी ।
 विरजा विजया विश्वा विनदा सुतदा (१) स्मृतिः ॥ ३५ ॥
 ऋद्धिः समृद्धिः शुद्धिश्च (२) मुक्तिर्मुक्तिर्मतिः चमा ।
 रमोमा क्लेदिनी क्लिन्ना वसुदा वसुधा परा ॥ ३६ ॥
 परा परायणा सूक्ष्मा सन्ध्या प्रज्ञा प्रभा निशा ।
 अमोघा विद्युता चेति शक्तयः सर्व्वकामदाः ॥ ३७ ॥
 इमाः पञ्चाशद्विष्टा नमोऽन्ता वर्णपूर्व्विकाः ।
 सधातुमाणमत्तयाभ्युक्ता यादिषु नूर्त्तयः ॥ ३८ ॥
 श्रीकण्ठोऽनन्तसूक्तौ च त्रिमूर्त्तिरमरेश्वरः ।
 अर्ध्यांशो भावमूर्तिश्च तिथिः स्थाणुर्हराद्वयः ॥ ३९ ॥
 क्षिण्णद्वयो भौतिकः सद्योजातयानुग्रहेश्वरः ।
 अक्रूरश्च महासेनः स्युरेताः स्वर्न्मूर्त्तयः ॥ ४० ॥
 ततः क्रौञ्चीश्चण्डेशपञ्चान्तकशिवोत्तमाः ।
 तथैकरुद्रकूर्मैकनेत्राख्यचतुराननाः ॥ ४१ ॥
 अजेशसर्व्वसोमेश्वराख्या लाङ्गलिदारुकी ।
 अर्धनारीश्वरयोमाकान्तयापाद्रिदण्डिनौ ॥ ४२ ॥
 अद्रिर्मीनश्च निपय लोहितश्च शिखी तथा ।
 ह्यगलण्डहिरण्यौ च महाकालकपालिनौ ॥ ४३ ॥
 भुजङ्गेशः पिनाकी च खड्गीशश्च शकस्तथा ।
 श्वेतो भृगुश्च नकुली शिवः सम्यक्शक्ततः ॥ ४४ ॥
 पूर्णोदरी च विरजा द्वितीया शास्त्राली तथा ।
 लोलाची वर्त्तुलाची च दीर्घघोणा तथैव च ॥ ४५ ॥
 सुदीर्घमुखिगोमुख्यौ नवमी दीर्घजिह्विका ।
 कुण्डोदर्यूर्ध्वकेश्यौ च मुग्धौ विह्वतपूर्व्विका ॥ ४६ ॥

सन्वालील्लाद्विया विद्यामुख्यः स्युः स्वरशक्तयः ॥ ४३ ॥
 महाकालीसरस्वती सर्वसिद्धिसमन्विते ॥ ४३ ॥
 गौरी तैलोक्यविद्या च तथा मन्वात्मशक्तिके ।
 भूतमाता लम्बोदरी द्राविणी नागरी तथा ॥ ४८ ॥
 वैखरी (१) मञ्जरी चैव रूपिणी वीरिणी तथा ।
 कोटरी (२) पूतनाभद्रकालीयोगिन्य एव च ॥ ४९ ॥
 गङ्गिनीगर्जिनीकालरात्रिकुर्दिन्य एव च ।
 कपर्दिनी महावज्रा जया च सुमुखेश्वरी ॥ ५० ॥
 रैवती माधवी चैव वारुणी वायवी तथा ।
 रक्षीपधारिणी चान्या तथैव सहजाह्वया ॥ ५१ ॥
 लक्ष्मीय व्यापिनी मायेत्याख्याता वर्षशक्तयः ।
 इत्युक्त स्त्रिविधो न्यासः क्रमात् सर्वसमृद्धिदः ॥ ५२ ॥
 चन्दनकुचन्दनागुरुकर्पूरीशीररोगजलघुस्रणाः ।
 कक्कोलजातिमासीसुराक्षीरघ्नविरोचनापत्राः ॥ ५३ ॥
 पिप्पलबिल्वगुहारणल्लक्षकलवङ्गाङ्गकुम्भिवन्दिन्यः ।
 सोडुस्यरकाश्रमरिकाश्रिरालदरपुष्पिकामधूरशिखा ॥ ५४ ॥
 ग्लान्निमन्यसिद्धीकुशाङ्गदभाञ्च कृष्णहरपुष्पी ।
 रोहिण्यनुषुकवृद्धतीपाटलचित्रातुलस्यपामार्गा ॥ ५५ ॥
 शतमूलिनताहिरेष्वा विष्णुकान्ता भुपत्ययाञ्जलिनी ।
 दूर्वा श्रीदेवी सह तथैव लक्ष्मीसदाभद्रे ॥ ५६ ॥
 आदीनामिति कथिता वर्षानां क्रमवशादथोपधयः ।
 गुलिकाकपायमभितप्रभेदतो निखिलसिद्धिदायिन्यः ॥ ५७ ॥
 यदा भवन्ति देहान्तरमी पञ्चाशदक्षरा ।
 येन येन प्रकारेण तथा वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ ५८ ॥

(१) "वैखरी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "कोटरी" इति पाठान्तरम् ।

समीरिताः समीरेण सुपुम्मारन्वनिर्गताः । . . .
 व्यक्ति प्रयान्ति वेदने कण्ठादिस्थानवह्निताः ॥ ५८ ॥
 उच्चैरुन्मागंगो वायुसदात्तं कुसते स्वरम् । . . .
 नीचैर्गतोऽमुदात्तश्च स्वरितं तिर्यग्गतः ॥ ५९ ॥
 अर्धैकद्वित्रिसख्याभिर्मात्राभिर्लिपयः क्रमात् ।
 सव्यञ्जना ऋलदीर्घप्लुतसंज्ञा भवन्ति ताः ॥ ६१ ॥
 अकारेकारयोर्व्यङ्गादेकारो वर्ण इत्यते । . . .
 तस्यैवेकारयोगेन स्यादैकारोच्चरं तथा ॥ ६२ ॥
 उकारयोगात्तस्यैव स्यादोकाराद्वयः स्वरः ।
 तस्यैवौकारयोगेन स्यादौकाराद्वयः स्वरः ॥ ६३ ॥
 सव्यञ्जराः स्युच्चत्वारो भन्ताः सर्व्वार्यसाधकाः ।
 स्त्वर्णवर्णयोर्व्यक्तिः सरोः सम्यक् प्रदर्श्यते ॥ ६४ ॥
 विन्दुसर्गात्मनोर्व्यक्तिममसोरजपा वदेत् ।
 कण्ठात्तु निःसरन् सर्गः प्रायोऽचामेकतः परः ॥ ६५ ॥
 नञ्जरः सर्ग एव स्यात् सोष्मा सप्राणकसु हः ।
 स सर्गः श्लेषितः कण्ठे वायुना कादिमौरयेत् ॥ ६६ ॥
 सर्गः (१) स्पर्शनमात्रेण कं स्वरस्पर्शनात्तु खम् ।
 स्तोत्रगम्भीरसंस्पर्शात् गघौ डथ वह्निर्गतः ॥ ६७ ॥
 विसर्गस्तालुगः सोष्मा य चवर्गश्च यं तथा ।
 ऋटुरेकपकारांश्च नूर्ध्वगोदन्तगद्वया ॥ ६८ ॥
 लृतवर्गलसानोष्ठादुपूषधानसंज्ञकान् ।
 दन्तीष्ठाभ्यां वच्च तत्तत् स्थानगोर्णान् समीरयेत् ॥ ६९ ॥
 ऋत्वाः पञ्च परे च सन्धिविहताः पञ्चाथ विन्दन्तिका
 काद्याः प्राणहुताग्रभूकखमया याद्याय शार्णान्तिकाः ।

हान्ताः पञ्चलसाः क्रमेण कथिता भूतात्मकास्ते पृथक्
 तैस्तेः पञ्चभिरेव वर्णदशकैः स्थुः स्तम्भनाद्याः क्रियाः (१) ॥ ७० ॥
 मरुतः कपोलविन्दुकपञ्चमवर्णाः ग्रहौ तथा व्योम्नः ।
 मनुष्य परैष्वपि मन्त्रौ करोतु कर्माणि तस्य संसिद्धौ ॥ ७१ ॥
 स्तम्भनाद्यमथ पार्थिवैरपामक्षरैश्च परिवर्णणादिकम् ।
 दाहयोपणसमूह्यतादिकान् वज्रिवायुवियदक्षरैश्चरेत् ॥ ७२ ॥
 दृग्भिर्दृग्भिरमीभिर्नमोऽन्तिकैर्दृग्दृग्भ्यश्च विन्दुयुतैः ।
 योनेर्मध्ये कोणचित्तये मध्ये च संज्ञपे(२)भ्यश्चौ ॥ ७३ ॥
 पूर्वोक्तादिन्दुमात्रात् स्तम्भमथ रपतश्चात्रतामभ्युपेता-
 ऽकारादीन् द्वाष्टकादीनपि तदनुगतान् पञ्चमिश्रस्तम्भैव ।
 यादीन् संयुक्तघातूनपि गुणसहितैः पञ्चभूतैश्च तामि-
 स्तम्भावाभिर्व्यतीत्य प्रकृतिरथ च संज्ञा मवेदयाप्य विश्वम् ॥ ७४ ॥

॥ ७ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे तृतीयः पटलः ॥ ५ ॥

(१) इसका अर्थ है कि “अष्टमहाविहारा श्रीरहस्ये चतुर्वर्णकावलीभार ।
 इत्येव द्वितीयावस्था पञ्चरहस्ययोगिनादिगर्वा ॥”

इति प्रपञ्चसारे अन्तिमः पटलः ।

(२) “दृग्भ्यो” इति धातुान्तरम् ।

चतुर्थः पटलः ।

अथ व्यवस्थिते त्वेवमस्य शक्तित्वमिष्यते ।
 हातकृत्यस्य जगति सततं रुदसंस्थितः ॥ १ ॥
 प्राणात्मकं हकाराख्यं बीजं तेन तदुद्भवाः ।
 षड्भ्यः स्वरैर्फीत्यागुणायत्वार एव च ॥ २ ॥
 यवनाद्याः पृथिव्यन्ताः स्पर्शाद्यैश्च गुणैः सह ।
 करणान्यपि चत्वारि सङ्घातयेतनेति च ॥ ३ ॥
 ईकारस्य गुणाः प्रोक्ताः षडिति क्रमगो बुधे ।
 लकारान्तास्त्वकाराद्याः षड्वर्णाः षड्भ्य एव च ॥ ४ ॥
 प्रभेदेभ्यः समुत्पन्ना हकारस्य महात्मनः ।
 ऋकाराद्यास्तु चत्वारो र्फीत्या लुपराः श्रुताः ॥ ५ ॥
 एकारादिविसर्गान्तं वर्णानां षट्कमुद्गतम् ।
 ईकारस्य षडङ्गेभ्य इतीदं षोडशाङ्गवत् ॥ ६ ॥
 एभ्यः सज्जिरेऽङ्गेभ्यः स्वराः षोडश सर्व्वगाः ।
 तेभ्यो वर्णान्तराः सर्व्वे ततो मूलमिदं विदुः ॥ ७ ॥
 गतो वो बीजतामेष प्राणिष्वेव व्यवस्थितः ।
 ब्रह्माण्डं अस्तमेतेन व्याप्तं स्यावरजश्चमम ॥ ८ ॥
 नादः प्राणश्च जीवश्च चोपयेत्यादि कथ्यते ।
 एष पुंस्त्रीनियमितैर्लिङ्गैश्च सनपुंसकैः ॥ ९ ॥
 र्फी माया बीजमिति त्रिधा समभिधीयते ।
 शक्तिः श्रीः सन्ततिः (१) कान्तिर्लक्ष्मीर्मैधा सरस्वती ॥ १० ॥

चान्तिः पुष्टिः स्मृतिः (१) शान्तिरित्याद्यैः स्वार्थवाचकैः (२) ।

नानाविकारतां प्राप्तेः स्वेः स्वेर्भावैर्विक्ल्पितैः ॥ ११ ॥

तामेनां कुण्डलीत्येके सन्तो हृदयगां विदुः ।

सा रीति सततं देवी भङ्गीसङ्गीतकध्वनिः ॥ १२ ॥

प्राकृतिं स्वेन मायेन पिण्डितां बहुधा विदुः ।

कुण्डली सर्व्वया ज्ञेया सुपुष्पानुगतैव सा ॥ १३ ॥

चराचरस्य जगतो बीजत्वाद्बीजमेव तत् ।

मूलस्य विन्दुयोगेन गतानन्द त्वदुद्भवः ॥ १४ ॥

रिफान्वितेकाराकारयोगादुत्पत्तिरितयोः ।

हृद्द्वाराख्यो भवांस्तेन हरिरित्येष शब्दरति ॥ १५ ॥

हरत्वमस्य तेनैव सर्व्वमात्मत्वं ममापि च ।

अस्य विन्दोः समुत्पत्त्या तदन्तोऽसौ हसुष्यति ॥ १६ ॥

स हृद्द्वारः पुमान् प्रोक्तः स इति प्रकृतिः स्मृता ।

अजपेयं मता शक्तिस्तया दक्षिणवामतः ॥ १७ ॥

विन्दुर्दक्षिणभागस्तु वामभागे विसर्गकः ।

तेन दक्षिणवामाख्यौ भागौ पुंस्त्रीविशेषितौ ॥ १८ ॥

विन्दुः पुरुष इत्युक्तो विसर्गः प्रकृतिश्चैता ।

पुंमकृत्यात्मको हंसस्तदात्मकमिदं जगत् ॥ १९ ॥

पुंरूपं सा विदित्वा स्त्रीं स्त्रीरूपावमुपागता ।

स एव परमात्माख्यो अनुरूपः महाभग्नोः ॥ २० ॥

मकारश्च हकारश्च लोपयित्वा प्रयोजयेत् ।

सन्धिं ये पूर्व्वरूपाख्यं ततोऽसौ प्रणवो भवेत् ॥ २१ ॥

✓ तारादिप्रकृताक्षरमागतः व्युर्धतानि प्रादीन्यय मध्यमांगत् ।

इनादितेजानि च पूर्व्वभागाण्यष्टाः समस्ताः प्रभवन्ति लोके ॥ २२ ॥

एवमेवा जगत्सृतिः सवितेत्यभिधीयते ।
यदा तदैति स्वैस्तत्त्वैस्तुर्विंशतिधा भिदाम् ॥ २३ ॥
तदर्णभिन्ना गायत्री गायकत्राणनाद्भवेत् ।
सप्तगहात्मिका प्रोक्ता यदेयं सप्तमेदिनी ॥ २४ ॥
तदा स्वरेशः सूर्योऽयं कवर्गेशसु लोहितः ।
चवर्गप्रभवः काव्यष्टवर्गाद्बुधसम्भवः ॥ २५ ॥
तवर्गोत्थः सुरगुरुः पवर्गोत्थः ग्रनेश्वरः ।
यवर्गजोऽयं शीतांशुरिति सप्तगुणा त्वियम् ॥ २६ ॥
यथा स्वरभ्ययान्ये (१) सूर्यवर्णाः षड्वर्गभेदिताः ।
तथा सवित्तानुस्यूत ग्रहपटकं न संशयः ॥ २७ ॥
इति संलीनसूर्यांशे वर्गपटके तु षड्गुणा ।
हस्तेख्यं तथा यन्तं सूर्यते स्मृतिकोविदैः ॥ २८ ॥
सर्वव्याप्तापि सा शक्तिः शब्दज्ञास्कररूपिणी ।
स्वभासा क्रमते यत्र तत्रास्याः स्मृति(२)रिष्यते ॥ २९ ॥
अस्यासु रजसा चैव तमसा च दिवानिशम् ।
सत्त्वावष्टम्बविन्दात्मा मेरुं पथ्येति भास्करः ॥ ३० ॥
अस्या विकारवर्णेशो जाता द्वादश राशयः ।
लयादिकालोपचितैस्तैः स्याच्चक्रगतिस्त्रिधा ॥ ३१ ॥
ऋक्षराश्यादिशुतया चक्रगत्या जगत्सृतिः ।
वक्ष्यामि चक्ररूपञ्च प्रबहं राशिभिर्यथा ॥ ३२ ॥
अन्तर्वह्निर्विभागिन रचयेद्राशिमण्डलम् ।
भूचक्र एष मेधादिः प्रविशेयोऽयं मानुषः ॥ ३३ ॥
आद्यैर्मेषाङ्गयो राशिरीकारान्तैः प्रजायते ।
ऋकारान्तेरुकाराद्यैर्वृषो शुभं ततस्त्रिभिः ॥ ३४ ॥

(१) "नान्ये" इति पाठ इत्युक्तकालरे इत्युक्ते ।

(२) "स्मृति" इति पाठान्तरम् ।

एदेतोः कर्कटो राशिरोदीतोः सिंहसम्भवः ।

अमः श्वर्गलभ्यश्च सञ्ज्ञाता कन्यका मता ॥ ३५ ॥

पङ्कभ्यः कचटतेभ्यश्च पयाभ्याश्च प्रजन्तिरे ।

वणिगाद्याय मीनान्ता राशयः शक्तिजृम्भणात् ॥ ३६ ॥

चतुर्भिर्यादिभिः सार्धं स्यात् चकारसु मीनगः ।

स्यातामर्द्धाधिकौ पञ्चनाङ्गिकौ चापकर्कटौ ॥ ३७ ॥

पादाधिका मकरयुक्सिंहवृत्तिकसंज्ञकाः ।

पादोनौ कुम्भहृत्पभौ वणिकन्ये च पञ्चके ॥ ३८ ॥

त्रिपादोनौ मीनमेयो संख्योक्ता राशिसंस्थिता ।

चापमीननृयुक्त्याः पीताः स्युरभयास्त्वर्मा ॥ ३९ ॥

वणिक्प्रकरमेपाङ्गकुलीरा रत्नरोचिषः ।

चरा वशिष्टाचलारः स्थिराः श्वेताः पृथङ्गताः ॥ ४० ॥

स्युः कर्कटो वृत्तिकमीनराशी विप्रा नृपाः सिंहधनुश्च मेघः ।

तुलासकुम्भा मियुनश्च वैश्याः कन्याहयौ द्वौ मकरश्च गूढाः ॥ ४१ ॥

आङ्गारावजहृत्त्रिकौ हृत्पतुले शुक्रस्य युक्त्युक्ते

वोधे कर्कटकाद्वयो हिमरुचेः सिंहस्तथा गोपतेः ।

चापाङ्गावपि धेपणी मकरकुम्भास्थौ च माम्दौ प्रज्ञाः

मीना राश्याधिपा बलो च कलसे सोऽयं क्रमो दर्शितः ॥ ४२ ॥

नमो धनं भ्रातृबन्धुपुत्रशत्रुकलत्रकाः ।

मरणं धर्मकर्मयव्यया द्वादश रागयः ।

[भूचक्र एव मेपादिः प्रविज्ञेयोऽयमानुपः] ॥ ४३ ॥ (१)

ततस्तद्गृहभागस्यो भुवयकः समस्तथा ।

अ तु मिहादिको यस्मिन् पैयकी नियता गतिः ॥ ४४ ॥

तद्गृहभागसंख्यः स्यात् स्वयक्रयापि तादृशः ।

अ तु चापादिको देवयक्रधौनाभिकसु सः ॥ ४५ ॥

(१) विज्ञितार्थोऽयं कविच दृश्यते ।

धनुस्तु देवलग्नत्वात् समासालग्नमुच्यते ।
 विध्युर्धनुश्चैषसिंहा मकरर्षभकन्यकाः ॥ ४६ ॥
 सकुम्भयुग्मवणिजो मीनवृश्चिककर्कटाः ।
 अयस्तु राशिविधः स्यादन्यो वेधस्तु भात्मकः ॥ ४७ ॥
 मूलाश्विनीमघाज्येष्ठारिवत्यश्लेषकास्तथा ।
 याम्यपूर्व्यानुपूर्व्याहिर्नभ्रपुष्यानुराधकाः ॥ ४८ ॥
 स्वाती शतभिषार्द्रा च श्रौणारोहिणहस्तकाः ।
 पादं पादत्तयैर्बिध्यादयोजयेदर्द्धमर्द्धकैः ॥ ४९ ॥
 चरस्थिरोभयात्मानयातुर्वर्ण्यगुणात्मकाः ।
 राशिं राश्यधिपास्त्वेवं विध्युर्वेधविधानतः ॥ ५० ॥
 एभ्य एव तु राशिभ्यो नक्षत्राणाञ्च सम्भवः ।
 सचाप्यक्षरमेदेन सप्तविंशतिधा भवेत् ॥ ५१ ॥
 आभ्यामश्वयुगे जाता भरणी कृत्तिका पुनः ।
 लिपिद्वयाद्रोहिणी च तत्पुनस्ताच्चतुष्टयात् ॥ ५२ ॥
 एदेतीर्मृगशीर्षार्द्रे तदन्याभ्या पुनर्वसुः ।
 अमसोः केवलो योगो रिवत्यर्थं पृथग्मतः ॥ ५३ ॥
 कर्तस्तिथ्यस्तथाऽश्लेषा खगयोर्घडयोर्मघा ।
 चतः पूर्व्याय कजयोरुत्तरा भवयोस्तथा ॥ ५४ ॥
 हस्तयित्रा च टठयोः स्वाती डादचरादभूत् ।
 विमाखा तु ढणोद्भूता तथदेभ्योऽनुराधिका ॥ ५५ ॥
 ज्येष्ठा धकारान्मूलाख्या नपफेभ्यो वतस्तथा ।
 पूर्व्यापाढा भतोऽन्या च संजाता श्रवणा मतः ॥ ५६ ॥
 अविष्ठास्या च यरयोस्तथा शतभिषा सतः ।
 वशयोः प्रोष्ठपत्संज्ञा पसहेभ्यः परा स्मृता ॥ ५७ ॥
 ताम्याममोभ्यां सार्णोऽयं यदा वै सहवत्यते ।
 तदेन्दुसूर्ययोर्योगादमावासा प्रकीर्त्यते ॥ ५८ ॥

कपतोमुवनं मत्तः कपयोः सङ्गमो भवेत् ।
 ततः चकारः सञ्जातो नृसिंहस्तस्य देवता ॥ ५८ ॥
 स पुनः पसहैः सार्द्धं परप्रोष्ठपदं गतः ।
 [तियिनन्नवारेषु तेषु मन्त्रजपो वरः ॥ ६० ॥
 तस्मादिषां दिनानाञ्च वक्ष्यन्ते देवतादयः ।] (१)
 कारस्तराख्यामलकोदुम्बरा जम्बुसंज्ञकः ॥ ६१ ॥
 खदिरः कृष्णवंशौ च पिप्पलो नागरोहिणी ।
 पलाशप्रक्षकाम्बष्ठवित्वाङ्गुनयिकङ्कताः ॥ ६२ ॥
 वकुलः सरलः सर्लो वस्तुलः पनसार्कको ।
 गमीकदम्बाम्बनिम्बमधूकास्तादिनाङ्गिषाः ।
 आयुष्कामः स्रर्क्षहृत्तं छेदयेन्न कदाचन ॥ ६३ ॥
 अश्रियमाननधाटगशिरुद्रादितिसुरेण्यसर्पाश्च ।
 पिषर्यमभगदिनकृत्स्वटारो मरुतस्तथेन्द्राग्नी ॥ ६४ ॥
 मित्रेन्द्रो निर्वर्तितजले विश्वेदेवा हरिस्तथा वसवः ।
 वरुणोऽजैकपादह्रिर्वध्रः भूषा च देवता भागाम् ॥ ६५ ॥
 अश्वेभाजभुजङ्गसर्पमरमामार्जारकाजाकुली
 मूपामूपिकरुद्रयानमहिषी व्याघ्रायमारोहणम् ।
 व्याघ्रेगणीहरिणीश्वानरपशुः शाखामृगः स्त्रीहयो
 मर्त्यो गौः करिणीति साधु कथिता नक्षत्रयोन्धः क्रमात् ॥ ६६ ॥
 एतेभ्योऽमावास्यास्ता वर्त्तन्ते प्रतिपदादिकास्त्रिधयः ।
 रात्रिभ्योऽत्र त्रियोनामध्वर्हयुगन्तु रात्रिरेकः स्यात् ॥ ६७ ॥
 तेन विंशत्त्रिधयोद्वादगधा वर्णभेदतो भिन्नाः ।
 ता एवस्युर्हधा पुनरपि पूर्वोक्त्यपचभेदेन ॥ ६८ ॥
 पचः पञ्चदशाहः स्यात् पूर्व्यः प्रतिपदादिकः शतः ।
 तद्वर्णयोऽप्यपरः पचः क्षत्र्यः प्रतिपदादिकः प्रोक्तः ॥ ६९ ॥
 (१) अत्रिगुणविषयं उक्तं विद्विषांशोऽयं न दृश्यते ।

संज्ञासाम्ये सत्यपि सौम्यास्तु क्कामद्विहितस्तिथयः ।

न समाः पक्षद्वितये त्रिंशद्भेदं तथाहि संप्राप्ताः ॥ ७० ॥

अन्यश्चुमाः सविघ्ननागा शुद्धसविद्धमातरो दुर्गाः ।

ककुभो धनपतिविष्णुयमहरचन्द्राः क्रमेण तिथ्यधिपाः ॥ ७१ ॥ ✓

राशिभ्यः सदिनेभ्यः सतिथिभ्यः शक्तेर्जम्भणसमुत्थात् ।

अक्षरभेदविकारात् करणानि च सप्तभेदकान्यभवन् ॥ ७२ ॥

सिंहव्याघ्रवराहाः खरगजहपकुङ्कुराः प्रतिपदार्थाधानात् ।

अन्यास्तिथ्यर्द्धाहं तिष्ठन्त्याकृष्णगोचतुर्दश्याः ॥ ७३ ॥

एवं सप्तहराशिकदिनतिथिकरणप्रभेदकाः कथिताः ।

अस्मात् पञ्चविभागाद्विज्ञेया पञ्चवर्णनिय्यतिः ॥ ७४ ॥

वर्णाः पीतश्वेत्तारुणासितश्यामकास्तया कात्याः ।

इति मूलारविकृतं कथितमिदं वर्णविकृतिषाडुत्थम् ।

सचराचरस्य जगतो मूलत्वामूलतास्य बीजस्य ॥ ७५ ॥

यां ज्ञात्वा सकलमपास्य कर्मबन्धं तद्विष्णोः पदं परमं प्रयाति लोकः ।

तामेतां त्रिजगति जन्तुजीवभूतां दृष्ट्वा जपतु च नित्यमर्चयौत ॥ ७६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीमपञ्चसारे चतुर्थः पटलः ॥ * ॥

पञ्चमः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्ये विधिवन्मनूनां दीक्षाविधानं जगतो हिताय ।
 येनोपलब्धेन समाप्नुवन्ति सिद्धिं परत्रेह च साधकेशाः ॥ १ ॥
 दद्याच्च दिव्यभावं क्षिणुयाद्दुरितान्यतो भवेद्दीक्षा ।
 मननात्तत्त्वपदस्य आयत इति मन्त्रमुच्यतेऽभयतः ॥ २ ॥
 देवादिकस्याप्यय मानुषादेः पित्रादिकस्याप्यय वत्सरस्य ।
 आदिं समारभ्य समग्रसम्यदयत्नेन दीक्षाविधिमारभेत ॥ ३ ॥
 शुभकर्माणि दीक्षायां मण्डपकरणे गृहादिविधियु तथा ।
 विहितो वासुवलिः स्याद्भूचोविघ्नोपशान्तिसम्पन्नः ॥ ४ ॥
 अभवत् पुराय किल वासुपुमानिति विश्रुतो जगदुपद्रवकृत् ।
 चतुरस्त्रसंस्थितिरसौ निहतो निहितः क्षितौ सुरगणैर्हिंतिजः ॥ ५ ॥
 तद्देहसंस्थिता ये देवास्तो विश्रुतास्त्रिपञ्चाशत् ।
 मण्डनमध्येऽभ्यर्चया यथा तथोक्तक्रमेण कथ्यन्ते ॥ ६ ॥
 स्नात्वाऽवनिं समतलां चतुरस्त्रकृतमष्टाष्टकोद्यतपदाच्च शकीणसूत्राम् ।
 तस्यां चतुष्यदसमन्वितमध्यकोष्ठे ब्रह्मा तु साधकवरेण समर्चनीयः ॥ ७ ॥
 प्राग्याम्यवारुणोदग्दिक्कोष्ठचतुष्यदेषु समभियजेत् ।
 आर्यैकमथ सविवस्वत्संज्ञमथ भित्तं महीधरं क्रमयः ॥ ८ ॥
 कोणद्वयार्धकोष्ठेष्वर्चाराः सावित्रसविष्टगक्राक्षाः ।
 मित्रजयवृद्धतज्जयमापय वक्षकमृतयाम्ब्याद्याः ॥ ९ ॥
 अस्त्राणां पार्श्वस्थपदहन्ते यथ्वं गुह्यार्थमणौ च यजेत् ।
 जम्भकपितृपितृणां चरकिविदार्यौ च पूतना प्रोक्ता ॥ १० ॥
 पर्वपटाद्यन्नासु चतसृषु दिक्षु क्रमेण बहिरर्चाराः ।
 मासव्यमजस्रेगगिनामष्टावटौ च मन्विषा विधिना ॥ ११ ॥

ईशानाख्यः सपर्जन्यो जयन्तः शक्रभास्करौ ।

सत्यो वृषोऽन्तरिक्षश्च देवताः प्रागुदीरिताः ॥ १२ ॥

अग्निः पूषा च वितथो यमश्च गृहरक्षकः ।

गन्धर्वो भृङ्गराजश्च सृगो दक्षदिगान्विताः ॥ १३ ॥

निर्ऋतिर्होवारिकश्च सुधीवो वरुणस्तथा ।

पुष्पदन्तासुरौ श्रेयोर्गौ प्रत्यग्दिगान्विताः ॥ १४ ॥

वायुर्नागश्च मुख्यश्च सोमो भस्माट एव च ।

अर्गलाख्यो दितिस्तद्वदितिः सौम्यदिग्गताः ॥ १५ ॥

इतीरितानामपि देवतानां चित्राणि कृत्वा रजसा पदानि ।

पयोऽन्धसा साधु बलिः प्रदेयो द्रव्यैश्च वा तन्त्रविशेषसिद्धैः ॥ १६ ॥

भूयो भूमितले समे विरहिते रोमास्थिलोष्टादिभिः

कर्त्तव्यं नवसप्तपञ्चकमितैर्हस्तैः परीणाहतः ।

युक्तं द्वारचतुष्ककल्पितपयोभूरुट्चतुस्तोरणं

दर्भस्त्रक्परिवीतमुज्ज्वलतरं स्यात् संवृतं मण्डपम् ॥ १७ ॥

सप्ताहतो वा नवरात्रतो वा प्रागेव दीक्षादिवसाद्यथावत् ।

सपालिकापञ्चमुखीशरावचतुष्टये वीजनिवापमुक्तम् ॥ १८ ॥

अन्यस्मिन् भवने च संवृततरे शुद्धे स्थले मण्डलं

कुर्यात् प्राग्वरुणायतं पदचतुष्कोपेतभानूदरम् ।

पीतारक्तसितासितं प्रतिपदं वज्रादिशब्द्वान्तिकं

याम्यौदीचसमायतं प्रक्षिपदन्त्यन्धे च तन्मन्त्रिणः ॥ १९ ॥

वैश्वदेवस्त्वथ पालिका अपि चतुर्विंशद्भुलोच्छायका

वैरिश्चरो घटिकासु पञ्चवदना द्वादष्टभुलोत्सेधकाः ।

शैवाः स्युर्दिपद्भुला अपि शरावाह्वा जलचालिताः

सूत्रैश्च प्रकलस्य पङ्क्तिषु च ताः प्रोक्तक्रमादिन्यसेत् ॥ २० ॥

पृथगपि शाली तण्डुलपूर्णासु सदर्भवदकूर्क्षासु ।

मृद्वातुकाकरीषैः क्रमेण पूर्णानि तानि पात्राणि ॥ २१ ॥

गालीकङ्कुश्यामाकतिलसर्पपमुद्गमापनिष्पावाः ।

खल्वाद्रक्समेता बीजानि विदुः प्ररोहयोग्यानि ॥ २२ ॥

प्रक्षाल्य तानि निवपेदभिमन्त्र्य मूलबीजिन साधकवरस्त्वथ पात्रकेषु ।

विप्राशिषा च विधिवत् प्रतिपाद्यमानशङ्खादिमुख्यतरपञ्चमहास्त्रनेत्र ॥ २३ ॥

हारिद्राक्षिः सम्यग्भुक्ष्य वस्त्रैराच्छाद्याक्षिः सिञ्चताम्पञ्चघोषैः ।

सायंप्रातःसर्व्वरौप्य प्रदद्यादुक्तेर्द्रव्यैस्तुहलीन् साधकैश्च ॥ २४ ॥

भूतपिष्टयचनामग्न्याग्निवा देवताय विष्णुवन्ताः ।

ताभ्यः क्रमेण रात्रिषु सप्तसु नवसु वा तद्वलिर्ह्येयः ॥ २५ ॥

लाजतिलरत्नरजोदधिगन्तवान् भूतक्रूराण्यम् ।

पैवं तिलतण्डुलकं सोडुम्बरिकधानलाजकं याचम् ॥ २६ ॥

केरोदगन्तुपिष्टं नामं पश्चात्ततश्च वैरिणम् ।

अन्नापूर्णं शैवं गुह्योदनं वैष्णवं च दौग्धानम् ॥ २७ ॥

क्षगरश्च वैष्णवेयं यदि नवरात्रं क्रमेण वलिहृताः ।

तारादिकैर्नमोऽन्तैः स्त्रैः स्त्रैरपि नामभिर्य वलिमन्त्रः ॥ २८ ॥

पात्राणि विविधान्यपि (१) परितः पुनरष्टदिक्षु वलिकृत्तिः ।

बीजारोपणकर्म प्रथितमिदं सार्व्वकामिकं भवति ॥ २९ ॥

प्रागेव लक्षणयुतानि च मण्डपेऽस्मिन्

कुण्डानि कारयतु सम्यगगो दिग्भासु ।

आखण्डनाकंसुतवारिधनाधिपानां

दोर्मानकाणि विलसद्गुणमेखनानि ॥ ३० ॥

चतुरस्रमहंयमिष्विविलसितमयं त्रिकोणकम् ।

पद्मदन्तचिरवृत्तमिति श्रुते बुधा विधिषु कुण्डलक्षणम् ॥ ३१ ॥

पिंगत्या चतुरधिकामिरद्भुमीभिः स्रष्टेणाय्य परिस्तरा भूमिभागम् ।

ताभिश्च प्रकृतं तावतीभिरेकां त्यक्त्वा चाङ्गुलिमपि मेखनाय कार्याः ॥ ३२ ॥

सत्त्वपूर्वकगुणान्विताः क्रमात् द्वादशाष्टचतुरङ्गुलोच्छिताः ।
 सर्वतोऽङ्गुलिचतुष्कविस्तृता मेखलाः सकलसिद्धिदा मताः ॥ ३३ ॥
योनिस्तत्पथिमायामथ दिशि चतुरस्तस्यलारब्धनाला
 तन्मध्योक्तासिरन्ध्रोपरिवह्वितताश्वत्यपत्रानुकारा ।
 उत्तेधायामकाभ्यां प्रकृतिविकृतिभङ्गाङ्गुलोष्टाङ्गुला स्या-
 द्विस्तृत्या द्वादशार्द्धाङ्गुलिमितनमिताया निविष्टैव कुण्डे ॥ ३४ ॥
 अथवा दिशि कुण्डमुत्तरस्यां प्रविदध्याच्चतुरस्तमेकमेव ।
 गदितैरपि लक्षणैः समेतापघनं दृष्टिमनोहरश्च कान्त्या ॥ ३५ ॥
 ततो मण्डपमध्ये तु स्थण्डिलं गोमयाम्बुना ।
 उपलिप्य यथान्यार्यं तस्य मध्ये निधापयेत् ॥ ३६ ॥
 सूत्रं प्राक् प्रत्यगन्तायं विप्राग्योर्व्वचनैः सह ।
 गुणितेनाभितो मत्स्यौ मध्यादारभ्य विन्यसेत् ॥ ३७ ॥
 तन्मध्यस्थितयाम्योदगग्रं सूत्रं निधापयेत् ।
 ततो मध्यात् सपादस्तमानेषु च दिशम्यति ॥ ३८ ॥
 सूत्रेषु मकरान्मत्स्यान् (१) स्पष्टानन्योन्यतः समान् ।
 सूत्राग्रमकरेभ्यस्तु न्यसेत् कोणेषु मत्स्यकान् ॥ ३९ ॥
 कोणमत्स्यस्थितायाणि दिक्षु सूत्राणि पातयेत् ।
 ततो भवेच्चतुष्कोष्ठं चतुरस्तश्च मण्डलम् ॥ ४० ॥
 तत्राग्निमारुतं सूत्रं नैर्ऋतेश्च पातयेत् ।
 प्राग्गाम्यवारुणौदीच्यसूत्राग्रमकरेषु च ॥ ४१ ॥
 निहिताग्रयुगं सूत्रचतुष्कं प्रतिपादयेत् ।
 कृते एवं भवेयुस्ते कोणकोष्ठेषु (२) मत्स्यकाः ॥ ४२ ॥
 तेषु प्राग्वारुणास्तन्तून् याम्यौदीच्यान्निपातयेत् ।
 पटपञ्चाशत्पदानि स्युरधिकानि शतद्वयात् ॥ ४३ ॥

(१) "मकराग्रस्थे" इति वा पाठः ।

(२) "कोणकोष्ठेषु" इति वा पाठः ।

यदा तदाथो विभजेत् पदानि क्रमशः सुधीः ।
 पदैः षोडशभिर्मध्ये पञ्चं वृत्तत्रयान्वितम् ॥ ४४ ॥
 अष्टचत्वारिंशता तैराग्रिः स्याद्दीर्घश्रीतिभिः ।
 सद्वादशैः शतपदैः शोभायुग्म्हारकोणकम् ॥ ४५ ॥
 हाराणि पदपट्टकानि शोभाख्याः स्युश्चतुष्पदाः ।
 चतुष्पदायोपशोभाः पट्टपदं कोणकम्भवेत् ॥ ४६ ॥
 वृत्तवीथ्योरारचयेन्मध्ये सूचचतुष्टयम् ।
 ग्राम्याम्यवारुणौदीर्घं भवेत्तद्वाग्रिमण्डलम् ॥ ४७ ॥
 कर्णिकायाः केसराणां दलसन्धेर्दलस्य च ।
 दलाग्रवृत्तराशीनां वीथ्याः शोभोपशोभयोः ॥ ४८ ॥
 वृत्तानि चतुरस्त्राणि व्यक्तां स्थानानि कल्पयेत् ।
 भवेन्मण्डलमध्याह्नं कर्णिका चतुरङ्गुला ॥ ४९ ॥
 द्वाङ्गुलाः केसराय स्युः सन्धिय चतुरङ्गुलः ।
 तथा दलानां मानन्तदयं द्वाङ्गुलकं भवेत् ॥ ५० ॥
 अन्तरानं पृथग्वृत्तत्रये द्वाङ्गुलमुच्यते ।
 ततश्च राशिचक्रं स्यात् स्वस्ववर्णविभूषितम् ॥ ५१ ॥
 रागिमङ्गुलकैः कुर्यात् षड्भिर्नवभिः(१)रेव वा ।
 द्वात्रिंशद्दङ्गुलं द्योतत् परस्तात्तावदिष्यते ॥ ५२ ॥
 वृत्तं चक्रमुगम्येके चतुरस्त्रश्च तद्विदः ।
 यदि वा वर्त्तुनमराः स्युश्च द्वादश रागयः ॥ ५३ ॥
 ते स्युः पिपीनिकामध्या मातुलुङ्गनिभा अपि ।
 चक्रं वा चतुरस्त्रं चेत् चास्त्रा द्वादश रागयः ॥ ५४ ॥
 भवेयुः पद्मजदलनिभा वा कथिता बुधैः ।
 तद्वह्नीरुचिरान् कुर्यात् चतुरः कम्पगास्त्रिनः ॥ ५५ ॥

(१) षड्भिर्नवभिरेव चेति वाच्यं तत्रार्थे षड्दङ्गुलं नवाङ्गुलमेवार्थः । तथाच पञ्चदशरात्र
 मिति वाच्यम् ।

ललितान् रुद्रकुसमान् फलपल्लवशोभितान् ।
 जलजैः स्थलजैर्वापि सुमनोभिः समन्वितान् ॥ ५६ ॥
 हंससारसकारण्डशुकभ्रमरकोकिलैः ।
 मयूरचक्रवाकाद्यैरारूढविटपान्नतान् ॥ ५७ ॥
 सर्व्वर्त्तुनिर्वृत्तिकरान् विलोचनमनोहरान् ।
 तद्वहिः पार्थिवं कुर्यान्मण्डलं क्षणकोणकम् ॥ ५८ ॥
 मण्डलानि तु तत्त्वज्ञो राश्यन्तान्येव कारयेत् ।
 राशावन्यत्र रचयेत् प्रमोहादन्यमण्डलम् ॥ ५९ ॥
 भावाह्य देवतामन्यामर्चयस्त्वन्यदेवताम् ।
 उभाभ्यां लभते शाप मन्त्री तरलदुर्भ्रंतिः ॥ ६० ॥
 कालात्मकस्य देवस्य राशेर्व्यक्तिः (१) मजानता ।
 कृतं समस्तं व्यर्थं स्यादज्ञेन ज्ञानमानिना ॥ ६१ ॥
 तस्मात् सर्व्वप्रयत्नेन राशीन् साधिपतीन् क्रमात् ।
 अवगम्यानुरूपाणि मण्डलानि च नान्यधीः ॥ ६२ ॥
 उपक्रमेदर्चयितुं होतुं वा सर्व्वदेवताः ।
 रजांसि पञ्चवर्णानि पञ्चद्रव्यात्मकानि च ॥ ६३ ॥
 पीतशुक्लारुणश्रितिश्यामान्वेतानि भूतशः ।
 हारिद्रं स्याद्रजः पीतं ताण्डुलञ्च सितं भवेत् ॥ ६४ ॥
 तथा दीपारजः चारसंयुक्तं रक्तमुच्यते ।
 क्षणं दग्धमुलाकोत्य श्यामं विखदलादिकम् ॥ ६५ ॥
 सितेन रजसा कार्याः सीमारेखा विपश्चिता ।
 अङ्गुलोत्सेधविस्ताराः सर्वा मण्डलकर्णसु ॥ ६६ ॥
 पीता स्यात् कर्णिका शुक्लपीतरक्ताश्च केसराः ।
 दलान्यच्छान्यन्तरालं श्यामचूर्णेन पूरयेत् ॥ ६७ ॥

सितरक्तासितैर्ध्वैर्वृत्तत्रयमुदीरितम् ।

नानावर्णविचित्राः स्युश्चित्राकाराश्च वीथयः ॥ ६८ ॥

द्वारशोभोपशोभास्त्राः सितरक्तनिशासिताः ।

राशिचक्रावशिष्टानि कोणान्यस्त्रिषु यानि वै ।

पीठपादानि तानि स्युरन्यान्यसितानि च ॥ ६९ ॥

अथवारुणानि दलानि च तथादलसन्धिरप्यसितरुग्भवति ।

असितारुणाच्छरजसा विहितान्यपि वर्तुलानि कथयन्त्यपि ॥ ७० ॥

॥ २ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चमः पटलः ॥ ५ ॥

षष्ठः पटलः ।

अथ पुनराचम्य गुरुः प्राग्बदनो विष्टरोपविष्टः सन् ।
 प्राणायामं सलिपिन्यासं कृत्वा न्यसेत्तद्व्यादीन् ॥ १ ॥
 ऋषिर्गुरुत्वाच्छिरसैव धार्यः कृन्दोऽक्षरत्वाद्वसमागतं स्यात् ।
 धियावगन्तव्यतया सदैव हृदि प्रदिष्टा मनुदेवता च ॥ २ ॥
 ऋषिर्व्वर्णादिकौ धातू स्तो गत्या प्रापणेन च ।
 यात्याभ्यां यत्स्वरूपं स गुरुः स्याद्वपिवाचकः ॥ ३ ॥
 इच्छादानार्थकौ धातू स्तः छाद्योऽन्यस्य दादिकः ।
 तयोरिच्छां ददातीति कृन्दो मन्त्रार्णवाचकम् ॥ ४ ॥
 आत्मनो देवताभावप्रदानाद्देवतेति च ।
 पदं समस्ततन्त्रेषु विद्वद्भिः समुदीरितम् ॥ ५ ॥
 हृदयगिरसोः शिखायां कवचाक्षरेषु सहचतुर्थीषु ।
 नत्या इत्या च वषट् हुं वीषट् फट्पदैः पङ्कजविधिः ॥ ६ ॥
 हृदयं बुद्धिगम्यत्वाग्रणामः स्यान्नमः पदम् ।
 क्रियते हृदयेनातो बुद्धिगम्या नमस्क्रिया ॥ ७ ॥
 तुङ्गार्थत्वाच्छिरः स्त्रे स्त्रे विषयाहरणे द्विष्ठः ।
 गिरोमन्त्रेण चीत्तुङ्गविषयाहृतिरोरिता ॥ ८ ॥
 शिखा तेजः समुद्दिष्टा वषट्कृत्यद्रमुच्यते ।
 तत्तेजोऽस्य तनुः प्रोक्ता शिखामन्त्रेण मन्त्रिणः ॥ ९ ॥
 कवचपङ्कज इत्यस्मादातोः कवचसम्भवः ।
 पुङ्क्तेजस्तेजसा देहो गृह्यते कवचस्ततः ॥ १० ॥
 नेत्रं दृष्टिः समुद्दिष्टा वीषट्कृत्यद्रमुच्यते ।
 दर्शनं दृग्नि येन स्यात्तत्तेजो नेत्रवाचकम् ॥ ११ ॥

असुत्र सादिकी धातू स्तः वेपचसनार्थकी ।
 ताभ्यामनिष्टमाचिष्य चालयेत् फट् पदाम्बिना ॥ १२ ॥
 पङ्कमन्त्रा इमे प्रोक्ताः सर्वतन्त्रेषु सूरिभिः ।
 पञ्चैव यस्य मन्त्रस्य भवन्त्यङ्गानि मन्त्रिणाम् ॥ १३ ॥
 सर्वेष्वपि च मन्त्रेषु नैवलोपो विधीयते ।
 अङ्गुलीषु क्रमादङ्कैरङ्गुष्ठादिषु विन्यसेत् ॥ १४ ॥
 कनिष्ठान्तासु तद्वाङ्मूलयोः करयोः सुधीः ।
 अङ्ग्रेण तालचितयं कृत्वा तैमैष बन्धयेत् ॥ १५ ॥
 दिग्घो दशक्रमादङ्गपदकं वा पञ्चकं न्यसेत् ।
 जपारम्भे मनूमान्तु सामान्येयं प्रकल्पना ॥ १६ ॥
 शङ्खं सगन्धपुष्पाक्षततोयं वामतः प्रविन्यस्य ।
 साङ्गं मन्त्रं पूजामूर्त्तौ (१) न्यसेद्गुरुरूपदेशेन ॥ १७ ॥
 न्यसेच्च दक्षभागे सुमनः पात्रं तथाऽभितो दीपान् ।
 अग्न्याधानमखिलं पुरतो गन्धाक्षतादिकं मन्त्री ॥ १८ ॥
 प्रथमं निजसद्व्यक्तौ यथावलयजेद्देवमयान् महागुरुन् स्नान् ।
 गणनायकमन्यतश्च पाशाङ्कुशदन्ताभयहस्तमुज्ज्वलाङ्गम् ॥ १९ ॥
 रत्नं धन्यं वृषतनुमध्याम्बौ हृदि श्लामवर्णं
 चानं रक्षोदिगि मरुति पीतञ्च वैराग्यसंघम् ।
 भूताकारं हिरदतनुमैश्वर्यमीजे च कर्णं
 मङ्गपूर्वम्यैयंजतु दिशि चित्राणि गात्राणि पीठे ॥ २० ॥
 मध्येऽनन्तं पद्ममर्ग्रं च सूर्यं सोमं वक्रं तारवर्णैर्विभक्तैः ।
 भस्वादीय त्रीन् शुभानामयुक्तान् गङ्गीः किञ्चल्केषु मध्ये यजेत् ॥ २१ ॥
 भेताक्षव्याख्यापीताग्रामाननीपमाः प्रोक्ताः ।
 अक्षनजपासमानवर्णास्तेजोरूपाश्च गङ्गायः प्रोक्ताः ॥ २२ ॥

विन्यस्य कर्णिकोपरि शालीस्तदुपरि तण्डुलांश्च तेषां ।
 तेषामुपरि च दर्भान् दर्भोपरि कूर्चमचतोपेतम् ॥ २३ ॥
 त्रिगुणेन च तन्तुरूपभाजा परितोऽथोपरिवेष्टितं यथावत् ।
 लघुनालघुधूपितञ्च कूर्चोपरि कुम्भं निदधातु तारजापी ॥ २४ ॥
 न्यस्य दर्भमयकूर्चमचताद्यन्वितं सनवरत्नकं (१) घटे ।
 पूरयेत् सह कषादिकान्तगैरक्षरौषधिविपाचितैर्जलैः ॥ २५ ॥
 अथवा दशमूलपुष्पदुग्धाद्विपचर्मात्कथितैः कषायतोयैः ।
 स्नानञ्च (२) द्रुमचर्मसाधितैर्वा सलिलैः संयतधीः शुभोदकैर्वा ॥ २६ ॥
 शङ्खे कषायोदकपूरिते च विलोच्य सम्यग्विधिनाष्टगन्धम् ।
 कलाः समावाह्य विनिलिपेत्तत्कषायोदकापूर्णमुखे च कुम्भे ॥ २७ ॥
 त्रिविधं गन्धाष्टकमपि शास्त्रेयं वैष्णवञ्च शैवमपि ।
 गन्धाष्टकेन शक्तिः स्यात् क्षमशी मन्त्रिणाकृतैः सन्ता ॥ २८ ॥
 चन्दनकर्पूरागुरुकुङ्कुमकपिमांसिरोचनाचोराः ।
 गन्धाष्टकमपि शक्तेः साविध्यकरञ्च लोकरञ्जनकत् ॥ २९ ॥
 चन्दनझीवेरागुरुकुङ्कुमासुगुशीरमांसिसुरमपरम् ।
 चन्दनकर्पूरागुरुदलरुधिरकुशीतरोगजमपरम् ॥ ३० ॥
 अष्टत्रिंशत्प्रभेदेन याः कलाः प्रागुदीरिताः ।
 गुरुपदेशकृतमस्तथा विद्वान् विनियोजयेत् ॥ ३१ ॥
 याः पञ्चागल्लास्तारपञ्चभेदसमुत्थिताः ।
 पञ्च पञ्चकसंश्रिता विदुस्तास्तत्स्ववेदिनः ॥ ३२ ॥
 सप्ताक्षकस्य तारस्य परी द्वौ तु परी यतः ।
 ततस्तु शक्तिशान्ताख्यौ पठ्येते न परैः सह ॥ ३३ ॥
 प्रथमं प्रकृतेर्हंसः प्रतद्विष्णुरनन्तरः ।
 त्रैयम्बकं तृतीयं स्यात् चतुर्थस्तत्पदादिकः ॥ ३४ ॥

विष्णुर्गोनिरितीत्यादिः पञ्चमः कल्पातां मनुः ।
 चतुर्नवतिमन्वात्मा देवतावाह्यं पूर्यताम् ॥ ३५ ॥
 अत्र याः पञ्च संप्रोक्ता ऋचस्तारस्य पञ्चभिः ।
 कलाप्रभेदेभ्य मिथो युज्यन्ते ताः पृथक् क्रमात् ॥ ३६ ॥
 कुर्यात् प्राणप्रतिष्ठाञ्च तत्र तत्र समाहितः ।
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रेण पुनस्तीर्थं कलात्मकम् ।
 सञ्चारयन् मूलमन्त्रं कस्ये सन्निधापयेत् ॥ ३७ ॥
 प्रोक्ता पूर्वममुष्य शब्दमय च प्राणा इह प्राणका
 स्तद्वज्जीव इह स्थितेति च तथा सर्वेन्द्रियाणीति च ।
 तद्वद्वायुनसावुदीर्य तदनु प्राणा इह यान्त्विति
 स्वाहान्तं प्रजपेन्मनुं निशितधीः प्राणान् प्रतिष्ठापयेत् ॥ ३८ ॥
 अग्न्यचूतपनसस्तवकैः सूत्रामवक्षरीयुक्तैः ।
 सुरतरुधिया पिधाय कुम्भमुखं विटयीत वामोभ्याम् ॥ ३९ ॥
 पुनस्तीर्थगतं देवं साध्यमन्त्रानुरूपतः ।
 सकलीकृत्य च शुरुपचारान् समाचरेत् ॥ ४० ॥
 आमनन्वागते आर्घ्यपाद्ये साधमनीयके ।
 मधुपर्काचमस्नानवसनाभरणान्यपि ॥ ४१ ॥
 सुगन्धसुमनीघूपदीपासैवेद्यवन्दने ।
 प्रयोजयेदर्चनायामुपचारान् प्रोढय ॥ ४२ ॥
 अर्घ्यपाद्याचमनमधुपर्काचमनान्यपि ।
 गन्धादयो निवेद्यान्ता उपचारा दम क्रमात् ॥ ४३ ॥
 गन्धादिका निवेद्यान्ता पूजा पञ्चोपचारकी ।
 मप्येताः त्रिविधाः प्रोक्तास्तामामेकां समाचरेत् ॥ ४४ ॥
 गन्धपुष्पाद्यतयवकुशाप्रतिममर्घ्याः ।
 द्रव्यां चेति क्रमादर्घ्यद्रव्याटकमुदीरितम् ॥ ४५ ॥

पाद्यं श्यामाकटूर्वाब्जविष्णुकान्ताभिरुच्यते ।

जातीलवङ्गकक्षोलेर्मतमाचमनीयकम् ॥ ४६ ॥

मधुपर्कञ्च सद्योद्वं दधि प्रोक्तं मनीषिभिः ।

शुद्धाभिरङ्गिर्विहितं पुनराचमनीयकम् ॥ ४७ ॥

चन्दनागुरुकर्पूरपङ्क गन्धमिहेष्यते ।

तुलस्यौ यङ्गजे जात्यौ केतक्यौ कारवीरकौ ॥ ४८ ॥

शस्तानि दृश पुष्पाणि तथा रक्तोत्पलानि च ।

उत्पलानि च नीलानि कुमुदानि च मालती (१) ॥ ४९ ॥

मल्लिका(२)कुन्दमन्दारनन्दावर्त्तादिकानि च ।

पलाशपाटली चार्यपारव्यावर्त्तकानि च (३) ॥ ५० ॥

चम्पकानि (४) समागानि रक्तमन्दारकाणि च ।

अशोकोद्भवविस्वोत्थकर्णिकारोद्भवानि च ॥ ५१ ॥

सुगन्धानि सुरूपाणि स्वागमोक्तानि यानि च ।

सुकुलैः पतितैर्ग्लानैः शीर्णैर्वा लज्जुदूषितैः ॥ ५२ ॥

आघ्रातेरङ्गसदृष्टैरुपितैरपि नार्चयेत् ।

सगुणस्वगुरुगौरसितान्यमधुचन्दनैः ॥ ५३ ॥

साराङ्गारे विनिक्षिप्तैर्मन्त्री जीवैः प्रधूपयेत् ।

गोसर्पिषा वा तैलेन वर्त्त्या च लघुगर्भया ॥ ५४ ॥

दीपितं सुरभिं शुद्ध दीपमुच्चैः प्रदीपयेत् ।

सुश्रितेन सुशुद्धेन पायसेन सुसर्पिषा ।

सितोपदंशकदलीदध्याद्यैश्च निवेदयेत् ॥ ५५ ॥

(१) "कल्लारकुमुदानि च" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मालती" इति पाठान्तरम् ।

(३) "पलाशपाटलाचार्यपारव्यावर्त्तकानि च" इति पाठान्तरम् ।

(४) "उत्पलानि" इति वा पाठः । *

वर्णमनुप्रपुटितैः क्रमशः शतार्हैर्न्यासकमादभियजेत् सकलासु मन्त्री ।

गम्यादिभिः प्रथमतो मनुदेवतासु त्रैलोक्यमोहनमिति प्रथितः प्रयोगः ॥ ५६ ॥

द्वयं सशिरस्तथा शिखया कवचश्चेत्यनलादिकास्त्रिषु ।

पुरतो नयनं दिशां सुमन्त्री पुनरस्तच्च समर्चयेत् क्रमात् ॥ ५७ ॥

हारस्कटिककलायाञ्जनपिङ्गलवज्जिरोचिषो लम्बनाः ।

अभयवरोद्यतहस्ताः प्रधानतमवोऽङ्गदेवताः कथिताः ॥ ५८ ॥

आदावङ्गावरणन्तन्त्रत्वादौरितं विधानेषु ।

अन्ते च लोकपालावृत्तिरथ कुलिशादिकानाञ्च ॥ ५९ ॥

इन्द्राग्नियमनिशाचरवरुणानिलधनेशशिवार्द्धपतिविधयः ।

जात्यधिपहेतिवाहनपरिवारान्ताः क्रमेण यष्ट्याः ॥ ६० ॥

पीतः पिङ्गः कृष्णो धूम्रः श्वेतश्च धूम्रसितशुक्लाः ।

कापायारुणाम्बुजाभा लोकिया वासवादयः प्रोक्ताः ॥ ६१ ॥

वज्रं सशक्तिर्दण्डः खड्गः पाशाङ्गुगौ गदागूलौ ।

रथचरणनलिनसंघौ प्रोक्तान्यस्त्राणि लोकपालानाम् ॥ ६२ ॥

पीतहिमजनदगगनाचिरप्रभारत्नकुन्दनीलरुचः ।

करविन्दारुणवर्णाः (१) प्रोक्ताः स्युर्व्यर्णतोऽपि वज्राद्याः ॥ ६३ ॥

कृते निवेद्ये च ततो मण्डलं परितः क्रमात् ।

मङ्गनाऽद्भुरपात्राणि स्थापनीयानि मन्त्रिणा ॥ ६४ ॥

सपुलिष्य कुण्डमत्र स्वचरणयोग्या विनिव्य रेखाय ।

अभ्युक्ष्य प्रणवेन प्रकल्पयेद्योगविष्टरं मन्त्रो ॥ ६५ ॥

अथवा पट्कोणावृत्तविकोणके गुरुजनीपदेशेन ।

प्राणाग्निहोत्रविधिनाप्यावमयीयाद्येऽनलस्थाने ॥ ६६ ॥

तथाप्यो महत्प्रमतीमतीन्द्रियाभा संश्रुत्य सकलजगन्मयीष्व शक्तिम् ।

तद्योनी मणिभवमारण्यकं वा तारेणाक्षिपतु गृह्येत्यमेव याग्निम् ॥ ६७ ॥

(१) "करविन्दारुणवर्णा" इति पाठान्तरम् ।

चित्पिङ्गलपदमुक्ता हनदहपचयुग्मकानि सर्व्वज्ञम् ।
 आज्ञापयाऽग्निजाये प्रभाप्य मनुनाऽमुनाऽनलं ज्वालयेत् ॥ ६८ ॥
 अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदं हुताशनम् ।
 सुवर्णवर्णममलं समिद्धं विश्वतो मुखम् ॥ ६९ ॥ ✓
 अनेन ज्वलितं मन्त्रेणोपतिष्ठेदताशनम् ।
 ततः प्रविन्यसेद्देहे जिह्वामन्त्रैर्विभावसोः ॥ ७० ॥
 सलिङ्गगुदमूर्द्धास्थनासानेपेपु च क्रमात् ।
 ससर्व्वङ्गेषु जिह्वाय वक्ष्यन्ते त्रिविधाम्बिकाः ॥ ७१ ॥
 हिरण्या गगना रक्ता लक्ष्णा चैव तु सुप्रभा ।
 बहुरूपाऽतिरक्ता च जिह्वाः सप्तेति सात्विकाः ॥ ७२ ॥
 पद्मरागा सुपर्णा (१) च तृतीया भद्रलोहिता (२) ।
 लोहिताख्या तथा खेता धूमिनी सकरान्विता ॥ ७३ ॥
 राजस्यः कथिता जिह्वाः क्रमात् कल्याणरेतसः ।
 विश्वमूर्त्तिस्फुलिङ्गिन्यौ धूम्रवर्णा मनोजवा ॥ ७४ ॥
 लोहिता च करालाख्या काली तामसजिह्विकाः ।
 अनलेरार्धिविन्दन्ताः पादियान्ताक्षरान्विताः ॥ ७५ ॥
 सात्विका दिव्यपूजासु राजस्यः काम्यकर्मसु ।
 तामस्यः क्रूरकार्येषु प्रयोक्तव्या विपश्चिता ॥ ७६ ॥
 सुराः सपितृगन्धर्व्वयक्ष्णागपिशाचकाः ।
 राक्षसाश्च क्रमादग्नेराश्रिता रसनास्त्रमौ (३) ॥ ७७ ॥
 जिह्वासु त्रिदशादीनां तत्तत्कार्यसमाप्तये ।
 जुहुयाद्वाञ्छितां सिद्धिं दद्युस्ता देवता मताः ॥ ७८ ॥
 स्त्रनामसदृशाकाराः प्रायो जिह्वा हविर्भुजः ।
 मन्त्री प्रविन्यसेद्भूयो वज्रैरङ्गानि वै क्रमात् ॥ ७९ ॥

(१) "सुपर्णा" इति पाठान्तरम् । (२) "रक्षभोहिता" इति पाठान्तरम् ।

(३) "रक्षभोहिता" इति पाठान्तरम् ।

सहस्रार्चिः स्वस्तिपूर्णं उत्तिष्ठपुरुषस्तथा ।
 धूमन्यापी समजिह्वो धनुर्वर इतीरितः ॥ ८० ॥
 अद्भ्यन्तान् क्रमादष्टमूर्त्तिं याथ प्रविन्दसेत् ।
 मूर्त्तिसंपार्श्वकव्यञ्जुकटिपार्श्वसंकेपु च ॥ ८१ ॥
 प्रादक्षिणेन विन्दस्येदृयथावद्देशिकोत्तमः ।
 जातवेदाः समजिह्वो हव्यवाहन एव च ॥ ८२ ॥
 अश्वोदरजसंघ्नश्च सवैश्वानर एव च ।
 कौमारतेजाश्च तथा विखेदेवमुखाद्भयौ ॥ ८३ ॥
 स्युरष्टमूर्त्तयो वज्रेरभ्यये पदपूर्विकाः ।
 प्रणवादिनमोऽन्ताय पुनर्द्वर्धचतुष्टयैः ॥ ८४ ॥
 दिक्क्रमात्सपरिस्तीर्य सम्यग्गन्धादिभिर्यजेत् ।
 मध्ये च कोणपटके च जिह्वाभिः केसरेषु च ॥ ८५ ॥
 अद्भ्यन्तैस्ततो वाह्ये चाष्टभिर्मूर्त्तिभिः क्रमात् ।
 ततोऽग्निमनुना तेन मन्त्री मध्ये च संयजेत् ॥ ८६ ॥
 वैश्वानरं जातवेदमुक्ता चेद्वावर्हति च ।
 लोहिताक्षपदं सर्वैकश्र्माणीति समीरयेत् ।
 श्रूयाच्च भाषयेत्यन्ते वज्रिजायाऽन्तिको मनुः ॥ ८७ ॥
 त्रिनयनमरुणाप्तावहमौनि सुशक्ता-
 शकमरुणमनेकाक्षम्भोजसस्यम ।
 अभिमतवरयत्त्रिखस्तिकाभीतिहस्त
 ममत कनकमानानहतामं कृशानुम् ॥ ८८ ॥
 जिह्वा ज्वानारुच प्रोक्ता वराभययुतानि च ।
 अङ्गानि मूर्त्तयः शक्तिव्यस्तिकोद्यतदोर्हयाः ॥ ८९ ॥
 भंश्रुतेन हृतेनाभिद्योतनोद्योतितेन च ।
 व्याहृत्यगत्तरं तेन मनुना लुहयापिगः ॥ ९० ॥

गर्भाधानादिका वेङ्गेः समुदाहाऽवसानिकाः ।
 क्रियास्तारेण वै कुर्यादान्याहुत्यष्टकैः पृथक् ॥ ८१ ॥
 जिह्वाङ्गभूर्त्तिमनुभिरैकाहुत्या(१)हुनेत्ततः ।
 जिह्वाया मध्यसंस्थाया मन्त्री ज्वालावलीतनौ ॥ ८२ ॥
 ताराद्यैर्दशभिर्भेदैः पूर्वपूर्वसमन्वितैः ।
 मनुना गाणपत्येन हुनेत्पूर्वं दशाहुतीः ॥ ८३ ॥
 जुहुयाच्च चतुर्वारं समस्तेनैव तेन तु ।
 आच्येन साध्यमनुना पञ्चविंशतिसंख्यकम् (२) ॥ ८४ ॥
 जुहुयात् सर्व्वहोमेषु सुधीरनलद्वयस्ये ।
 तान्त्रिकाणामयं न्यायो हुतानां समुदीरितः ॥ ८५ ॥
 पुनः साध्येन मनुना हुनेदष्टसहस्रकम् ।
 अथवाष्टशत सर्पिःसंयुक्तेन पयोन्धसा ॥ ८६ ॥
 द्रव्यैर्विधानप्रोक्तैर्वा महाव्याहृतिपथिमम् ।
 पुनः समापयेद्दोमं परिपेकाऽवसानकम् ॥ ८७ ॥
 भूर्भुवः स्वर्भूर्भुवःस्वः पूर्वं स्वाहान्तमेव च ।
 अग्नये च पृथिव्यै च महते च समन्वितम् ॥ ८८ ॥
 वायवे चान्तरिक्षाय महते च समन्वितम् ।
 आदित्याय च वै दिवे महते च समन्वितम् ॥ ८९ ॥
 चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यो दिग्भाय महतेऽन्वितम् ।
 महाव्याहृतयस्त्वेताः सर्व्वगो देवतामयाः ॥ ९० ॥
 ब्रह्मार्पणाख्यमनुना पुनरष्टावधाहुतीः ।
 जुहुयान्त्वय्येण कर्म्मबन्धविमुक्तये ॥ ९०१ ॥
 इतः पूर्वं प्राणबुद्धिदेहधर्माधिकारतः ।
 जापत् स्वप्नसुषुप्तीनामन्तेऽवस्थास्त्रितीरयेत् ॥ ९०२ ॥

(१) "एकाहत्या" इति पाठान्तरम् ।

(२) "हुनेदष्टसहस्रकम्" इति पाठान्तरम् ।

ततश्च मनसा वाचा कर्मणेति प्रभाषयेत् ।
 हस्ताभ्याश्च तथा पद्मासुदरेणेति भाषयेत् ॥ १०२ ॥
 शिखा च यत् स्मृतं प्रोक्ता यदुक्तं यत्कृतन्तथा ।
 तत्सर्वमिति सन्ध्याय ब्रह्मार्पणपदं वदेत् ॥ १०३ ॥
 भवत्वन्ते हिठद्यायं ब्रह्मार्पणमनुश्नतः ।
 हुते तु देशिकः पञ्चान्मण्डले जल्लिप्ताभयेत् ॥ १०४ ॥
 नक्षत्राणां सराशीनां सवाराणां यथाक्रमम् ।
 दद्याद्वलिं गन्धपुष्पधूपदौषकमादरात् ॥ १०५ ॥
 ताराणामश्विनादीनां राशिः पादाधिकं द्वयम् ।
 मेषादिमुक्ता नक्षत्रसंज्ञापूर्वमनन्तरम् ॥ १०६ ॥
 देवताभ्यः पदं प्रोक्ता दिवा नक्तं पदं वदेत् ।
 चारिभ्यश्चाथ सर्वेभ्यो भूतेभ्यश्च नमो वदेत् ॥ १०७ ॥
 एवं राशौ तु सम्पूर्णं तस्मिन्सहस्रयोजयेत् ।
 तथा राश्याधिपानाञ्च ग्रहाणां सत्रं तत्र तु ॥ १०८ ॥
 सप्तानां करणानाञ्च दद्यान्मौनाहमेवयोः ।
 पन्तरानि वनिस्त्वेवं संप्रोक्तः कलशात्मकः ॥ ११० ॥
 पुनर्निवेद्यमुह्यत् पुरावत् परिपूज्य च ।
 सुखवासदादिकं दत्त्वा श्रुत्वा तद्युक्तया पुनः ॥ १११ ॥
 श्रुत्वा यथावगममेङ्गलियुक्तसु साधकः ।
 षष्ठाङ्गं वापि पञ्चाङ्गमुभाभ्यां वा समाहितः ॥ ११२ ॥
 दोभ्यां षष्ठाभ्यां जानुभ्यामुरमा शिरसा हृद्गा ।
 वक्षसा मनसा चेति प्रणामोऽष्टाङ्ग ईरितः ॥ ११३ ॥
 बाहुभ्याश्च मूलाभ्यां शिरसा वक्षसा धिया ।
 पञ्चाङ्गकः प्रणामः स्यात् पूजासु प्रवराविमो ॥ ११४ ॥
 गुर्वाद्याप्तारादिका यागमन्त्रा लोकेगात्मास्ते चतुर्थानिमोऽन्ताः ।
 पूजायामप्यनिकायै हिटान्ता योजेः पूजा स्वादिभक्त्या विद्युतेः ॥ ११५ ॥

वाससी च पुनरङ्गुलिभूषां होमकृत् सुमुखजप्रवरेषु ।

इक्ष्वरार्पणमिति प्रति दत्त्वा बर्हितो द्विजमुखेरितवाग्भिः ॥ ११६ ॥

नत्वा ततस्तनुभृते परमात्मने स्त्र द्रव्यार्द्धमेव गुरवे चतुरंशकं वा ।

दत्त्वा दशांशमथवापि च वित्तशाल्य द्वित्वार्पयेन्निजतनुं तदधीनचेताः ॥ ११७ ॥

अथ पटुतरमुख्यवाद्यघोषैर्द्विजमुखनिष्पतदाशिषां रवेण ।

सुनियतमपि सुस्थितं च शिष्यं कलशजलैरभिषेचयेद्यथावत् ॥ ११८ ॥

यथा पुरा पूरितमक्षरैर्घटैः सुधामयैः शिष्यतनौ तथैव तैः ।

प्रपूरयन्मन्त्रिवरोऽभिषेचयेदवाप्तये मङ्गु यथेष्टसम्पदाम् ॥ ११९ ॥

विमले परिधाय वाससी पुनराचम्य गुरुं प्रणम्य च ।

निकटे ससुपासते वदेदपि शिष्याय मनुं त्रिगो गुरुः (१) ॥ १२० ॥

गुरुणा समनुगृहीतं मन्त्रं सद्यो जपेच्छतावृत्त्या ।

गुरुदेवतामनूनामैक्यं सञ्भावयन् धिया शिष्यः ॥ १२१ ॥

मन्त्रे मन्त्रगुरावपि मन्त्री मन्त्रस्य देवतायाश्च ।

त्रिषु विहितसततभक्तिः प्रेत्येह निजेप्सितं फलं लभते ॥ १२२ ॥

सङ्केपादिति गदिता द्विताय दीक्षा जम्बुणा प्रवरफलप्रदाऽचिराय ।

प्राप्यैनां जपविधिरादरेण कार्थी विद्वद्भिः सहुतविधिर्निजेष्टसिद्धैः ॥ १२३ ॥

प्रोक्तेनैवं कलशविधिनैकेन वाऽनेककुम्भै-

र्भक्त्या यो वा सुमतिरभिषिञ्चेन्नरो मन्त्रजापी ।

कामान् प्राप्नोत्ययमिह परत्रापि किं तत्र चित्रं

लोकैश्चिन्त्यो न खलु मणिमन्त्रीयधीनां प्रभावः ॥ १२४ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे षष्ठः पटलः ॥ * ॥

सप्तमः पटलः ।

अथाक्षराणामधिदेवतायाः समस्तबोधस्थितिदीपिकायाः ।

अभीपदुःखप्रशमाय नृणां वक्ष्ये जपादेः प्रवरं विधानम् ॥ १ ॥

ब्रह्मास्या ऋषिरोरितः शुमतिभिर्गायत्रमुक्ताश्च त-

च्छन्दस्त्वेव सरस्वती निगदिता मन्त्रेषु तद्देवता ।

आद्यन्तस्वरपदकलघुपरयोरन्तस्थितैः कादिभि-

र्वर्गैर्यान्तगतैः क्रमेण कथितान्यस्याः (१) पदज्ञानि च ॥ २ ॥

✓ पञ्चागहर्षभैर्द्विर्विहितवदनदोःपादयुक्त्विवचो-

देगां भास्वत्कपर्दीकलितशशिकलामिन्दुकुन्दावदाताम् ।

अक्षस्त्रकुम्भचिन्तालिखितवरकरां त्रीचणां पद्मसंस्था-

मच्छाकल्याणमतुच्छस्तनजघनभरां भारतीं तां नमामि ॥ ३ ॥

काननवृक्षद्व्यक्षिश्रुतिनी गण्डीवदण्डमूलास्थे ।

दोःपञ्चम्यग्रकेषु च पार्श्वद्वयपृष्ठनाभिजठरेषु ॥ ४ ॥

हृद्दोर्मूलापरगलकक्षेषु हृदादिपाणिपादयुगे ।

जठराननयोर्व्यापकसंभ्राज्यस्येदयो वर्णान् क्रमजः ॥ ५ ॥

मदीक्षितो विमलधीर्गुरुणाऽनुशिष्टो लक्षं व्यसेत् सुनियतः प्रजपेच्च तावत् ।

अन्तेऽयुतं प्रतिहृत्नेत्रधुरत्नप्राक्तेः शुद्धेस्तिनेरपि यजेद्दिनशोऽक्षरगीम् ॥ ६ ॥

ध्योमावि.मक्षतुर्ह्रस्वस्वरविसर्गान्तास्फुरत्कर्णिकं

किञ्चलकानिधितस्वर प्रतिदन्प्रारब्धवर्गाष्टकम् ।

अप्राविम्वेन च सप्तमार्थवयुजास्त्रागासु संवेष्टितं

यथाखं गिरमि ध्युतं विपदप्रपञ्चसि मृत्युञ्जयम् ॥ ७ ॥

प्रविधाय पद्ममथ पीठमथो कथितक्रमेण विधिनाभियजेत् ।

नवभिद्य शक्तिमिरिहैव सहावरणैः समर्चयतु वर्षतनुम् ॥ ८ ॥

मेधा प्रज्ञा प्रभा विद्या धीर्धृतिस्मृतिबुद्धयः ।

विद्येश्वरीति संप्रोक्ता भारत्या नव शक्तयः ॥ ९ ॥

अङ्गान्यादौ तदनु च कलायुग्मग्रथाष्टवर्गान्

ब्रह्माण्याद्याः शतमखमुखाद्यानथो लोकपालान् ।

मुख्यैर्गन्धैः प्रवरकुसुमैर्धूपदीपैर्निवेद्यै-

र्व्यर्णान् जायी यजतु दिनशो भारतीं भक्तिनम्रः ॥ १० ॥

ब्रह्माणी माहेयी कौमारौ वैष्णवी च वाराही ।

इन्द्राणी चासुण्डा समहालक्ष्मीश्च मातरः प्रोक्ताः ॥ ११ ॥

वर्गस्वरयाद्यंशाः क्रमेण कलधौतरजतताम्राः स्युः ।

इति रचितं क्लृप्तकमिदं साधकसर्व्वीर्यदायि सततं स्यात् ॥ १२ ॥

त्रिवारमन्त्रः परिजप्तमेतया पिवेहिनादावपि विद्यायां सुधीः ।

अनेकमूकोऽपि कवित्वगर्व्वितः पराञ्च सिद्धिं (१) लभतेऽर्कमासतः ॥ १३ ॥

कमलोद्भवौषधिरसेन वचसा पयसा च पद्ममथ सर्पिरपि ।

अयुताभिजप्तममुना दिनशो लिङ्गतां कविर्भवति वत्सरतः ॥ १४ ॥

वर्षौषध्यासृताभिः कलशममलधोरङ्गिरापूर्थ नूनं

प्रातस्तेनाभिपिष्टेद्दशशतपरिजप्तेन यं वापि मासम् ।

स स्यान्मेघेन्द्रियायुः प्रथमकवियशो (२) विश्वसंवादयुक्तो

नारौ बन्ध्यापि नानागुणगणनिलयं पुत्रवर्त्यं प्रसूते ॥ १५ ॥

आधारोद्यच्छक्तिविन्दूत्थिताया यक्ते मूर्ध्ने चसन्ध्याः प्रभायाः ।

चाद्यान्तार्थान् पातयेद्वह्निषोमप्रोतामन्त्रौ मुच्यते रोगजातैः ॥ १६ ॥

विद्यासैरय सजपेर्हुतार्धनाद्यौद्दार्निन प्रभजति भारतीं नरो यः ।

स त्रीमान् पुनरचिरेण काव्यकर्त्ता स्लेनादीन् जयति जरापमृत्युरोगैः ॥ १७ ॥

(१) "कीर्त्तिम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "प्रथमकवियशः" इति वा पाठः ।

कलाः कलानादभवा वदन्त्यजाः कचादिवर्णातुभवाष्टतादिकान् ।
 पयादिकान्माचरजाय विन्दुजाः क्रमादनन्तावधिकास्तु पादिकान् ॥ १८ ॥
 कुर्यात् कलाभिराभिर्ध्वन्वी दिनशस्तनौ कलान्यासम् ।
 साविध्यकृत् स भर्त्तुः (१) प्रतिमाकलयादिषु प्रविशेयः ॥ १९ ॥
 मन्द्रोद्धारविधानेन वर्णव्यत्यासकृमिरुद्दिष्टा ।
 प्राभिः श्रीकण्ठादिप्रोक्तैर्व्या नामभिर्द्या विशेषज्ञैः ॥ २० ॥
 षष्ठाक्षरोक्तमनुष्यविशिष्टमूर्त्तिं संस्मृत्य विष्णुमपि मन्त्रितमो यथावत् ।
 वर्णैर्न्यसेदपि पुरेव च केशवादिमूर्त्त्या युतैर्व्यपुषि भक्तिभरावनम्बः ॥ २१ ॥
 रुद्रादीन् शक्तियुतान् न्यसेदाद्यांस्त्वगादिसप्तधातुयुतान् ।
 श्रीकण्ठादौ विद्वान् वर्णान् प्राग्बीजसंयुतांयापि ॥ २२ ॥
 सिन्दूरकाञ्चनसमोभयभागमहंनारौखरं गिरिसुताहरचिह्नभूषम् ।
 पायामयाक्षवलयेष्टदहस्तमेव स्मृत्वा न्यसेत् सकलवाञ्छितवस्तुसिद्धौ ॥ २३ ॥
 शक्त्या शक्तियौभ्यां शक्तिश्रीर्क्तीभिरन्वितैर्वर्णैः ।
 श्रीशक्त्या युगस्मराद्यैरथवा विहितः समुहये न्यासः ॥ २४ ॥
 अथानया पञ्चविधेदभिन्नया प्रपञ्चयागस्य विधिः प्रकथ्यते ।
 कृते तु यन्निचिह्न साधकोत्तमाः प्रयान्ति निर्वाणपदं तदव्ययम् ॥ २५ ॥
 पूर्व्यं महागणपतिं अविधानसिद्धरूपञ्च साङ्गमपि सावरणं विचिन्त्य ।
 बीजेन संयुतमृचा प्रजपेत मानामन्त्रं निजैष्टविधयेऽवहितो यथावत् ॥ २६ ॥
 सचतुष्टवारिंशद्वारं बीजं तथैकवारमृचम् ।
 प्रजपेत्तुराहत्या मानापूर्व्यं मनुञ्च मन्त्रितमः ॥ २७ ॥
 समुनिच्छन्दो देवतमपि साङ्गमाष्टकां च विन्यसेत् ।
 प्रागभिहितेन विधिना वारत्रितयं यद्वाप्य सप्त तथा ॥ २८ ॥
 वदने च बाहुपादहितये जठरे च वक्षसि यथावत् ।
 अर्काद्यान्विन्यसेत् क्रमेण मन्त्री चरादिवर्णैर्यान् ॥ २९ ॥

तारय शक्तिरनपो परमात्मबीजं
 वहेः प्रिया च गदिता इति पञ्च मन्त्रोः ।
 एभिस्तृतीयलिपिभिः कथितः प्रपञ्च-
 यागाद्यथो हुतविधिः सकलार्थदायी ॥ ३० ॥
 ब्रह्मा स्यादपिरस्य च छन्दः परमान्विता च गायत्री ।
 सकलपदार्थानुगतं परिपूर्णं (१) देवता परं ज्योतिः ॥ ३१ ॥
 जायाम्नेर्हृदयमयो गिरय सोऽहं
 हंसाम्ना त्वय च शिखा स्वयञ्च वसं ।
 ताराक्ष्यं समुद्धितमीक्षणं तथास्तं
 प्रोक्तं स्यादरिहरवर्णमङ्गमेवम् ॥ ३२ ॥
 अत्राकारहकाराद्यावाद्यौ शान्तात्मिकौ मनू ।
 हकाराद्याप्यकारय विन्दुः सर्गी च साक्षरम् ॥ ३३ ॥
 साकारयात्ममन्त्रः पङ्क्तिर्यात्मक उच्यते ।
 सकारौकारहाकारा विन्दुः पञ्चार्णको मनुः ॥ ३४ ॥
 करणात्मसमायुक्तः परमात्माद्ययो मनुः ।
 सवाकारैर्हृदीर्घाभ्यां वङ्क्तिजायामनुग्रहतः ॥ ३५ ॥
 वागादीन्द्रियसन्निवः सोऽयं पञ्चाक्षरात्मकः ।
 तस्मादेभिः कृतो न्यासो विमेषादवरोहकत् ।
 ब्रह्मा वृहत्तया स्यात् परमपदेन प्रकाशितः प्रवरः ॥ ३६ ॥
 गायकसन्नाथनतो गायत्रं समुदीरितं छन्दः ।
 परमन्यदतिशयं या ज्योतिस्तेजो निरूपितेऽन्यदयत् ॥ ३७ ॥
 अतिमायि च नितरामिति कथितैव देवता परं ज्योतिः ।
 स्वेति स्वर्गः स्वेति चात्मा समुक्तो हेत्याहतिर्हेति विद्याद्गतिश्च ॥ ३८ ॥
 स्वर्गात्मावध्यातताधामशाखा वहेर्जाया यत्र ह्येत सर्वम् ।
 स इति परिततं परन्तु तेजश्चमहमिति मण्डुदिते मनोऽप्य यत्र ॥ ३९ ॥

तदिति सकलचित्रकाशरूपं कथितमिदं शिरसोऽपि मन्त्रमेवम् ।
 हमिति प्रकाशितो हंस इति च सकलप्रकाशनिर्व्याणम् ॥ ४० ॥
 अतुलमनुष्णमशीतं यत्तदितीयं प्रकाशितेह शिखा ।
 प्रतिमप्य गुणत्रयानुबहं सकलं स्यावरजङ्गमाभिपूर्णम् ॥ ४१ ॥
 स्वगुणैर्निजविन्दुसन्तताकाऽखिललोकस्थितिवर्त्ममन्त्र उक्ताः ।
 आद्यैस्त्रिभेदैस्तपनान्तिकैर्यत् सृजत्यजस्रं जगतोऽस्य भावम् ॥ ४२ ॥
 तेजस्तदेतन्मनुष्यकस्य नेत्रत्रयं सन्त उदाहरन्ति ।
 द्वज्काराख्यो धातुर्हरणार्थे साधकानभीष्टान् ॥ ४३ ॥
 संहरतीति यदेतत्तेजोरूपं तदस्रमन्त्रः स्यात् ।
 यदा लिपिविभिन्नोऽयं तदात्माष्टाक्षरः स्मृतः ॥ ४४ ॥
 एतत् सर्वप्रपञ्चस्य मूलमष्टाक्षर स्मृतम् ।
 प्रपञ्चयागस्त्वमुना कतो न्यासविधिर्नतः ॥ ४५ ॥
 वर्णैर्हृदयेनले द्रव्यैर्विद्याहुतविधिं द्विधा ।
 मातृकान्यासवत्सार्धं लिपिनाष्टाक्षरेण तु ॥ ४६ ॥
 नित्यं न्यसेत् संयतात्मा पञ्चायद्वारमुत्तमम् ।
 पञ्चज्ञानेन्द्रिया बद्धाः सर्वान्तु निपयो मताः ॥ ४७ ॥
 तामिरारात्ततं सर्वं तत्तदिन्द्रियगोचरम् ।
 अर्त्तव्याग्नेपलोकान्तर्धर्त्तिं यत्तेज ऐश्वरम् ॥ ४८ ॥
 ब्रह्माग्नी जुहुयात्तस्मिन् सदा सर्वत्र धर्त्तिनि ।
 ब्रह्मात्मभिर्महामन्त्रैर्ब्रह्मविद्धिः समाहितैः ।
 ब्रह्माग्नी ब्रह्महविषा हुतं ब्रह्मार्पणं स्मृतम् ॥ ४९ ॥
 एव वर्णविभेदमिद्यमदृढं मांसास्थिमज्जाहतं
 दृढं तत् चरमचरे सुविगदे सर्वत्र धर्त्तिन्यथ ।
 हुत्वा ब्रह्महुतागने विमलधीमोजः स्वरूपी स्वयं
 भूत्वा सर्वमनू जपेदपि यजेद्गायेत्तयाराधयेत् ॥ ५० ॥

शुद्धयाथ सविन्दुकस्त्वथ कलायुक्तेषवाद्यैर्युतः

श्रीकण्ठादियुतश्च शक्तिकमलामारैश्चैकैकशः ।

न्यासास्ते दशधा पृथङ्निगदिताः स्युर्ब्रह्मयागान्तिकाः

सर्व्वे साधकसिद्धिसाधनविधौ सङ्क्षेप्य कल्पद्रुमाः ॥ ५१ ॥

प्रपञ्चयागस्तु विशेषतो विपक्षप्रपञ्चसंसारविशेषयापकः ।

परञ्च नित्यं भजतामयत्नतः परञ्च चार्थस्य निवेदकः सदा ॥ ५२ ॥

द्रव्यैर्यथा ये क्रियते प्रपञ्चयागक्रिया तानि तथैव सम्यक् ।

यास्त्वप्यवस्थासु च ताव लुत्वा प्राप्नोति यत्तत् कथयामि सर्व्वम् ॥ ५३ ॥

प्रोक्तक्रमेण विप्रान्तिक(१)मपि ब्रुत्वा हृतेन मन्त्रितमः ।

एकाहृत्या जुहुयात् प्रपञ्चयागाहृत्यं हृतेन ततः ॥ ५४ ॥

पञ्चत्योडुम्बरपञ्चन्यप्रोधसम्भवाः समिधः ।

तिलसर्पपदौग्धहृतान्यष्टद्रव्याणि संप्रदिष्टानि ॥ ५५ ॥

एतैर्जुहोतु चयुताधिकलक्षसंख्यं

मन्त्रौ ततोऽहंमयवापि तदर्द्धकं यः ।

स त्वैहिकौ सकलसिद्धिमवाप्स्य वाञ्छा-

योग्यां पुनः परतरं च परत्र याति ॥ ५६ ॥

एकद्विकत्रिकचतुष्कगताभिहृदा तान्तां समीक्ष्य विकृतिं प्रजुहोतु मन्त्रौ ।

शुद्धज्वरादिविषमग्रहभूतयक्षरक्षःपिशाचजनिते महति प्रकोपे ॥ ५७ ॥

हृदादग्रसहस्रमयवा तद्विगुणं वा चतुर्गुणं वाद्यो जुहुयात् ।

शुद्धप्रहरिपुविषमज्वरभूतसम्भवे कोपे ॥ ५८ ॥

अथवा मतिप्रक्षिप्तसंस्काराणां प्रज्जगत् स्याद्विद्वि विष्मृतिर्नराणाम् ।

शमयेदधिरात् सहस्रहृत्वा मतिमान् यमुभिरभिरैव जुहन् ॥ ५९ ॥

एतैः सहस्रद्वितयाभिहृदा जुहोति यमु क्रमशो यथावत् ।

जयेत् सत्वेनैव स विष्मृतिश्च सापष्मृतिं शापमवांय दीपान् ॥ ६० ॥

मधुरवयावसितैरेतैर्न चं लुहोति यो मन्वी ।

तस्य सुराधिपविभवो महदृह्यो वृण्वनयायेते न चिरात् ॥ ६१ ॥

न चं तदर्द्धकं वा मधुरवयसयुतैर्हुनेदेतैः ।

अन्धवयादयाज्वाक् त्रिभुवनमखिलं वशीकुरुते ॥ ६२ ॥

वश्यादिकानि कर्माण्यभिकाङ्क्षेमिरेवे स द्रव्यैः ।

लुहयाच्च कार्यगुरुतालाघवमभिबीक्ष्य योग्यपरिमाणम् ॥ ६३ ॥

न चं तिलैर्व्या लुहयादघानां ग्राह्यैश्चियेऽथो नलिनैर्यथावत् ।

दौर्गन्धेन पुष्पो यमसे हृतेन वश्याय जातीकुसुमैश्च लोणैः ॥ ६४ ॥

गानीतण्डुलचूर्णकैश्चिमधुरासितैः स्वसाध्यालतिं

लत्वाऽष्टोर्हगताख्यमस्य गितधीः प्राणान् प्रतिष्ठाप्य च ।

न्यामोक्तक्रमतो निगासु लुहयात्तां सप्तरात्रं नरो

नारी वा वश्यमेति महु विधिना तेनैव लोणेन वा ॥ ६५ ॥

पञ्चागदीपधिविपाचितपञ्चगव्यजाते हृतेन शतहस्ति हुनेद्वटाम्नी ।

तावत् प्रजप्य विधिनाभिसमर्थं निहं भस्माददीत सकलाम्बुदयावहत्तत् ॥ ६६ ॥

अनुदिनमगुलिम्येत्तेन किञ्चित् समदा-

सितनकमपि विदध्यादुत्तमाङ्गे क्षिपेच्च ।

अनुतंतदुरितापघ्नारभूतापमृत्यु

यहविपरहितः स्यात् प्रीयते च प्रजाभिः ॥ ६७ ॥

एकादगाहं कणिकाभ्ररकाञ्चनस्य दद्यात्तदैव गुरवेऽथ सहस्रहोमे ।

अर्होर्हपञ्चकणिका द्विगुणा च माहां स्याद्विषेहकथिता मुनिभिर्निधेवम् ॥ ६८ ॥

निजेमितं दिव्यजनैः सुरद्रुमात् यमस्तमेव (१) प्रतिनम्यते यथा ।

प्रपञ्चयागादपि माधुकैस्तया करप्रक्षेपाः सकलार्थसिद्धयः ॥ ६९ ॥

॥ ७ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे मतमः पटनः ॥ ७ ॥

अष्टमः पटलः ।

अथ हितविधये, विदुषां वक्ष्ये प्राणाग्निहोत्रविहितविधिम् ।

वध्वा पद्मासनमृजुकायो मन्त्री विधेत् पुरोवदनः ॥ १ ॥

शक्तेः सत्त्वनिवहमध्यमथ तन्मायारजोवेष्टितं

प्रायसोऽनिलदिग्गताग्विजठरं मध्ये च नामेरधः ।

मध्ये प्राग्वक्ष्येन्दुयाभ्यसितैः कुण्डैर्जलसङ्घाभि-

र्मूलाधारमनारतं समतलं योगी क्षरेत् सिद्धये ॥ २ ॥

मध्येन्द्रवरुणशशियमदिग्भवानि क्रमेण कुण्डानि ।

प्रावसथजसभ्याहवनीयान्वाहार्थगार्हपत्यानि ॥ ३ ॥

चिद्रूपात् सकलप्रभाप्रभवकान्मूनप्रकृत्यात्मनः

कल्पाकात् प्रतिलोमतोऽमृतमयीं ज्योतीरुपाच्छां धिया ।

सृष्टामक्षरमालिकान्तु जुहुयात् कुण्डेषु तेषु क्रमात्

कल्पात्ताम्रिग्रिष्ठाभ्ररत्कुहरकेष्वास्त्रावितां वर्णगः ॥ ४ ॥

चाद्यास्ते सप्तवर्गा मरकतपशुमेदाह्वनीनाभ्रवर्णा

भूयः स्युर्विष्टमाभाः कुलिशसमरुचः पुण्यवैदूर्यभासः ।

सर्वे ते पञ्चगोऽभिस्त्रवदमृतमया व्यापकस्वर्गसंज्ञा

सुक्तामाणिक्यरूपाः सुमतिभिरुदितायादृगः स्युः स्वराभ्याः ॥ ५ ॥

दृतानि (१) केतोरमृताकरारिभ्योऽहं जीवस्य च सोमजस्य ।

शुक्रारसोमांशुमतां क्रमेण नवैव रत्नानि विदुर्नवानाम् ॥ ६ ॥

इत्येवं हुतविधिमन्त्रं दिनादौ ये सम्यग्विदधति मन्त्रिणः शताहम् ।

ते रत्नैरपि कनकांशुकेः सधान्यैः सम्यग्वाः सकलजगत्प्रिया भवन्ति ॥ ७ ॥

अन्त्यगवर्गान्वासे वामत्रवणान्यथावसयजते ।
 अमितावर्गवर्तुषां सूक्ष्मां सत्याह्वये च सथोत्राः ॥ ८ ॥
 हलपुतवर्गद्वितीयौ पराः शान्तीय पश्चिमे वङ्गौ ।
 भृगुर्गफादिपञ्चकसद्योऽतिथिलोचनानि सव्येऽग्नौ ॥ ९ ॥
 मल्लात्स्वर्गादिकभौतिकभावाङ्गप्रतिष्ठाया ।
 गार्हपत्ये शुद्ध्यादित्युक्तं होमकर्मैर्वर्णनम् ॥ १० ॥
 योक्ता मध्योत्थितोऽप्लावच्छिन्नमविरतं शब्दमैन्द्रेऽनिलेन
 अग्नें स्वेनैव रूपं पुनरपरमवे सोमजेऽङ्गीरसश्च ।
 याम्ये गन्धं पृथिव्योमयश्चिरश्चिरैश्चरौ वैर्दुर्नेदृयो
 मन्त्रौ ध्यात् सव्येवेद्यप्रतिमयनसमुद्भासितप्रत्यगात्मा ॥ ११ ॥
 सतारमन्त्राद्यजपान्तमेवं कृत्वा महाभाय शतार्हसंख्यम् ।
 विन्यस्य तावच्च तथैव सूत्रमात्राह्रतिर्नित्यतनूच्च भूयात् ॥ १२ ॥
 कम्पादित्यमुषः क्षमूलविनसत् कम्पागन्तात्ः स्फुर-
 त्शन्दार्कप्रहकालभूतभुवनमद्भ्येगविष्णुदिकः (१) ।
 अप्यहोऽक्षरसंज्ञकोऽभूतमयस्तेजोहयोद्यत्प्रभो
 नित्यानन्दमयस्त्वनादिनिघ्नो यः स्यात् स हंसाम्भकः ॥ १३ ॥
 पशुदिनममुना भजतां विधिनाहारक्रियासु मन्त्रविदाम् ।
 प्राणाद्याः सुभ्रंशतो गार्हपत्यादिकानि कुण्डानि ॥ १४ ॥
 मन्त्रमन्त्रां च कुण्डास्यामाध्याच्च मन्त्रात्मयि ।
 हिरण्यगगनारक्ताक्ष्यामिज्वरंभौरयेत् ॥ १५ ॥
 मधुपमामिः सहितं शचयः पावका इति ।
 अग्निं विहृत्य चेत्येवमाकानमुपचर्य च ॥ १६ ॥
 सर्वाधोऽन्तये गृहोऽध्वर्युर्ध्वे क्मममयो वदेत् ।
 गच्छन्मूला ठयुस्मश्च पञ्चाम्नीन् मन्त्ररसतः ॥ १७ ॥

हुताहुतिसमुद्दीप्तशिखासंयुक्तरौचिषः ।

गार्हपत्यादिकं भूय उपचर्यान्तमेव च ॥ १८ ॥

मन्त्रं सर्व्वमनुक्रम्य जिह्वाः संघृत्य सर्व्वशः ।

बहुरूपान्तु सङ्कल्प्य पञ्चानलशिखायुताम् ॥ १९ ॥

अहं वैश्वानरो भूत्वा जुहोम्ययं चतुर्विधम् ।

पचाम्येवं विधानेनेत्यापूर्णं संयतेन्द्रियः ॥ २० ॥

तूर्ण्यं हुत्वा पिधायाद्विरुपसृज्य विधानतः ।

आरभ्य मूलाधारं स्रमामस्तकमनुस्मरेत् ॥ २१ ॥

चेद्वज्रसंज्ञकममुं प्रकृतिस्थमाद्यं

व्याप्तद्विसप्तभुवनान्तमनन्यमेकम् ।

पञ्चानलान्निरसनापरिदत्तशुद्ध-

साम्राय्यतर्पितमतर्कितमात्मरूपम् ॥ २२ ॥

संचिख्याचरितामृताचरयतार्द्धाश्वोऽवसिक्तं हवि-

स्तेर्जसा कुटिन्नान्तराधिरधिकं संदीप्तपञ्चानलः ।

सायं प्रातरनेन होमविधिना भोज्यानि नित्यं भजन्

प्राणानममदोदरं प्रविशति प्राणाग्निहोत्रो पुनः ॥ २३ ॥

इति तव यदङ्गवेदशास्त्राद्युपहितसर्व्वविकारमहमातुः ।

तनुरियमुदिता विरिञ्चविञ्चस्यितिनयसृष्टिकरीह वर्णमाता ॥ २४ ॥

इति जगदनुपक्तां तामिमां वर्णमानां

न्यसत जपत भक्त्या जुहताभ्यर्च्योत ।

त्रिदशप्रकृतितापुःक्रीर्त्तिकास्तीन्द्रिराग्ने

सकलदुरितदुःखोच्छिद्यये मुक्तये च ॥ २५ ॥

इतीरिता सकलजगत्प्रभाविनी

क्रमोत्क्रमक्रमशुणितार्णमामिका ।

अभीष्टमाधनविधये च मन्त्रिणां

भवेन्ननुप्रतिपुडिताचरमामिका ॥ २६ ॥

मध्ये वदत्तरयोः सदवदवाग्वार्णकानि चन्द्रयुगे ।

प्रोक्ता दशाक्षरीयं कण्विविराजौ च वाग्यपिप्रमुखाः ॥ २० ॥

कथोन्नयननासावटनाम्बुगुटेषु विन्यसेद्वर्णान् ।

स्वरपुटितैरथ हल्भिः कुर्व्यादङ्गानि षट् क्रमान्मन्त्रौ ॥ २८ ॥

✓ अमनकमनसंस्था नैखनोपुस्तकोदयत्-

करयुगलमरोला कुन्दमन्दारगौरी ।

धृतमगधरखण्डोल्लासिकोटीरचूडा

भवतु भवभयाना भञ्जिनी भारती वः ॥ २९ ॥

अक्षरमक्षजपात्ते शुद्धयात्ममलैः सितैः पयोऽभ्यक्तैः ।

द्विमधुरयुतेः सुगुहैरयुतं नियतात्मकस्तिलैरथवा ॥ ३० ॥

मातृकोक्तविधिनाक्षराभ्युजं गतिमिष विनियुक्त्य पूर्व्ववत् ।

पीठमत्र वचसामधेयवर्ती पूजयेत् प्रथममङ्गमन्त्रकैः ॥ ३१ ॥

योगा सत्या विमला ज्ञाना बुद्धिः स्मृतिस्तथा मेधा ।

प्रष्टेत्यष्टाभिर्मातृभिरपि लोकेगैः प्रपूजयेत् क्रमशः ॥ ३२ ॥

इति सिद्धमनुर्मनोजदूरो न चिरादेव कविर्भवेन्ननस्वी ।

जपद्दोमरतः सदावगच्छन् वणितां वागधिपतिर्गौरवेण ॥ ३३ ॥

न्यामान्वितं निमित्तधीः प्रजपेत् सङ्क्ष-
मङ्को मुखेऽनुदिवर्षं प्रपिबेत्तथापः ।

तन्मन्त्रिताः पुनरयन्वितमेव वाचां

निहिर्भवेदभिमतं परिवक्षणेण ॥ ३४ ॥

हृदयहयमंस्थितोऽय तोये रविविष्ये प्रतिपद्य वागधीशाम् ।

जपतन्निमहस्त्रमंस्थमज्वाक् कवितामण्डनतो भवेत् प्रभुता ॥ ३५ ॥

यमागवित्प्रमवेष्टयोय समिहरेः स्वादुयुतेय होमः ।

अदित्यभोग्मयकरः समृद्धिमक्षीपदो रञ्जनलक्षिराय ॥ ३६ ॥

चतुरङ्गनत्रेः समिपभूर्नेत्रुद्ध्यादयो मधुरदयाऽवमितेः ।

मनुजः समपाय्य धीविमानानचिरात्काव्यकृतान्भवेत् पुरोगः ॥ ३७ ॥

- सुविमलनखदन्तपाणिपादो मुदितमनाः परद्रूपेषु मौनी ।
हरिहरकमलोद्भवाङ्घ्रिभक्तो भवति चिराय सरस्वतीनिवासः ॥ ३८ ॥
- आद्यन्तप्रणवशक्तिमध्यसंस्था
वाग्भूयो भवति सरस्वती च डेन्ता ।
नत्यन्तो ममुरयमीशसंस्थवर्णः
संप्रोक्तो भुवि भजमानपारिजातः ॥ ३९ ॥
- सौयुम्नाग्रे भूयुगमध्ये नवके तयैव रन्ध्राणाम् ।
विन्यस्य मन्त्रवर्णान् कुर्यादङ्गानि पट् क्रमाद्वाचा ॥ ४० ॥
- हंसारूढा हरहसितहारेन्दुकुन्दावदाता
वाणी मन्दस्मितयुतमुखी मौलिवहेन्दुरेखा ।
विद्यावीणाऽऽमृतमयघटाऽऽस्रगादीमहम्भा
शुभ्राक्षस्या भवदभिमतप्राप्तये भारती स्यात् ॥ ४१ ॥
- दिनकरलक्षं प्रजपेन्नन्त्रमिमं मंथतेन्द्रियो मन्त्री ।
हादगसहस्रकमयो मितमरमिजनागसम्पकैर्जुहुयात् ॥ ४२ ॥
- पूजायां पार्श्वयुगे ससंस्कृता प्राहता च वाग्देव्याः ।
केवलवाक्ष्यरूपे सम्पूज्याऽयं शक्तिभिस्तदनु ॥ ४३ ॥
- प्रज्ञा मेधा श्रुतिरपि शक्तिः स्मृत्याह्वया च वागीश्वरी ।
सुमतिः स्वस्तिभिः(१)राभिर्मातृभिरागेश्वरैः क्रमात् प्रयजेत् ॥ ४४ ॥
- इति निगदिती वागीश्वर्याः सद्दीमजपार्चना-
विधिरनुदिनं मन्त्री स्वेनां भजन् परिमुच्यते ।
सकलदुरितैर्लोधानस्त्रीयगोभिरवाप्यते
परमपरमां भक्तिं प्राप्योभयत्र च मोदते ॥ ४५ ॥
- इति मातृकाविभेदान् प्रजपन्मन्त्रद्वयञ्च मन्थितमः ।
प्रजपेदेनां श्रुतिमपि दिनगो वाग्देव्यनुपश्रय बुधः ॥ ४६ ॥

अमलकमलाधिवासिनि मनसो वैमल्यदायिनि मनोज्ञे ।
 सुन्दरगात्रि सुग्रीले तव चरणाभोरुहं नमामि सदा ॥ ४७ ॥
 अचलात्मजा च दुर्गा कमला त्रिपुरेति मेदिता जगति ।
 या सा त्वमेव वाचामीश्वरि सर्वात्मना प्रसीद मम ॥ ४८ ॥
 त्वचरणाभोरुहयोः प्रणामहीनः पुनर्दिजातिरपि ।
 भूयादनेहसूकस्वद्वतो भवति देवि सर्व्वेभ्यः ॥ ४९ ॥
 मूलाधारमुखोद्गतविभक्तानुनिमप्रभाप्रभावतया ।
 विद्यतन्निपित्राताडितमुखकरचरणादिके प्रसीद मम ॥ ५० ॥
 वर्षतनोऽमृतवर्णे नियतमतिभिर्वर्णितेऽपि योगीन्द्रैः ।
 निर्णीतिकरणदूरे वर्णयितुं देहि देवि सामर्थ्यम् ॥ ५१ ॥
 ससुरासुरमौनिलसन्नाधिप्रभादीपिताद्द्वियुगलक्षिने ।
 सकलागमस्वरूपे सर्व्वेभ्यः सन्निधिं विधेहि मयि ॥ ५२ ॥
 पुष्पकजपवटहस्ते वरदाभयचिह्नचारुबाहुन्तते ।
 कर्पूरामलटेहे वागीश्वरि विशोधयाद्य मम चेतः ॥ ५३ ॥
 श्रीमाम्बरपरिधाने सुक्तामणिविभूषणे सुदावासे ।
 श्रितचन्द्रिकाविकसितमुखेन्दुविख्येऽख्येके प्रसीद मम ॥ ५४ ॥
 विद्यारूपेऽविद्याविनाशिनि विद्योतितेऽन्तरात्मविदाम् ।
 गद्यैः सपद्यजातैराद्यैर्मुनिभिः स्तुते प्रसीद मम ॥ ५५ ॥
 विमुखि त्रयीस्वरूपे त्रिपुरे त्रिदगाभिवन्दिताद्द्वियुगे ।
 त्रीक्षणबिलमितवक्त्रे त्रिमूर्त्तिमूलात्मिके प्रसीद मम ॥ ५६ ॥
 वेटात्मिके निरुक्तज्योतिर्व्याकरणकल्पग्रिचामिः ।
 मण्डन्दोभिः मन्त्रतत्कृतपट्टेन्द्रिये प्रसीद मम ॥ ५७ ॥
 त्वचरणभरमि जगत्स्थितिमहितधियां (१) न निष्यते दोषः ।
 भगवति भक्तिमतमयि परमां परमेश्वरि प्रसीद मम ॥ ५८ ॥

बोधाम्बिके बुधानां हृदयाम्बुजचारुनटनपरे ।
 भगवति भवभङ्गकरीं भक्तिं भद्रार्थदे प्रसीद मम ॥ ५८ ॥
 वागीशीस्तवमिति यो जपार्चनाहवनहृत्तिषु प्रजपेत् ।
 स तु विमलचित्तहृत्तिहंसापदि नित्यशुद्धमेति पदम् ॥ ६० ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टमः पटलः ॥ * ॥

/ नवमः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यामि सुदुर्लभां विद्यां विशिष्टां विपुराभिधानाम् ।
या सा त्रिभेदापि जगत्प्रवासमिंशप्रकारा त्रिदशाभिवन्द्या ॥ १ ॥
विमूर्त्तिसर्गाच्च पुराभवत्कामधौमयत्वाच्च पुरैव देव्याः ।
तस्यै त्रिन्वोक्ता अपि पूरणत्वात् प्रायोऽम्बिकायास्त्रिपुरेति नाम ॥ २ ॥

व्योमेन्दुबद्धाधरविन्दुभिरेकमन्य-

द्रक्ताच्छक्रेन्द्रशिखिभिः सरमार्हवन्द्यैः ।

अन्यद्गुणितकरपावकसन्धमन्त्रै-

र्वीजैरमीभिर्हृदिता त्रिपुरेति विद्या ॥ ३ ॥

वागैश्वर्यातिप्रयदतया वाग्भवं बीजमुक्तं

त्रैलोक्यसोमणसवगताकृष्टिदं कामराजम् ।

शाक्तं स्वेनापहरणकविताकारकं बीजमेतत्

प्रोक्तं धर्मद्रविणसुखमोक्षपदं साधकानाम् ॥ ४ ॥

नाभेरथाचरणमाङ्गदयाच्च नाभिं

मूर्ध्निस्तया हृदयमित्यमुना क्रमेण ।

बीजैस्त्रिभिर्न्यसतु हस्ततले च मध्ये

दद्याद्दये हितयप्रपुम्भयोस्तृतीयम् ॥ ५ ॥

मूर्धनि गुह्यहृदोरपि नेत्रचितये च कर्णयोरास्ये ।

चमरये च धृष्टकीर्णयोर्नाभिमण्डले च न्यसेत् ॥ ६ ॥

वाग्भवेन पुनरङ्गुलीष्वयो विन्यसेच्च पुनरङ्गुलीष्वयोः ।

अङ्गुलद्वयममुना विधाय तदेवतां विप्रदधीर्ध्वक्षिप्तायेत् ॥ ७ ॥

प्रातास्त्राकांशुताभां कलितशशिकलारञ्जितसां त्रिनेत्रां
 देवीं पूर्णेन्दुवक्त्रां विष्टतजपवटीपुस्तकाभीत्यभीष्टाम् ।
 पीनोत्तुङ्गस्तनार्त्ता बलिलसितविलम्बामसृक्पद्मराज-
 म्मुण्डस्त्रस्त्रिष्टिताङ्गीमदणतरदुकूलानुलेपां नमामि ॥ ८ ॥
 दीक्षां प्राप्य विशिष्टलक्षणयुजः सत्सम्प्रदायाद्गुरो-
 र्लब्ध्वा मन्त्रममुं जपेत् सुनियतस्तत्स्वाहलक्षावधि ।
 स्वाहलक्षैश्च नवैः पलाशकुसुमैः सम्यक् समिद्धेऽगले
 मन्त्री भानुसहस्रकं प्रतिहुनेदङ्गारिसूनैरपि ॥ ९ ॥
 प्राणायामैः पविषीकृततनुरथ मन्त्री निजाधारराज-
 योनिस्थां दिव्यरूपां प्रसुदितमनसाऽभ्यर्चयित्वापचारैः ।
 बद्धासौ योनिमुद्रामपि निजगुदलिङ्गान्तरस्थां प्रदीप्तां
 भूयो द्रव्यैस्तु शुद्धैरुष्णरुचिभिरप्यारभेद्वाङ्मयपूजाम् ॥ १० ॥

वामादिशक्तिसहितं परिपूज्य पौठ
 तत्र प्रकल्प्य विधिवन्मययोनिचक्रम् ।
 योनीं निधाय कलशं त्वय मध्यगाया-
 मावाह्य तां भगवतीं प्रयजेत् क्रमेण ॥ ११ ॥
 वक्त्रेः पुरदितय(१)वासवयोनिमध्य-
 सखद्ववक्त्रिवरुणेशसमाश्रितास्त्रि ।
 देव्यर्चनाय मुनिभिर्विहितं पुराणै-
 र्भूपुरपद्मसहितं (२) नवयोनिचक्रम् ॥ १२ ॥
 वामा ज्येष्ठा रौद्रिका साम्बिकेच्छा
 ज्ञानाभिख्या सक्रिया कुलिकाक्षा ।
 मङ्गी (३) चान्या स्याद्विष्वक्नी सद्रूतिः (४)
 सर्वानन्दा शक्तयः स्युः क्रमेण ॥ १३ ॥

(१) "नितय" इति वा पाठः ।

(२) "विष्णो" इति वा पाठः ।

(३) "विहितं मुनिभि इरेव चोक्तेषु दुर्लभतरम्" इति वा पाठः । (४) "शक्त्या" इति वा पाठः ।

प्राङ्मध्ययोन्वोः पुनरन्तराले सम्पूजयेत् प्राग्गुरुपादपङ्क्तिम् ।
 पराभिधानामपराह्वयाच्च परापराख्यामपि वाग्भवादिम् ॥ १४ ॥
 तेनैव चाङ्गानि विदिग्दिशासु मन्वी यथोक्तक्रमतः प्रपूज्य ।
 तन्मध्ययोनेरभितः शरांश्च सम्पूजयेत् पञ्चममयभागे ॥ १५ ॥
 सुभगां भगां भगान्ते सर्पिणीं भगमालिनीमनङ्गाह्वाम् ।
 तत्पूर्वकुसुमसंघां तदादिके चाय मेषखलामदने ॥ १६ ॥
 ब्राह्मीमाङ्गेग्रथ्यौ कौमारी वैष्णवी च वाराही ।

इन्द्राणी चामुण्डा सचण्डिका चेति मातरः प्रोक्ताः ॥ १७ ॥

सम्पूज्य योनिषु च मातृगणं सचण्डि-

कान्तं दलेष्वभियजेदसिताङ्गकाद्यैः ।

तैर्भैरवैः सह सुगन्धकपुष्पधूप-

दोषादिकैर्भगवतीं प्रवरैर्निवेद्यैः ॥ १८ ॥

असिताङ्गाख्यो रुद्ररपि चण्डक्रोधाह्वयो तथोन्मत्तः ।

सकपालिभीषणाख्यो संहारयाष्ट भैरवाः कथिताः ॥ १९ ॥

इति क्रमाद्यौ विहिताभिषेकः सम्पूजयित्वा द्रविणैर्गुरुय ।

जघ्नार्चयित्वा तयाय हुत्वा युञ्जीत योगांश्च गुरुपदिष्टान् ॥ २० ॥

पञ्चदशः स्वच्छभूयो धरणिमयगृहे वाग्भवं लक्ष्मीकं

यो जप्यात्तद्गणं विहितहुतविधिर्नैव जप्ताङ्गनादिः ।

कार्थैर्गानार्थहस्तैर्भुवनमखिलमापूरयेत् स स्वकीयै-

माराख्यां विह्वलाभिः पुनरयमनिशं सेव्यते सुन्दरीभिः ॥ २१ ॥

रक्ताकम्पाक्षतरदुकूलार्त्तवालेपहृद्यो

मोनीभूतः स सप्तनि सुखनिविष्टो जपेज्जघमेकम् ।

वीजं मन्वी रतिपतिमयं प्रोक्तहोमावसान

याऽमो भोक्ते स सुरमनुजैः सेव्यते पूज्यते च ॥ २२ ॥

मसुरासुरनिहयक्षविद्याधरगन्धर्वभुजद्वारणानाम् ।

प्रमदा मदवेगतो विकीर्णाभरणाः स्तसदुकूलकेगजानाः ॥ २३ ॥

अतिदुःसहमन्मथव्याभिर्व्यथितान्तःपरितापवेपिताङ्गः ।

घनघनंजतोयविन्दुमुक्ताफलसक्तोरुकुचान्तबाहुमूलाः ॥ २४ ॥

रोमाञ्चकञ्चुकितगात्रलताधनोद्यदुत्तुङ्गपीनकुचकुम्भनिपीडिताङ्गः ।

श्रीकुम्भभारपृथुवेपथुखेदखिन्नपादारविन्दचलनखललिताभिघाताः (१) ॥ २५ ॥

भारसायकनिपातदारिता रागसागरनिमग्नमूर्त्तयः ।

ज्ञासमातततरङ्गिताधरा वाष्पपूरभरवित्तलेक्षणाः ॥ २६ ॥

मस्तकारचितदोर्दयाञ्जलिप्राप्ता हरिणश्रावलोचनाः (२) ।

वाञ्छितार्थकरणोद्यताश्च तद्वृष्टिपातमपि संनमन्ति (३) ताः ॥ २७ ॥

धरापवरके तथा जपतु लक्ष्मन्तं मनुं

सुशक्तकुसुमांशुकाभरणलेपनाङ्गो वशी ।

अमुष्य वदनादनारततयोच्चरद्भारतो

विचित्रपदपदतिर्भवति चास्य लोको वशी ॥ २८ ॥

पलाशपुष्पैर्मधुरस्रयाक्तैर्होमं विदध्यादयुतहयं यः ।

सरस्वतीमन्दिरमाशु भूयात् सौभाग्यलक्ष्माय स मन्त्रजापी ॥ २९ ॥

वाजी(४)करञ्जाङ्गशमीवटोत्थैः समिहरेर्विल्वभवप्रसूनैः ।

विस्त्रादयुक्तैर्हवनक्रियाशु नरेन्द्रनारीजनरञ्जनी स्यात् ॥ ३० ॥

मालतीवकुलजैर्हलहलैश्चन्दनाम्भसि घने निमज्जितैः ।

श्रीकरी कुसुमकैर्हुतक्रिया सैव चाशु कविताकरी मता ॥ ३१ ॥

अनुलोमविलोममन्त्रमध्यस्थितसाध्याङ्गयुतं प्रजप्य मन्त्री ।

पटुसंयुतया जुहोतु वाङ्मया नरनारीनरपान् वशी विधातुम् ॥ ३२ ॥

मधुरत्रयेण सह विल्वजैः कसैर्हवनक्रियाशु जनतानुरञ्जनी ।

अपि सैव साधकसमृद्धिदायिनी दिनशो विशिष्टकमलाकरी मता ॥ ३३ ॥

खण्डैः सुधालतोत्थैस्त्रिमधुरसिक्तैर्जुहोतु मन्त्रितमः ।

सकलोपद्रवशान्त्यै च्चरापसृत्यप्रणोदनाय वशी ॥ ३४ ॥

(१) "खललिताभिघाताः" इति वा पाठः ।

(२) "खललि" इति वा पाठः ।

(३) "निभतश्रावलोचनाः" इति वा पाठः ।

(४) "वाजी" इति पाठान्तरम् ।

पुष्पैर्विस्वप्रसूनैस्तदभिनवदलै रक्तकङ्कारपुष्पैः (१)
 प्रत्येक वसुजीवैररुणसरसिजैरुत्पलैः कौरवाक्षैः ।
 नन्दावर्तैः सकुन्दैर्नृपतरुकुसुमैः पाटलीनागपुष्पैः
 स्वादुतैरिन्दिरायै प्रज्जुहुत दिनशः सर्पिणा पायसेन ॥ ३५ ॥
 मूलाधारात् स्फुरन्तीं शिखिपुरपुटवीताम्रभां विद्युदाभा
 मार्कात्तन्मध्यगन्दोः स्रवदमृतमुचा धारया मन्त्रमय्या ।
 सद्यः सम्पूर्णमाणं चिमुवनमखिलं तन्मयत्वेन मन्त्री
 ध्यायेन्मुचेत वैरूप्यकदुरितजरारोगदारिद्रादीपैः ॥ ३६ ॥
 वक्त्रेर्बिम्बद्वयपरिवृताधारसंस्थं समुद्य-
 दालार्काभं स्वरगणसमावेष्टितं वाग्भवाख्यम् ।
 बाष्पा स्त्रीयाद्दन्कुहारात् सन्ततं निःसरन्त्या
 ध्यायेन्मन्त्री प्रततकिरणप्राप्तं दुःखमाख्यै ॥ ३७ ॥
 हृत्पद्मस्थितभानुविम्बविलसद्योन्यन्तरालीत्यितं
 मध्याङ्गार्कसमप्रभं परिवृतं वर्णैः कभाद्यान्तकैः ।
 ध्यातं मन्त्रयवीजराजमखिलवज्राण्डविलोभकं
 राज्यैश्वर्यविमर्दिनीमपि रमा दत्त्वा जगद्विभजेत् ॥ ३८ ॥
 मूर्ध्नीत्ये द्वादशान्तोदितशशधरविम्बस्थयोनौ स्फुरन्तं
 मय्यीतं व्यापकार्णवध्वनरुचिमकारस्थितं यौजमन्त्रम् ।
 ध्यात्वा सारस्वताप्यामृतजनलुनितं दिव्यकाव्यादिकर्ता
 नित्यं स्तेनापमृत्युग्रहदुरितविकारादिहन्त्याशु मन्त्री ॥ ३९ ॥
 योनी परिभ्रमितकुण्डनिरूपिणीं ता रक्तामृतद्रवमुचा निजतेजसैव ।
 ध्योमस्यन् सकलमप्यभिपूर्य तन्निद्रावेश्य महं यशयेदनिता नरांश्च ॥ ४० ॥
 शुद्धमितं वा मदनस्य बीजं जवारुणं रक्तसुधां स्रवच्च ।
 विचिन्त्य तन्मिन् विनिवेश्य साध्य यशोकरोत्येव विदग्धलोकः ॥ ४१ ॥

अन्यं बीजमथेन्दुकुन्दविशदं संचिन्त्य चित्ताम्बुजे

तद्भूतां धृतपुस्तकाच्चवलयं देवीं मुहुस्तनुखात् ।

उद्यन्तं निखिलाचरं निजमुखेनानारतस्त्रीतसा

निर्यान्तश्च निरस्तसंस्मृतिभयो भूयात् स वाग्वस्रभः ॥ ४२ ॥

सङ्क्षेपतो निगदिता त्रिपुराभिधाना विद्या सजापह्वना सविधानपूजा ।

सोपासना च सकलाभ्युदयप्रसिद्धैश्च वाणीरमासिविधये जगतो हिताय ॥ ४३ ॥

विद्येयीं त्रिपुरामिति प्रतिभजेदुयो वा जपेन्नित्यशः

तद्वक्त्रादय नूतनार्यविशदा वाणी मुदा निःसरेत् ।

सम्पत्त्या नृपनिन्दितो ततयशःपूरा भवेदिन्दिरा

तस्यासौ प्रतियाति सर्व्वमुनिभिः संप्रार्थनीयं पदम् ॥ ४४ ॥

॥ ४ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे नवमः पटलः ॥ ४ ॥

दशमः पटलः ।

अथाभिवक्ष्ये सकलप्रपञ्चमूलात्मिकायाः प्रकृतेर्यथावत् ।
 मन्त्रं सद्वाङ्मं सद्भुताभिपेकं जपार्चनाब्धं सकलार्थसिद्धये ॥ १ ॥
 घनयत्नकृष्णगतिशान्तिविन्दुभिः कथितः परप्रकृतिवाचको मनुः ।
 दुरितापहोऽर्थसुखधर्ममोक्षदो भजतामशेषजनरञ्जनक्षमः ॥ २ ॥
 शक्तिः स्याद्वपिरस्य तु गायत्री चोदिता मनोऽहम् ।
 बोधस्वरूपवाचां सविप्रोक्ता च देवता गुरुभिः ॥ ३ ॥
 नेत्रकरणसुदिनकरभुवनविकारस्वरान्निविन्दुयुजा ।
 ध्योन्ना पङ्कजकृत्तिर्जातिविभिन्नेन चापि संप्रोक्ता ॥ ४ ॥
 अग्नीन्दुयोगविकृता निपयो हि सृष्टा-
 स्ताभिर्विनीमपठिताभिरिदं शरीरम् ।
 भूतात्मकं त्वगस्रगादियुत समम्भं
 संन्यापयेन्निशितधीर्विधिना यथावत् ॥ ५ ॥
 अन्त्याबुधस्त्वमून् वादिषु मनिषिषु तांस्तान्यतुल्यैर्गर्वै-
 खेतानऽप्यऽम्यदस्तादृशं तदपि परेषु क्रमेणावचिन्त्य ।
 मन्त्रस्य स्यान्नुक्त अपितमकलदेहो जलाटस्थितान्तः (१)
 प्राप्तिध्यातृदिमन्त्राधिकभुवनतन्वी याति मद्भावेनैव ॥ ६ ॥
 मूलाधारात् स्फुरिततडिताभा प्रभासस्वरूपोद-
 गच्छत्यामस्तकमण्डरा तेजसां मूलभूता ।
 भोपुग्राध्वाचरणनिपुणा सा सविधानुवह्या
 ध्याता मद्योऽमृतमय रवेः स्त्राययेत् सार्द्धमोमात् ॥ ७ ॥

(१) "जलाटस्थितः" इति वा पाठः ।

शिरसि निपतिता या विन्दुधारा सुधाया

भवति लिपिमयी सा तामिरङ्गं मुखाद्यम् ।

विरचयतु समस्तं पातितान्त्य तेज-

स्यनल इव घृतस्योद्दीपयेदात्मतेजः ॥ ८ ॥

संहृत्य चोत्पाद्य शरीरमेवं तेजोमयं व्याप्तसमस्तलोकम् ।

सङ्गत्परा शक्त्यात्मकमात्मरूपं तच्चिद्भात्मन्यथ संदधीत ॥ ९ ॥

उद्यद्वास्तसमाभां विलितनवलवामिन्दुखण्डाववह- (१)

द्योतकौलिं त्रिनेत्रां विविधमणिलसत्कुण्डलां पद्मगाञ्च ।

हारपेवेयकाञ्चीगुणमणिवलयार्द्यैर्विचित्राभ्वराव्या-

मस्त्रां पाशाङ्कुशेष्टाभयकरकमलामम्बिकां तां नमामि ॥ १० ॥

धातू ही स्तो रक्षणव्यापकार्यौ पादोऽश्वाद्यस्तत्रभावस्तयोश्च ।

सर्वं संरक्षाय सर्व्वात्मना यो व्याप्नोत्यंशः स्यादसौ पाशवाची ॥ ११ ॥

अं स्यादात्मा कुर्धरा कुस्तगुर्व्वा भागार्थः स्याच्छोऽथवा हस्तिवाची ।

भूषेद्भूतान्यन्यथा चेच्छरीराणां क्त्वात्मन्याहरदङ्गमाख्यः ॥ १२ ॥

स्मृते यथा संसृतिचक्रचङ्क्रमोद्भवाहनापाय (२) समुत्थितादपि ।

वियोजयत्यात्मतनुं नरं भयात्तथाऽभयस्याभयसंज्ञिता विभोः ॥ १३ ॥

मुख्यार्धवाची वरशब्द उक्तः स्याद्वाञ्छितार्थश्च वराभिधानः ।

मुख्यन्वभीष्टं स्मृतिमात्रकेण ददाति योऽसौ वरदोऽवगम्यः ॥ १४ ॥

दीक्षाकृत्यै पुरोक्ते रचयतु विधिवन्मण्डलं मण्डपे त-

द्वरक्तं युक्तञ्च कान्त्या त्रिगुणितविलसत्कर्णिकं वर्णयौतम् ।

आवीतं केसरेश्वारचितहरिहरार्णैश्च मध्ये समाये

स्त्रैर्ये माययाश्च कमलमथ वहिः प्रोक्तचिह्नैरुपेतम् ॥ १५ ॥

(१) “इन्दुखण्डाववह” इति वा पाठः ।

(२) “वलापाय” इति वा पाठः ।

गङ्गाविःसाध्यमिन्द्रानिलनिर्ऋतिगवीजाभिवहं पुरोऽग्ने-
 स्तत्कोणोक्तासिमायं हरिहरविलसद्गण्डमेभिः समायैः ।
 वर्णैश्चावेष्टितं तच्चिगुणितमिति विख्यातमेतत् सुयन्त्रं
 स्यादायुषश्च वश्यं धनकरममितश्रीप्रदं कीर्त्तिदश्च ॥ १६ ॥
 हस्तेखास्यां गगनां रक्तां च करालिकां महोच्छुषाम् ।
 मूर्धनि यदने हृदये गुह्ये पदयोर्न्यसेत्तद्वैद्य ॥ १७ ॥
 गायत्रीं न्यसतु गले स्तने तु सत्ये सावित्रीं पुनरपरे सरस्वतीं च ।
 सव्येऽङ्गे सरसिजसम्भवं सुकुन्दं हृद्देशे पुनरपरासकी शिवश्च ॥ १८ ॥
 अलिकासपार्श्वकुक्षियु पार्श्वोत्थापरगलहृत्सु च क्रमशः ।
 ब्रह्माष्टाद्या विधिवशस्तथा मातरोऽष्ट मन्त्रितमैः ॥ १९ ॥
 सजया विजया तथा जिताङ्गया चापराजिता नित्या ।
 तदनु विलासिनीदोग्ध्रौ साधोरा मङ्गला नव प्रोक्ताः ॥ २० ॥
 एवं संपूज्य पीठं तदनु नव घटान् पञ्च वा कर्णिकायां
 पत्राग्रेषु न्यसेत् काञ्चनरजतताम्रोद्भवाभ्यासिकान् वा ।
 एकं वा कर्णिकायां सुमतिरयं विनिःक्षिप्य कुम्भं यथावत्
 संपूर्यावाहयेन्नित्यपि विधियु पुनर्व्यंक्ष्यमाणक्रमेण ॥ २१ ॥
 मधुना मङ्गता रवेण शार्कं विधिना मध्यगतं प्रपूर्य्य कुम्भम् ।
 अभिवाह्य कनाः प्रवेष्टयीत प्रवराभ्यामथ तं नवांशकाभ्याम् ॥ २२ ॥
 ऐन्द्रं घृतेन यमदिकप्रभवश्च दध्ना क्षीरेण दारुणमयो तिलजेन सौम्यम् ।
 क्षीरदृक्क्षमदशमूलकपुष्यसिंहकाशेन कीर्णनिहितानपि पूरयेच्च ॥ २३ ॥
 मूषेणैन्द्रं गोमयेनापि शार्कं क्षीरेणाप्यं सौम्यजश्वेव दध्ना ।
 मध्यपीठ्यं सर्पिषा पञ्च कुम्भाः स्युयेदेवं पूरणीयाः क्रमेण ॥ २४ ॥
 गोमूत्रगोमयोदकपयोदधिघृतांशकाः क्रमात् प्रोक्ताः ।
 एकाहं धातुमत्त्वाद्येके मर्त्यानि वा समानि स्युः ॥ २५ ॥
 तारभवाभिरयमिः क्रमेण संयोजयेत् पञ्चगव्यानि ।
 चाप्याटाचरमन्त्रैर्यवा योज्यानि पञ्चभिः पञ्च ॥ २६ ॥

यद्येककलशकृमौ विधिरपि पञ्चाशदोपधिकाथैः ।

पूरयतु पञ्चभिर्व्या गव्यैस्तोयात्मकेऽष्टगन्धाद्भिः ॥ २७ ॥

अत्रोत्तरस्यान्दिशि पङ्कजे च पलाशचर्मकाथितैः पयोभिः ।

सम्पूरणीयः कलशो यथावत् सुवर्णवस्त्रादियुतः सुशुद्धः ॥ २८ ॥

द्वारेषु मण्डपस्य द्वौ द्वौ कुम्भौ सुशुद्धजलपूर्णा ।

संस्थाप्य च वसनाद्यैः प्रवेष्टयित्वा हि पूजनीयाः स्युः ॥ २९ ॥

जलैर्द्रव्याभ्यसौम्यप्रत्यग्दिक्षु च भूतवर्णकाः क्रमशः ।

हृल्लेखाद्यास्तदनु च पूर्ववदङ्गानि पूजनीयानि ॥ ३० ॥

गायत्रीं शतमखजं निशाचरोत्ये

सावित्रीं पवनगते सरस्वतीञ्च ।

ब्रह्माणं हुतभुजि वारुणे च विष्णुं

बीजेऽस्त्रे (१) समभियोजितुं तथेशमैशे ॥ ३१ ॥

रक्ता रक्ताकल्पा चतुर्भुजौ कुण्डिकाक्षमालेऽब्जे ।

दधती प्राग्बीजस्था गायत्री तादृशोऽग्निगो ब्रह्मा ॥ ३२ ॥

परिदरगदाजहस्ता किरीटकीयूरहारसन्निभा ।

निशिचरबीजसमुत्था सावित्री वरुणगस्तथा विष्णुः ॥ ३३ ॥

टङ्काक्षामयधरान् दधती च त्रीक्षणेन्दुकलितजटा ।

वाणी वायव्यस्था विशदाकल्पा तथेश्वरस्त्वैशे ॥ ३४ ॥

ब्रह्माण्णाद्यास्तद्वहिरनन्तरं वासवादिकाशेशाः ।

पूज्याः पूर्वप्रोक्तैरुपचारैः सम्यगिति निजिष्टास्तैः ॥ ३५ ॥

यदि नव कलशास्तेष्वथ संपूज्या मातरोऽष्ट दिक्क्रमशः ।

हृल्लेखाद्याः पूज्या मध्यादिषु पञ्च चेद्भवन्ति घटाः ॥ ३६ ॥

प्रथमं हुतजं ततः कषायं दधि पयात् कथितं पयः कषायम् ।

अथ तैलकषायकौ मधूयं द्विजहृत्तात् कथितं ततोऽभिषिष्टेत् ॥ ३७ ॥

हारगकुम्भदृतेरथ सलिलैः पुनरन्तरान्तरा सेकम् ।

कुर्व्यान्मुखकरचरणचालनमपि साचमादिकं मन्वी ॥ ३८ ॥

विधिवदिति कृताभिपेको द्वात्रिंशलक्षमथ जपेन्नन्वम् ।

निजकरदत्ताद्यामृतजलपोषितभानुमग्नमोऽनुदिनम् ॥ ३९ ॥

भूत्वा शक्तिः स्वयमथ दिनेशेन्दुवैखानराणा-

मैख्यं कुर्वन् प्रणवमनुना शक्तिवीजिन भूयः ।

आकृष्यान्तर्ह्यहिरपि समाधाय बुद्धौव तेजो

जप्यान्मन्त्रं ज्वलनहुताग्निष्टाचमुक् प्रोक्तसंख्यम् ॥ ४० ॥

यद्य तु हविष्यप्रागौ गङ्गायौ वा जपेन्ननुचैवम् ।

परिपूर्णायां नियमितजपसंख्यायां समारम्भेऽप्यमम् ॥ ४१ ॥

जपाद्दृग्गणं जुहुयादथाष्टद्व्यैर्गुणैश्चोद्भृतावसिक्तैः ।

वर्णैर्वधीसिद्धजलाभिपेकं कृत्वा द्विजान्भवहारयेत् ॥ ४२ ॥

ततोऽस्य प्रत्ययास्त्वेवं जायन्ते जपतो मनुम् ।

अधिहितं निश्चदीपं निस्तमिस्त्र गृहं भवेत् ॥ ४३ ॥

ततः कृत्वा जपञ्चासं समुपासीत शक्तिः ।

युक्तात्मा नित्ययोगिन (१) प्रागुक्तविधिनाश्चयेत् ॥ ४४ ॥

अथत्यविप्राङ्घ्रिपविस्त्रनान्त्रां तर्कारिकप्रचकसेव्यकानाम् ।

प्रसारणीकाग्ररिरोद्दिषौनामुडुव्वरीपाटलिङ्गुपुकानाम् ॥ ४५ ॥

पन्न पनार्हन्वय कर्ममहे (२) तेषान्तु भागः कथितः क्रमेण ।

एतैः स्मृतेनाथ जलेन चासौ संपुरणीयः कलशो यथावत् ।

प्रत्यद्दशेकाहविता शतायुर्मेघेन्द्रिरावान् रहितय रोगैः ॥ ४६ ॥

अर्काभस्तेजसाऽसौ भवति नमिनजा सन्ततं किङ्करी स्या-

द्रोगा नम्रान्ति दृष्ट्या तमस्य च धनधान्याकुलं तत्समीपम् ।

देवा नित्यं गमोऽग्नौ विदधति फल्गिनो नैव दंगन्ति पुत्राः

सम्पदाः स्युः सपुत्रास्तनुविपदि परं धाम विष्णोः स भूयात् ॥ ४७ ॥

शक्तिप्रग्रस्तसाध्यं हरशरकलमायाततं वज्रिगेह-
द्वन्द्वान्निप्राप्तमायं प्रतिविवरनसच्छक्तिवहं वद्विष्य ।
कोणोद्यद्गण्डादण्डविलिपिहरिहरावहगण्डाविनोमा-
र्णावीतं कोर्युगाष्टोदरनृहरिचिन्ताश्रमकं पङ्कगुणाख्यम् ॥ ४८ ॥

पङ्कजुलप्रमाणेन वर्तुलं कर्तुरालिखेत् ।
पङ्कजुलावकाशेन तद्वद्विष्य प्रवर्तयेत् ॥ ४९ ॥
वर्तुलं तावता भूयस्तद्विष्य तृतीयकम् ।
मध्यवर्तुलमध्ये तु द्वल्लेखाबीजमालिखेत् ॥ ५० ॥
द्वितीयवर्तुलान्निष्टमौपच्छिष्टपङ्कजकम् ।
पुटितं मण्डलं वज्रैरसृग्मध्यवर्तुलम् ॥ ५१ ॥
इन्द्राग्निरक्षोवर्णवायुशान्तास्त्रिकं लिखेत् ।
पटसु कोणान्तरालेषु द्वल्लेखापट्कमानिखेत् ॥ ५२ ॥
एकैकान्तरितास्तासु सम्बध्युरितरंतरम् ।
शिखाभिरन्तराभिस्तु वाह्यावाह्याभिरान्तराः ॥ ५३ ॥
मध्यवर्तुलसंख्याया द्वल्लेखायाः कपोलयोः ।
अधरे साध्यनामार्णं साधकस्योत्तरे लिखेत् ॥ ५४ ॥
अन्तराग्नित्रियोः कर्म साधकाग्रे समालिखेत् ।
हरमायाः पञ्चतत्त्वः स्युर्व्वर्द्धिर्गर्भवर्तुलम् ॥ ५५ ॥
तद्वद्विः शवमायाश्च कलमायाश्च तद्वद्विः ।
लिखेन्मायां विन्दुमतीं वज्रैः कोणेषु षट्स्यपि ॥ ५६ ॥
वज्रैः, कोणतन्त्रे, त्रीयस्यक्षेत्रे, त्रिसरं लिखेत् ।
शक्तियौकामबीजानां सदण्ड साधकार्णवत् ॥ ५७ ॥
वज्रैस्तु वज्रिपक्षीये तान्येवादण्डवन्ति च ।
ससाध्यनामवर्णानि स्पष्टनिष्ठानभाञ्चि च ॥ ५८ ॥
वाह्यरेखामन्तरा स्युर्व्वर्णाः क्लृप्तगताः शुभाः ।
तद्वद्विः प्रतिनोमाश्च ते स्युर्लेखकपाटवान् ॥ ५९ ॥

ततो विदर्भितं भूमेर्गण्डलदयमानिखेत् ।

महादिद्यु नृसिंहार्णे चिन्तारत्नाश्रितास्त्रिकम् ॥ ६० ॥

वह्निः पोद्गशूनाहं गोभनं व्यक्तवर्णवत् ।

एतद्व्यन्यं समालिख्य पद्ममारचयेत्ततः ॥ ६१ ॥

वृक्षिरं ह्यादयदलं पट्विंशत्कोसरोज्ज्वलम् ।

द्विद्वत्तरागिषीप्याद्यैः पार्थिवान्तश्च मण्डलम् ॥ ६२ ॥

पूर्वोक्तलक्षणोपेतं शुभं दृष्टिमनोहरम् ।

एवं कृते पङ्कगुणिते मण्डले सुमनोहरे ।

प्राग्वत् सङ्कल्प्य कलसमर्चयेत् सुसमाहितः ॥ ६३ ॥

अभ्यर्थ्य पीठं नवशक्तिकान्तमङ्गानि बीजेषु च पट्स भूयः ।

गायत्रिसावित्रसरस्वतीश्च यजिदद्य यौरतिपुष्टिसंज्ञाः ॥ ६४ ॥

ब्रह्माणमथ च विष्णुं महेश्वरं धनदमदनमणनाथान् ।

अभ्यर्चयेत् पट्स्यपि वज्रे. कोणेषु तद्वह्निः क्रमगः ॥ ६५ ॥

रक्तामनङ्ककुसुमा कुसुमातुरा च

नित्यामनङ्कमदनां मदनातुराख्याम् ।

गौरीस्तथैव गगनां गगनस्य रेखा

पद्मां भवप्रमथिनीं शशिगैखराञ्च ॥ ६६ ॥

एतां द्विपट् प्रतिदल प्रतिपूज्य शक्ती-

स्तदाह्यतो यजतु मातृगणं क्रमेण ।

इन्द्रादिकान् वह्निरतश्च तदायुधानि

सम्पूज्य पूर्वविधिनाऽसु(१)मथाभिपिष्येत् ॥ ६७ ॥

योऽसुमर्षयति सुख्यविधानं सिद्धशक्तिरपि सजपहोमे ।

स यियो निलयनं द्विदगाना वन्द्यता व्रजति विष्णुसमानः ॥ ६८ ॥

॥ ७ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे दशमः पटलः ॥ ८ ॥

एकादशः पटलः ।

अथ वक्ष्ये संप्रहृती द्वादशगुणिताख्यमहायन्त्रवरम् ।
 सम्पूज्य येन शक्तिं भुक्तेर्भुक्तेर्व्रजेन्नरोऽनुभवम् ॥ १ ॥
 व्याहृत्या वीतशक्तिज्वलनपुरयुगद्वन्द्वसन्ध्युत्थशक्त्या
 वीतं कोणोत्थदुर्वीजकमनु च कंपोत्ताप्तगायत्रिमन्त्रम् ।
 आग्नेय्यावीतमर्णैर्वृतमनु धिगतैर्भूपुराभ्याश्च रन्त्रे
 क्षौं चिन्तारत्नकं द्वादशगुणितमिदं यन्त्रमिष्टार्थदायि ॥ २ ॥
 पूर्वोक्तमानकृत्या मन्त्री जितयं विलिख्य हस्तानाम् ।
 विलिखेदन्तर्वत्तुनमनु शक्तिं स्पष्टविन्दुनिष्ठानाम् ॥ ३ ॥
 द्वादशमध्यमवर्त्तुनरेखाया वहिरालिखेच्च शक्तौनाम् ।
 हरियमवर्त्तुनधनाधिपदिक्षु द्वे द्वे च ताः क्रमेण स्युः ॥ ४ ॥
 ईशान्निर्गर्तितमरुतां दिक्ष्वेकैकं विलिख्य भूयश्च ।
 वीजान्तरालनिर्गतशूनाद्वितकोणपट्कयुगमनेः ॥ ५ ॥
 मण्डलयुगयुगलं स्यादभृशदान्तरितवत्तुनं विशदम् ।
 शक्तिं प्रवेष्टयेच्च प्रतिलोमव्याहृतिभिरन्तःस्थाम् ॥ ६ ॥
 रविकोणेषु दुरन्तां भायां विलिखेदघानं विन्दुमतीम् ।
 एकैकान्तरितास्ताः परस्परं शक्तयश्च सम्बध्युः ॥ ७ ॥
 गायत्रीं प्रतिलोमतः प्रविलिखेद्वक्त्रैः कपोलं वहि-
 द्वे द्वे चैव लिपीं वहिश्च रचयेद्भूयस्तथा चैष्टुभम् ।
 वर्णान् प्रानुगतांश्च भूपुरयुगे सिंहाख्यचिन्तामणी-
 लिख्यादयन्त्रमशेषदुःस्वगमनायोक्तं पुरा देशिकैः ॥ ८ ॥
 वहिरयं मोहशपचं वृत्तविचित्रं च राशिबोधियुतम् ।
 विरचय्य मण्डलं पुनरत्र यथोक्तं निधापयेत् कलशम् ॥ ९ ॥

आदावद्वावरणमनु हृत्क्षेखिकाद्यायतस्रः
 ब्राह्मणाद्याः षोडश च विक्रतीर्द्वन्द्वसंख्याः क्रमेण ।
 सादं भूयद्यतस्रभिरथो पट्टिभिर्लोकपालै-
 र्व्यञ्जाद्यैरष्टममपि ममभ्यर्चयेद्वक्तिनम्रः ॥ १० ॥
 कराली विकराली च उमा देवी सरस्वती ।
 दुर्गा शची कथा लक्ष्मी रतिः स्मृतिधृती तथा ॥ ११ ॥
 ग्रहा मीधा मतिः कान्तिरात्र्या षोडश शक्तयः ।
 विद्याक्रीपुष्टयः प्रज्ञा सिनीवाली कुङ्कुमस्था ॥ १२ ॥
 रुद्रवीर्या प्रभा नन्दा पौषणी ऋद्धिदा शुभा ।
 कालरात्रिर्गङ्गारात्रिर्भद्रकाली कपालिनी ॥ १३ ॥
 विक्रतिर्दण्डमुण्डिन्यौ सेन्दुखण्डा शिखण्डिनी ।
 निशुभशुभमयिनी महिषासुरमर्दिनी ॥ १४ ॥
 इन्द्राणी चैव रुद्राणी शङ्करास्त्रयरीरिणी ।
 नारी नारायणो चैव त्रिशूलिन्यपि पालिनी ॥ १५ ॥
 अम्बिका ह्लादिनी चैव द्वात्रिंशच्छक्तयो मताः ।
 पिङ्गलाक्षी विगानाक्षो समृद्धिर्बुद्धिरेव च ॥ १६ ॥
 ग्रहा स्वाहा स्वधाख्या च मायाभिख्या वसुधरा ।
 त्रिलोकधात्री गायत्री मावित्री त्रिदशेश्वरी ॥ १७ ॥
 सुरूप वरुणरूपा च स्कान्दमाताऽच्युतप्रिया ।
 विमला सामला चैव शरणी वारुणी (१) तथा ॥ १८ ॥
 प्रकृतिर्विकृतिः सृष्टिः स्थितिः संहृतिरेव च ।
 सम्या माता सती हृषी मर्दिका (२) वन्दिका धरा ॥ १९ ॥
 देवमाता भगवतो देवकी कमलासना ।
 त्रिमुखीसप्तमुख्यी च सुरासुरविमर्दिनी ॥ २० ॥

सुनम्बोष्ठार्द्धकेश्यौ च बहुशिखा वृकोदरी ।

रथरेखाक्षया चैव शशिरेखा तथाऽपरा ॥ २१ ॥

पुनर्गगनवेगाख्या वेगा च पवनादिका ।

भूयो भुवनपालाख्या तथैव मटनातुरा ॥ २२ ॥

अनङ्गाऽनङ्गमदना भूययानङ्गमेखला ।

अनङ्गकुसुमा विश्वरूपाऽसुरभयङ्करी ॥ २३ ॥

अक्षोभ्यासत्यवादिन्यौ वक्षरूपा शुचिप्रता ।

वरदा चैव वागीशी चतुःपट्टिः प्रकीर्तिताः ॥ २४ ॥

इष्टा ययोक्तमिति तं कलशं निजं वा

पुत्रं तथासमपि शिष्यमथाभिषिञ्चेत् ।

आस्तिक्ययुक्तमथ सत्वरतं वदान्यं

विप्रप्रियं कुलकरश्च नृपोत्तमं वा ॥ २५ ॥

विधानमेतत् सकलार्थमिदिकरं परं पावनमिन्दिरादम् ।

आयुःप्रदं वश्रकरं रिपूणां भुक्तिप्रदं मुक्तिफलप्रदश्च ॥ २६ ॥

पाशाङ्गुशमध्यगया शक्तया जपार्चनहुतादियुतम् ।

वक्ष्ये यन्त्रविधानं त्रैलोक्यप्राप्ततायमानमिदम् ॥ २७ ॥

अष्टाशात्तार्गन्नाविर्हन्त्यवरयुतापूर्वपाञ्चात्यपट्कं

कोणोद्यत्स्वाङ्गसाष्टाक्षरयुगयुगलाष्टाक्षराख्यं वहिष ।

मायोपेतात्मयुग्मस्वरमिलितलसत्केसरं साष्टपञ्चं

पञ्चं तन्मध्यपङ्क्तिवितयपरिलसत्पाशशक्त्यङ्गुशार्णम् ॥ २८ ॥

पाशाङ्गुशाहतमनुप्रतिलोमकैश्च वरैः सरोजपुटितेन घटेन चापि ।

आवीतमिष्टफलभद्रफटं(१) तदेतद्यन्त्रोत्तमस्त्विति घटार्गननामधेयम् ॥ २९ ॥

प्राक्प्रत्यमर्गले हनमथ पुनराग्नेयमारुते च हयम् ।

दक्षोत्तरे हरारणे नैऋतगौवे हरं द्विपङ्क्तिशो विलिखेत् ॥ ३० ॥

विनिखेस कर्णिकायां पागाद्गुग्गुसाध्ययुतां शक्तिम् ।
 अभ्यन्तराट्कोष्ठेष्वङ्गान्यवशेषितेषु चाटार्णौ ॥ ३१ ॥
 कोष्ठेषु षोडशमद्य षोडशवर्णं मनुं तथा मन्त्रौ ।
 पद्मस्य केशरेषु च युगम्बराब्जान्वितान्तया मायाम् ॥ ३२ ॥
 एकैकेषु दलेषु त्रिगन्धर्वः कर्णिकागताश्चमन्त्रान् ।
 पागाद्गुग्गुबीजाभ्यां प्रवेष्टयेद्वाद्यतय ननिमस्य ॥ ३३ ॥
 अतुल्योमबिलोमगतैः प्रवेष्टयेदक्षरैश्च तद्वाद्यैः ।
 तदनु घटेन सरोजस्थितेन तद्दलकेऽम्बुजश्च लिखेत् ॥ ३४ ॥
 विन्दन्तिका प्रतिष्ठा सन्दिष्टा पागबीजमिति मुनिभिः ।
 निजभूर्हृदनाभ्यायिनी शयधरषण्डान्वितोऽद्भुतो भवति ॥ ३५ ॥
 पागयोगशक्तिस्वरमन्त्रयगतीन्दिराद्गुग्गुमायेति ।
 एकं कामिनि रश्मिनि ठद्वयमपरन्तिष्ठाष्टवर्णं स्वात् ॥ ३६ ॥
 अथ गौरि रुद्रदयितं योगेश्वरि सकवचास्रठद्वितयैः ।
 बीजादिकमिदमुक्तं शक्तैर्षं षोडशाक्षरं मन्त्रम् ॥ ३७ ॥
 इति कृतदलमुद्रयितमतिरुचिरं लोचनयनचित्तहरम् ।
 कृत्वोत्पन्नमय मण्डलमपि षोडशं पुनश्च परिपूज्य ॥ ३८ ॥
 पूर्वप्रोक्तेः कायैरेकेनापूर्य्यं पूजयेत् कलशम् ।
 हस्तैश्चाद्यङ्गाद्यो मातृसुरैगादिको सक्तुनिगादी ॥ ३९ ॥
 एवं संपूज्य देवीं कलशमनु शुभैर्गन्धपुष्पादिकैस्ता
 दध्वाभ्यक्षीद्रमिक्तैस्त्रिगतमय पृथक् दुग्धबीरुक्षमिद्रिः ।
 हुत्वा दत्त्वा सुवर्णाशुकवसुधरणीर्दक्षिणार्थं द्विजेभ्यः
 संपूज्याचार्य्यवर्य्यं वसुभिरमलघो मयतात्माभिपिचेत् ॥ ४० ॥
 इति कृतकलशोऽयं मिष्यते येन पुमा
 स भवति कविरेव नित्यमानिहते यो ।
 धनदिनरजनीगैमुन्यतीजा महिम्ना
 निरुपमधरितोऽगो देहिना म्यात् पुनोग ॥ ४१ ॥

जपेच्चतुर्विंशतिलक्षमेवं सुयन्त्रितो मन्त्रवरं यथावत् ।

हविष्यभोजी परिपूर्णसंख्ये जपे पुनर्होमविधिर्विधेयः ॥ ४२ ॥

पयोद्रुमाणाञ्च समित्सहस्रषट्कं दधिचौद्रष्टतावसितम् ।

तिलैश्च तावज्जुहुयात्पयोक्तैर्हिजोत्तमानभ्यवहारयेच्च (१) ॥ ४३ ॥

शुरुमपि परिपूज्य काञ्चनाद्येर्जपतु च मन्त्रमथो सहस्रमात्रम् ।

भजतु च दिनशोऽसुमर्चनाया विधिविहितं विधिमादरेण भूयः ॥ ४४ ॥

संक्षेपतो निगदितो विधिरर्चनायाः

शक्तेरयं सकल (२) संसृतिमोचनाय ।

कान्त्यै त्रिये च यशसे जनरञ्जनाय

सिद्धौ प्रसिद्धमहसाऽस्य परस्य धाम्नः ॥ ४५ ॥

गजसृगमदकाश्मीरैर्ध्वान्वितमः सुरभिरीचनीपेतैः ।

विलिखेदलक्तकरसालुलितैर्यन्त्राणि सकलकार्यार्थी (३) ॥ ४६ ॥

एभिर्विधानैर्भुवनेश्वरीं तां समर्थं सिद्धौ तु जपेच्च मन्त्रौ ।

शुल्यानया स्तौतु सदा समग्रप्रौढ्यै समस्तार्त्तिविभञ्जिकायाः ॥ ४७ ॥

प्रसीद प्रपञ्चस्वरूपे प्रधाने प्रकृत्यात्मिके प्राणिनां प्राणसन्ने ।

प्रणीतुं प्रभो प्रारभे प्राञ्जलिस्त्वां प्रकृत्याऽप्रतर्क्यप्रकाशप्रवृत्ते ॥ ४८ ॥

श्रुतिर्वाक्यबद्धा पदार्थैव वाक्यं पदस्त्वचरात्माऽक्षरं त्वं महेशि ।

ध्रुवं त्वां त्वमेवाचरेस्त्वन्मयेस्तौष्यतस्त्वन्मयी वाक्प्रवृत्तिर्यतः स्यात् ॥ ४९ ॥

भजाधोक्षजत्नीचणाद्यापि रूपं परं नाभिजानन्ति मया मयं (४) ते ।

सुवन्तीश्रितां त्वाममी स्थूलरूपा तदेतावदम्बेह्युक्तं ममापि ॥ ५० ॥

(१) “वाज्या पदयुतया सपाशयज्ञाहुयेन मन्त्रेण ।

साहस्रया जुहुतिष्यार्थमीमधो वशी वक्ष्येत् ॥”

इत्यधिकः श्लोकः पुस्तकालये दृश्यते ।

(२) “शक्तेरिवं भजतु” इति पाठान्तरम् ।

(३) “मायाशब्दे” इति पाठान्तरम् ।

(४) “वाक्यार्थम्” इति पाठान्तरम् ।

नमस्ते समस्तेऽगि विन्दुस्वरूपे नमस्ते परत्वेन (१) तत्त्वाभिधाने ।
 नमस्ते महत्त्वं प्रपन्ने प्रधाने नमस्ते त्वहङ्कारतत्त्वस्वरूपे ॥ ५१ ॥
 नमः शब्दरूपे नमो व्योमरूपे नमः स्पर्शरूपे नमो वायुरूपे ।
 नमो रूपतेजोरसाश्मिन्स्वरूपे नमस्तेऽमु गन्धात्मिके भूस्वरूपे ॥ ५२ ॥
 नमः श्रोत्रचर्मविजिह्वाख्यनासास्यवाक्पाणिपत्पायुसोपस्थरूपे ।
 नमो बुद्धाहङ्कारचित्तस्वरूपे (२) विक्रूपे नमस्ते विभो विग्नरूपे ॥ ५३ ॥
 रचित्वेन भूत्वान्तरात्मा दधामि प्रजायन्द्रमस्त्वेन पुण्यासि भूयः ।
 दहस्यग्निभूर्त्तिं वहन्त्याहुतिं वा महादेवि तेजस्तयं त्वत्त एव ॥ ५४ ॥
 चतुर्जङ्गयुक्तासहस्रबाह्वा रजःसंयिता ब्रह्मसंघां दधाना ।
 जगत्सृष्टिकार्या जगन्मातृभूते परं त्वत्पदं ध्यायसीति त्वमेव ॥ ५५ ॥
 विराजत्किरीटा लसच्छङ्खचक्रा वहन्ती च नारायणाख्यां जगत्सु ।
 गुणं सत्त्वमाख्याय विश्वस्थितिं यः करोतीह सोऽग्नौऽपि देवि त्वमेव ॥ ५६ ॥
 जटावद्वचन्द्राद्विगङ्गा त्रिनेत्रा जगत्संहरन्तीश्च कल्पावमाने ।
 तमःसंयिता रुद्रसंघा दधाना वहन्ती परश्वचमाले विभामि ॥ ५७ ॥
 सचिन्ताचमाला सुधाकुम्भलेखाधरा त्रीषणाहेंद्रुराजत्कर्परी ।
 सुगुक्ताशुकाकल्पदेहा सरस्वत्यपि त्वन्मयैवेति वाचामधीया ॥ ५८ ॥
 लसच्छङ्खचक्रा चलत्खड्गभौमा नदत्स्निहवाहा ज्वलत्सुभौलिः ।
 द्रवहैत्यवर्गा सुवस्त्रिहसद्वा त्वमेवेति दुर्गापि सर्गादिहोने ॥ ५९ ॥
 पुरारातिदेहाहभाग भवानी गिरौन्द्रात्मजात्वेन येषां विभाति ।
 महायोगिवन्द्या महेश सुनाथा महेश्वरिका तत्त्वतस्त्वन्मयैव ॥ ६० ॥
 लभत्वौसुभीद्वासिते व्योमनोने वसन्तीश्च वक्षस्यने कैटभारेः ।
 जगद्वसर्मा (३) सर्वलोकैकनाथा त्रियं तां महादेव्यहं त्वामधेमि ॥ ६१ ॥
 अज्ञाद्रौद्रगुहालासपोलीन्द्रकाणा महाभैरवस्यापि चिह्नं वहन्त्यः ।
 विभो मातरः सप्त तद्रूपरूपाः स्फुरन्त्यस्त्वदंशा महादेवि ताव ॥ ६२ ॥

(१) "परत्वेन" इति पाठान्तरम् ।

(२) "जगद्गुल्मभास्" इति पाठान्तरम् ।

(३) "विषात्मरूपे" इति पाठान्तरम् ।

समुद्यद्दिवाकृतसहस्राभभासा सदा सन्तताग्रेष्विग्रावकाग्रे ।
 लसन्मौलिवहेन्दुलेखे सपाशाङ्गुशामीत्यभीष्टात्तदहस्ते नमस्ते(१) ॥ ६३ ॥
 प्रभा कीर्त्तिकान्ती दिवारात्रिसन्ध्याः क्रियाशा तमिस्रा क्षुधाबुद्धिमेधाः ।
 धृतिर्व्यास्रतिः सन्नतिः शौच कान्ति(२)स्त्वमेवेशि येऽन्ये च शक्तिप्रभेदाः ॥ ६४ ॥
 हरे विन्दुनादेः स्रग्जयाख्यशान्तेर्नमस्तेऽस्तु भेदप्रभिन्नैरभिधे ।
 सदा सप्तपाताललोकाचमाश्रित्यहह्रीपधातुस्तरादिस्वरूपे ॥ ६५ ॥
 नमस्ते समस्ते समस्तस्वरूपे समस्तेषु वसुधवसूतगते ।
 यितस्थूलसूक्ष्मस्वरूपे महेशि स्मृते बोधरूपेऽप्यबोधस्वरूपे ॥ ६६ ॥
 मनोवृत्तिरस्तु स्मृतिस्ते समस्ता तथा वाक्प्रवृत्तिः सुतिः स्यान्महेशि ।
 शरीरप्रवृत्तिः प्रणामक्रिया स्यात् प्रसीद चमस्व प्रभो सन्ततं मे ॥ ६७ ॥
 हृत्तेखाजपविधिमर्चनाविशेषानेतांस्तां सुतिमपि नित्यमादरेण ।
 योऽभ्यस्येत् स खलु परां त्रियञ्च गत्वा शुद्धन्तद्ब्रजति पदं परस्य धाम्नः ॥ ६८ ॥
 इति हृत्तेखाविहितो विधिरक्तः संयह्येण सकलोऽयम् ।
 योऽस्मिन्नियतमना भन्तौ योगी स्यात् स एव भोगी च ॥ ६९ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकादशः पटलः ॥ * ॥

(१) "लसन्मौलिवहेन्दुरेखे खिलेखे सपाशाङ्गुशामीत्यभीष्टात्तदहस्ते" इति पाठान्तरम् ।

(२) "द्युतिर्व्यास्रतिः सन्नतिः शौच भक्तिः" इति पाठान्तरम् ।

द्वादशः पटलः ।

अथ त्रिषो मन्त्रविधिः समाप्तो जगद्धिताय प्रतिवक्ष्यतेऽधुना ।
 सहाङ्गमेदैः सजपार्चनाहुतक्रमैः समभ्युदरणाय दुर्गतेः ॥ १ ॥
 विद्यत्तुरीयसु विलोमतोऽन्नप्रदोपितो वामविलोचनाम्बितः ।
 सचन्द्रखण्डः कथितो रमामनुर्मेनोरथावासिमहासुन्दरम् ॥ २ ॥
 ऋषिर्भृगुश्चन्दसि चोदिता निहत् समीरिता श्रीरपि देवता पुनः ।
 दृगक्षिकर्णेन मनुस्तरानलान्वितेन चास्या विहितं षडङ्गकम् ॥ ३ ॥

मूयाद्भूयो द्विपद्माभयवरदकरा तप्तकार्त्तस्वराभा
 शुभ्राम्नाभिभयुग्महयकरधृतकुम्भाद्विरासिष्यमाना ।
 रत्नोष्ठावदमौलिर्विमलतरदुकूलार्त्तवालेपनाख्या
 पद्माक्षी पद्मनाभोरसि कृतवसतिः पद्मगा श्रीः श्रिये व ॥ ४ ॥

संदीक्षितोऽथ गुरुणा मनुवय्यमेगं
 मम्यगजपेन्निगितधीर्दिननाथलक्षम् ।
 अभ्यर्चयन्नहरहः श्रियमादरेण

मन्त्रो सुशुद्धचरितो रहितो बधूभिः ॥ ५ ॥

लपावमाने दिनकृत्सहस्रमन्येः सरोजैर्मधुरचयाक्षैः ।
 दुर्नेतिनेर्त्वा विधिनाथ विज्व, समिहरेर्मन्त्रिवरम्भिभिर्त्वा ॥ ६ ॥
 रुविराटपत्रमय वारिकुह गुणहृत्तरात्रिचतुरस्त्रयुतम् ।

प्रविधाय षोडशपि तत्र मयजिन्नवशक्तिभिः सह रमाश्च ततः ॥ ७ ॥

विमूर्तिरुचति कान्तिर्दृष्टिः कीर्त्तय सद्यतिः ।

ष्यटिक्त्कृष्टि षट्द्विच रमाया नव शक्तयः ॥ ८ ॥

पावाद्भ मम्यङ्गनग्रे यथावत् समर्थनीया विधिना रमा सा ।

जघा यथाशक्ति पुनर्गुरुषु तं मेधयेत् सयतमात्मनिधम् ॥ ९ ॥

अङ्गैः प्रथमाहतिरपि मूर्त्तिभिचतुष्कनिधियुगेरपरा ।

शतयष्टकेन चान्या चरमा ककुबीश्वरैः ममभ्यर्च्य ॥ १० ॥

वासुदेवः सहर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ।

दमकः सनिलचैव गुग्गुलुश्च कुरगटकः ॥ ११ ॥

वराकौ (१) विमला चैव कमला वनमालिका ।

विभीषिका मानिका च शाङ्करी वसुमानिका ॥ १२ ॥

अनयैव च पूर्व्वसेवया परितुष्टा कमला प्रक्षीदति ।

धनधान्यसमृद्धिसंकुलामचिरादेव च मन्त्रिणे त्रियम् ॥ १३ ॥

अश्वस्युरोज्ज्वल्यसेऽभितिष्ठन्मिललक्ष्मिनेन प्रजपेच्च मन्त्री ।

त्रियं विचिन्त्यार्कगतां यथावत् दरिद्रताया भवन्ति प्रसुता ॥ १४ ॥

वसतावुपविश्य कैटभारेः कमलाहस्ततले तथा त्रिलक्षम् ।

लपतोऽपि भवेच्च काङ्क्षितार्थादधिको वत्सरतो वसुप्रपञ्चः ॥ १५ ॥

जुहुयादशोकदहने सष्टतैरपि तण्डुलैः सकलवयस्यब्रह्मम् ।

खदिरानले त्रिमधुरैरपि तैर्धनदश्च राजकुलवयस्यमपि ॥ १६ ॥

समधुरनलिनानां लक्ष्मोमादनक्षी-

परिगतमपि जन्तुं प्राप्नुयाच्छ्रीं समप्रा ।

धनविभवसमृद्ध्या नित्यमाह्लादयन्ती

त्यजति न करुणार्द्रा तस्य सा सन्ततिश्च ॥ १७ ॥

विष्णं श्रीसूक्तजापो निजभुवि सुखजो बर्हयित्वास्य पूर्व्व

पत्रैस्त्रिस्तादुयुक्तैः कुसुमफलसमिद्धिस्ततः स्तब्धभेदेः ।

तन्मूलैर्मण्डिताम् प्राक् सुनियतचरितोऽसौ हुताविश्वंलाक्षा

रूपं पश्येद्रमायाः कथमिव च पुनस्तत् कुले स्यादलक्ष्मीः ॥ १८ ॥

हृदयकमलवर्धतः परस्तादमृतमनन्तयुतं तमय सिद्धे ।

हुतवहृदयितेत्यसौ रमायाः प्रवरधनार्थिभिरर्थितो हि मन्त्रः ॥ १९ ॥

दक्षोऽस्य स्यादृषिगृह्यन्दसि च सुमतिभिरुक्ता विराड्देवता ।
 श्रीह्रंवी पद्मिनौभ्यां हृदयकशिरसी विष्णुपद्मया शिखा च ।
 मेदोरेफाह्वदारैरपि च कमलरूपात्ररैर्वन्मं चास्त्रं
 ताराद्याभिर्नमोऽन्ताभिरपि निगदितं जातियुक्ताभिरङ्गम् ॥ २० ॥
 पद्मस्या पद्मनेत्रा कमलयुगवराभोतियुद्धोःसरोजा
 देहोत्याभिः प्रभाभिस्त्रिभुवनविवरं भास्वरा भासयन्ती ।
 सुक्ताहाराभिरामोन्नतकुचकलगा रत्नमञ्जीरकाक्षी-
 येवेयोन्मग्नदाष्ट्या धृतमणिमुकुटा त्रेयसे श्रीर्भवेद्भः ॥ २१ ॥

ध्यात्वैषं त्रियमपि पूर्वकृतपीठे
 पञ्चादौ प्रथममथार्चयेत्तदङ्गैः ।
 षष्ठाभिर्दलमनुगंक्तिभिस्तदन्ते
 लोकेषैरिति विधिना समर्चयेत् समृद्धौ ॥ २२ ॥
 दीक्षातो जपतु रमारमेशभक्तो
 लक्षाणां दशकसमु मनुं नियत्वा ।
 स श्रीमान् बहुधनधान्यसङ्गुलः स
 श्रेयावी भवति च वक्षरेण मन्त्रौ ॥ २३ ॥

इति मन्त्रजपादृतधीर्मधुरवितयेरयुतं जुहुयात् कमलैः ।
 परिशुद्धमना न चिरात् स पुनर्लभते निजवाञ्छितमर्थचयम् ॥ २४ ॥
 ममुद्रगायामवतीर्य नद्यां स्वकण्ठमात्रे पयसि स्थितः सन् ।
 त्रिलक्षजाप्याद्यतमोऽष्टमात्रान्मन्त्रो भवेन्नात्र दिवारणीयम् ॥ २५ ॥

नम्यावर्त्तजुहुत भगभेऽभ्यर्थं लक्ष्मीं सहस्रं
 तापहेन्वैश्विनमधुरयुतेर्था फलैः पौर्णमास्याम् ।
 पद्मस्यां वा सितमरमिजेः शुक्रवारेऽष्टपुण्यै-
 रग्रेष्मार्थं प्रतिहृतविधेर्नक्षरात् स्यादनाद्यः ॥ २६ ॥
 ताररमामायाः श्रीकमले कमलानये प्रसीदयन्म् ।
 बीजानि तानि पुनरपि भगवान्मन्त्रै हृदिन्दिरामन्त्रः ॥ २७ ॥

त्रिभिस्तु वनेर्हृदयं शिरोऽपि स्यात् पञ्चभिस्तथा शिखा त्रिवर्णैः ।

त्रिभिस्तथा वस्त्रं चतुर्भिरस्त्रं पृथक् त्रिवीजापुटितैस्तदङ्गम् ॥ २८ ॥

हस्तोद्यद्भुपात्रपद्मजयुगादर्शा स्फुरन्नूपुरा

येवेयाद्भुदहारकङ्कणमहामौलिर्व्वसत्कुण्डला ।

पद्मस्था परिचारिकापरिवृता शुक्लाद्भुरागांशुका

देवी दिव्यगणार्चिता भवदक्षप्रध्वंसिनी स्याद्भूमा ॥ २९ ॥

लघं जपेन्ननुमिमं मधुरव्याक्तै-

र्व्वैलैः फलैः प्रतिदुनेदयुतं तदन्ते ।

आराधयेत् प्रतिदिनं प्रतिवक्ष्यमाण-

मार्गेण दुर्गतिमयाद्द्रष्टो भवेत् सः ॥ ३० ॥

श्रीधरश्च हृषीकेशो वैकुण्ठो विश्वरूपकः ।

वासुदेवादयश्चाद्भावरणात् समनन्तरम् ॥ ३१ ॥

भारतीपार्व्वतीचान्द्रीशचीभिरपि संयुता ।

दमकादिभिस्तृतीयाऽनुरागाद्यैस्तुर्थ्यपि ॥ ३२ ॥

अनुरागोऽविसम्बादो विजयो वल्लभो मदः ।

हृषीं बलश्च तेजसेत्यष्टौ वाणा महाश्रियः ॥ ३३ ॥

अनन्तब्रह्मपर्य्यन्तैः पञ्चमीन्द्रादिभिर्मता ।

चक्रपद्मान्तिकैः षष्ठी बन्धाद्येरावृत्तिः श्रियः ॥ ३४ ॥

सम्पूज्यैर्व्व श्रियमनुदिनं यो जपेन्नन्वमेव

प्रोक्तां संख्यां सङ्कतविधिमप्युक्तां प्राप्य लक्ष्मीम् ।

द्विवादव्यागवनिपशुपतादिभोगैः समृद्धो

वर्षाहंहापदि च पदमप्येति नित्यं स विश्वोः ॥ ३५ ॥

श्रीमन्नेष्विति गदितेषु भक्तियुक्तः श्रीसूक्तान्यपि च जपेद्यजेदुनेच ।

श्रीसूक्ते प्रथमतरे स्वयं मुनिः स्यादन्येषां मुनय इमे भवन्ति भूयः ॥ ३६ ॥

आनन्दः कर्हमयैव चिक्रीतयेन्दिरासुतः ।

ऋचामयो तदन्यासामुपयः समुदीरिताः ॥ ३७ ॥

पाद्ये सूक्तत्रये हृन्दोऽनुष्टुप कांक्षे षड्वत्यपि ।

तदन्ययोस्त्रिष्टुपाख्यं परस्तादष्टके पुनः ॥ ३८ ॥

अनुष्टुबन्धे प्रस्तारपङ्क्तिश्छन्दांसि वै क्रमात् ।

यग्नी स्याता देवते च न्यासाद्विधिरुच्यते ॥ ३९ ॥

मूर्धाक्षिकणनासामुखगलदोहदयनाभिगुह्येषु ।

पायूरुजानुजङ्घाचरणेषु न्यसतु सूक्तकैः क्रमशः ॥ ४० ॥

सहिरण्ययो च चन्द्रा रजतहिरण्यस्रजे हिरण्याख्या ।

अङ्गानि जातियुञ्जि त्वय च हिरण्यवर्णाङ्गया तथास्यं स्यात् ॥ ४१ ॥

अक्षकमलसंस्त्रा तद्भजःपुष्पवर्णा-

क्षरकमलधृतेष्टाभीतियुग्मास्वजा च ।

मणिसुकुटविधित्राणङ्गता कल्पजातै-

र्भेवतु भुवनमाता सन्ततं यीः श्रिये वः ॥ ४२ ॥

पारभ्याच्छां प्रतिपदमथ प्राप्तदीप्तो वियुक्त

स्तन्वङ्गीभिस्तनुविमलवामाः सुधौतद्विजाव्यः ।

एकादश्यामथ परिसमाप्यार्कसाहस्रिकान्त

लापं मन्त्री प्रयजतु रमां प्राक्तनप्रोक्तपेठे ॥ ४३ ॥

पद्मा सपद्मवर्णा पद्मस्यार्द्रा च तर्पयन्त्यभिधा ।

यस्या ज्वलन्त्यभिग्न्या स्पर्शप्राकारसंश्रका चेति ॥ ४४ ॥

मध्ये दिगाधिपाङ्गाहस्योरेतास्ततश्च वज्रादीन् ।

प्रयजेच्चतुरावरणं निगदितमिति सूक्तकल्पितं विधानम् ॥ ४५ ॥

अक्षष्टाभ्यां शुद्धयादनुदिनमष्टोत्तरं शतं मन्त्री ।

पादादनामनार्थकपाद्याचमनमधुपर्कशेकानि ॥ ४६ ॥

वामोभूषणगन्धान् सुमनोयुतधूपदोषभोज्यानि ।

भोढामनानि कुर्व्याद्वक्तियुक्तः पञ्चदशभिरय मनुभिः ॥ ४७ ॥

व्यस्तैरपि च समस्तैः पूजायां संयतात्मकः सिद्धे ।

पद्मेर्विन्दममिद्विः पयोन्ममा मर्षिणा क्रमाज्जुहुयात् ॥ ४८ ॥

एकैकं त्रिस्त्रिंशत् हादस्यां भोजयीत विप्रांश्च ।
 मन्दारकुन्दकुमुदकनन्दावर्त्ताख्यमालतीनाम्बुः ।
 कङ्कारपद्मरक्तोत्पलकेतकचम्पकादयो आद्याः ॥ ४८ ॥
 परिषिञ्चेत्तिथौ नित्यं सूक्तैस्तेः स्नानकर्माणि ।
 आदित्याभिसुखी जप्त्वाद्यावत्तावच्च तर्पयेत् ॥ ५० ॥
 अर्चयेद्दधिनाऽग्नेन दिनशो जुहुयाच्चिम्बः ।
 एवं करोति षण्मास योऽभौ स्यादिन्द्रिरापतिः ॥ ५१ ॥
 उद्बुधमात्रे नलिने नवनीतं विनिक्षिपेत् ।
 सकार्णिके सकिष्कल्कोदरे पद्मान्तरालके ॥ ५२ ॥
 पुनस्तत् पद्मसुहृत् सुसमिद्धे विभावसौ ।
 जुहुयादन्त्ययायर्चा यतमष्टोत्तरं जपन् ॥ ५३ ॥
 चत्वारिंशच्छुक्लवारैर्महाश्रीस्तस्य जायते ।
 कास्योऽक्षौ(१)त्यनया सम्यगेकादश हताहुतीः ।
 षण्मासं जुह्वतो नित्यं भूयात् प्रायो महेन्द्रि ॥ ५४ ॥
 सूक्तैरेतैर्जपत् जुहुयादर्चयितावगाहेत्-
 सिञ्चेद्वक्त्रे दिनमनु तथा संयतस्पर्पयीत ।
 संशुद्धात्मा विविधधनधान्याकुलाभ्यन्तरोऽसौ
 मन्त्री सर्वैर्भुवि बहुमतः श्रीमतां स्यात् पुरोगः ॥ ५५ ॥
 श्रीलक्ष्मीर्ज्वरदा विष्णुपत्नी च सुवसुप्रदा ।
 हिरण्यरूपा सख्यर्णमालिनी रजतस्त्रजा ॥ ५६ ॥
 ससुवर्णगृहा स्वर्णप्राकारा पद्मवासिनी ।
 पद्महस्ता पद्मपूर्वप्रिया मुक्तापदादिका ॥ ५७ ॥
 अलङ्कारा तथा सूर्या चन्द्रा विश्वप्रियेश्वरी ।
 मुक्तिः प्रपूर्वा मुक्तिय विभूत्यृद्धिसमूहयः ॥ ५८ ॥

तुष्टिः पुष्टिय घनदा तथान्या तु धनेश्वरी (१) ।

शुद्धा सन्नोगिनी भोगदा सघाटविधाटके ॥ ५८ ॥

हात्रिशदेताः श्रीदेव्या ये मन्त्राः समुदीरिताः ।

तारादिका नमोऽन्ताय तैरर्चासु बलिं हरेत् ।

तर्पयेच्च महादेवीं दिनादौ (२) मन्त्रवित्तमः ॥ ६० ॥

नाभ्यक्तोऽद्याच्च नग्नः सलिलमवतरन् स्वपेदाऽऽचिः स

न्नाभ्यन्नागैव चाद्यात्तिलरुहमवणे केवलेनैव दीपाम् ।

वक्त्रे निम्बोद्देष्टानृतमपि मलिनः स्यान्न विस्राम्बुजम्

द्रोणाक्षो धारयेत् के भुवमपि न वृषैवालिखेदिन्दिरार्थी ॥ ६१ ॥

सुविमलचरितः स्याच्छुद्धमात्मानुलेपा-

भरणवसनदेहो मुख्यगन्धोत्तमाङ्गः ।

सुविगदमखदन्तः शुद्धधीर्विष्णुभक्तो

विमलरुचिरग्रय्यः स्याच्चिरायेन्दिरार्थी ॥ ६२ ॥

दुष्टां कष्टान्बवायां कलहकलुषितां मार्गदुष्टामनिष्टा-

मन्यामक्ताममक्तामतिविमुक्तगाङ्गीमतिङ्गन्वदीर्घाम् ।

रोगार्ताभोगनोर्णां प्रतिपुरुषचलां राजकान्तामकान्तां

काकाक्षीमिकचारां गृहकुसुमयुतां न सृजेदिन्दिरार्थी ॥ ६३ ॥

शान्तः शत्रुत्वहितमधुरपूर्वाभिभाषी दयाद्रो

देवाचार्यातिथिदहनपूजारतः पुण्यग्रीनः ।

नित्यस्त्रायी नियमनिरतः प्रत्यगागामुखाग्री

मन्त्री वर्णाश्रमदृढरतिः स्याच्चिरायेन्दिरार्थी ॥ ६४ ॥

श्रीमन्मन्त्रः श्रितविष्णुद्वैतः श्रीसूक्तवापी सितधीः सुग्रीनः ।

स्यदारतुष्टो मितभाषणायी लोकप्रियः स्याच्चिरमिन्दिरार्थी ॥ ६५ ॥

॥ ० ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वादशः पटलः ॥ ० ॥

(१) "तथान्या भुवनेश्वरी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "दिनम्" इति पाठान्तरम् ।

द्वयोदशः पटलः ।

अथ रमाभुवनेशिमनोभवैस्त्रिपुटसंज्ञकमन्त्रसुदीरितम् ।
 सकलवर्गफलाप्तियशस्करं जगति रञ्जनन्दं कविताकारम् ॥ १ ॥
 वीजैस्त्रिभिर्द्विरुक्तैः कुर्यादङ्गानि साधकः सिद्धेयम् ।
 पूर्वतरेरितयोर्व्या द्वयोरप्येकं तदङ्गयोः प्रभजेत् ॥ २ ॥
 नवकनकभासुरोर्वीविरचितमणिकुण्डिमे सकल्पतरो ।
 रत्नवरवहसिंहासननिहितसरोरुहे समासीनान् ॥ ३ ॥
 भावहरत्रमुकुटां (१) मणिकुण्डलोद्यत्-
 केयूरकोष्मिरसनाह्वयेनमुराव्याम् ।
 ध्यायेद्दृताञ्जयुगपाशवराङ्गुमेतु-
 चापां सयुष्पविशिखां नवहेमवर्णाम् ॥ ४ ॥
 चामरमुकुरसमुद्रकताम्बूलकरद्ववाहिनौभिः ।
 दूतौभिः समभिवृतां पश्यन्तीं साधकं प्रयच्छदृशम् ॥ ५ ॥
 लोकेखरीमिति विचिन्त्य अपेक्ष मन्त्र-
 मादित्यलक्षमय मन्त्रितमो जपान्ते ।
 श्रीराजहृत्समभिधां सज्जवात्तवाना
 तावत् सदस्त्रसमितं मधुरैर्लुहोतु ॥ ६ ॥
 अङ्गैर्लक्ष्मीहरिगिरिसुताशर्व्वरत्नजालैः
 पट्कोणस्यैर्निधियुगयुतैस्तद्वहिर्माष्टभिः ।
 योपिद्वूपैर्व्विहरपि यजेन्नोकपालैस्तदेतत्
 प्रोक्तं देव्या अपि सुरगणैः पूजनीयं विधानम् ॥ ७ ॥

~(१) "भावहरत्रमुकुटाम्" इति पाठान्तरम् ।

लक्ष्मीगौरीमनसिशयवीजानि कृत्वा कलाया
 तास्त्रापीन्दो तमपि गगने तच्च सिन्दूरवर्णम् ।
 स्मृत्वा बुद्धांभुवनमखिल तन्मयत्वेन मन्त्री
 देवान् वशानपि वितनुते किं पुनर्मर्त्यजातीन् ॥ ८ ॥
 य इमं भजते मनु मनस्वी विधिना वा पुनरर्चयेद्दिधानम् ।
 स तु सम्यगवाप्य दृष्टभोगान् परतस्तत्परमैश्वर्यमिति धाम ॥ ९ ॥
 सङ्घट्टयभगवत्यै दान्तरक्ष्यै धराणां
 सन्धिधरशिवधार्यारेदिठान्ता भ्रुवाद्या ।
 गदितमितिधराया मन्त्रमुक्त्वृष्टधात्री
 सुखसुतधनधान्यप्राप्तिद कीर्त्तदश्च ॥ १० ॥
 ऋषिरपि वराह सत्तन्त्रन्दो निष्ठदस्य देवता धरणी ।
 मनुनाऽसुनैव च पदै षोढाविभिन्नेन निगदितोऽङ्गविधि ॥ ११ ॥
 सुख्याभोजे निविष्टारुणचरणतला श्यामलाङ्गी मनोना
 चक्षुष्याख्यग्रसुख्यच्छुकलसितकरा प्राप्तनीलोत्पला च ।
 रत्नाकल्याभिरामा मणिमयमुकुटा चित्रवस्त्रा प्रसन्ना
 दिश्याद्विष्णुभरा व सततमभिमत वल्लभा कौटभारे ॥ १२ ॥
 लघायुता च सदशायकुतावसाना
 प्रोक्ता धराद्वयमम्बजपक्रिया स्यात् ।
 सर्पिञ्चता सुविमलेन पयोऽन्धसास्य
 होमे विधि सकलसिद्धिकर किलायम् ॥ १३ ॥
 पीठे विष्णो पूजयेत् पूर्वमङ्गैर्भूवङ्गाभ्युप्राणसन्नेध भूते ।
 शान्त्यन्ताभि शक्तिभि साकमाशापाले पृथ्वीं सयताओपहारै ॥ १४ ॥
 पुष्पे प्रियङ्गोमधुरत्रयाङ्गैर्नीलात्पलैर्व्यापि तथारुणैस्ते ।
 सहस्रमान प्रतिशुद्धत स्याद्गोर्गमती शस्यकुलाकुला च ॥ १५ ॥
 पिप्परा ध्युनगालिमञ्जरीं यो शुहोति मधुरत्रयोचिताम् ।
 नित्यं गतमवाप्य मण्डनाद्वस्त्रा भवति विस्तृता सही ॥ १६ ॥

भृगोस्तु वारे निजसाध्यभूसृद्धिलोहिताम्भः परिपक्वमन्थः ।

पयोदृताक्तं शुद्धयात् सहस्रं दुग्धेन वाऽन्वेन दिनावतारे ॥ १७ ॥

परमासादनुभृगुवासरमेव होमः सम्पन्नान् समुपनयेद्दराप्रदेशान् ।

पुत्रान् वा पशुमहिषेष्टलुष्टपुष्टामिष्टामप्यनुदिनमिन्दिरां समयाम् ॥ १८ ॥

संचेपतो हृदयमन्त्रविधिर्धरायाः

प्रोक्तो हिताय जगता रक्षितक्षमाणाम् ।

एनं भजन्निति धराकमलासृद्धः

स्यादत्र सिद्धिमपरत्र परां प्रयाति ॥ १९ ॥

अथ पुरुषार्थचतुष्टयसिद्धिकरी मन्त्रजापनिरतानाम् ।

त्वरिताख्येयं विद्या निगद्यते जपहुतार्चनविधिभिः ॥ २० ॥

भक्तियुतानां त्वरया सिद्धिकरी चेति मन्त्रिणां सततम् ।

देव्यास्त्वरिताख्या स्यात्त्वरितं ज्येष्ठग्रहादिहरणतया ॥ २१ ॥

वमर्है च तदन्यः शिवयुक् चरमाङ्गनाद्युसार्धिलवम् ।

अन्यः सयोनिरस्तामिकः सतारो मनुर्दयार्णयुतः ॥ २२ ॥

तारान्तेऽस्त्रादावपि मायावीजं प्रयोजयेन्नन्वी ।

तेन हि काङ्क्षितसिद्धिर्भूयादचिरेण मन्त्रदिताम् ॥ २३ ॥

कूर्मादिभ्यां द्वाभ्यां द्वाभ्यामपि पूर्वपूर्वहीनाभ्याम् ।

कुर्यात् सप्तभिरर्णैरङ्गानि च षट् क्रमेण मन्त्रज्ञः ॥ २४ ॥

कालिकमलह्वनाभिगुह्योरुपु जागुजङ्गयोः पदयोः ।

देहन्त्यासं कुर्यान्नन्त्रेण व्यापक समस्तेन ॥ २५ ॥

श्यामलतनुमरुणपङ्कजचरणतला हृषलनागमञ्जीराम् ।

पर्णांशुकपरिधाना वैश्याहिहृन्दमेखुनाकलिताम् ॥ २६ ॥

तनुमध्यनता पृथुस्तनुगलां करविराजदभयवराम् ।

शिखिपिच्छनान्वनयां शुक्लाफलगुणितभूषितारुणिताम् ॥ २७ ॥

नृपफणिकृतकेयूरान्तां मलविलसद्विविधमणियुताभरणाम् ।

द्विजनागविहितकुण्डलमण्डितगण्डद्वयीमुकुटशोभाम् ॥ २८ ॥

गोपतराधरपङ्कवविट्टममणिभासुरां प्रसङ्गाच्च ।
 पूर्णशशिविम्बवदनामरुणायतनोचनत्रयीननिनाम् ।
 कुक्षितकुन्तनविनसम्पुकुटाघटिताद्विवेरिपिञ्जसुताम् ॥ २८ ॥
 कौरतीं वनकुसुमोज्ज्वलां मयूरातपचकेतनिकाम् ।
 सुसुचिरसिंहासनगां विभ्रमसमुदायमन्दिरां तरुणीम् ॥ २९ ॥
 तामेनां त्वरिताख्यां ध्यात्वा कुर्याज्जपार्चनादीमान् ।
 दीक्षां प्राप्य गुरोरय नक्षं जप्याद्गंगांशकं शुद्धयात् ॥ ३० ॥
 विश्वसमिद्धिस्त्रिमधुरसिक्ताभिः साधकः सुसंयतधीः ।
 अष्टहरिविष्टतसिंहासने समावाह्य सरसिजे देवीम् ॥ ३१ ॥
 अङ्गैः सह प्रणीता गायत्रीं पूजयेद्दिशां क्षमतः ।
 हुङ्काराख्या खेचरिचण्डे सच्छेदनी तथा चपणी ॥ ३२ ॥
 भूयस्त्रियाङ्गयाहुङ्कारीसस्त्रेमकारिकाः पूज्याः ।
 सद्योबीजा लोकेगायुधभूषाम्बिता दन्ताग्रेषु ॥ ३३ ॥
 फट्कारो चाप्यग्रे भरा मगरधारिणी च तदाङ्घ्रौ ।
 सन्वर्णवेत्त्रयक्ष्मौ हास्ये पूज्ये पुनर्जयाविजये ॥ ३४ ॥
 कृष्णो चञ्चूरकेगो नगुडधरः क्षिप्ररथ तत्पुरतः ।
 अरुणेयन्दनकुसुमैर्बनजैरपि धूपदीपनैर्वेद्यैः ॥ ३५ ॥
 प्रवरैश्च नृत्यगीतैः समर्चयेद्भक्तिभरावनम्रतनुः ।
 जपद्भुतपूजामेदैरिति मित्रे मन्त्रज्ञापिनो मन्त्रे ॥ ३६ ॥
 गरीनरनरपतयः कुर्वन्ति सदा नमस्कृत्यामस्यै ।
 विद्याधर्यो यक्षः समुरासुरसिंहचारणप्रमदाः ॥ ३७ ॥
 अम्बरमयङ्गुलिगिटाः साधकसङ्गेन चेतसाकुणिताः ।
 म्बरगरविहङ्गिताङ्गो रोमाञ्चितगात्रबलरीलमिताः ॥ ३८ ॥
 घनघनंविन्दुमौक्तिकविनमत्कुचमण्डनद्युतयः ।
 विषयजघनवधोरुहदोर्मनाः प्रसन्नतपदन्यासाः ॥ ३९ ॥

मुकुलितनयनसरोजाः प्रसन्नित (१) दशनवसनसंभिन्नाः ।

अथमानांशुकचिकुरा मदविवशस्त्रलितमन्दभाषिण्यः ॥ ४१ ॥

मृदुतरमस्तकविरचितनल्यञ्चलयः प्रसादकाङ्क्षिण्यः ।

इक्ष्व देहि वाचं परिरक्षणपरमसौख्यमस्त्राकम् ॥ ४२ ॥

एहि सुरोद्यानादिषु रस्यामः स्नेच्छया निरातङ्गम् ।

इत्यादिवादिनीभिः प्रलोभ्यमानो यदा न विक्रियते मन्त्री ॥ ४३ ॥

तदैव वाञ्छितमखिलं तस्मै ददाति सा देवी ।

योनिं कुण्डस्यान्तः प्रकल्प्य तन्नामलं समाधाय ॥ ४४ ॥

मम्मूज्य पूर्वविधिना जुहुयात् सर्वार्थसिद्धये मन्त्री ।

इक्षुमकले समृद्धे दूर्वाभिस्त्रायुषे यिये धान्यैः ॥ ४५ ॥

धान्याय यवैः पुष्ट्यै गोधूमैर्ऋतये तिलैर्जुहुयात् ।

जम्बूभिः स्वर्णस्यै वाजीभिः शत्रुशान्तये तथाऽक्षतकैः ॥ ४६ ॥

अक्षयसिद्धेय वज्रकैः कीर्त्यै कुमुदैर्महोदयाय तथा ।

अरुणोत्पलैश्च पुष्ट्यै मधुकजैरिष्टसिद्धयेऽशोकैः ॥ ४७ ॥

पुष्पास्यै पाटलजैः स्त्रीसिद्धेय निम्बजैश्च विहिद्यै ।

तुष्ट्यै नीलोत्पलकैः सचम्पकैः कनकसिद्धये पद्मैः ॥ ४८ ॥

सह किंशुकैश्च सर्वोपद्रवशान्त्यै स साधको जुहुयात् ।

हृतसख्या साहस्री त्रियुता वायुयुतान्तिकी भवति ॥ ४९ ॥

यावत् सख्यो होमस्तावज्जप्यथ मन्त्रिणां मन्त्रः ।

मनुमन्त्रितेय वारिभिरासेकः स्नेहशान्तिकृत्तयति ॥ ५० ॥

तत्त्वमयष्टिघातो मन्त्रितबुद्धकोदकाहतिश्च तथा ।

तत्कर्णरन्ध्रजायात् सद्यो नष्टुर्विषयहादिरजः ।

तद्यन्त्रस्थापनमपि विषभूतादिप्रशान्तिकृत् प्रोक्तम् ॥ ५१ ॥

आख्यां मध्ये सतारे मनुमथ शतमंयुक्तविंशत्पुटेपु
 प्रादक्षिणेन शर्व्यादिकमनु विनिखेतु द्वादशाहति मन्त्री ।
 विंशदन्दाष्टशूलाकलितविरचितं यन्त्रमेतत् सुजम्
 बहं ध्वेनग्रहातिं हरति विजयलक्ष्मीप्रदं कीर्त्तिदक्ष ॥ ५२ ॥
 आख्या मध्यगताऽनले निखतु दिक्पंक्तिष्वथ स्युः सङ्गं
 चूं यूं मूं करणादिपट्टिपदके शैवादिकालोमनुम् ।
 नैर्ऋत्यादि तथा क्रमादयमहत्तं वाङ्मेऽनलेनाहतं
 प्रोक्तं निग्रहचक्रमन्तकपुरप्राप्तिप्रदं वैरिणाम् ॥ ५३ ॥
 काली माररमालीकालोनमोज्ज्वली ।
 मामोदे ततदे मोमारचतत्त्वतश्चर ॥ ५४ ॥
 यमापाटटपामायमाटमोटमोटमा ।
 पामो भूरिरिभूमोपा टटरीस्वस्वरी रट ॥ ५५ ॥
 वज्रेर्विन्निम्बनिर्यासकयिषमसिभिः सीसपट्टेऽंशुके वा
 गावे पापाणके वा विलिखतु मतिमान् काकपक्षेण यन्त्रम् ।
 वल्मीके चत्वरि वा चततद्विवरे वा निदध्यादराति-
 र्मृत्युं प्राप्नोति भूयादवयवविकलो व्याधितः पातितो वा ॥ ५६ ॥
 चक्रे चाष्टाष्टपदे कालीं शिवयातुधानखण्डाद्यम् ।
 यमदहनानिलवीतं विलिख्य विषदण्डिमर्कटोलितम् ॥ ५७ ॥
 जलमधोमुखमेतदयन्त्रं यत्र तु देशे विनिक्षिपेन्मन्त्रो ।
 तत्रोपद्रवमखिलं दिनशः सूर्यात्मना भवति ॥ ५८ ॥
 खण्डेष्वेकाशीतिषु मध्येन्दुगसाध्य
 अंसः पूज्यादिजचतुःपङ्क्तिषु गेखम् ।
 निम्ब्याजक्ष्मीं शिष्टचतुःपट्टिषु विहा-
 नीगायं कव्याद्विवा वाङ्मे त्वरिताख्याम् ॥ ५९ ॥
 दिग्दिक्मंस्यामस्त्रपदादिवपहन्ता मेदोमानावेष्टितं विम्बम् ।
 घटवीतं पद्मस्थं तत्पद्मजराजदहनान्तं प्रोक्तं चक्रं मन्त्रानुग्रहसंज्ञम् ॥ ६० ॥

यो सा माया यामा सा श्री सां नो याज्ञे ज्ञेया नो सा ।
 माया नीला लानी यामा याज्ञे लाली लीला ज्ञेया ॥ ६१ ॥
 लाक्षाभिः कदुमैर्वा विलिखतु धवले चांशुके स्वर्णपट्टे
 लेखन्या स्वर्णमय्या दृढमपि गुलिकीकृत्य सन्धारयेद्यः ।
 हृत्यातो मृत्युतो वा ग्रहविषदुरितभ्योऽपि मुक्तः सधन्यो
 लोवेत् सैः पुत्रपौत्रैरपरिमितमहासम्पदा दीर्घकालम् ॥ ६२ ॥

चतुःपञ्चांशे वा क्रमविद्य लक्ष्मीमनुममं
 गिवाद्यं नैर्ऋत्यादिकमपि चतूर्णामृतवृतम् ।
 वहिः स्वच्छे पट्टे कनकविहिते पूर्वविधिना
 लिखित्वा जप्त्वा निक्षिपतु गितघोर्यत्र तदिदम् ॥ ६३ ॥

चक्रमनुग्रहसंज्ञं मन्त्री देशेऽत्र सम्पदोऽविरतम् ।
 शुभतरफलदायिन्यो भवन्ति ग्रह्यर्हिकानवृष्ट्यायाः ॥ ६४ ॥
 दुद्वारे माध्यसंज्ञां विलिखतु तदयो कर्णिकायाश्च गिट्टा-
 नष्टी वर्णान् दलेधारचयतु हरमायां त्रिणो वेष्टयीत ।
 कुम्भस्थं यन्ममेतत् सरसिजपुटितं सर्वैरक्षाप्रसिद्धैः
 जप्तं सर्वोपसर्गप्रगमनफलदं श्रीकरं वग्नकारि ॥ ६५ ॥

इति निगदितकृत्या पूजयेत्तोतनाया
 मनुमनुदिनमेनं मानयेन्मानवो यः ।
 स तु जगति समयां सम्पदं प्राप्यदेहा-
 पदि मुदिततराम्ना युक्तधीर्भुक्तिमेति ॥ ६६ ॥

॥ इति तोतनाविधिः ॥

सरटीर्धेऽधरकाम्यो दीर्घेत्यस्तेन दृष्टमान्तगिवाः ।
 चभितः शक्तिनिरुद्धो हाटगवर्णोऽयमीरितो मयः ॥ ६७ ॥
 दाभ्याश्चेकैकेन दाभ्यां दाभ्यां तथा पुनर्दाभ्याम् ।
 मन्वाचरेद्भित्तद्विधिं जातिभंगुनेर्धन्यो ॥ ६८ ॥

इन्दुकनाकनितोष्णनम्रीनिर्मारमदाकुलिताऽयुगनेत्रा ।
 शोणितसिन्धुतरङ्गितपोतद्योतितभानुदनाभ्युज्ज्वलंस्था ॥ ६८ ॥
 दोर्धृतदाहिमसायकपाशा साङ्गुशचापकपानसमेता ।
 शोणदुकूलविनेपनमाख्या शोणतरा भवतोऽवतु देवी ॥ ७० ॥
 धृत्वा नित्यान्देवोमेवं प्रजपेन्मनुं शतसहस्रम् ।
 अयुतं क्षुद्रयादन्ते नृपतरुसमिधा घृतेन वा सिद्धौ ॥ ७१ ॥
 ग्राह्ये पीठे पूज्या देवी कुक्षुमानुलेपनैररुणैः ।
 स्वयमप्यनङ्गताङ्गः सधूपदोपैर्निवेद्यताम्बूलैः ॥ ७२ ॥
 हृल्लेखा क्लिदिनी मन्दा चोभणी मदनातुरा ।
 निरञ्जना रागवती क्लिप्ता च मदनावती ॥ ७३ ॥
 मेखला द्राविणी चैव तथान्या वेगवत्यपि ।
 सस्मरा हादय प्रोक्ताः शक्तयः पञ्चसंस्थिताः ॥ ७४ ॥
 भङ्गैः शक्तिभिरभिर्माष्टभिराशाधिपैः क्रमात् पूज्याः ।
 भक्तिभरानतवपुषा भवभयभङ्गाय मन्त्रिणाऽहरहः ॥ ७५ ॥
 दारिद्र्यरोगदुःखैर्दौर्भाग्यजरापमृत्युदोषैश्च ।
 अस्पृष्टो निरपायो जीवति मन्त्री भजन्निर् मनुजः ॥ ७६ ॥
 इतिरिता लोकहिताय वक्ष्यप्रस्तारिणी मन्दिरमन्दिरायाः ।
 या सर्व्वगरीनरराजवर्गसन्धोहिनी मोहनवाणभूता ॥ ७७ ॥
 निद्रयोरन्तरापत्तिबे मदाः स्युश्च वे गिरः ।
 मायादिकस्तया वर्षद्वन्द्वेद्याङ्गविधिः स्मृतः ॥ ७८ ॥
 रक्ता रक्ताद्वरागाशुककुसुमविलेपादिका सेन्दुमौलिः
 स्निग्धदक्ता मदविवग्माधूर्णितव्रीचणा च ।
 दोर्मिः पागाङ्गुशयुतकपानाभया पद्मसंस्था
 देवी पायादमितफनदा नित्यशः पार्वती वः ॥ ७९ ॥
 दीक्षितः प्रजपेन्नष्टं मनुमेनं हुनेत्ततः ।
 मधूकपुष्पैः स्वादत्तैरयुतं हविषाऽयवा ॥ ८० ॥

पीठं पूर्व्ववदभ्यर्थं तत्रावाह्याभिपूजयेत् ।

अङ्गैश्च शक्तिभिर्लोकपालैर्देवीं समाहितः ॥ ८१ ॥

नित्या निरञ्जना क्लिप्ता क्लेदिनी मदनातुरा ।

मदद्रवा द्राविणी च द्रविणा शक्तयो मताः ॥ ८२ ॥

प्रजपेत् प्रमदां विचिन्त्य यां वा शयनस्थो मनुवित् सहस्रमानम् ।

निमि मारगिलीमुखाहताङ्गी न चिरात् सा मदविद्वला समेति ॥ ८३ ॥

नित्याभिः सदृशतरा न सन्ति लोके लक्ष्मीदा जगदनुरञ्जनाय मन्त्राः ।

तस्मात्ताः शुभमतयो भजन्तु नित्यं जापार्चाद्भुतसमुपासनाविशेषैः ॥ ८४ ॥

स्वर्णपदेऽथवा भूर्जे पाशबीजेन वेष्टयेत् ।

शक्तिबीजं साध्यनाम तन्मध्ये परिकल्पयेत् ॥ ८५ ॥

केसरेषु लिखेत् पाशशूलिबीजे प्रदक्षिणम् ।

मन्त्रवर्णाश्रित्यादीन् दलमध्येयु वाह्यतः ॥ ८६ ॥

हते स्वाहापदेनापि षोडशाक्षरविधया ।

पाशाद्भुशान्वया पूर्व्वं प्रोक्तया वेष्टयेदपि ॥ ८७ ॥

एतदयन्त्रं मदालितं नृगमातङ्गयोः परम् ।

सर्व्वार्थसाधकं भूर्भिं करे वा विष्टतं भवेत् ॥ ८८ ॥

अद्भुतस्मरवाणानां बीजाद्यं शक्तिपाशयोः ।

सहस्रं प्रजपेदेमां विद्येशीं वीरमानसः ॥ ८९ ॥

॥ ० ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे त्रयोदशः पटलः ॥ ० ॥

चतुर्दशः पटलः ।

अथ वक्ष्यामि दुर्गाया मन्त्रान् साङ्गान् सदैवतान् ।
सजपाश्चाहुतविधीन् प्रीत्यर्थं मन्त्रजापिनाम् ॥ १ ॥
तारो मायाऽमरेशोऽद्रिपीठो विन्दुसमन्वितः ।
स एव च विसर्गान्तो गायै नित्यस्तिको मनुः ॥ २ ॥
दुर्गास्य देवता छन्दो गायत्र नारदो मुनिः ।
तारो माया च दुर्गायै क्रामाद्यन्ताङ्गकल्पना ॥ ३ ॥
शङ्कारिचापशरभिक्षकरा त्रिनेत्रा
तिम्मेतराशुकलया विलसत्किरौटाम् ।
सिंहस्थिता सकलसिंहनुताञ्च दुर्गा
दूर्व्वानिभा दुरितवर्गह्वरा नमामि ॥ ४ ॥
कृताभिषेकदीक्षस्तु वसुनक्ष जपेक्षनुम् ।
तदन्ते जुहुयात् सर्पिं सयुतेन पयोध्वसा ॥ ५ ॥
अष्टसाहस्रसंख्येन तिलैर्व्या मधुराभूतैः ।
पीठार्चाया प्रयष्टव्या क्रमात्तच्छक्तयो नव ॥ ६ ॥
प्रभा माया जया सूक्ष्मा विशुद्धा नन्दिनी तथा ।
सुप्रभा विजया सर्व्वसिद्धिदा नवमी तथा ॥ ७ ॥
अर्थां ब्रह्मवयस्तीव्ररहितैश्च सरैरिमाः ।
तारान्ते वक्ष्याम्याप्य नखटं द्वायुधाय च ॥ ८ ॥
महासिंहाय चेलुक्ता वर्ग्रास्त्रनतयः क्रमात् ।
सिंहमन्त्रोऽयमित्येवं सप्तोक्ता पीठकल्पना ॥ ९ ॥
अष्टैः स्वादावृतिः पूर्वा द्वितीया शक्तिभिः स्मृता ।
अष्टायुधैस्तृतीया स्वाज्ञोकपालैश्चतुर्थेऽपि ॥ १० ॥

तदायुधैः पञ्चमी च दुर्गायजनमौदृशम् ।

जया च विजया कीर्त्तिः प्रीतिश्चाथ प्रभाङ्गया ॥ ११ ॥

यदा मेधा श्रुतिरपि शक्तयः स्वाचरादिकाः ।

चक्रशङ्खगदासुदृपाशङ्खशरधनुः ॥ १२ ॥

क्रमादष्टायुधाः प्रोक्ता दीर्गा दुर्गतिहारिणः ।

इत्थं दुर्गामनौ जापहुतार्चाभिः प्रसाधिते ॥ १३ ॥

मन्त्रीन्द्रावान् भवति दीर्घायुर्दुरितान् जयेत् ।

यान् यानिच्छति कामान् स तास्तानाप्रोत्थयन्नतः ॥ १४ ॥

विधाय विधिना तेन कलशमभ्यर्चयेत् ।

यमसौ भूतवेतालपिशाचाद्यैर्विमुच्यते ।

राजाभिषिक्तो विधिना सपत्नानमुना जयेत् ॥ १५ ॥

अमुना विधिना कृताभिषेका ललना पुत्रमवाप्नुयाद्विनीतम् ।

इवनात्तिलसर्पपैः सहस्रद्वितयैराशु भवेच्च गर्भरक्षा ॥ १६ ॥

अनयैव जपाभिषेकहोमक्रियया स्यादनुरञ्जनं जनानाम् ।

भजतां सकलार्थसाधनार्थं मुनिवर्यैः परिकल्पितोऽयमादौ ॥ १७ ॥

उत्तिष्ठपदं प्रथमं पुरुषि ततः किं पदं स्वपिपि युतम् ।

भयमपि नैऽन्ते समुपस्थितमित्युच्चार्य यदि पदं प्रवदेत् ॥ १८ ॥

शक्यमशक्यं वोक्ता तस्मै भगवति निगद्य शमयपदम् ।

प्रोक्ता ठद्वितययुतं सप्तत्रिंशाच्चरो मनुः प्रोक्तः ॥ १९ ॥

भारण्यकोऽत्यनुष्टुप्वनदुर्गास्थाः क्रमेण भगवत्याः ।

ऋष्यादिकाः स्वमनुना विहितान्यद्वावि वाक्यभिन्नेन ॥ २० ॥

यङ्भिरपि च पञ्चाणैः ।

जातियुतैश्च विदध्यादङ्गान्यपि षट् क्रमेण विगदमतिः ॥ २१ ॥

पङ्कयसन्निगुदान्मुष्याधारोदरपार्श्वं हृत्स्तेनैव गले ।

दोःसन्निवदननासाकपोलदृक्कर्णयुग्मभुके न्यस्येत् ॥ २२ ॥

चतुर्दशः पटलः ।

अथ वक्ष्यामि दुर्गाया मन्वान् साङ्गान् सदैवतान् ।
सजपाच्चाहुतविधीन् प्रीत्यर्थं मन्त्रजापिनाम् ॥ १ ॥
तारो मायाऽमरेशोऽद्रिपीठो विन्दुसर्माश्रितः ।
स एव च विसर्गान्तो गायै नित्यस्तिको मनुः ॥ २ ॥
दुर्गास्य देवता छन्दो गायत्रं नारदो मुनिः ।
तारो माया च दुर्गायै कामाद्यन्ताङ्गकल्पना ॥ ३ ॥

शङ्कारिचापशरभिन्नकरा द्विनेत्रां
तिग्मेतराशुकलया विलसत्किरीटाम् ।
सिंहस्थितां सकलसिद्धनुताश्च दुर्गां
दूर्व्यानिभा दुरितवर्गहरा नमामि ॥ ४ ॥

छताभिषेकदीप्तशु वसुलक्षं जपेन्ननुम् ।
तदन्ते लुङ्ग्यात् सर्पिःसंयुतेन पयोधरा ॥ ५ ॥
अष्टसाहस्रसंख्येन तिलैर्ब्वा मधुराङ्गुतैः ।
पीठार्चाया प्रयष्टव्याः क्रमात्तच्छक्तयो नव ॥ ६ ॥
प्रभा माया जया सूक्ता विशुद्धा नन्दिनी तथा ।
सुप्रभा विजया सर्व्यसिद्धिदा नवमी तथा ॥ ७ ॥
अर्था ऋक्षत्रयस्त्रीवरहितैश्च स्वरैरिमाः ।
तारान्ते वल्लभामाप्य नखदंष्ट्रायुधाय च ॥ ८ ॥
महासिंहाय चेत्युक्ता वग्नास्त्रनतयः क्रमात् ।
सिंहमन्त्रोऽयमित्येवं सप्तोक्ता पीठकल्पना ॥ ९ ॥
अङ्गेः स्यादाहतिः पूर्व्या द्वितीया शक्तिभिः स्मृता ।
अष्टायुषेस्तृतीया स्यात्लोकपानेष्टतुर्थ्यपि ॥ १० ॥

तदायुधैः पञ्चमी च दुर्गायजनमीदृशम् ।

जया च विजया कीर्त्तिः प्रीतिश्चाथ प्रभाङ्गया ॥ ११ ॥

अथा मेधा श्रुतिरपि शक्तयः स्वाचरादिकाः ।

चक्रशङ्खगदाखड्गपाशाङ्कुशशरा धनुः ॥ १२ ॥

क्रमादष्टायुधाः प्रीक्ता दीर्गा दुर्गतिहारिणः ।

इत्थं दुर्गामनौ जापहुतार्चाभिः प्रसाधिते ॥ १३ ॥

मन्त्रीन्द्रिरावान् भवति दीर्घायुर्दुरितान् जयेत् ।

यान् यानिच्छति कामान् स तांस्तानाप्नोत्ययत्नतः ॥ १४ ॥

विधाय विधिना तेन कलशन्त्रभिषेचयेत् ।

यमसौ भूतवेतानपिशाचाद्यैर्विमुच्यते ।

राजाभिषिक्तो विधिना सपद्मामसुना जयेत् ॥ १५ ॥

असुना विधिना कृताभिषेका ललना पुत्रमवाप्नुयाद्दिनीतम् ।

हवनात्तिलसर्षपैः सहस्रद्वितयैराशु भवेच्च गर्भरक्षा ॥ १६ ॥

अनयैव जपाभिषेकहोमक्रियया स्यादनुरञ्जनं जनानाम् ।

भजतां सकलार्थसाधनार्थं मुनिवर्यैः परिकल्पितोऽयमादौ ॥ १७ ॥

अक्षिष्टपदं प्रथमं पुरुषि ततः किं पदं क्षपिषि युतम् ।

भयमपि सेज्जन्ते समुपस्थितमित्युच्चार्य यदि पदं प्रवदेत् ॥ १८ ॥

शक्यमशक्यं, कीक्ता तन्मे भगवति निगद्य शमयपदम् ।

प्रीक्ता ठद्वितययुतं सप्तविंशाचरो मनुः प्रीक्तः ॥ १९ ॥

आरक्ष्यकोऽत्यनुष्टुप्स्वनदुर्गाख्याः क्रमेण भगवत्याः ।

ऋष्यादिकाः स्वमनुना विहितान्यद्भानि वाक्यभिसेन ॥ २० ॥

पङ्क्तिस्तुर्भिरष्टभिरष्टार्षैः पङ्क्तिरपि च पञ्चार्षैः ।

जातियुतैश्च विदध्यादङ्गान्यपि षट् क्रमेण विगदमतिः ॥ २१ ॥

पद्मसन्धिगुदान्धुष्याधारोदरपार्श्वद्वत्स्तनेषु गले ।

दोःसन्धिवदननासाकपोमद्वर्णयुग्मकुले न्यस्येत् ॥ २२ ॥

हेमप्रख्यामिन्दुखण्डात्तमौलिं गङ्गारीष्टाभीतिहस्तां त्रिनेताम् ।
 हेमाक्षस्यां पीतवस्त्रां प्रसन्नां देवीं दुर्गां दिव्यरूपां नमामि ॥ २१ ॥
 अरिशङ्खपाणखेटवाणान् सधनुःशूलकतर्जनीर्दधाना ।
 भयतां महिपोत्तमाङ्गसंस्था नवदूर्व्यासदृशी त्रियेऽन्तु दुर्गा ॥ २४ ॥
 चक्रदरखड्गखेटकगरकाशुकशूलसंभ्रककपालैः ।
 ऋष्टिसुसनकुस्तनन्दकवल्यगदाभिन्दिपालगन्तयाख्यैः ॥ २५ ॥
 उद्यद्विकृतिभुजाद्या माहिपके सजलजलदसङ्गागा ।
 सिंहस्या वाऽग्निनिभा पद्मस्या चाय मरकतश्यामा ॥ २६ ॥
 व्याघ्रत्वक्परिधाना सर्व्वाभरणान्विता त्रिनेत्रा च ।
 अद्विकलितनीलकुक्षितकुस्तनविलसत्किरीटशशिगङ्गला ॥ २७ ॥
 सर्पमयवलयनूपुरकाञ्चीकेयूरहारसन्निधा ।
 सुरदितिजाभयभयदा ध्येया कात्यायनी प्रयोगविधौ ॥ २८ ॥
 संयतचित्तो लक्षचतुर्ध्वं जप्त्वा हुनेद्गङ्गाश्रेण ।
 व्रीहिलाल्यहविभिः सम्यक् संचिन्त्य भगवतीमनले ॥ २९ ॥
 पीठे पूर्वप्रोक्ते पूज्याङ्गैः शक्तिभिस्तथाष्टाभिः ।
 अष्टायुधैश्च मातृभिराश्रेणैः क्रमश एव दुर्गेयम् ॥ ३० ॥
 आर्या दुर्गा भद्रा समद्रकाली तथाम्बिकाख्या च ।
 चेमा सवेदगर्भा चेमङ्करी चेति शक्तयः प्रोक्ताः ॥ ३१ ॥
 अरिदरक्षपाणखेटकवाणधनुःशूलपाण्डुर(१)कपालाः ।
 अष्टायुधाः क्रमेणोक्ताः पूर्वविधानवदथोदितं श्रेयम् ॥ ३२ ॥
 इत्य जपार्चनाहुतसिद्धमनोर्मन्त्रिणः प्रयोगविधिः ।
 विहितो जपः प्रतिदिनं निजरात्रायै शतं सहस्रं वा ॥ ३३ ॥
 उद्दिश्य यद्यदेनं मनं जपेत्तच्च सहस्रमयुतं वा ।
 तत्तन्मन्त्री लभतेऽचिरात्तदनुग्रहादसाध्यमपि ॥ ३४ ॥

स्यात्वाकांभिसुखः सयामिसमकेऽश्वसि स्थितो मन्त्री ।
 अष्टोर्द्धगतं प्रजपेन्निजवाञ्छितसिद्धये च लक्ष्म्यं च ॥ ३५ ॥
 ध्यात्वा त्रिशूलहस्ता ज्वरमर्पयद्दहविषम् जन्तूनाम् ।
 संस्पृश्य शिरसि जप्यात्तर्ज्जन्योपद्रवं द्रुत (१) शमयेत् ॥ ३६ ॥
 अयुतं तिलैर्वनोत्थै राजीभिर्वा हुनेत् समिद्धिर्वा ।
 मायूरकीभिरचिरात्तापक्षारादिकांश्च नाशयति ॥ ३७ ॥
 जुहुयाद्गोहिणसमिधामयुतं मन्त्री पुनः सशङ्कानाम् ।
 सर्वपापदां विमुक्त्यै सर्वसमृद्धेयं गृहादिशान्त्यै च ॥ ३८ ॥
 भाकैः समिक्तहस्तैः प्रतिजुहुयादर्कवारमारभ्य ।
 दशदिनतोऽर्वाग्वाञ्छितसिद्धिर्देव्याः प्रसादतो भवति ॥ ३९ ॥
 शुद्धेः सारैरिष्टैस्त्रिदिनं वा सप्तरात्रकं वापि ।
 प्रतिशकलं प्रतिजुहुयाद्भगुना निजवाञ्छिताप्तये मन्त्री ॥ ४० ॥
 विगिह्वाणां विंशत्कं पुरो निधायाथ तीक्ष्णतेलेन ।
 जुहुयात् सङ्कलकं वाऽयुतमपि संख्यासु पूरितासु पुनः ॥ ४१ ॥
 सम्पातिततेलेन च गरान् समभ्युष्य पूर्ववज्जुहुयात् (२) ।
 तानथ शूरो धन्यो गृहाचारः प्रवेग्ये(३)हाणान् ॥ ४२ ॥
 प्रतिसेनाया मध्ये सा धामति सदा एव मन्थान्ता ।
 भूयो गुवं धनेरपि धान्येः परिपूजयेच्च कारयिता ॥ ४३ ॥
 अष्टोत्तरशतजप्तं यष्टिरसि प्रक्षिपेन्नितामकम् ।
 स तु विहिटो लोकेर्हंगादेगान्तरं परिभ्रमति ॥ ४४ ॥
 कारस्करस्य पञ्चदशहस्तैर्निपातितैर्महता ।
 जुहुयात् भपाटपांशुभिश्चाटकरं भवेद्विषोः मयः ॥ ४५ ॥
 सेनां मन्त्राभ्ययितुं विपतदसुमनःसङ्कलकं जुहुयात् ।
 तावद्विस्तृत्येनं मन्त्री मेनां निपत्तयति ॥ ४६ ॥

(१) हुताकारे "द्रुतम्" इति पाठो न दृश्यते ।

(२) "समभ्युष्य पूर्ववज्जुहुयात्" इति पाठाभ्यन्तरः । (३) "प्रवेग्ये" इति पाठाभ्यन्तरः ।

विपतरुमयीश्च गन्तोः प्रतिकृतिमसक्तप्रतिष्ठितप्राणाम् ।
 कृत्वा कृत्वा काकोलूकयक्षाक्षैः सहस्रमष्टौ च ॥ ४७ ॥
 असितचतुर्दंष्ट्रां तद्वाचेर्जुहुयादरक्षकेऽर्हनिगि ।
 द्विचतुर्दंष्ट्रीं प्रयोगादूर्वाङ्म्रियते रिपुर्न सन्देहः ॥ ४८ ॥
 श्वससारक्षोपितैर्जुहुयात्पक्षैर्भूकवायसयोः ।
 म्रियतेऽरातिर्मत्तः स्यादुन्मत्तसमिक्कहस्त्रहोमेन ॥ ४९ ॥
 संस्थापितानिलान्तां प्रतिकृतिसुण्णोदके विनिःक्षिप्य ।
 प्रजपेदुन्मादः स्याच्छब्दोर्दुग्धाभिपेक्षतः शान्तिः ॥ ५० ॥
 रविविम्बगतामरुणां करयुगपरिकृतमूलतर्जनीकाम् ।
 ध्यात्वाऽयुतं प्रजप्यान्मरयितुं सद्यएव रिपुनिषङ्गम् ॥ ५१ ॥
 असिखेटकारार्कस्या क्रुद्धा मारयति सैव जपविधिना ।
 सिंहस्या वाणधनुःकरा समुच्चाटयेदरोनक्षिरात् ॥ ५२ ॥
 विपतरुसमिदयुतकुतादय करिणो रोगिणो भवन्त्यक्षिरात् ।
 तत्पुण्यं च विनाशस्तेषामुच्चाटनञ्च तत्पुण्यैः ॥ ५३ ॥
 आनित्यकसमिद्धोमाद्रोगा नश्यन्ति दन्तिनामक्षिरात् ।
 तत्पुण्यैर्मधुराक्षैर्होमाच्च वशीभवन्ति मातङ्गाः ॥ ५४ ॥
 विमधुरयुतेरानित्यकपक्षैर्मत्ता भवन्ति ते सद्यः ।
 रक्षाकरसु करिणां तत्त्वापितपञ्चगव्यलेपः स्यात् ॥ ५५ ॥
 आन्यतिलराज्यानित्यकदुग्धौदनपञ्चगव्यतण्डुलकैः ।
 सधृतैश्च प्रत्येकं सहस्रहवनङ्गजाश्ववर्हणकृत् ॥ ५६ ॥
 द्विजभूरुहं महान्तं कृत्वा निर्भिद्य पञ्चधा भूयः ।
 भागाक्रमेण पञ्चायुधा विधेयाय साधु शिष्यविदा ॥ ५७ ॥
 गृहं सनन्दकोऽरिः शार्ङ्गः कौमोदको दिशां क्रमगः ।
 पञ्चेति पञ्चगव्ये निधाय जप्याच्च पञ्चसाहस्रम् ॥ ५८ ॥
 तावदष्टेन जुहुयात्सर्वथ सम्प्राप्य साधु सम्प्रातम् ।
 पुनरपि तावत्तथा मध्याह्नवटेषु पञ्चगव्ययुतम् ॥ ५९ ॥

संस्थाप्य समीकृत्य च वलिं हरेत्तत्र तत्र तन्मन्त्रैः ।
 पुरराष्ट्रयामाणां कार्या रक्षैवमेव मन्त्रविदा ॥ ६० ॥
 यस्मिन् देशे विहिता रक्षेयं तत्र बर्हते लक्ष्मीः ।
 धनधान्यसमृद्धिः स्याद्रिपुचोराद्याश्च नैव वाधन्ते ॥ ६१ ॥
 पद्मोत्पलकुमुदकुतैर्नृपपत्नीर्ब्राह्मणान् वशीकुरुते ।
 कङ्कारलवणहोमैर्विदुःशूद्रौ जातिभिस्तथा यामम् ॥ ६२ ॥
 अथ वारिदरगदाम्बुजकरं मुकुन्दं विचिन्त्य रविविम्बे ।
 व्यत्यस्तपुरुषभगवत्पदं मनं भजतु सर्वसिद्धिकरम् ॥ ६३ ॥
 साध्याख्यात्तरगर्भितं मनुमिमं पत्रे लिखित्वा च त-
 चक्रो हस्तमृदा कृतप्रतिकर्तैर्विन्ध्यस्य मन्त्री हृदि ।
 समाहन्त्यथ पुत्तलीमभिसुखे सस्याप्य सन्ध्यात्रये
 जप्यादष्टयतं चिराय वयतां मण्डल्यसौ निययः ॥ ६४ ॥
 ब्रीह्यौणां जुहुयान्नरोऽष्टयतकं सम्बत्तराह्वीहिमान्
 गोदुग्धैः पशुमान् घृतैः कनकवान् दध्ना च सर्वहिमान् ।
 अन्नैरन्नसमृद्धिमांश्च मधुभिः स्याद्रत्नवान् दूर्व्यया-
 प्यायुमान् प्रतिपद्भजेन महतीं सद्यः त्रियं प्राप्नुयात् ॥ ६५ ॥
 छान्तं मरुच्च रसवर्णयुतं (१) सवाद्य
 सवीणा शूलिनिपदश्च सदुष्टशब्दम् ।
 पञ्चान्तकं सदहनं परिभाष्य हान्त
 हुं फट् द्विठान्तमिति शूलिनिमन्त्रमेव ॥ ६६ ॥
 ऋषिर्दीर्घतपाश्छन्दः ककुवदुर्गा च देवता ।
 दुर्गा हृदरदा शीघ्रे शिखा स्याद्विन्ध्यवासिनी ॥ ६७ ॥
 वर्माऽसुरमर्दिनि च युद्धपूर्वप्रिये तथा ।
 त्रासयदितयश्चास्त्रं देवसिद्धसुपूजिते ॥ ६८ ॥

नन्दिन्यस्ते रत्नयुगं महायोगेश्वरीति च ।

शूलिन्याद्यश्च पञ्चाङ्गं ह्युं फट्फन्तमितीरितम्

घट्टकर्मैव रचाकृतं प्रोक्तं ग्रहनिवारणम् ॥ ६८ ॥

विभ्राणा शूलवाणास्वरिसदरगदा चाप्रपागान् करान्ने

मैघश्यामा किरीटोज्ज्वलितशङ्खकलाभीषणा भूषणाश्या ।

सिंहस्कन्धाधिरुद्धा चतष्टभिरसिंहेटान्विताभिः परीता

कन्याभिर्भिन्नदैत्या भवतु भवभयध्वंसिनी शूलिनी वः ॥ ७० ॥

एवं विचिन्त्य पुनरक्षरनक्षत्रेण मन्त्री जपन् प्रजुहुयाच्च दशांगतोऽस्ते ।

प्राप्त्येन सान्पद्दविषा प्रयोज्य देवीमहाष्टशक्तिनिजहेतिदिशाधिनाथैः ॥ ७१ ॥

दुर्गा च वरदा विन्ध्यवासिन्यसुरमर्दिनी ।

युद्धप्रिया वेदसिद्धपूजिता नन्दिनी तथा ॥ ७२ ॥

महायोगेश्वरी चाष्ट शक्तयः समुदीरिताः ।

रथाङ्गमहासिगदावाणकार्मुकसंज्ञकाः ॥ ७३ ॥

सशूलपाशा यष्ट्या दिक्क्रमादष्ट हेतयः ।

दीक्षाजपहुतार्चाभिः सिद्धः कर्म समाचरेत् ।

शामयोन्मादभूतापक्षारस्तेनगमादिकम् ॥ ७४ ॥

उद्गूर्णैः प्रहरणकैरुदीर्घवेगैः शूनाद्यैर्निजमय शूलिनीं विचिन्त्य ।

आविश्य क्षणमिव जल्पमानमन्त्रस्याहत्या द्रुतमपयान्ति भूतसङ्घाः ॥ ७५ ॥

अन्तराय पुनराकरोगिणीरभ्यिकामपि निजायुधाकुलाम् ।

संविविन्त्य जपतोऽरिमुद्रया विद्वन्मन्त्रव्यग्रविग्रहा ग्रहाः ॥ ७६ ॥

अहिमूपिकहयिकादिर्जं वा बहुपात्कुङ्कुरलूतिकोद्ववं वा ।

विषमाश्रु विनाशयेन्नराणां प्रतिपद्येव (१) च विन्ध्यवासिनी सा ॥ ७७ ॥

प्राधाय वाणे निशिते च देवीधेमहारीमन्त्रमिमं क्षपित्वा ।

तदेधनादेव विपक्षयेना दिशो दिशो धावति (२) नष्टसंज्ञा (३) ॥ ७८ ॥

(१) "प्रतिपद्येव" इति पाठान्तरम् ।

(२) "नष्टयेना" इति पाठान्तरम् ।

आत्मानमार्थां प्रतिपद्य शूनपाशान्वितां वैरिवलं प्रविश्य ।

मन्त्रं जपन्नाशं परायुधानि गृह्णाति मुञ्चाति च बोधमेवाम् ॥ ७८ ॥

तिलसिद्धार्थैर्जुहुयाद्भक्तं मन्त्री सपन्ननामयुतम् ।

स तु रोगाभिहतात्मा सृतिमेति न तत्र सन्देहः ॥ ८० ॥

त्रिमधुरसिक्तैश्च तिलैरष्टसहस्रं जुहोति योऽनुदिनम् ।

अप्रतिहतस्य शक्तिर्भूयात् प्रागेव वत्सरतः ॥ ८१ ॥

सर्पिपाष्टशतहोमतोऽमुना वाञ्छितं सकलमष्टतो भवेत् ।

दूर्ध्वया त्रिकयुजेषितं लभेत् सम्यगष्टशतसंख्यया हुतात् ॥ ८२ ॥

कुरिकाकृपाणनखरा मन्त्रेणानेन साधु संजताः ।

सम्पाताज्यसुसिक्ता अप्रतिहतशक्तयो भवन्ति युधि ॥ ८३ ॥

गोमयविद्धितां गुलिका जुहुयाच्छतमष्टपूर्वकं मन्त्री ।

दिवसेः सप्तभिरिष्टौ द्विष्टौ मिथो वियोगिनी भवतः ॥ ८४ ॥

असृष्टकुं गोमयमन्तरिचे संगृह्य जप्त्वा त्रिसहस्रमानम् ।

यियासतां वै निखनेचराणां संस्तम्भनं द्वारि चमूमुखे च ॥ ८५ ॥

पानीयान्शःपाणिमार्थां प्रसन्नां ध्यात्वा ग्रामं वा-पुरं वापि गच्छन् ।

जप्त्वा मन्त्रं तर्पयित्वा प्रविष्टो सृष्टं भोज्यं प्राप्नुयादभृत्यवर्गः ॥ ८६ ॥

आकैर्मन्त्री त्रिमधुरयुतैरेकसाहस्रमिधे-(१)

राश्रत्यैर्वा त्वतिविशदचेतास्त्रिलैर्वा जुहोति ।

यानुद्दिश्य त्ववहितमनास्तन्मयः सम्यगग्नी

ते वयसाः स्युर्विधुरितधियो नात्र कार्यो विचारः ॥ ८७ ॥

कुर्यात् प्रयोगानपि दावदुर्गाकल्पोदितान् वै मनुनाऽमुना च ।

मन्त्री जपार्चाहुततर्पणान्ता(२)न्नालो हि मन्वीरनयोर्विशेषः ॥ ८८ ॥

॥ ३ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुर्दशः पटलः ॥ ३ ॥

(१) "एकसाहस्रम्" इत्यत्र "सर्कसाहस्रम्" इति प्राठान्तरम् ।

(२) "तर्पणाद्या नालो हि" इति प्राठान्तरम् ।

पञ्चदशः पटलः ।

अथ कथयिष्ये मन्त्रं चतुरक्षरमञ्चकं समासेन ।
 प्रणवो भुवनाधीशादण्डिखमस्यादिको विमर्गान्तः ॥ १ ॥
 ऋषिरस्याऽजन्मन्दी गायत्रश्च देवता च भुवनेशी ।
 अङ्गानि षट् क्रमेण प्रोक्तानि प्रणवशक्तिबीजाभ्याम् ॥ २ ॥
 भास्वद्रक्षीधमौलिस्फुरदसुतसुचो रक्षयश्चारुखां (१)
 सद्यः सन्तप्तकार्तस्तरकमन्त्रजवाभासुराभिः प्रभाभिः ।
 विष्वाकाशावकाशं ज्वलयदग्निशिखं धर्तुं पाशाद्गुप्तेष्टा-
 भीतीना भङ्गितुङ्गस्तनमवतु जगत् मातुरार्कं वपुर्व्यः ॥ ३ ॥
 संदीप्तितोऽयं प्रजपेच्च मन्त्रं मन्त्री पुनर्नचचतुष्कमेवम् ।
 पुष्पैस्तदन्ते द्विजवृक्षजातैः स्वादुप्सु तैर्वा जुहुयात् सरोजैः ॥ ४ ॥
 मनोरथार्काभतया त्वनेन प्रवर्त्यतेऽर्घ्योपहिता प्रपूजा ।
 समे सुमृष्टे रचयेद्विविक्ते शब्दे तले स्थण्डिलमङ्गणस्य ॥ ५ ॥
 प्रयजेदथ प्रभूनां विमलां साराङ्गया समाराध्याम् ।
 परमसुखामन्यादिचस्त्रिषु मध्ये च पीठकूमेः प्राक् ॥ ६ ॥
 ऋक्षत्रयक्षीवधियोजिताभिः क्रमात् कृशान् विन्दुयुताभिरज्भिः ।
 सहाभिपूज्या नव शक्तयः स्युः प्रदीतनाः प्रान्त्यतरप्रभावाः ॥ ७ ॥
 दीप्ता सूक्ष्मा जया भद्रा विभूतिर्विमला तथा ।
 अमोघा विद्युता चैव नवमी सर्वतोमुखी ॥ ८ ॥
 ब्रह्मविष्णुशिवात्मक समीर्थं सौराय योगपीठाय ।
 प्रोक्षेति नतिमपि पुनः समापयेत् पीठमन्त्रमहिमरुचेः ॥ ९ ॥

(१) “अश्वयश्चारुखाम्” इति पाठान्तरम् ।

आवाह्यं हार्त्तिकमर्कमर्घ्यपाद्याचमाद्यैर्मधुपर्कयुक्तैः ।

प्रपूजयेदावरणैः समस्तसम्पत्त्यधाल्यै तदधीनचेताः ॥ १० ॥

हस्तेखाद्याः पञ्च यष्टव्यास्त्वष्ट्रैः (१) स्तदनु माट्टभिः पथात् ।

अङ्गाराद्यैराशापालैरभ्यर्चयेत् क्रमान्मन्त्रौ ॥ ११ ॥

प्रतिपूज्यशक्तिमिति तत्र पुरः प्रणिधाय (२) ताम्बरचितं चपकम् ।

प्रजपन्मनुं प्रतिगतक्रमतः परिपूरयेत् सुविमलैः सलिलैः ॥ १२ ॥

अक्षतयवकुशदूर्वातिलसर्पपकुसुमचन्दनोपेतैः ।

प्रस्यग्राह्यद्विष्टं स्त्रैक्यं सञ्भावयन् समाहितधौः ॥ १३ ॥

इद्वा दिनेयमथ षोडशतं तथैव

व्योमस्थितं परिहृतावरणं विलोक्य ।

अष्टोत्तरं शतमथ प्रजपेन्ननुत्तं

पूर्णोदकं निजकरेण पिधाय पात्रम् ॥ १४ ॥

भूयोऽभ्यर्च्य सुधामयं जलमथो तद्वन्धुष्यादिभि

जानुभ्यामवनिं गतयवकमप्यामस्तुकां शोडशम् ।

दद्यान्मण्डलबद्धद्विष्टदयो भक्त्यार्थमोजोवन-

ज्योतिर्दीप्तिप्रयोऽष्टिचक्रतिकरं (३) लक्ष्मीप्रदं भावते ॥ १५ ॥

अथ क्षतपुष्पाञ्जलिरपि पुनरष्टशतं जपेन्ननुमिमं मन्त्रौ ।

यावद्भस्मिषु भानोर्याप्रोत्पन्नः (४) सुधामयं तदपि ॥ १६ ॥

अमृतमयजलावसिक्तगात्रो दिनपतिरप्यमृतत्वमातनोति ।

धनविभवसुदारपुत्रमिष्यपशुगणजुष्टमनन्तभोगयोगि ॥ १७ ॥

तस्मादिनाय दिनशो ददतादिनादौ दैन्यापनोदितनवे दिनवस्रभाय ।

अर्घ्यं समयविभवस्त्वथवार्कवारे पारं स गच्छति भवाद्वयधारिराशेः ॥ १८ ॥

(१) "हस्तेखाद्यैः पञ्चभिरिष्टाङ्गैः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "प्रविधाय" इति पाठान्तरम् ।

(३) "ज्योतिर्दीप्तिप्रयोऽष्टिचक्रतिकरम्" इति वा पाठः ।

(४) "प्रादोत्पन्नः" इति पाठान्तरम् ।

अनुदिनमर्चयितव्यं पुंसां विधिनाऽमुनाथवा रवचे ।

दद्यादर्घ्यद्वयमपि कुर्याद्वाञ्छितार्थसमवाप्ते ॥ १८ ॥

एकीकृत्य समस्तवस्त्वनुगतानादित्यचन्द्रानलान्

वेदाद्येन गुणात्मकेन सगुणानाकृत्य हृष्टेखया ।

सर्वं तत्प्रतिमथ्यतामपि समावष्टभ्य हंसात्मना

नित्यं शुद्धमनस्यमक्षरपदं मन्त्री भवेद्योगतः ॥ २० ॥

अथ यदाभ्यजपामनुसुत्तमं सकलसंस्तुतियापनसाधनम् ।

दुरितरोगविषापहरं नृणामिह परच च वाञ्छितसिद्धिदम् ॥ २१ ॥

विष्णुपदं मसुधाकरखण्डं चन्द्रयुगावधिकं वतुरीयम् ।

क्षेत्रविटो मनुरेव मसुक्तो यं प्रजपत्वपि सन्ततमात्मा ॥ २२ ॥

ऋष्याद्या ब्रह्मदेव्यादिगायत्रीपरमात्मकाः ।

हमाऽस्तीयकलादीर्घयुजाऽङ्गानि समाचरेत् ॥ २३ ॥

अरुणकनकवर्णं पद्ममंथ्य च गौरी-

हरनियमितचिह्नं सौम्यतानूनपातम् ।

भवतु भवदभीष्टप्राप्तये पागटङ्गा

मयवरदविचित्रं रूपमर्हात्मिकेयम् ॥ २४ ॥

प्रजपेद्वादगलच्चं मनुमिममाज्यान्वितैश्च दीग्धाद्यैः ।

तावत् सप्तसप्तमानं जुहुयात् शौचे समर्चयामीति ॥ २५ ॥

नित्यं कलगमस्त्रिन् पूर्वोक्तानामपामयैकेन ।

आपूर्य्य चोपचर्य्य च विहानङ्गेः प्रपूजयेत् पूर्व्वम् ॥ २६ ॥

ऋतवसुवरनरमं ब्रह्मास्त्यर्त्तुगोवर्द्धिपूर्व्विकान्तान्ताः ।

आगोपागाव्येयास्ततो दिगापास्ततश्च यज्ञाद्याः ॥ २७ ॥

इति पविष्य च कलगं पुनरभिपिच्य नियमतोऽर्घ्यमपि ।

दद्यादिनाय वैदिकपारत्रिकमिदये विरं मन्त्री ॥ २८ ॥

इन्दुदयोदितसुधारमपूर्णमार्गसंख्यं हविन्दुसुममेधितमादिवीजम् ।

मंथित्य यो मनुमिमं भजते मनस्वी स्यात्कैवलयोऽय दुरितैः प्रतिमुच्यतेऽमी ॥ २९ ॥

व्योमानुगेन वसुधास्त्रमुचा सेदामा प्रद्योतमानसविनिःसृतशीतरुग्भ्याम् ।
भाराधिता दहनचन्द्रलसन्महोभ्यां रोगापमृत्युविषदाहरुजः प्रयान्ति ॥ ३० ॥

हंसाण्डाकाररूपं सुतपरमसुखं मूर्ध्वचन्द्राद्गलन्तं
नीत्वा सौपुष्पमार्गे निशितमतिरथे व्याप्तदेहोपगात्रम् ।
श्रुत्वा संजय्य मन्त्रं पलितविषगिरोरुग्ज्वरोन्मादभूता-
पक्वारादींश्च मन्त्री हरति दुरितदीर्भाग्यदारिद्र्यादीषुः ॥ ३१ ॥

विधाय लिपिपट्टजं मनुयुतोन्नसत्कार्णिकं
निधाय घटमत्र पूरयतु वारिणा तन्मुखम् ।
पिधाय शशिनात्ममन्त्रयुतवामदोष्णा पुनः

। सुधायितरसैः स्वसाध्यमभिषेचयेत्तज्जलैः ॥ ३२ ॥

नारी नरो वा विधिनाभिपिक्तो मन्त्रेण तेनेति विषहयोत्यैः ।
रोगैस्तथाधिप्रभवैर्व्विमुक्तश्चिराय जीवित्करणैर्व्विशुद्धैः ॥ ३३ ॥
करेण तेनैव जलाभिपूर्णं प्रजप्य मन्त्री करकं पिधाय ।

सुधायितैस्त्रैविषिणं निषिञ्चेद्विषं निहन्त्यादपि कालकूटम् ॥ ३४ ॥
गदितं निजपाणितलं विषिणः शिरसि प्रविधाय जपेज्जलैः श्रितधीः ।
अचिरात् प्रतिमोक्षयते विषतो मतिमानथ तच्चकदष्टमपि ॥ ३५ ॥

इत्यजपामन्त्रविधिः सम्प्रोक्तः संग्रहेण मन्त्रविदाम् ।

यं प्राप्य सकलवसुसुखधन्यशोभुक्तिमुक्तिभाजः स्युः ॥ ३६ ॥

अरुणा शिखिदीर्घशुता ह्रस्वेखा खेतया युताऽनन्ता ।

प्रोक्तः प्रयोजनानां तिलकसु यथार्यवाचको मन्त्रः ॥ ३७ ॥

शुद्धादाचरणतलं कण्ठादागुह्यमागलङ्घान्तात् ।

विन्यस्य मन्त्रवर्णान् क्रमेण मन्त्री करोतु वाङ्मविधिम् ॥ ३८ ॥

मन्त्रस्य मध्यमनुना दीर्घयुजाऽङ्गानि चेह कथितानि ।

ध्यायेत् पुनरहिमकरं मन्त्री निजवाङ्मितार्थनामाय ॥ ३९ ॥

अरुणसरोरुहसंस्थस्त्रिद्वगुरुणोऽरुणसरोजयुगलधरः ।

करकलिताभयवरदो द्युतिविम्बोऽमितमूपणस्त्विनोऽवतु वः ॥ ४० ॥

कृतमन्दीचो मन्दी दिनकरनक्षत्रं मनुं जपेज्जुह्यात् ।
 तावत्सहस्रमन्त्रैः सष्टैर्वा त्रिमधुराष्टुतैश्च तिलैः ॥ ४१ ॥
 प्रागभिहितेन विधिना पीठाद्यं प्रतिविधाय तत्र पुनः ।
 विन्यस्य कलशमस्मिन् प्रपूजयेत्तरणिमपि सावरणम् ॥ ४२ ॥
 षड्वैः प्रयमावरणं ग्रहेर्द्वितीयं तृतीयमाग्नेयैः ।
 सुस्यतरगन्धसुमनोधूपार्धैः कृतमस्तिनस्त्रमनाः ॥ ४३ ॥
 प्रागादिदिशासंस्थाः शश्विधुधगुरुभार्गवाः क्रमेण स्युः ।
 शान्त्यादिष्वस्त्रिषु धरणिजमन्दाह्निकेतवः पूज्याः ॥ ४४ ॥
 शुभ्रसितपीतशक्ता रक्तासितधूस्रकणकाः क्रमशः ।
 चन्द्राद्याः केवन्ता वामोरुन्यस्तवामकरनसिताः ॥ ४५ ॥
 अपरकराभयमुद्रा विकृतमुखोऽङ्घ्रिः कराहिताञ्चलियुक् ।
 दंष्ट्रोप्राप्त्यो मन्दः सवर्ण- (१) सट्टगांशुकादिभूषण ॥ ४६ ॥
 संपूज्येवं विधिना विधिवत् गोरीचनादिकैर्द्रव्यैः ।
 दद्यादर्घ्यं रचये मन्त्री निजवाञ्छिताप्तये सुप्तये ॥ ४७ ॥

गोरीचनामतिनवैणवराजिरक्तगीताम्यगालिकरक्षीरजवाकुशाग्रान् ।
 ग्रामाकतण्डुलयुतांश्च यथाप्रनामं संयोज्य मन्त्रिभरतोऽर्घ्यविधिर्विधेयः ॥ ४८ ॥
 कृत्वा मण्डनमटपत्रनसितं तत्कर्णिकायां तथा
 पत्राग्रेषु विधाय कुम्भनवर्कं तत्पूरयित्वा जनैः ।
 आवाह्य क्रमशो ग्रहानभिसमाराध्याभिषेकक्रियां
 कुर्याद्गो ग्रहवैकृतानि विन्यस्य यान्त्यस्य नक्षत्रीर्भवेत् ॥ ४९ ॥
 ग्रहपरिहतमिष्टा पूर्वकृत्या दिनेन
 प्रतिलुङ्घ्य निजघ्नं वेकृतं ये ग्रहाणाम् ।
 शुभमतिरुपरागे चन्द्रभान्वोः ध्वमे वा
 रिपुष्टपत्रभये वा घोररूपे गदे वा ॥ ५० ॥

अर्कद्विजाहिपमयूरकपिप्लावाः

सोदुम्बराः खदिरशम्यभिधाः सदूर्वाः ।

दर्भाह्वयाश्च समिधोऽष्टशतं क्रमेण

सव्याह्वतीनि घृतहव्यहुतानि होमः (१) ॥ ५१ ॥

पाच्याहुत्या त्वयादावन्ते च व्याह्वतिभिरपि जुहुयात् ॥ ५२ ॥

सोमादीनां दिशि दिशि समाधाय वज्रं यथाव-

होमे सम्यकृतवति मुदं यान्ति सर्वे ग्रहाय ।

युधे सम्यग्जयमपि रुजः शान्तिमायुश्च दीर्घं

कृत्याशान्तिं व्रजति पुनरेकच वा सर्व्वहोमः ॥ ५३ ॥

अमुना विधिनार्चनाहुताद्यैः प्रभजेद्यो दिनशो नरो दिनेशम् ।

मणिभिः स धनैश्च धान्यवर्गैः (२) परिपूर्णैवसद्यो भवेच्चिराय ॥ ५४ ॥

त्वयान्त आर्य्यं सूष्यर्णा निधा रैचिकया गुण्याः ।

व्यत्ययोऽष्टाचरः प्रोक्तः सौरः सर्व्वार्थसाधकः ॥ ५५ ॥

देवभाग ऋषिस्तस्य गायत्री छन्द उच्यते ।

आदित्यो देवता चास्य कथ्यन्तेऽङ्गान्यतो मनोः ॥ ५६ ॥

सत्यव्रद्धविष्णुरुद्रैः साम्निभिः सर्व्वसंयुतैः ।

तेजोन्वाला मणिर्बुधफट्स्वाहान्तैरङ्गमाचरेत् ॥ ५७ ॥

आदित्यं रविमान् भास्करसूर्य्यौ न्यसेत् स्वरेर्लघुभिः ।

सगिरोमुखद्वदशुक्लकचरणेषु क्रमश एव मन्त्रितमः ॥ ५८ ॥

सगिरोमुखगलद्वयोदरनाभिग्रिन्नाङ्गिषु प्रविन्यस्येत् ।

प्रणवाद्यैरष्टार्णैः क्रमेण सोऽयं तदक्षरन्यासः ॥ ५९ ॥

अरुणोऽरुणपद्मे निषण्णः कमलोऽभीतिवरो करेदंघ्रानः ।

स्वरुचाहितमण्डलस्त्रिनेत्रो रविराकल्पशतकुलोऽवताहः ॥ ६० ॥

(१) "अर्कद्विजाहिपमयूराः वृक्षेभ्यश्च सु" इति पाठान्तरम् ।

(२) "धान्यवर्गैः" इत्यत्र "धान्यरत्नैः" इति पाठान्तरम् ।

संदीप्तितोऽय मन्त्री मन्त्रं प्रजपेच्च वर्षलक्षान्तम् ।
 लुङ्ग्याक्षिमधुरसिक्तैर्दुग्धतरुसमिद्धैर्व्वसुसहस्रम् ॥ ६१ ॥
 अथवा सष्टैरवैः समर्चयेन्नित्यगोऽर्घ्यमपि दद्यात् ।
 पूर्वोक्त एव पीठे कुम्भं प्रणिधाय साधु संपूज्य ॥ ६२ ॥
 शुद्धाद्विररुणवासोयुगेन संवेष्ट्य पूजयेत् क्रमशः ।
 अङ्गावृत्तेः परस्ताटादित्वाद्यैरुपादिशक्तियुतैः ॥ ६३ ॥
 मातृभिररुणान्ताभिः सप्रहैः सुरैरान्ते सूर्यपार्ष्णिभिः ।
 सोपा सप्रज्ञा सप्रभा (१) सन्ध्या च शक्तयः प्रोक्ताः ॥ ६४ ॥
 संपूज्येयं दिनेशं पटुमतिरथ जप्त्वा च हुत्वाभिषेकं
 कृत्वा दत्त्वेनसंख्यं वसुमपि गुरवे साशुक्लं भोजयेच्च ।
 विप्रानादित्यसंख्यानिति विहितमनुर्नित्यगोऽर्घ्यं दद्यात्
 वारे वा भास्करोये शुभतरचरितो वल्लभाय अङ्गाणाम् ॥ ६५ ॥
 इतीह दिनकृन्मनुं भजति नित्यगो भक्तिमान्
 य एष निचितेन्द्रो भवति नीरुजो वत्सरात् ।
 समस्तदुरितापमृत्युरिपुभूतपीडादिका-
 नपास्य स सुखो स जीवति परञ्च भूयात् पदम् ॥ ६६ ॥
 ॥ ॐ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चदशः पटलः ॥ ७ ॥

(१) "सोदा सप्रज्ञा सप्रभा" इति पाठान्तरम् ।

षोडशः पटलः ।

अथ चन्द्रमनुं पश्ये सजपार्चाहुतादिकम् ।
 हिताय मन्त्रिणां सार्घ्यविधानञ्च समासतः ॥ १ ॥
 भृगुः सप्तत्यः सार्हेन्दुर्विन्दुहीनः पुनश्च सः ।
 विधानतो मान्तनती मन्त्रोऽयं सोमदैवतः ॥ २ ॥ (१)
 दीर्घभाजा स्वधीजेन कुर्यादङ्गानि वै क्रमात् ।
 विधित्तयेत् पुनर्मन्त्री यथावन्मन्त्रदेवताम् ॥ ३ ॥
 विमलकमलसंस्थः सुप्रसन्नाननेन्दु-
 र्वरदकुसुदहस्तयारुहारादिभूयः ।
 स्फटिकरजतवर्णौ वाञ्छितप्राप्तये वो
 भवतु भवदभीष्टद्योतिताहः (२) शशाङ्कः ॥ ४ ॥
 दीक्षितः प्रजपेन्मन्त्री रसलक्ष्म मनुं वशी ।
 पञ्चमी दशमी पञ्चदशीषु तु विशेषतः ॥ ५ ॥
 अयुतं प्रजपेन्मन्त्री सायाह्नेऽभ्यर्थ्य भाषिपम् ।
 पयोऽग्नेन हुनेद्भूयः सष्टतेन सहस्रकम् ॥ ६ ॥
 सप्तर्षिषा पायवेन षट्सहस्रं हुनेत् पुनः ।
 पीठकृषी तु सोमाक्षं परिपूज्यार्चयेद्विधुम् ॥ ७ ॥
 राका कुमुदतो नन्दा सुधा सञ्जीवनी चमा ।
 आप्यायनी चन्द्रिका चाह्लादिनी नव शक्तयः ॥ ८ ॥

- (१) पुस्तकान्तरे द्वितीयश्लोकात् परं श्लोकोऽयं दृश्यते—
 “अपिरति सखाख्यात पङ्क्तिश्चन्द्र प्रकीर्तितम् ।
 शोभो देवश्च सौ वीजं व्याप यत्किञ्चदीरिता” ॥
 (२) “प्रजदभीष्टद्योतिताहः” इति पाठान्तरम् ।

केसरेष्वद्रपूजा स्थाच्छक्तीस्तदहिरर्चयेत् ।
 रोहिणीं कृत्तिकाख्याञ्च रेवतीं भरणीं तथा ॥ ८ ॥
 रात्रिमाद्राङ्घ्र्या ज्योत्स्नां कलाञ्च क्रमतोऽर्चयेत् ।
 दलाग्रेषु ग्रहानष्टौ दिशानाद्याननन्तरम् ॥ १० ॥
 सुसितैर्गन्धकुसुमैः पात्रै रूप्यभयैस्तथा ।
 शक्तयः फुल्लकुन्दाभास्तारहारविभूषणाः ॥ ११ ॥
 सितमाल्याम्बरालेपा रचिताञ्जलयो मताः ।
 इति सिद्धमनुं (१) मन्त्री शशिनं मूर्ध्नि चिन्तयन् ॥ १२ ॥
 त्रिसहस्र जपेद्भ्रात्रो मासान्मृत्युञ्जयो भवेत् ।
 हृदयाभोजसखं त भाषयन् प्रजपेन्मनुम् ॥ १३ ॥
 राज्यैश्वर्यं धत्तरेण प्राप्नुयादप्यकिञ्चनः ।
 आहाराचारनियतो जपेत्तत्रचतुष्टयम् ॥ १४ ॥
 असमयतर तेन निधानादि च लभ्यते ।
 घोरज्वरगराः शीर्षरोगाः कृत्वाय कामलाः ॥ १५ ॥
 तन्मन्त्रायुतजापेन नश्यन्ति सकलापदः ।
 नित्यं प्रजपेन्मन्त्रं पूर्णोऽसु विजितेन्द्रियः ॥ १६ ॥
 जपेन्मनुं यथाशक्ति लक्ष्मीसौभाग्यमिदये ।
 त्रितयं मण्डनानान्तु कृत्वा पाद्यात्सर्पौर्विकम् ॥ १७ ॥
 आसीनः पश्चिमे मध्यसंख्ये द्रव्याणि विन्यसेत् ।
 पूर्वध्वजं पद्मजीपेते पूर्व्ववत् सोममर्चयेत् ॥ १८ ॥
 राकायामुदये रात्रौ निजकार्यं विचिन्तयेत् ।
 मस्याप्य राजतं तत्र चपक परिपूरयेत् ॥ १९ ॥
 गन्धेन शुद्धपयसा स्पृष्टपात्रो जपेन्मनुम् ।
 षष्टोत्तरशताह्वया दद्यादर्घ्यमथेन्दवे ॥ २० ॥

विद्यामन्त्रेण मन्त्रज्ञो यथावत्तदुगतात्मना ।

विद्ये विद्यापदे प्रोक्ता मालिनीति च चन्द्रिणि ॥ २१ ॥

चन्द्रमुख्यमिजायाश्च निगदेत् प्रणवादिकम् ।

प्रतिमासञ्च पश्मासात् सिद्धिमेत्याति काङ्क्षिताम् ॥ २२ ॥

इष्टाय दीयते कन्या कन्या विन्देच्चिजेप्सिताम् ।

अमितां त्रियसाप्नोति कान्तिं पुत्रान् यशः पशून् ।

सोमार्घ्यदाता लभते दीर्घमायुश्च विन्दति ॥ २३ ॥

इति सोममन्त्रविधिः प्रणिगदितः संपद्येण मन्त्रविदाम् ।

उपकृतयेऽमितलक्ष्यै मेधायै प्रेत्य चेह सम्पत्तयै ॥ २४ ॥

अथाग्निमन्त्रानखिलार्थसिद्धिप्रदान् प्रवक्ष्ये जगतो हिताय ।

सर्थादिल्लृप्तीनपि साङ्गमेदान् सार्धविशेषान् सजपादिकांश्च ॥ २५ ॥

वियतो दशमोऽर्धिसर्गयुक्तो भवसर्गो अगुलान्तयोद्धयाचः ।

हुतमुद्दयिता ध्रुवादिकोऽयं मगुरुक्तः सुसमृद्धिदः कृशानोः ॥ २६ ॥

अगुरपि तद्वपिच्छन्दो गायत्री देवताग्निरुद्दिष्टः ।

प्राक्प्रोक्तान्यङ्गानि द्विजः समुक्तेषु मन्त्रवाक्येभ्यः ॥ २७ ॥

शक्तिस्रस्तिकपागान् साङ्गशवरदाभयान् दधन्निमुखः ।

सुकुटादिविविधभूपोऽवताच्चिरं पावकः प्रसन्नो वः ॥ २८ ॥

अपेदिमं मनुमृतुलक्षमादराद्गङ्गागतः प्रतिलुह्यात् पयोन्वसा ।

ससर्पिपाप्यसिततरैश्च पाण्डिकैः समर्चयेदथ विधिवद्भिभावसुम् ॥ २९ ॥

पीता खेताऽरुणा कृष्णा धूम्रा तीव्रा शुक्लिङ्गिनी ।

रुचिरा ज्वालिनी चेति कृशानोर्नव शक्तयः ॥ ३० ॥

पीठे तनूनपातः प्रागद्वैरष्टभूर्त्तिभिस्तदनु ।

भूयश्च शतमख्वाद्यैर्विधिनाय हिरण्यरेतसं प्रयजेत् ॥ ३१ ॥

आज्यैरष्टोर्हृगतं प्रतिपदमारुह्य मन्त्रविद्दिनशः ।

चतुरो मासान् शुद्धयात् नक्ष्त्रीरत्यायता भवेत्तस्य ॥ ३२ ॥

केसरेष्वहपूजा स्वाच्छक्तीस्तदहिरर्चयेत् ।
 रोहिणीं कृत्तिकाख्याञ्च रेवतीं भरणीं तथा ॥ ८ ॥
 रात्रिमाद्रार्द्राद्वया ज्योत्स्नां कलाञ्च क्रमतोऽर्चयेत् ।
 दनाग्रेषु ग्रहानष्टौ दिशानायाननन्तरम् ॥ १० ॥
 सुसितैर्गन्धकुसुमैः पात्रै रूप्यमयेस्तथा ।
 शक्तयः पुनःकुन्दाभास्सारहारविभूषणाः ॥ ११ ॥
 सितमाल्याम्बरानेपा रचिताञ्जलयो मताः ।
 इति सिद्धमनुं (१) मन्त्रीं शमिनं मूर्ध्नि चिन्तयन् ॥ १२ ॥
 त्रिसहस्रं जपेद्वात्रौ मासान्मृत्युञ्जयो भवेत् ।
 हृदयाभोजसंस्थं त भावयन् प्रजपेन्ननुम् ॥ १३ ॥
 राज्यैश्वर्यं वल्लरेण प्राप्नुयादप्यकिञ्चनः ।
 आहाराचारनियतो जपेन्नक्षत्रचतुष्टयम् ॥ १४ ॥
 असंग्रयतर तेन निधानादि च क्षभ्यते ।
 घोरज्वरगराः शीर्षरोगाः कृत्वाय कामलाः ॥ १५ ॥
 तन्मन्त्रायुतजापेन नश्यन्ति सकलापदः ।
 नित्यगः प्रजपेन्नक्ष पूर्णासु विजितेन्द्रियः ॥ १६ ॥
 जपेन्ननुं यथाशक्ति लक्ष्मीसौभाग्यसिद्धये ।
 त्रितयं मण्डनानान्तु कृत्वा पाशात्पपीर्षिकम् ॥ १७ ॥
 आसीनः पश्चिमे भक्ष्यसंस्थे द्रव्याणि विन्यसेत् ।
 पूर्वार्धेन पङ्कजोपेतं पूर्ववत् सोममर्चयेत् ॥ १८ ॥
 राकायामुदये रात्रौ निजकार्यं विचिन्तयेत् ।
 भव्याय राजतं तत्र चपक परिपूरयेत् ॥ १९ ॥
 मय्येन ग्रहपयसा स्पृष्टपात्रो जपेन्ननुम् ।
 षष्टोत्तरशताह्वया दद्यादर्घ्यमघेन्दवे ॥ २० ॥

विद्यामन्त्रेण मन्त्रज्ञो यथावत्तद्वृत्तात्मना ।
 विदो विद्यापदे प्रोक्ता मालिनीति च चन्द्रिणि ॥ २१ ॥
 चन्द्रमुख्यग्निकायाच्च निगदेत् प्रणवादिक्म् ।
 प्रतिमासञ्च पण्मासात् सिद्धिमेष्यति काहिताम् ॥ २२ ॥
 दृष्टाय दीयते कन्या कन्यां विन्देयिजेप्सिताम् ।
 अमितां त्रियमाप्नोति कान्तिं पुत्रान् यशः पशून् ।
 सोमार्थदाता सभते दीर्घमायुय विन्दति ॥ २३ ॥
 इति सोममन्त्रविधिः प्रणिगदितः संयज्ञेण मन्त्रविदाम् ।
 उपकृतयेऽमितलक्ष्मे मेधायै प्रेत्य चेह सम्पारै ॥ २४ ॥
 अथाग्निमन्त्रानखिलार्थसिद्धिप्रदान् प्रवक्ष्ये जगतीं श्रिताम् ।
 सूर्यादिकृत्मीनपि साङ्गमेदान् सार्चाविगेषान् सजपाद्विधांश्च ॥ २५ ॥
 वियतो दशमोऽर्घिसर्गयुक्तो भवसर्गो भृगुलान्पाङ्गगात्रः ।
 हुतभुग्दयिता भुवादिकोऽय मनुक्ताः समुद्दिष्टः कृत्वा ॥ २६ ॥
 भृगुरपि तद्विष्णुन्दो गायत्री देवताग्निरुद्दिष्टः ।
 प्राक्प्रोक्तान्यङ्गानि द्विशः समुक्तेय मन्त्रयाप्येतां ॥ २७ ॥
 शक्तिस्त्रस्तिकपाशान् साङ्गश्वरदाभयान् दधचिभुम् ।
 मुकुटादिविविधभूयोऽवताच्चिरं पावकः प्रमथो ॥ २८ ॥
 जपेदिमं मनुमुत्तुल्लसमादराद्गङ्गागतः प्रतिशुश्रूषाम् ॥ २९ ॥
 ससर्पिपाय्यसिततरैश्च पाठिकैः समर्चयेदथ विधिर् ॥ ३० ॥
 पीता श्वेताऽरुणा कृष्णा धूम्रा तीव्रा रघुर्जिह्वा ॥ ३१ ॥
 रुचिरा ज्वालिनी चेति कृत्वा नोर्नव गङ्गाय ॥ ३२ ॥
 पीठे तनूनपातः प्रागद्वैरष्टमूर्त्तिमिष्टम् ।
 भूयय मत्तमखाद्यैर्विधिनाय हिरण्यमर्घ्यं ॥ ३३ ॥
 आज्यैरष्टोर्द्धगतं प्रतिपदमारभ्य मन्त्रानि ॥ ३४ ॥
 चतुरो मासान् शुश्रूषात् लज्जीकृत्याम् ॥ ३५ ॥

शृङ्गाभिः शालीभिर्द्दिनमनुलुङ्गयादद्यान्द्मात्रेण ।
 शाली शालिगृहं स्याद्गोमहिष्याद्यैश्च संकुलं तस्य ॥ ३३ ॥
 शृङ्गावैर्धृतमिहैः प्रतिदिनमग्नौ समेधिते लुङ्गयात् ।
 यद्वसमृद्धिर्गृहतो स्यादस्य निकेतनेऽन्द्मात्रेण ॥ ३४ ॥
 लुङ्गयात्तिनैः सुशुद्धैः पद्मासाज्जायते महालक्ष्मीः ।
 कुमुदैः सकङ्कारैरपि जातीकुसुमेय जायते सिद्धिः ॥ ३५ ॥
 पान्नागैः पुनरिधकैः सरसिजैर्वैल्वैश्च रत्नोत्पलै-
 र्दुग्धैर्वैरुहसम्भवैः सुदिरजैर्वाघातवृक्षोद्भवैः ।
 दुर्वाख्यैश्च शमीषिकहतभवैरष्टोर्दुग्धं शतं
 नित्यं वा लुङ्गयात् प्रतिप्रतिपदं मन्त्री महासिद्धये ॥ ३६ ॥
 तारव्याहृतयद्याग्ने जातषेद इहावह ।
 सर्व्वेकस्मादि चेत्युक्ता साधयाऽग्निवधूर्मतुः ॥ ३७ ॥
 ऋष्याद्याः पूर्व्वोक्ता मन्त्रेणाङ्गानि वर्णभिन्नेन ।
 भूतर्तुंकरणसेन्द्रियगुणयुग्मेर्मन्त्रवर्णकैस्तदपि ॥ ३८ ॥
 अथवा शक्तिस्त्रस्तिकटर्भाक्षस्तक्स्त्रुवस्त्रुगभयवरान् ।
 दधदमिताकण्ठो वो वसुरवतात् कनकमालिकालसितः ॥ ३९ ॥
 वक्त्रादेष्टुर्दृष्ट्या दिनाद्यावेव दीक्षितः ।
 मन्त्रं द्वादशमाहस्र जपेत् सम्यगुपोषितः ॥ ४० ॥
 अर्चयेदद्रमूर्त्तिं च लोकेगकुलिगादिभिः ।
 समिटाव्यममाया हि परिशोध्य यथाविधि ॥ ४१ ॥
 ब्राह्मणान् भोजयित्वाथ स्वयं भुक्त्वा समाहितः ।
 परेऽङ्कि प्रतिपद्येतेर्जुङ्गयादर्चितेऽनले ॥ ४२ ॥
 मन्त्री षट्समिद्धोद्दितिनराजोहविर्धृतेः ।
 षटोत्तरगताहत्या हुनेदेकैकगः कृत्वात् ॥ ४३ ॥
 दगाहमेवं कृत्वा तु पुनरेकादशीतिथौ ।
 शतपः प्रतर्प्य विप्रांश्च प्रदद्याद्गुरुदक्षिणाम् ॥ ४४ ॥

सुवर्णवासोधान्यानि शोणां गाञ्च सतर्णकाम् ।

पुनरष्टोत्तरं मन्वी सहस्रं दिनशो जपेत् ॥ ४५ ॥

विधिर्नेति विधातुरग्निपूजामचिरेणैव भवेन्महासमृद्धिः ।

धनधान्यसुवर्णरत्नपूर्णा धरणी गोवृषपुत्रमित्रकीर्णा ॥ ४६ ॥

प्रजपेद्यथा सहस्रसंख्यं दिनशो वत्सरतो भवेन्महाश्रीः ।

शुद्धयात् प्रतिघासरं शताख्यं हविषाज्जेन भवेन्महासमृद्धिः ॥ ४७ ॥

पात्तागैः कुसुमैर्हुमेहधित्तौद्राद्भुतैर्मण्डलं

नित्यं साटगतैस्तथैव करवीरोत्थैः समृद्धं हुनेत् ।

षण्मासं कपिनाष्टतेन दिनशोऽप्यष्टौ सहस्रस्तथा

होतव्यं लभते स राज्यसदृशीं लक्ष्मीं यशो वा महत् ॥ ४८ ॥

सत्पूज्यासिष्ठशब्दात् पुरुषहरिपदे पिङ्गलान्ते निगद्य

प्रोक्तायो लोहिताख्यं पुनरपि च वदेत् देहि मेदात् क्रमेण ।

भूयो ब्रूयात्तथा दापय शशियुगभाणायतुर्विषदण्यः

प्रोक्तो मन्त्रोऽखिलेष्टप्रतरणसुरसद्गाद्विपः स्यात् कृशानोः ॥ ४९ ॥

ऋत्याद्याः स्युः पूर्व्ववद्वतुभूतदिशाचिकरणयुगलार्णैः ।

भूलमनुनाऽय कुर्यादङ्गानि क्रमश एव मन्वितमः ॥ ५० ॥

हेमाख्यसुरदुमोदरभुवो निर्यान्तमश्राकृतिं

वर्षन्तं धनधान्यरत्ननिधयान् रन्ध्रेः स्वकैः सन्ततम् ।

ज्वालापद्मवितस्त्ररोमविवरं भक्तास्त्तिसम्भेदनं

वन्दे धर्मसुखार्थमोक्षफलदं दिव्याकृतिं पावकम् ॥ ५१ ॥

जप्याच्च लक्षमानं मन्वी संदीक्षितोऽय मनुमेनम् ।

शुद्धयाच्च तदवसाने हृतसिक्कैः पायसैर्हृशंशेन ॥ ५२ ॥

भङ्गैर्हुतवहमूर्तिभिराशेषैः संयजेत्तदस्त्रैश्च ।

पावकमिति मन्वितमो गन्धादौरनुदिनं तमुपहारैः ॥ ५३ ॥

दिनावतारे मनुमेनमन्वहं जपेत् सहस्रं नियमेन मन्त्रवित् ।

अष्टयतायै यशसे त्रिये रजां विमुक्तये युक्तमतिस्तथायुगे ॥ ५४ ॥

शालीतण्डुलकैः सितैश्च पयसा हुत्वा हविः पावकं
गन्धाद्यैः परिपूज्य तेन हविषा संवर्च्य पिण्डं महत् ।
आज्यालोहितमेकमेव जुहुयाज्जप्त्वा मनं मन्त्रवित्
साष्टोहं प्रतिपद्यथो गतमतः स्यादिन्दिरा वत्सरात् ॥ ५५ ॥

अष्टोत्तरं गतमयो ष्टगमुद्रयैव मन्त्री प्रतिप्रतिपदं जुहुयात्पयोऽन्त्रैः ।
सान्ध्यैर्भवेन्न खलु तच्च विचारणीयं संवत्सरात् स च निकेतनमिन्दिरायाः ॥ ५६ ॥

अष्टोहं गतं हविषा मन्त्रेणानेन नित्यशो जुहुयात् ।
पण्मासादाकृतमो भवति नरो नात्र सन्देहः ॥ ५७ ॥
शालीभिः शुद्धाभिः प्रतिदिनमष्टोत्तरं गतं जुहुयात् ।
धनधान्यसमृद्धः स्यान्मन्त्री संवत्सराहर्मात्रेण ॥ ५८ ॥
आज्यैरयुतं जुहुयात् प्रतिमासं प्रतिपदं समारभ्य ।
अतिमहती लक्ष्मीः स्यात्तस्य तु पण्मासतो न सन्देहः ॥ ५९ ॥
अरुणैः पुनरुत्पलैः गतं यो मधुराक्षैः प्रजुहोति वत्सराहर्म् ।
मशुनाप्यमुना गताधिकं (१) स प्रममेन्नहु महत्तराच्च लक्ष्मीम् ॥ ६० ॥

जातीपलायकरवीरजवाप्यविल्व-

प्याघातकेसरकुरण्डभवैः प्रसूनेः ।

एकैकशः गतमयो मधुरययाक्षै-

र्जुनं प्रतिप्रतिपदं श्रियमेति वर्षात् ॥ ६१ ॥

खण्डैश्च सप्तदिनमप्यमृतान्तोत्थै-

र्मन्त्री हुनेहुषसहस्रमयो पयोऽन्त्रैः ।

सम्यक् समर्थं दहनं त्वचिरेण जन्तु-

यातुर्घिकादिवियमन्त्ररतो विमुञ्चगात् ॥ ६२ ॥

शीरदुमत्वगभिपक्षजनेयं पावकं पूर्य कुशमभिपूज्य लग्नानुमत्तं ।

जप्त्वा मनं पुनरमुं तिसहस्रमात्रं सेकक्रिया च्चरहरी यद्वेलातो ॥ ६३ ॥

पयसि हृदयदग्ने भानुमालोक्च तिष्ठन्
 प्रजपतु च सहस्र नित्यशो मन्त्रमेतन् ।
 स दुरितमपमृत्युं रोगजातञ्च हित्वा
 व्रजति नियतसौख्यं वत्सराद्दीर्घमायुः ॥ ६४ ॥

मनुनाऽमुनाऽष्टयतजसमथ प्रपिबेज्जलं ज्वलनदीपभक्तम् ।
 शुरुभुक्तमप्युदरं त्वमुना परिजापितं पचति कुक्ष्यनलः ॥ ६५ ॥
 हुनेदरुणपङ्कजैस्त्रिमधुराम्लुतैर्नित्यशः
 सहस्रसृत्तुमासतः पृथुतरा रमा जायते ।
 प्रतिप्रतिपदं हुनेदिति बुधोऽथवा सवत्सरं
 विनष्टवसुरप्यसौ भवति चेन्द्रिरामन्दिरम् ॥ ६६ ॥
 ॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे षोडशः पटलः ॥ * ॥

सप्तदश पटलः ।

अथ सपट्टेण कथयामि मनुमपि महागणेशितु ।
यं समवहितधिय सुधिय समुपास्य सिद्धिमधिकां प्रपेदिरे ॥ १ ॥
तार श्रीमतिभारावनिगणपतिबीजानि दण्डीनि चोक्ता
पयादिघ्न चतुर्था वरवरदमयो सर्वयुक्त जनश्च ।
आभास्य स्नेहमेऽन्त वशमिति च तथैवानयेति द्विठास्त
प्रोक्तोऽय गाणपत्यो मयुरखिलविभूतिप्रद कल्पशाखी ॥ २ ॥
अपिरपि गणकोऽस्य स्याच्छन्दो निहृदन्विता च गायत्री ।
सकलसुरासुरवन्दितचरणयुगो देवता गणाधिपति ॥ ३ ॥
प्रणवादिबीजपीठस्थितेन दीर्घस्तरान्वितेन सता ।
अङ्गानि षड्विदध्याम्ब्वी विघ्नेश्वरस्य बीजिन ॥ ४ ॥
मन्दाराद्यै कल्पकवृक्षविशेषैर्विगिष्टतरफलदै ।
गिमिरितचतुराग्रेऽन्तर्व्यानातपचन्द्रिकाकुले च तले ॥ ५ ॥
ऐश्वर्यजननिधिनहरोकणजालकवाहिना च गन्धर्वहृत् ।
सहेविते च सुरतरुसुमन श्रितमधुपपञ्चचलनपरेण ॥ ६ ॥
रत्नमये मणिवष्पप्रवानफलमुष्णपल्लवस्य सत ।
महतोऽधस्तादृतुभिर्युगपत्सहेवितस्य कल्पतरो ॥ ७ ॥
निहमुष्णपादपीठगनिपिमयपद्मे त्रिपटकोणोत्तमिति ।
आमीनस्त्रेश्वरदो हृद्दुदरो दगमुजोऽरुणो गजवदन ॥ ८ ॥
बीजापूरगदेष्टुकाम्बुकवजाचक्राक्षपाशोत्पल
श्रीघ्नप्रम्विषाणरत्नकलगमोदलकराभोरुह ।
ध्याया वल्लभया च पद्मकरयाग्रिष्टो ज्वलद्भूषया
विश्रात्यतिविनाशसंस्थितिकरो विघ्नो विगिष्टार्थद ॥ ९ ॥

करपुष्करधृतकलशसुतमणिमुक्ताप्रवालवर्षेण ।

अविरतधारां विकिरन् परितः साधकसमयसम्पत्त्ये ॥ १० ॥

मदजललोलुपमधुकरमालां निजकर्णतालताडनया ।

निर्व्वासयन् सुहुर्महुरमरैरसुरैश्च सेवितो युगपत् ॥ ११ ॥

अपेक्ष्य विस्वमभितथ रमारमेशौ तद्दृष्टिने वटजुषौ गिरिजावृषाद्वौ ।

पृष्ठेऽथ पिप्पलजुषौ रतिपञ्चवाणौ सव्ये प्रियङ्गुमभितथ महीवराद्वौ ॥ १२ ॥

ध्येयौ च पद्मयुगचक्रदरैः पुरोक्तौ

पाशाङ्गशास्त्रपरशुविशिखैरयान्यौ ।

युग्मोत्पलेक्षुमयचापग्रैस्तृतीया-

वन्त्यौ शकाङ्गकलमाग्रगदारथाङ्गैः ॥ १३ ॥

ध्येयाः षट् कोणास्त्रिषु परितः पाशाङ्गशामयेष्टकराः ।

सप्रमदा गणपतयो रत्नाकाराः प्रभिन्नमदविवशाः ॥ १४ ॥

अभास्त्रावामोदः प्रमोदसमुच्चौ च तमभितोऽस्त्रियुगे ।

पृष्ठे च दुर्गुष्णाख्यस्वसुमभितोऽविघ्नविघ्नकर्तारौ (१) ॥ १५ ॥

सव्यापसव्यभागे तस्य ध्येयौ च शङ्खपद्मनिधौ ।

सौक्तिकसाणिक्यांभौ वर्षन्ती धारया धनानि सदा ॥ १६ ॥

सिद्धिसृष्टी चान्या काम्तिर्मदनावती मदद्रवया ।

द्वाविण्णिवसुधाराख्ये वसुमत्त्वपि विघ्ननिधियुगप्रमदाः ॥ १७ ॥

ध्यात्वैवं विघ्नपतिं चत्वारिंशत्सहस्रसंयुक्तम् ।

प्रजपेद्भक्षचतुष्कं चतुःसहस्रञ्च दोषितो मन्त्री ॥ १८ ॥

दिनमनु सचतुष्टवारिशतंस्थं सन्तर्पयेद्भिन्नम् ।

उक्तजपान्ते मन्त्री जुहुयाच्च दशांशतोऽष्टभिर्द्रव्यैः ॥ १९ ॥

भोदकपृथुकसलाजाः सशक्तवः सेत्तुनारिकेलतिनाः ।

कदलीफलसहितानीत्यष्ट द्रव्याणि संप्रदिष्टानि ॥ २० ॥

(१) "पृष्ठे चतुर्गुष्णाख्यस्वसुमभितोऽविघ्नविघ्नकर्तारौ" इति पाठान्तरम् ।

अनुदिनमर्चयितव्यो जपता मनुमपि च मन्त्रिणा गणपः ।
 प्राक्प्रोक्तपद्मपीठे सशक्तिके सामिकामनौ विधिना ॥ २१ ॥
 तीव्रा ज्वालिनी नन्दा समोगदा कामरूपिणी चोद्या ।
 तेजोवती च सत्या संप्रोक्ता विघ्ननाशिनी नवमी ॥ २२ ॥
 सर्वयुतं शक्तिपदं प्रोक्ता कमलासनाय नम इति च ।
 आसनमन्त्रः प्रोक्तो नवशक्त्यन्ते समर्चयेदमुना ॥ २३ ॥
 आद्या मियुनैराहृतिरपरा स्यान्निधिविरपि च पङ्क्तिभिः ।
 अङ्गेरव्या माहृभिरपरैन्द्राद्यैश्च पञ्चमी पूज्या ॥ २४ ॥
 दीक्षाभिप्रेकयुक्तः प्रजपेत् संपूजयेदिति गणेशम् ।
 अभिधीयतेऽस्य च पुनर्गुर्व्वादेशेन मन्त्रिणो दीक्षा ॥ २५ ॥
 मध्ये च दिग्दलानां चतुष्टयाद्ये (१) प्रविन्यसेत् कलशान् ।
 शीरद्रुविस्वरोहिण्यपिप्लफल्लिनीत्वगुद्भवैः क्वाथैः ॥ २६ ॥
 संपूरयेद्ययावत् क्रमात् समावाह्य गणपतिमियुनाजि ।
 अभ्यर्च्य चोपचारैर्हुत्वा विधिवत् पुनः समभिपिचेत् ॥ २७ ॥
 इति जपहुतार्चनाद्यैः सिद्धो मन्त्रेण कर्म कुर्वीत ।
 अष्टद्व्येर्व्यान्यैर्हुनेच्च तत्प्रयोजनावाप्त्यै ॥ २८ ॥

वर्णास्ये मधुना च गव्यपयसा गोसिद्धये सर्पिणा
 मर्मेय गर्करया लुहीतु यगसे दध्ना च सर्व्वहये ।
 चक्षैरस्रमभृद्धये च सतिनैर्द्व्यैः तण्डुलै-
 र्नाजाभिः पतये कुसुमकुसुमैः साग्वारिभिर्व्वससे ॥ २९ ॥
 पद्मेर्भूपतिमुत्पलैर्नृपवधूं तन्मन्त्रिणः करवे-
 रगत्यादिसमिद्धिरप्रजमुखान् वर्णान् वधूः पिटजेः ।
 पुस्तक्यादिभिरन्वहं च वगयेज्जुह्वनाहटये
 मोषैर्व्वटिसमृद्धये च लुह्यान्वन्वी पुनर्व्वत्तसेः ॥ ३० ॥

मन्त्रेणाय पुराऽमुनेव चतुरास्रस्या ममात्तर्यं च
योगतिष्ठारभूविनायकरतीर्तायैव वीजादिकम् ।
चामोटादिनिधिद्वयञ्च न चतुःपूष्णे चतुर्व्यारकं
मन्त्री तर्पणतत्परोऽभिनयिते संप्राप्त्याम्भण्डनात् ॥ ११ ॥

अथ गजनिष्ठुर्नृपतिर्गजवनमध्ये प्रमाधयेद्वारीम् ।
तयिकटे सुविगानं चतुरस्रं कारयेत् गृहवर्धम् ॥ १२ ॥
परिवीतद्वदावरणं तच्चतुर्द्वारतीरणोज्ज्वलितम् ।
तद्विम्भण्डपवर्धं चतुरस्रामुचतां स्यर्णी कृत्वा ॥ १३ ॥
उत्तरभागे तस्याः कुण्डं रचयेद्यथा पुरा तत्र ।
चापजहृदिभवमानुषचक्रप्रोक्तानयाचरान्मन्त्री ॥ १४ ॥
लह्मादिमेखनासु क्रमेण विनिर्गुविजेटसमवात्यै ।
संप्रोक्तमद्ययुतं प्रविरचयेन्मण्डपं मन्त्रीमध्ये ॥ १५ ॥
आवाह्य विघ्नेश्वरमर्चयित्वा प्रायुक्त्या तन्वविधानकृत्वा (१) ।
निवेद्य चायो महामन्त्रेणैव प्राण्येय मान्दपरि भोज्यजातेः ॥ १६ ॥
आधाय वैश्वानरमत्र कुण्डे समर्प्य मन्त्रैः क्रमशः कृशानोः ।
तैरेव पूष्णे जुहुयादृष्टेन मन्त्री मन्त्रज्ञा च ततस्त्रिवारम् ॥ १७ ॥
तारेण लक्ष्म्याभिधुता अरच्याविघ्नेश्वरीजैः क्रमशोऽनुवहेः ।
पदत्रयेणापि च मन्त्रराजं विभज्य मन्त्री नवधा जुहोतु ॥ १८ ॥
पुनः समस्तैश्च मन्त्रवर्णमस्यं प्रजुह्वयपि सर्पिदैव ।
पूर्वप्रदिटैर्जुहुयादयाष्टद्वयैः प्रसिक्तैर्मधुरत्रयेण ॥ १९ ॥
सचतुयत्वारिंशद्वयसंख्येयतुःशतैश्चतुर्भिः ।
दशकैश्चतुर्भिरपि हुताचतुयत्वारिंशद्दिनेरतो भवति ॥ २० ॥
करिकलभाः करिणीभिः संपाद्यन्ते(२)ऽवटेऽत्र गणपतिना ।
प्रतिदिनमभ्यवहार्यं च विप्रान् सवर्द्धितस्तादाशीर्भिः ॥ २१ ॥

(१) "तत्र विधानकृत्वा" इति वा पाठः ।

(२) "अपाद्यन्ते" इति वा पाठः ।

ऋषिदेवते तु पूर्वं हृन्दस्तु विराडमुष्य संप्रोक्तम् ।
 वीजेन दीर्घभाजा कथितोऽङ्गविधिः क्रमेण विन्दुमता ॥ ६५ ॥
 धृतपागाद्भुजकल्पलतिकास्वरदय वीजपूरयुतः ।
 शशिकलकलितमौलिस्त्रिलोचनोऽरुणतनुय गजवदनः ॥ ६६ ॥
 भासुरभूषणदीप्तो वृहदुदरः पद्मविष्टरो ललितः ।
 ध्येयोऽनायतदोःपद्मरसिरुहः सम्पदे सदा मनुजैः ॥ ६७ ॥
 दीक्षायुक्तः प्रजपेक्ष्य मनुमेनमय तिलैरयुतम् ।
 त्रिमधुरयुक्तेर्जुहुयात् पूर्वोक्तैर्वायवाष्टभिर्द्रव्यैः ॥ ६८ ॥
 विघ्नविनायकवीराः सशूरवरदेभवक्त्रैकरदाः ।
 लम्बीदरय मात्राङ्गाहत्थोरन्तराय लोकिगाः ॥ ६९ ॥
 पूज्याः सितघृतपायसहवनाम्बुजायते महालक्ष्मीः ।
 केवलघृतहुतमुदितो विघ्नः सद्यो वशीकरोति जगत् ॥ ७० ॥
 एकमपि नारिकेलं सचमैस्तीक्ष्णैश्च न हुनेन्मन्त्री ।
 दिनमयत्वारिङ्गहिनतः स तु वाञ्छितार्थमभ्येति ॥ ७१ ॥
 सपृथुकमङ्गुकनाजातिलैरभीष्टार्थसिद्धये जुहुयात् ।
 सापूपनारिकेनेक्षुकदलीभिस्तथा समधुराभिः ॥ ७२ ॥
 अष्टभिरतैर्विहितो ह्येवमः सर्वार्थसाधको भवति ।
 दिनगः सघृतामहुतो गृहयात्रायापको गृहस्थानाम् ॥ ७३ ॥
 पञ्चदशमष्टामादौ गणपं सप्तर्षयेषु पूर्वम् ।
 चत्वारिङ्गहारं सशुद्धजनेरिन्दिरासये मन्त्री ॥ ७४ ॥
 समहगणपतियुक्तैर्विघ्नाद्यैर्दृग्भिराद्यैर्दिनगः ।
 तर्पणपूजाहुतविधिरपि वाञ्छितार्थसिद्धिप्रदायको भवति ॥ ७५ ॥
 विम्बादभ्युदयत् समेत्य सवितुः भोपानके राजते
 शोयं तोयजविष्टरं घृतनतादत्तं मपागाद्भुजम् ।
 नामा माध्युक्ते निधाय सुधया तद्रन्ध्रनिर्यातया
 मिद्धन्तं पुनरन्वहं गणपतिं धृत्वाऽमृतैस्तर्पयेत् ॥ ७६ ॥

प्राग्भाषितानपिविधीन् विधिवद्विदधा-
 न्मन्त्री विगेषविदधाम्बद्धमाटरीण ।
 एकत्र या गणपतौ मनुजाः श्रद्धया
 नामानुरूपमनुमेनममी भजन्तु ॥ ७७ ॥
 इति जपद्भुतपूजातर्पणैर्विघ्नराजं
 प्रभजति मनुजो यस्तस्य मिद्विद्विगात्मा ।
 भवति सधनधान्यैः पुत्रमित्रादियुक्ता
 विगतसंकल्पविघ्ना विघ्नसम्प्रादिनी च ॥ ७८ ॥

॥ ७९ ॥ इति श्रीमपञ्चसारे सप्तदशः पटलः ॥ ७९ ॥

अष्टादशः पटलः ।

अथ मन्मथमन्त्रविधिं विधिना कथयामि सहोमविधिं सजपम् ।
 मथनस्य पुरामपि मोहकरं व्यथिताखिलसिद्धसुरादिगणम् ॥ १ ॥
 अजकलाप्रयमाऽवनिशान्तिभिर्युतसुधाकरखण्डविकाशिभिः । (१)
 निगदितो मन्त्रेण मनोभुवः सकलधर्मसुखार्थयशोवहः ॥ २ ॥
 ऋष्यादिकाश्च सन्मोहनगायत्रीमनोभुवः प्रोक्ताः ।

वीजेन दीर्घभाजा विहितान्यङ्गान्यमुष्य जातियुजा ॥ ३ ॥

अरुणमरुणवासोमात्यदामाङ्गरागं

स्वकरकलितपाशं साधुशास्त्रेषुचापम् ।

मणिमयमुकुटाद्यैर्दीप्तिमाकल्पजातै-

ररुणललिनसंस्थं चिन्तयेदङ्गयोनिम् ॥ ४ ॥

तरणिलक्ष्ममुं मनुमादरात् समभिजप्य हुनेच्च दशायतः ।

तदनु किंशुकजैः प्रसवैः शुभैस्त्रिमधुरार्द्रतरैर्निजसिद्धये ॥ ५ ॥

मोहनी लोभणी त्रासी स्तम्भन्याकर्षणी तथा ।

द्राविण्याक्षादिनी क्लिप्ता क्लेदिनी स्मरगन्तयः ॥ ६ ॥

सामान्तिहयवामन्युतिसर्गांश्चयुगकलवल्लैश्च सहैः ।

शोषणमोहनसन्दीपनतापनमादनान् यजेत् क्रमशः ॥ ७ ॥

अनङ्गरूपा सानङ्गमदनाऽनङ्गमन्मथा ।

अनङ्गकुसुमाऽनङ्गकुसुमातुरसंश्रका ॥ ८ ॥

अनङ्गगिरिराऽनङ्गमेखनाऽनङ्गदीपिका ।

अङ्गागापानयोग्येष्वाणानङ्गावृत्ती यजेत् ॥ ९ ॥

भालिख्यात् कर्णिकायामनलपुरपुटे मारवीजं ससाध्यं
 तद्गन्धेष्वङ्गपट्कं वहिरपि गुणशो मारगायन्निवर्णान् ।
 मालामन्त्रं दलाग्रेष्वपि गुहमुखशः पार्थिवास्त्रिष्वनङ्गं
 कुर्यादयन्त्रं तदेतद्भुवनमपि वशेत् का कथा मानवेषु ॥ १० ॥
 प्रोक्ताथ कामदेवाय विद्महे तदनु पुष्पवाणाय ।
 तथा धीमह्यन्ते तन्नोऽनङ्गः प्रचोदयाच्च गायत्री ॥ ११ ॥
 नत्यन्ते कामदेवाय चोक्ता सर्वजनं वदेत् ।
 प्रियायेति तथा सर्वजनसंमोहनाय च ॥ १२ ॥
 वीक्षयित्वा ज्वलपदं प्रज्वलच्च प्रभावयेत् ।
 पुनः सर्वजनस्येति हृदयं मम चेत्यथ ॥ १३ ॥
 वशमुक्ता कुर्वं वीक्ष्य कथयेदङ्घ्रिचक्षुभाम् ।
 प्रोक्षो मदनमन्त्रोऽष्टचत्वारिंशद्विरचरैः ॥ १४ ॥
 इति यन्त्रकृतकलशो बहुशः कतमं नरं न परिमोहयति ।
 प्रमदावनीश्वरसभानगरादिकमीश्वरानपि वशीकुरुते ॥ १५ ॥
 वक्ष्ये विधानमन्यन्नोभवस्याय मोहनं जगतः ।
 येनार्चितः स देवो वाञ्छितमखिलं करोति मन्त्रविदाम् ॥ १६ ॥
 असुतोद्भवो मकरकेतनः सङ्कल्पजन्माद्वयाक्षतरूपी ।
 इक्षुधगुर्धरपुष्पशराख्यावङ्गानि च वह्निजायन्तानि ॥ १७ ॥
 अरुणतरवसनमाख्यामुलेपगाभरणमिक्षुशरासनधरम् ।
 न्यस्तशरवीजदेहो ध्यायेदात्मानमङ्गजं रुचिरम् ॥ १८ ॥
 अङ्गवाणाहर्नरुद्धं पूज्याः षोडश शक्तयः ।
 सुवतिर्विप्रलम्भा च ज्योत्स्ना सुभ्रूर्मदद्रवा ॥ १९ ॥
 सुरता वारुणी लोला कान्तिः सौदामिनी तथा ।
 कामच्छत्रा चन्द्रलेखा शकी च मदनाद्वया ॥ २० ॥
 योनिभ्रायावती चेति शक्तयः स्युर्मनोभुवः ।
 शोको मोहो विनासय विभ्रमो मदनातुरः ॥ २१ ॥

अथप्रपौ युवा कामी चूतपुष्पो रतिप्रियः ।
 ग्रीष्मस्तपान्त ऊर्जश्च हेमन्तः शिशिरो मदः ॥ २२ ॥
 चतुर्थामासृती पूज्याः स्युर्मरिपरिचारकाः ।
 परभृत्सारसौ चैव शुकमेघाह्वयौ तथा ॥ २३ ॥
 अपाङ्गभ्रूविनासी च हावभावो अरप्रियाः ।
 माधवी मानतो चैव हरिणाची मदोत्काटा ॥ २४ ॥
 एताद्यामरहस्ताः स्युः पूज्याः कोणेषु संस्थिताः ।
 हृत्तेखया खनान्ना च शतघादीना समर्चनम् ।
 इन्द्रायै सप्तमी पूज्या अरार्चाविधिरीदृशः ॥ २५ ॥
 मदनविधानमितीत्यं प्रोक्त योऽनेन पूजयेद्विधिना ।
 स तु सकललोकपूज्यो भवेन्मनोज्ञश्च मन्दिरं लक्ष्म्याः ॥ २६ ॥
 विलसदहङ्कारतनुर्मनःशिवो विभ्रमासदीभूतः ।
 बुद्धिरोरा नारी नरः सदा चित्तयोनिमधिगच्छेत् ॥ २७ ॥
 इति मदनयोगकृत्या यो रमयेदित्यगो निजा वनिताम् ।
 स तु मुक्तिमुक्तिगामी वनिताजनहृदयमोज्ज्वलो भवति ॥ २८ ॥
 आत्मानं मदनं ध्यायेदाशुशुचिगिरूपकम् ।
 तद्दीजाग्रं शिखं ज्वालालीढं तन्वीतनुं तथा ।
 सुधामयीषु तद्दयोनिं नवनीतमर्या अरेत् ॥ २९ ॥
 संगच्छेच्च शिवज्वालालीढं तद्दृढयादिकम् ।
 आनिद्वेदग्निभंस्पर्गद्रुतं तद्रूपकामृतम् ॥ ३० ॥
 रसनागिम्बयाकर्षेत् तदुत्तरसनामृतम् ।
 कुसुमाश्रयिष्या यादौ (१) स्पृशेत् करद्वैरपि ॥ ३१ ॥
 हानिं न कुर्याज्जीवस्य मन्त्री विगदमानसः ।
 रतावधोऽधो मध्मोऽङ्गुलमेधेयं समाहितः ॥ ३२ ॥

निजां प्रियां भजेदेवं सा मारगरविह्वला ।

छायेवानुगता तस्य भवेदपि भवान्तरे ॥ ३३ ॥

साध्याख्याकामवर्णैः प्रतिपुटितलसत्कार्णिकं (१) पत्रराज-
त्तारत्निकूपचजाष्टादशसमिदृतुगं डान्तगान्ताक्षराश्रयम् ।

आशाशूलादितं तद्विपतिरिपुदले सम्यगालिख्य सेरं
मारं जह्वास्य यामाशयति वशगता सा भवेत् सद्य एव ॥ ३४ ॥

हंसारूढो मदनस्त्रैलोक्यचीमको भवेदाशु ।

द्युयुतो (२) रञ्जनकृत् स्याज्जीवोपेतस्तथायुपे गस्तः ॥ ३५ ॥

तारयुजा त्वमुनाग्नौ हुत्वा सम्प्राप्तितेन चाज्येन ।

सम्भोजयेत् पतिं स्वं वनिता स नितान्तरञ्जितो भवति ॥ ३६ ॥

दध्यक्षाभिर्जुहुयात्ताजाभिः कन्यकां समाक्राहन् ।

कन्यापि वरं समते विधिना नित्यागुरक्ताममुनैव ॥ ३७ ॥

अभिनवैः सुमनोभिरशोकजैर्दधियुतैर्विह्विता हृदनक्रिया ।

परमवश्यकरौ परिकाङ्क्षितामभिवहेदचिरादिव कन्यकाम् ॥ ३८ ॥

अभीष्टदायी स्मरणादग्नि स्मर-

स्तथा जपादर्चनया विशेषतः ।

प्रसादतोऽस्याखिललोकवर्त्तिन-

धिराय वश्याश्च भवन्ति मन्त्रिणः ॥ ३९ ॥

कन्दामध्यगताः प्णायगोव्यर्णा यज्ञमध्यगाः ।

गोपीजनवकाराः स्युर्भाय स्वाहा स्मरादिकाः ॥ ४० ॥

ऋषिश्च नारदोऽस्य स्याद्गायत्रं छन्द उच्यते ।

मन्त्रस्य देवता कृष्णस्तदङ्गविधिरुच्यते ॥ ४१ ॥

मूलमन्त्रचतुर्वर्ण्यचतुष्केण द्विकेन च ।

प्रोक्तान्यङ्गानि भूयोऽमुं चिन्तयेद्देवकीसुतम् ॥ ४२ ॥

(१) "बीजकम्" इति वा पाठः ।

(२) "अयुतः" इति पाठान्तरम् ।

अथान्नीलललापद्युतिरहिरिपुपिच्छीलसत्कञ्जालो
 गोपीनेत्रोत्पलाराधितललितवपुर्गोपगोवृन्दवीतः ।
 श्रीमद्वक्त्रारविन्दप्रतिहसितशशाङ्काकृतिः पीतवासा
 देवोऽसौ वेषुवाद्यचपितजनष्टतिर्देवकीनन्दनो वः ॥ ४३ ॥
 प्रयुतद्वितयावधिर्जपः स्वादृक्पैरम्बुरुहैर्हुनेहृयांशम् ।
 सुरजिह्विहिते ॥ पीठवर्त्ये दिनशो नन्दसुतः समर्चनीयः ॥ ४४ ॥
 अङ्गाश्रेष्ठवच्चाद्यैः परिपूज्य च पायसेन सुसितेन ।
 हैयङ्गवीनकदलीफलदधिभिः प्रीणयेच्च गोविन्दम् ॥ ४५ ॥
 जुहुयाद्बुधहविर्भिर्विर्मलैः सर्पिः सितोपलोपेतैः ।
 इष्टान्शुष्टो लक्ष्मीं समावहेत् सद्य एव गोविन्दः ॥ ४६ ॥
 बालं नीलाम्बुदामं नवमणिविरणक्लिङ्घिणीजालबद्ध-
 त्र्योणीजङ्घान्तयुग्मं विपुलरुक्मखप्रोक्तसत्कण्ठभूषम् ।
 पुष्पाभोजाभवक्त्रं हतगकटपतत्पूतनाभं प्रसवं
 गोविन्दं गहरेन्द्राद्यमरवरनतं (१) पूजयेद्दासरादौ ॥ ४७ ॥
 यन्म्यं देवैर्मकुन्दं विकसितकरविन्दाम् (२) मिन्दीवराद्यं
 गोगोपीवृन्दवीतं जितरिपुनिवह कुन्दमन्दारहासम् ।
 नीलश्रीवाद्यपिच्छाकलनसुविनसत्कुम्भं भातुमस्तं
 देवं पीताम्बराद्यं यजतु च दिनशो मध्यमैः स्त्री रमायै ॥ ४८ ॥
 विक्रान्त्या ध्वस्तवैरिद्वजमजितमपास्ताऽवनौभारमाद्यै-
 रावीतं नारदाद्यैर्मुनिभिरनुदिनं तत्त्वनिर्णीतिहेतोः ।
 मायाङ्गे निश्चलं तं निरुपममजरं पूजयेन्नौलभासं
 मन्त्रो विशोदयस्थित्यपहरणपरं मुक्तिदं वासुदेवम् ॥ ४९ ॥
 त्रिकालमेवं परिचिन्त्य गार्ह्यं प्रपूजयेद्यो मनुजो महामनाः ।
 म धर्ममये मनुजं त्रियं परामवाप्य देहापदि मुक्तिमाप्नुयात् ॥ ५० ॥

(१) "नारदरत्नजम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वरदाभम्" इति पाठान्तरम् ।

ग्रामं गच्छन्नगरमपि वा मन्त्रजापी मनुष्यो
देवेशं तन्मुखमनु सुहृत्स्पर्पयेद्गुग्धबुद्ध्या ।
शुद्धैस्तोयैः स तु बहुरसोपेतमाहारजातं
दद्यान्नित्यं प्रचुरधनधान्यांशुकाद्यैर्मुकुन्दः ॥ ५१ ॥

भिन्नावृत्तिर्द्दिनमनु तमेव विचिन्त्यात्मरूपं
गोपस्त्रीभ्यो सुहुरपहरन्तं मनोभिः सहैव ।
लीलावृत्त्या ललितललितैरेष्टितैर्दुग्धसर्पि-
र्दध्यन्नाद्यं स पुनरमितामेति भिन्नां गृहेभ्यः ॥ ५२ ॥

ध्यानी मन्त्री मन्त्रजापी च नित्यं यदयद्वाञ्छन् यच्च यच्च प्रयाति ।
तत्तत्तद्भ्या तच्च तत्तत् प्रकामं प्रीतः क्रीडेद्देववन्मानुषेषु ॥ ५३ ॥
एवं देवं पूजयन्मन्त्रमेनं जप्यान्मन्त्रो सर्व्वलोकप्रियः स्यात् ।
इष्टान् कामान् प्राप्य सम्पन्नवृत्तिर्नित्यं शुभं तत्परं धाम भूयात् ॥ ५४ ॥

॥ ५ ॥ इति श्रीमपञ्चसारे अष्टादशः पटलः ॥ ५ ॥

एकोनविंशः पटलः ।

अथ प्रणवसंज्ञकं प्रतिवदामि मन्त्रं परं
सजापमपि सार्चनं सद्भुतकृत्तिष्ठोपासनम् ।
अशेषदुरितापहं विविधकामकल्पद्वम्
विमुक्तिफलसिद्धिदं विमलयोगिसंसेवितम् ॥ १ ॥

आद्यः स्वरः समेतोऽमरेण सधसप्तमार्णविन्दुयुतः ।
प्रोक्तः स्यात्प्रणवमनुस्त्रिमात्रकः सर्व्वमन्त्रसमवायी ॥ २ ॥
मन्त्रस्यास्य मुनिः प्रजापतिरथ छन्दस्य देव्यादिका
गायत्री गदिता जगत् परमात्माख्यस्तथा देवता ।
अक्षीर्वैर्यगमध्यगध्रुवयुतैरङ्गानि कुर्यात् स्वरै-
र्भन्त्री जातियुतैश्च सत्यरहितैर्व्या (१) व्याञ्जतौभिः क्रमात् ॥ ३ ॥
विष्णुं भास्वत्किरीटाङ्गदवलयगनाकल्पहारोदराङ्गु-
थोषीभूर्पं भवचोमणिमकरमङ्गाकुण्डलामण्डितांसम् (२) ।
हस्तोद्यच्छक्रगङ्गाङ्गुजगदममलं पौतकीयेयमागा-
विद्योतद्दाममुद्यद्दिनकरसदृगं पद्मसंस्थं नमामि ॥ ४ ॥
दीक्षितो मनुमिमं गतनक्षं प्रजपेत्प्रतिद्विजं दद्यांशम् ।
पायमेधृतयुतैश्च तदन्ते विप्रभूरुहभवाः समिधो वा ॥ ५ ॥
सर्पिः पायसगालीतिनममिदाव्येनेन (३) यो जुहुयात् ।
ऐहिकपारत्रिकमपि स तु नमते वाञ्छितं फलं न चिरात् ॥ ६ ॥

(१) "व्यतिष्ठतैर्व्या" इति पाठान्तरम् ।

(२) "व्यतिष्ठताङ्गम्" इति वा पाठः ।

(३) "व्यनेन" इत्यत्र "व्यने" इति पाठान्तरम् ।

अभ्यर्च्य वैष्णवमथो विधिनैव पीठे-
 मावाह्य तत्र सकलार्थकरं मुकुन्दम् ।
 अङ्गैः समूर्त्तियुगशक्तियुगैः सुरेन्द्र-
 यक्षादिकैर्यजतु भन्वितमः क्रमेण ॥ ७ ॥
 वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ।
 स्फटिकस्वर्णदूर्लब्धनीलाकाराश्च वर्णतः ॥ ८ ॥
 चतुर्भुजाश्चक्रगङ्गदापङ्कजधारिणः ।
 किरीटकैयूरिणश्च पीताम्बरधरा अपि ॥ ९ ॥
 सशान्तो त्र्योसरस्वत्यौ रमिषास्त्रिदलाश्रिताः ।
 अक्षयपद्मरजोदुग्धदूर्वावर्णाः स्वलङ्घिताः ॥ १० ॥
 आत्मान्तरात्मपरमज्ञानात्मानसु मूर्त्तयः ।
 निवृत्तिश्च प्रतिष्ठाश्च विद्या शान्तिश्च शक्तयः ॥ ११ ॥
 ज्वलज्ज्वालाश्चः प्रोक्ता आत्माद्या मूर्त्तिशक्तयः ।
 इति पञ्चावरणकं विधानं प्रणवोद्भवम् ॥ १२ ॥

इत्थं मन्त्री तारमनुं जापहुताश्चाभिदैरङ्गीकृत्य च युष्मदादपि योगान् ।

यैः सलब्धा चेह समया त्रियमन्ते शुद्ध विष्णोर्धाम परं प्राप्स्यति योगी ॥ १३ ॥

करपादमुखादिविहीनमनारतदृश्यमनन्यगमात्मपदम् ।

यमिहात्मनि पश्यति तत्त्वविदस्तमिमं किल योगमिति ब्रुवते ॥ १४ ॥

योगासिदूषणपरन्त्वय कामकोपलोभप्रमोहमदमत्सरतेति यद्वक्नुम् ।

वैरं जयेत्सपदि योगविदेनमङ्गेर्योगस्य धीरमतिरष्टभिरिष्टदैश्च ॥ १५ ॥

यमनियमासनपवनायामाः प्रत्याहृतिय धारणया ।

ध्यानश्चापि समाधिः प्रोक्तान्यद्वाणि योगयोग्यानि ॥ १६ ॥

सत्यमहिंसा समता धृतिरस्तेयं चमार्जवश्च तथा ।

वैराग्यमिति यमः स्यात् स्वाध्यायतपोऽर्चनाव्रतानि तथा ॥ १७ ॥

सन्तोषश्च सशौचो नियमः स्यादासनश्च पञ्चविधम् ।

पद्मसंस्तिकमद्रकवल्कलोराहयाः क्रमात्तदपि ॥ १८ ॥

रचकपूरककुम्भकभेदातिविधः प्रभञ्जनायामः ।
 मुञ्चेद्दक्षिण्याऽनिलमथानयेद्दामया च मध्यगया ॥ १८ ॥
 संस्थापयेच्च नाद्येत्येवं प्रोक्तानि रचकादीनि ।
 षोडशतद्विगुणचतुःपष्टिमात्रकाणि तानि च क्रमशः ॥ २० ॥
 चित्तात्मैक्यधृतस्य प्राणस्य स्यात् संहतिः स्थानात् ।
 प्रत्याहारो ज्ञेयश्चेतन्ययुतस्य सम्यगनिलस्य ॥ २१ ॥
 स्थानस्यापनकम् प्रोक्ता स्याद्वारणेति तत्त्वज्ञैः ।
 यो मनसि देवताया भावः स्यादस्य मन्थिणः सम्यक् ॥ २२ ॥
 संस्थापयेच्च तत्रेत्येवं ध्यानं विदन्ति तत्त्वविदः ।
 सत्तामार्त्तं शुद्धं नित्यमपि निरञ्जनञ्च यत्प्रोक्तम् ॥ २३ ॥
 तत्प्रविचिन्त्य च तस्मिंश्चित्तलयः स्यात् समाधिरुद्दिष्टः ।
 अष्टाङ्गैरिति कथितेः पुनराद्य निष्ठहृतेऽरिरात्मविदा ॥ २४ ॥
 अथवा शोषणदाहनप्रावणभेदेन शोधिते देहे ।
 पञ्चाग्निसर्मात्माभेदेऽब्धिधिवत् समापयेत्प्राणान् ॥ २५ ॥
 पञ्चागदात्मकोऽपि च कलाप्रभेदेन तार उद्दिष्टः ।
 तावन्प्राणायामनाल्लास्य विधृता भवन्ति तत्त्वविदा ॥ २६ ॥
 पूर्वमिडाया वदने विचिन्त्येहूस्त्वमानिनं वीजम् ।
 तेनागतेन देहं प्रशोषयेत् सान्तराधिकरचरणम् ॥ २७ ॥
 पिङ्गला प्रतिमुञ्चेत्तथैव कार्गजवेन रक्तवचा ।
 प्रतिदद्यात् पूर्वविधिना मुञ्चेच्चैगाकरेण सुवितेन ।
 संपूरयेत् सुधामयजन्मयीकरवर्षिणा तनुं सकलाम् ॥ २८ ॥
 सुजीर्णमितभोजनः सुशुषुप्सस्सनिद्रादिकः
 सुशुद्धतनमदृष्टहे विरहिते च शीतादिभिः ।
 षटाजिनकुशोत्तरे सुविग्रहे च महासने
 निमीनितविशोधनः प्रतिविशेत् सुखं प्राप्नुयुः ॥ २९ ॥

प्रसारितं वामकरं निजाह्वे निधाय तस्योपरि दक्षिणञ्च ।
 ऋजुः प्रमत्तोऽवहितेन्द्रियः सन्नाधारमत्यन्तसमं स्मरेत् स्वम् ॥ ३० ॥
 तन्मध्यगतं प्रणवं प्रणवस्थं विन्दुमपि च विन्दुगतम् ।
 नादं विचिन्त्य तारं यथावदुच्चार्य तन्मयेत् सुषुम्नान्तम् ॥ ३१ ॥
 तन्मध्यगतं शुद्धं शब्दब्रह्मातिसूक्ष्मतन्तुनिभम् ।
 तेजः स्मरेच्च तारात्मकमपि मूल चराचरस्य सदा ॥ ३२ ॥
 ॐकारो गुणबीजं प्रणवस्तारो भ्रुवश्च वेदादिः ।
 आदिरुमध्यो मपरो नामान्यस्य त्रिभाषकश्च तथा ॥ ३३ ॥
 अथ तु वेदादित्वात् सर्वमनूनां प्रयुज्यतेऽद्यादौ ।
 योनिय सर्वदेहे भवति च स च ब्रह्म सर्वसम्वादः ॥ ३४ ॥
 ऋक् च तदाद्यादिः स्यात्तन्मध्यान्त यजुश्च ।
 मान्तादिः सामापि तस्य भेदा बहवः प्रोक्ता हि वेदलोकेषु ॥ ३५ ॥
 उच्चार्योच्चार्य च तं क्रमान्नयेदुपरि पङ्क्त्यान्तान्तम् ।
 मनसा स्मृते यदाऽस्मिन्ननो लयं याति तावदभ्यस्येत् ॥ ३६ ॥
 अथवा विन्दुं वर्तुलमावर्त्तंस्त्रिभिरुपेतमेवमिव ।
 प्रोतं रविविम्बेन च समभ्यसेत् सुतमुधामयं तेजः ॥ ३७ ॥
 अपमृत्युरोगपाप्मजिदचिरेण नृणां सिद्धिदो योगः ।
 अथवा मूलाधारोत्थिता प्रभा विसविभेदतन्तुनिभा ॥ ३८ ॥
 वदनान्तकरविम्बस्यूता ध्याताऽमृताम्बुलवलुलिता ।
 स्यावरजङ्गमविषहृद्योगोऽयं नात्रसन्देहः ॥ ३९ ॥
 अथवा त्रिवलयविन्दुगधाम प्रणवेन समुन्नयेद्दूर्ध्वम् ।
 पीतोष्णातन्तुनिभं सौषुम्नैव वर्त्मना योगो ॥ ४० ॥
 तस्मिन्निधाय चित्तं विनयं गमयेद्दिनेशसंन्याते ।
 पुनरावृत्तिविहीनं निर्वाणपदं व्रजेत् समभ्यामात् ॥ ४१ ॥
 अथवादिवीजमो पुनरुमपि विषे तमपि संहरेद्दिन्दौ ।
 विन्दुं नादे तमपि शक्ती शक्ति तथैव शान्ताप्ये ॥ ४२ ॥

तेजस्यनन्यगे चिति निर्द्वन्द्वे निष्कले सदानन्दे ।
 सूक्ष्मे च सर्वतो मुखकरपदनयनादिलक्षणे लक्ष्ये ॥ ४३ ॥
 स्वामिनि संहृत्यैवं करणेन्द्रियवर्गनिर्गमापेतः ।
 विनीनपुष्पपापो निरुच्छसन् ब्रह्मभूत एव स्यात् ॥ ४४ ॥
 अथवा योगोपेताः पञ्चावस्थाः क्रमेण विज्ञाय ।
 ताभिर्युञ्जीत सदा योगी सद्यः प्रसिद्ध्यै सुज्ञये ॥ ४५ ॥
 जाग्रत् स्वप्नसुप्ती तुरीयतदतीतके च तास्तासु ।
 स्वेरिन्द्रियैर्यदात्मा भुङ्क्ते भोगान् स जागरो भवति ॥ ४६ ॥
 संज्ञारहितैरपि तैरस्यानुभवो भवेत् पुनः स्वप्नः ।
 आत्मनिरुदयुक्ततया नैराकुल्यं भवेत् सुषुप्तिरपि ॥ ४७ ॥
 पश्यति परं यदात्मा निस्तमसा चेतसा तुरीयं तत् ।
 आत्मपरमात्मपदयोरभिदत्तो व्याप्रायादयदा योगी ॥ ४८ ॥
 तत्तु तुरीयातीतं तस्यापि भवेन्न दूरतो सुक्तिः ।
 अथवा सूक्ष्माख्यायां पश्यन्त्यां मध्यमाख्यवैखर्याः ॥ ४९ ॥
 स सुषुम्नाग्रगयोरपि युञ्ज्याज्जाग्रदादिभिः पवनम् ।
 बीजोच्चारो जाग्रद्विन्दुः स्वप्नः सुषुप्तिरपि भादः ॥ ५० ॥
 शक्त्यात्मकं तुरीय शान्ते लय आत्मनस्तुरीयान्तम् ।
 अद्भुतगुणफज्जानुहितयं च शुद्धं सीवनी मेढ्रम् ॥ ५१ ॥
 नाभिर्हृदयं ग्रीवा मूलम्बिकायं तथैव नासा च ।
 भ्रूमध्यमनाटायं सुषुम्नायं द्वादशान्तमित्येवम् ॥ ५२ ॥
 उक्तान्तो परकायप्रवेशने चागती च पुनः स्वतन्वी ।
 स्थानानि धारणायाः प्रोक्तानि भक्त्ययोगविधिनिपुणैः ॥ ५३ ॥
 स्थानियेष्व्वात्ममनःसंयोगसमौकरकण्ठेणोऽभ्यासात् ।
 पश्चिरेणोक्ताभ्यासा भवन्ति संसिद्धयः प्रसिद्धतराः ॥ ५४ ॥
 कण्ठे भ्रूमध्ये हृदि नाभौ सर्वोद्भवे अरेत् क्रमशः ।
 मवरममोरहवर्णैरनिनममाकान्तवचनयं स्यात् ॥ ५५ ॥

अवनिजलानलमारुतविहायसां शक्तिभिश्च तद्बीजैः (१) ।
 सारूप्यमात्मनश्च प्रतिनीत्वा तत्तदाशु जयति सुधीः ॥ ५६ ॥
 एवंप्रोक्तैर्योगैरायोजयतोऽन्वहं तथात्मानम् ।
 अचिरेण भवति सिद्धिः समस्तसंसारमोचनी नित्या ॥ ५७ ॥
 इति योगमार्गभेदेः प्रतिदिनमारुढयोगयुक्तधिया ।
 सिद्धय उपलभ्यन्ते मुक्तिपुरीसंप्रवेशनद्वारः ॥ ५८ ॥
 कम्पः पुलकानन्दौ वैमल्यस्यैर्यलाघवानि तथा ।
 सकलप्रकाशविप्ते इत्यष्टावस्थाः प्रसूचिकाः सिद्धेः ॥ ५९ ॥
 त्रैकाल्यज्ञानेहा मनोज्ञता हृन्दतो मरुद्गोधः ।
 नाडीसंक्रमणविधिर्वाक्सिद्धिर्देहतश्च देहासिः ।
 ज्योतिःप्रकाशने चेत्यष्टौ स्युः प्रत्यया युजः सिद्धेः ॥ ६० ॥
 अणिमा महिमा च तथा गरिमा लघिमेक्षिता वसित्वञ्च ।
 प्राप्तिः प्राकाम्यचेत्यष्टैश्चर्याणि योगयुक्तस्य ॥ ६१ ॥
 अष्टैश्वर्यसमेतो जीवन्मुक्तः प्रवक्ष्यते योगी ।
 योगानुभवमहासुतरसपानानन्दनिर्भरः सततम् ॥ ६२ ॥
 इत्येवं प्रणवविधिः समीरितोऽयं
 भक्त्या तं प्रभजति यो जपादिभेदैः ।
 स प्राप्नोत्यनुततनित्यशुद्धबुद्धं
 तद्विष्णोः परमतरे पदं नराग्र्यः ॥ ६३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारी एकोनविंशः पटलः ॥ * ॥

विंशः पटलः ।

अथ पुनरभिवक्ष्ये मन्त्रमष्टाक्षराख्यं
सकलदुरितदुःखध्वान्तसंश्लेषदहानुम् ।
प्रणवद्वयनारावर्णतोऽन्ते यणार्णौ
मपर इति समुद्दिष्टोऽयमिष्टार्थदायी ॥ १ ॥

तार शक्त्युत्पत्तया निर्दिष्टः सोऽहमर्थकः पूर्व्वम ।
नार्ण, प्रतिपेक्षाधी मोकारद्यायमर्थको भवति ॥ २ ॥
सलिलानलपवनधरा क्रमेण नारायणाक्षराः प्रोक्ताः ।
चरमो यन्मु विभक्तिव्यक्त्यर्थं दर्शितस्तदर्थार्थं ॥ ३ ॥
ऋषिरस्य मनोः साध्यनारायण इतीरितः ।
हृन्दय देवी गायत्री परमाद्या च देवता ॥ ४ ॥
अथ क्रुद्धमहावीर्यसुसहस्रपदादिकैः ।
उक्तैर्जातियुते कुर्व्यात् पञ्चाङ्गानि मनो. क्रमात् ॥ ५ ॥
अष्टाक्षरेण व्यक्तेन कुर्व्यादष्टाङ्गक सुधीः ।
सहस्रिदर शिखागर्भनेत्रास्त्रोदरपृष्ठके ॥ ६ ॥
प्रकोषाम किरीटान्वितमकारलसत्कुण्डल दीप्तिराजत्-
केयूर कौमुद्याभाप्रवल्कविरङ्गार सपीताम्बरश्च ।
मानारत्नाशुभिसाभरणगतयुत शौधराग्निष्टपाग्ने
मन्दे हो मत्तचक्राम्बुरुहदरगद विभवन्ध सुकुन्दम् ॥ ७ ॥

मदीक्षितो मनुमिम प्रतिजमुसिच्छन्

उय्येविजिन यमुपैव तु योगपीठम् ।

अमोक्षयुग्मपदसानननाभिसूत

पार्श्वद्वयैर्द्विहितगात्रममुज्जमद्य ॥ ८ ॥

मध्येऽनन्ताद्यैरपि सन्नानात्मान्तिकैर्यजेन्नन्वी ।
 पौठाख्यमन्त्रपश्चिममथगन्धाद्यैश्च सम्यगुपचारैः ॥ ८ ॥
 प्रणवं हृदयञ्चैव प्रोक्त्वा भगवते पदं
 विष्णवे च समामास्य सर्व्वभूतात्मने पदम् ॥ १० ॥
 वासुदेवाय सर्व्वात्मसंयोगपदमुच्चरेत् (१) ।
 योगपद्मपदे चोक्त्वा ततः पौठात्मने नमः ॥ ११ ॥

अथ न्यासः ।

अस्त्रमन्त्रप्रवहाशो मन्त्रवर्णास्तनौ न्यसेत् ।
 विन्यस्तैर्यैर्भवेन्नन्वी मन्त्रवर्णात्मको हरिः ॥ १२ ॥
 आधारहृदयदोःपदमूलनाभौ
 कण्ठे सनाभिहृदयस्तनपार्श्वपृष्ठे ।
 काक्ष्येक्षणत्रयणगन्धवह्ने च दोःपत्-
 सन्ध्यङ्गुलीषु द्विदि धातुषु सानिलेषु ॥ १३ ॥
 मूर्ध्नेक्षणास्यहृदयोदरसोरुजङ्घा-
 पादद्वयेषु लिपिषो न्यसतु क्रमेण ।
 गण्डांसकीरुचरणेषु रथाङ्गशङ्ख-
 श्रीमद्गदास्त्रजपदेषु समाहितात्मा ॥ १४ ॥
 ततोऽष्टाक्षरपूर्व्वर्धं कर्त्तव्यो द्वादशाक्षरः ।
 मन्त्रो द्वादश मूर्त्तिस्तु तत्रभिन्नास्तनौ न्यसेत् ॥ १५ ॥
 अष्टप्रकृत्यात्मकश्च संप्रोक्तोऽष्टाक्षरो मनुः ।
 अष्टानां प्रकृतीनाञ्च चतुर्णांमात्मनामपि ॥ १६ ॥
 द्वादशानान्तु संयोगो मन्त्रः स्याद्द्वादशाक्षरः ।
 आदित्या द्वादश प्रोक्त्वा युक्त्वा द्वादशमूर्त्तिभिः ॥ १७ ॥

केशवादिप्रदिष्टानां (१) मूर्त्तिनां द्वादशादितः ।

आदिस्त्रयुता न्यस्येत्ताः स्युर्द्वादश मूर्त्तयः ॥ १८ ॥

ललाटोदरद्वल्लङ्घदक्षपार्श्वसके गले ।

तथा वामचये धृष्टककुदोय यथाक्रमम् ॥ १९ ॥

द्वादशाक्षरमन्त्रश्च मन्त्रविभूतिं विन्यसेत् ।

मूर्धस्थो वासुदेवस्तु व्याप्नोति सकलां तनुम् ॥ २० ॥

पुनस्तत्प्रतिपत्त्यर्थं किरीटादिमनुं जपेत् ।

किरीटकेयूरहारपदान्याभाष्य मन्त्रवित् ॥ २१ ॥

मकरान्ते कुण्डलश्च शङ्खचक्रगदादिकम् ।

अक्षहस्तपदं शोभा पीताम्बरधरिति च ॥ २२ ॥

श्रीवत्साङ्कितमाभाष्य वक्षःस्थलमथो वदेत् ।

श्रीभूमिसहितं स्वात्मण्योतिर्द्वयपदं वदेत् ॥ २३ ॥

दीप्तिमुक्त्वा करायेति सहस्रादित्यतेजसे ।

हृदन्तः प्रणवादिः स्यात् किरीटादिमनुस्वरयम् ॥ २४ ॥

कृत्वा स्पष्टिन्मक्षिन्नि.चिप्य निजासिकां समुपविश्य ।

पीठादिकं निजाङ्गे प्रपूज्य गत्यादिभिः सुशुद्धमनाः ॥ २५ ॥

सद्वादशाक्षरान्तं प्रपूज्य विधिवत् किरीटमन्त्रेण ।

कुर्यात् पुण्याञ्चनिमपि निजदेहे पञ्चयोऽथवा त्रिणः ॥ २६ ॥

इति दीक्षितविहितविधिः संप्रोक्तोऽष्टाक्षरस्य मन्त्रस्य ।

शुद्धानां विमलधियो दीक्षा प्रतिवक्ष्यतेऽत्र संक्षेपात् ॥ २७ ॥

कृत्वा त्रिगुणितादीनामेकं मण्डलमुज्ज्वलम् ।

आप्यार्चनोक्तविधिना शक्तिभिः पीठमर्चयेत् ॥ २८ ॥

विमलीकर्पणी चाना क्रिया योगेति शक्तयः ।

प्रद्वो मत्या तयेगानाऽनुपष्टा नवमी भृता ॥ २९ ॥

निधाय कलशं तत्र पञ्चगव्येन पूरयेत् ।

पयोभिर्वा गवां प्रोक्तैः काथैर्वा साष्टगन्धैः ॥ ३० ॥

अष्टाक्षराङ्गैरष्टार्णयुगैरष्टाक्षरान्वितैः ।

दलमूले यजेद्भूयो वासुदेवादिकान् क्रमात् ॥ ३१ ॥

सशक्तिकांस्ततो वाह्ये सम्पूज्या हरिहेतयः ।

चक्रशङ्खगदास्र्मुखकौस्तुभमुसलाः सखद्वयनमालाः ॥ ३२ ॥

रक्ताच्छपीतकनकश्यामलक्षणाद्युशुक्लभासः स्युः ।

ध्वजश्च वैभवेयश्च शङ्खपद्मी दिश्यामताः ॥ ३३ ॥

विघ्नार्थकौ तथा दुर्गा (१) विश्वक्सेनो विदिगताः ।

ध्वजः श्यामो धिपो रक्तो निधी शुक्लारुणप्रभौ ॥ ३४ ॥

अरुणश्यामलश्यामपीता विघ्नादयो मताः ।

इन्द्रादयस्तद्वह्निय पूज्याः पूर्वदिग्भिः क्रमात् ॥ ३५ ॥

इति विष्णोर्विधानन्तु पञ्चावरणमुच्यते ।

एवमभ्यर्च्यते विष्णावुपचारैस्तु पूर्ववत् ॥ ३६ ॥

अग्निमाधाय कुण्डे तु ब्रह्मयागसमीरितैः ।

जुहुयादष्टभिर्द्रव्यैर्मनुनाऽष्टाक्षरेण तु ॥ ३७ ॥

पृथगष्टशतावृत्त्या हुत्वा दत्त्वा बलिस्ततः ।

अभिषिच्य गुरुः शिष्यं प्रवदेत् पूर्ववन्ननुम् ॥ ३८ ॥

द्वाविंशत्यक्षमानेन स तु मन्त्रं जपेत्ततः ।

तदर्धसंख्यकं वापि शुद्धाक्षरो जितेन्द्रियः ॥ ३९ ॥

पद्मासनः प्राग्बदनोऽप्रलापी तन्म्रागसस्तर्जनिवर्जिताभिः ।

अक्षस्रजा वाङ्मुनिभिर्जपेत्तं नातिदुर्गं नातिविलम्बितञ्च ॥ ४० ॥

प्रागोरितैरथ जुहोतु दशांशकं वा द्रव्यैः शुभैः सरसिजैर्मधुराप्रुतैर्वा ।

रत्नांशुकप्रवरकाञ्चनगोमहीभिर्धान्यैर्यथाविभवतः प्रयजेद्गुरुं च ॥ ४१ ॥

विप्रान् प्रतर्प्य विभवैरथ मन्त्रजापौ
 संज्ञासयेज्जपविधिश्च ततः क्रमेण ।
 नित्यार्चना च विहिता विधिनाऽमुनैव
 प्रोक्तक्रमेण विदधात्वथ चात्मपूजाम् ॥ ४२ ॥
 इति जपहुतार्चनाद्यैर्मन्त्रौ योऽष्टाक्षरं समभ्यस्येत् ।
 स त्वेहिकीञ्च सिद्धिं संप्राप्यान्ते प्रयाति परमपदम् ॥ ४३ ॥
 अङ्गानि पूर्वमेव मूर्त्तिशक्तीः सकेशवादींश्च पुरन्दरादीन् ।
 समर्चयेद्यस्य विधानमेतत्तरोऽचिरात् काङ्क्षितमेति कामम् ॥ ४४ ॥
 यष्ट्याः स्युर्वासुदेवादिरादौ
 चक्राद्याः कित्वादिकाः केशवाद्याः ।
 इन्द्राद्यास्त्येवमेव प्रदिष्टं
 पुष्ट्यायुःश्रीकौर्त्तिसिद्धौ विधानम् ॥ ४५ ॥
 सवासुदेवादिकमर्चयित्वा भूयो ध्वनादींश्च पुरन्दरादीन् ।
 क्रमेण विद्वान् विधिनार्चयैतेत्यथ क्रमश्च त्रिदशाभिपूज्यः ॥ ४६ ॥
 इत्युक्तविधिवत्तुक्ते पूजयितुरयैकमपि यथाशक्ति ।
 अचिरं भवति सत्प्रीडंस्तगता सकलवर्गसिद्धिकरी ॥ ४७ ॥
 अष्टाक्षराचराष्टकमूर्त्तिविधानानि भेदभिन्नानि ।
 वक्ष्याम्यर्चयितृणां वाञ्छितसकलार्थसिद्धिदानि सदा ॥ ४८ ॥
 सिन्दूरकुन्दकरवन्दकबन्धुजीव-
 काग्रमीरपद्मकरन्दरुचः क्रमेण ।
 नीलोत्पलाम्बुहृहरागसमानरूपाः
 स्युर्मूर्त्तयोऽष्ट कथिता मनुवर्णजाताः ॥ ४९ ॥
 परिदरगदाजहस्ताः सर्व्वासु नकारमोऽर्णयोर्मूर्त्तौ ।
 गङ्गाः परिदरगदाजकरे नक्षत्रमन्यत् समानरूपं स्यात् ॥ ५० ॥
 या मूर्त्तिरर्णतेऽस्या व्रजन्ति परिवारता तदवशिष्टाः ।
 अविगिटेऽन्तेऽप्यंगे स्वयञ्च परिशरतां प्रयाति तदा ॥ ५१ ॥

इयमेवावृत्तिरधिका ध्रुवजे ध्रुवजात् पुरा समुद्दिष्टात् ।
भवति विधानादिति पुनरेषां प्रथमविधानमुद्दिष्टम् ॥ ५२ ॥
अथ द्वितीयाक्षरजेऽङ्गतोऽन्ते वर्णाष्टमूर्त्तिरपि मूर्त्तिशक्तीः ।
यजेद्विधाने च सकेतुलोकपालादिकानन्यदथ प्रवक्ष्ये (१) ॥ ५३ ॥

मोकारजे (२) रतिष्टुती च सकान्तिस्तुष्टि-
पुष्टिष्मृतीरपि च दीव्यभिधाश्च कीर्त्तिम् ।
केत्वादिकश्च सप्तमस्तुपूर्वकश्च
सम्पूजयेद्द्विमलधौः पुनरङ्गतोऽन्ते ॥ ५४ ॥

नाकारजेऽङ्गतोऽन्ते प्रपूजयेन्मूर्त्तिशक्तिनोकेशान् ।
रावर्णजे तु मूर्त्तिः श्रीभूमायामनोमयनीच यजेत ॥ ५५ ॥
ङ्गीः श्रीरतिः सप्तुष्टिर्मोहनिमाये मङ्गदादियोगाद्ये ।
तृतीयावृत्तिरन्यदशेषं पुरैव निर्दिष्टम् ॥ ५६ ॥
यकारजेऽरिशङ्खौ च सप्तदाहलशार्ङ्गकाः ।
सुसलः खड्गशूलौ च तृतीया नाक्षरोद्भवौ ॥ ५७ ॥
शेषो वासुकितचक्रकर्कोटकपङ्कजमहापद्माः ।
दरपालः (३) कुलिकास्थौ (४) तृतीयमन्यत् समं विधानेऽन्ये ॥ ५८ ॥
अङ्गैः प्रथमावरणं मूर्त्तिभिरपि शक्तिभिर्द्वितीयमपि ।
अन्ये केयवकेत्वादिव्यां स्यात् पञ्चमश्च मत्स्यायैः ॥ ५९ ॥
मत्स्यः कूर्मवराहौ नृसिंहकुलशिरामकृष्णाय ।
कल्किः सानन्तात्मा पुनरन्तात्मा च षष्ठमहिषाद्यैः ॥ ६० ॥
सप्तममपि लोकेगैरष्टममपि तदायुधैश्च संग्रोहम् ।
प्रागुक्तोपु विधानेष्वानुष्ठानं नोक्तमत्र यत्तदपि ॥ ६१ ॥

(१) "सकेतुलोकपालादिकानुक्तविधानमृत्त्या" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मूर्त्त्यावृत्तिम्" इति पाठान्तरम् ।

(३) "मङ्गपात्र" इति पाठान्तरम् ।

(४) "गुलिवास्थौ" इति पाठान्तरम् ।

अष्टाचराचरविधानचतुष्कयुग्मं
 प्रोक्तक्रमेण विधिनाभियजेदय एनम् ।
 भक्त्या मुकुन्दमनुजापरतो नराग्र्यः
 प्राप्नोति वाञ्छितमयन्नत एव कामम् ॥ ६२ ॥
 ॥ ५ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे विंशः पटलः ॥ ५ ॥

एकविंशः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यामि च मासमेदभिन्नानि यन्त्राण्यपि संग्रहेण ।
रेखाक्रमयुन्ति विचित्रवर्णसन्ति विष्णोश्च विधानभाङ्गि ॥ १ ॥
यैः कुर्युरिष्टाग्निनिविष्टचेष्टा धरस्थनन्तादिकसंज्ञकानि ।
व्रतान्यभीष्टार्थदकल्पहृत्तैरभारतेनैव च साधकीयाः ॥ २ ॥
मेपादिकं यच्च चतुष्कमादौ मासेषु तद्वायुगृहाहतं स्यात् ।
सिंहादिकं भूगृहसंहतञ्च चापादिकं पार्थिवयुग्मवीतम् ॥ ३ ॥
मेपादिकेषु त्रिगुणात्मकानि चराणि भास्वद्गुणितात्मकानि ।
स्थिराण्यथो षड्गुणितानि तज्जैरुक्तानि यन्त्राण्युभयात्मकानि ॥ ४ ॥
तानि त्रिषड्द्वादशकात्मकोक्तैः स्युर्नक्षत्रैरभ्युपलक्षितानि ।
स्त्रैः स्त्रैश्च नामप्रविभक्तरूपभेदैर्बहिर्बहिर्द्विष्टितविश्वकानि ॥ ५ ॥
त्रिगुणितमपि यन्त्रमष्टपञ्चाहतमथ षड्गुणितं द्विषड्दनाख्यम् ।
स्थिरगतमपि चाष्टयुग्मपञ्चं तदपि षड्गुणपञ्चशोभितं वा ॥ ६ ॥
पञ्चं चरोभस्थिरसंज्ञकेषु रक्तप्रपीताच्छदनादिवर्णम् ।
मासेषु यन्त्रोदरकृतमतत्तन्मासाभिधामूर्त्यभिधाचराख्यम् ॥ ७ ॥
किञ्चमेपादीनां ये दीर्घा मूर्त्तिरागिवर्णानाम् ।
ते हृत्तामि भवन्ति च निगदितमिति यन्त्रकृतमिष्टामान्यम् ॥ ८ ॥
सुवर्णगोचीरजवागिलासपीतेन्द्रनीलारुणकैरवाभाः ।
काश्मीरमेघाञ्जनरोचिषश्च क्रमेण वर्णैरपि किञ्चवाद्याः ॥ ९ ॥
इतीरितायापि किरीटधारकेयूरपीताम्बरकादितुभ्याः ।
सप्तक्रमहताः सगदाम्बुजाश्च सम्यग्जनीयास्तपनैः क्रमेण ॥ १० ॥

धातुर्गममित्राख्यावरुणांशुभगा विवस्त्रदिन्द्रयुताः ।
 पूषाहयपर्जन्यौ त्वष्टा विश्वस्य भानवः प्रोक्ताः ॥ ११ ॥
 प्रथमं केशवधातुकमितरन्मारायणार्थमाख्यञ्च ।
 अन्यन्नाधवमेवं परमपि गोविन्दवारुणं प्रोक्तम् ॥ १२ ॥
 पञ्चममपि विश्वंशुं (१) मधुसूदनभगञ्च षष्ठमपि ।
 त्रिविक्रमविवस्त्रदास्यं सप्तममन्यञ्च वामनेन्द्रमपि ॥ १३ ॥
 श्रीधरपौष्णं नवमं दशमञ्च हृषीकेशपार्ष्णन्यम् ।
 अम्बुजनाभं त्वाष्ट्रं दामोदरवैष्णवं विधानानि ॥ १४ ॥
 आदौ विधानेषु समेतमूर्त्तीः शक्तीश्चतस्रोऽभियजेदयथावत् ।
 रागिष्वयो भातयुताश्च मूर्त्तीः प्रवक्ष्यमाणञ्च निरूप्य मन्त्री ॥ १५ ॥
 ह्यहिरिहयिककनकगामकेष्वयो केतुकेयवाद्ये च ।
 मत्स्याटिकशेषाद्यैः समभियजेदन्तरा समावरणम् ॥ १६ ॥
 प्राणप्रोद्यत् स्मराट्टितयहतमहाबीजकं गतिस्तस्मै-
 कामैरात्मानिकीणं बहिरपि हृतसिद्धान्वितक्रोडमन्त्रम् ।
 विन्दूनामन्तरालेष्वपि च विनिश्चितैः कादिवर्गैश्च युक्तं
 षड्भिक्षांयष्ट्यगैश्च हृतमभिमतकामप्रदं नैपयन्त्रम् ॥ १७ ॥
 गौरीन्दिरा रतिहृती बभ्रुधा तुष्टिपुष्टिमास्ररस्त्यः ।
 मूर्त्त्यां च मध्यमाहृतिरागेशात् प्राग्ध्वजादिभिरपि कथिता ॥ १८ ॥
 ह्यगजरथभृत्पादौनरिपरिभवश्रीय्यादिसिद्धिच ।
 तेजो यगश्च विपुलं पूजयितुं विवृतमुते विधानमिदम् ॥ १९ ॥
 मणैराद्यैरभक्तैः समभिहतमहाबीजमज्मध्वराजत्-
 पानासाद्यधराब्धं गुह्यनयनकुतारास्त्रिराजग्यगार्णम् ।
 अस्त्रैर्गण्डद्वयोदत्पचनिपिपरिवीतञ्च लाद्यैः सकाशैः (२)
 कायेर्नाम्नैश्च यन्त्रं बहुविधफलदं पूजितं श्यादृषीत्यम् ॥ २० ॥

(१) "विष्णुं बभ्रु" इति पाठान्तरम् । (२) "लाद्यैश्च कानैः कायेर्नाम्नैश्च" इति वा पाठः ।

नित्याऽनन्ता व्यापिनी व्योमरूपा

शान्तिर्विद्यारूपिणी च प्रतिष्ठा ।

कल्पामोघा चण्डिका दीर्घलिङ्गे-

त्येव प्रोक्ता ह्यावृतिः स्यात्तृतीया ॥ २१ ॥

सुरभिद्वयमहिषदासोदासाभरणांशुकादिसिद्धिकरम् ।

वृषजं विधानमेतद्देहान्ते सिद्धिस्तत् परस्य सतः ॥ २२ ॥

प्रागच्छन्नास्रभिख्यालिपिभिरभिवृतं यत् स्वरायुक्तवृत्तं

शायैः चान्तैस्तदाद्यैरपि परिवृतगण्डन्तदस्यात्तज्जं समम् ।

कार्यैर्भान्तैः प्रवीतं मयस्त्ववहयुग्विन्दुकां वायुगेहा-

वीतं वाङ्मयाप्रदानप्रसवगुणयुतं युग्मजं यन्त्रमेतत् ॥ २३ ॥

इन्द्राणौ कौमारिका ब्रह्मजाता

वाराह्याख्या वैष्णवी चाय लक्ष्मीः ।

चामुण्डा माहेश्वरी स्यात्तृतीया

रक्षा प्रज्ञा श्रीप्रदं स्याद्विधानम् ॥ २४ ॥

पाशाद्यष्टाक्षरार्णप्रतिपुटितमहाष्टाक्षरार्णवृत्तान्त-

र्वीजं शाखान्तरुद्धं गगननृहरिवीजात्तत्कोणं वह्निय ।

कामिन्यष्टाक्षराद्यन्तगहरिहरवीजावृतं प्रत्यनूद्य-

हर्णाण्यं वायुगेहे स्थितमिति गदितं कर्कटोत्पन्नं यन्त्रम् ॥ २५ ॥

रक्ता रमा करालौ कमला चण्डेन्दिरा महोष्णम् ।

श्रीरिति मूर्त्तियुगलयोर्मध्यगता चावृतिरियद्यापि ॥ २६ ॥

भूतिर्विभूतिरुन्नतिर्नतिर्धृतिरतिसंयतिद्युतयः ।

आवृतिरेषा प्रोक्ता श्रीवत्सकरं विधानमिति गदितम् ॥ २७ ॥

उष्णार्णष्टाक्षरावेष्टितहृदयमयो हादशार्णात्तत्कोणं

सान्तःस्यात्काष्ठवर्णैः क्रमगतविगतैरुल्लसत्तत्त्वगण्डम् ।

सिंहानुदृष्ट्याणान्तरितवृत्तकलालङ्कृतं चाय वष्टि-

प्राणेशानक्षपाटायिगकचटतपत्वक्शर्नं सिंहयन्त्रम् ॥ २८ ॥

अच्युतकामिनिभानुमनोज्ञा विश्वतनुर्विमला हरिभद्रे ।
 सूक्ष्मसरस्वतिनन्दनसन्ध्या स्यादिति मध्यगता हतिरेषा ॥ ४३ ॥
 अवनिपशुपुत्रसम्पदमपि पितृसौख्यं च हृद्यबोधश्च ।
 कुरुते विधानमेतत् प्रयोक्तुरन्ते च निर्वृतिं परमाम् ॥ ४५ ॥
 प्रान्विष्यद्भस्वदीर्घा समभिहतमहाबीजमस्त्रेषु षट्सु
 द्योतकीर्मारलक्ष्मीगिरिदुष्टिद्वाराबीजकं प्रोसमेतम् ।
 द्योतद्वाद्यैः कपालैर्व्यहिरपि च कुकोणाष्टकोल्लासिहंसं
 सर्वार्थान् साधकेभ्यो वितरति विधिवत् कल्पितं मीनयन्त्रम् ॥ ४६ ॥
 दृष्टिर्द्युष्टिसुष्टिरिष्टा सप्तुष्टिः कान्तिर्मेधा मङ्गला वामसंज्ञा ।
 दुर्गा प्रज्ञा भारती मध्यसंस्था वाक्सामर्थ्यश्रीकरं स्याद्विधानम् ॥ ४७ ॥
 एभिर्विधानैर्धरणीव्रतादिदोक्षाविधीन् ये विधिना प्रकुर्युः ।
 ते पुण्यभाजो नितरां सन्मृगा सपुत्रदाराः सुखिनो भवन्ति ॥ ४८ ॥
 दीर्घायुषो सुख्यतरेन्दिराद्य महाप्रभावास्त्वसमानवीर्याः ।
 कलेवरान्ते विगताधयस्ते विष्णोरनन्य पदमाप्नुवन्ति ॥ ४९ ॥
 एभिर्विधेयाः कलशाद्य तत्तन्मासोक्तयन्त्रेषु नैर्यथावत् ।
 निजेक्षितं प्राप्य मनोरयन्ते भुक्तेषु सुक्तेरनुभावकाः स्युः ॥ ५० ॥
 कर्पोन्मिते च द्वाटकपट्टे यन्त्रं विनिक्षिप्य चतुरस्त्रे ।
 तद्विभ्रं गच्छते वा कलशेषु विनिक्षिपेच्च दीक्षासु ॥ ५१ ॥
 अभिषिष्य यन्त्रकलशं (१) गुरवे प्रददातु संयतमतिः सुमतिः ।
 दुरितापनोदविधवे द्युतये यगसे श्रिये च मतिसंयतये ॥ ५२ ॥
 एषां योगविधीनामेकेन तु पूजयंस्तदवसाने ।
 तत्तन्मूर्त्तिप्रोक्त्यै संस्तोतव्योऽनया हरिः सुत्वा ॥ ५३ ॥
 प्रभोद भगवन्महामहानाकुण्ठितात्मने ।
 तवाद्भिपद्मजरजोरगिणीं भक्तिमुत्तमाम् ॥ ५४ ॥

अज प्रसीद भगवन्नमितद्युतिपञ्जर ।

अप्रमेय प्रसीदाच्छङ्खःखड्गं पुरुषोत्तम ॥ ५५ ॥

स्वसंवेद्यस्वरूपात्मन्नानन्दात्मन्नामय ।

अचिन्त्यसार विज्ञात्मन् प्रसीदेश निरञ्जन ॥ ५६ ॥

प्रसीद तुङ्ग सुङ्गानां प्रसीद शिव शोभन ।

प्रसीद स्पष्टगम्भीर गम्भीराणां महाद्युते ॥ ५७ ॥

प्रसीदाध्यक्त विस्तीर्ण (१) विस्तीर्णानाम्भीरणो ।

प्रसीदाद्गार्द्रजातीनां प्रसीदान्तान्तयायिनाम् ॥ ५८ ॥

शुरोर्गरीयः सर्व्वेश प्रसीदान्त देहिनाम् ।

जय माधव मायात्मन् जय शास्त्रत शङ्खभृत् ॥ ५९ ॥

जय सुन्दर सौम्यात्मन् जय केशव केशिहन् (२) ।

जय शार्ङ्गधर श्रीमन् जय नन्दकमन्दन ॥ ६० ॥

जय चक्रगदापाणि जयाक्षय्य जनार्दन ।

जय रत्नोत्करावहकिरीटाक्रान्तमस्तक ॥ ६१ ॥

जय पक्षिपतिच्छायानिरुहार्ककराकर ।

नमस्ते नरकाराति नमस्ते मधुसूदन ॥ ६२ ॥

नमस्ते नलिनापाङ्ग नमस्ते नयनाञ्जन ।

नमः पापहृत्शान नमः सर्व्वभयापह ॥ ६३ ॥

नमः सहस्रसर्वात्मन् (३) नमः सम्भूतकौस्तुभ ।

नमस्ते नयनातीत नमोऽतिक्लान्तवाक्पथ ॥ ६४ ॥

नमो विभिन्नज्जेश नमः स्मृतिपयातिग ।

नमस्त्रिमूर्तिभेदेन सर्गस्थित्यन्तहेतवे ॥ ६५ ॥

(१) "प्रसीद व्यक्तविस्तीर्ण" इति वा पाठः ।

(२) पुलकान्तरेषु लोकाद्भ्योऽयं न दृश्यते ।

(३) "सम्भूतसर्वात्मन्" इति पाठान्तरम् ।

विष्णवे त्रिदशारातिजिष्णवे परमात्मने ।

चक्रभित्तिचक्राय चक्रिणे चक्रवन्धवे ॥ ६६ ॥

विष्णवे विश्ववन्द्याय (१) विश्वभूतात्मने नमः ।

नमोऽस्तु योगिध्येयाय नमोऽस्त्वध्यात्मरूपिणे ॥ ६७ ॥

भुक्तिप्रदाय भक्तानां नमस्ते सुक्तिदायिने ।

मनोवाङ्मायचेष्टाः स्युर्ध्यानश्रुतिनमस्त्रियाः ।

देवेश कर्मा सर्वं मे भवेदाराधनं तव ॥ ६८ ॥

इति हवनजपार्घ्याभिदत्तो विष्णुपूजा-

निरतहृदयकर्मा यस्तु मन्तो चिराय ।

स खलु सकलकामान् प्राप्य हृष्टान्तरात्मा

जननमृतियियुक्तासुप्तमां सुक्तिमेति ॥ ६९ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकविंशः पटलः ॥ * ॥

* (१) "विश्ववन्द्याय" इति पाठान्तरम् ।

द्वाविंशः पटलः ।

अथोच्यते द्वादशवर्णसंज्ञी मन्त्रसु साङ्गः सजपः सहोमः ।
विधानतो यं प्रतिजप्य भक्ता भुक्तेय भुक्तेष्वपदं भवेयुः ॥ १ ॥
तारं सङ्गदयं मध्ये गवते स्युर्भवार्णयोः ।
सुययोस्तु तथा देवा मन्त्रोऽयं द्वादशाक्षरः ॥ २ ॥
ऋषिः प्रजापतिश्छन्दो गायत्री विष्णुरुच्यते ।
देवता ब्रह्म वेणु स्यान्नमसा शिर उच्यते ॥ ३ ॥
चतुर्भिश्च शिखा वर्णैः पञ्चभिः कवचं भवेत् ।
प्रोक्तमस्त्रं समस्तेन पञ्चाङ्गविधिरीदृशः ॥ ४ ॥
सपादजानुयुगललिङ्गनाभ्युदरेषु च ।
हृद्गोलास्यदृष्टस्तशिखास्तक्षरतो न्यसेत् ॥ ५ ॥ इति संहारः ।
शिखाललाटनेत्रास्यगलदीर्घदयेष्वपि ।
सङ्कुक्षिनाभिलिङ्गास्यजानुपादेषु विन्यसेत् ॥ ६ ॥ इति स्थितिः ।
हृत्कुक्षिनाभिषु तथा गुह्यजानुपदेष्वपि ।
करकण्ठास्यदृष्टस्तशिखामूर्ध्वेषु (१) विन्यसेत् ॥ ७ ॥ इति सृष्टिः ।
संहृतेर्होपसंहारः सृष्टेय शुभसृष्टयः ।
स्थितेषु शान्तिविन्यासस्तस्मात्कार्यस्थिधा मनुः ॥ ८ ॥
हरिसुज्ज्वलचक्रदराग्रगदाकुलदोःपरिधं सित(२)पद्मगतम् ।
मलयार्द्रदह्वारकिरीटधरं नवकुन्दरुचं प्रणमामि सदा ॥ ९ ॥
विधिवदय विहितदीप्तो जपेभ्यः वर्णलक्ष्मानममुम् ।
शुद्धेय तिलैर्जुहुयाद्वादशसहस्रसंख्यकं मन्त्री ॥ १० ॥

(१) “शिखासूक्तं” इति पाठान्तरम् ।

(२) “दोः हरिश्चकित” इति पाठान्तरम् ।

पीठे हरेरयाङ्गैः सशक्तिभिर्मूर्तिभिस्तदनु यजेत् ।
 केशवसुरनाथाद्यैरपि देवं भक्तिसंयुतो विद्वान् ॥ ११ ॥
 समिधामथ दुग्धतृचजानां जुहुयादर्कसहस्रकं सदुग्धम् ।
 मनसः परिशुद्धये मनस्वी सष्टतेनापि पयोन्धसा सितेन ॥ १२ ॥
 द्वादशाक्षरजपं तु सार्चनं यो भजेन्नियमतो दिने दिने ।
 ऐहिकं समुपलभ्य याच्छ्रितं प्रेत्य याति पदमक्षयं हरिः ॥ १३ ॥
 अथ प्रवक्ष्यामि सुदर्शनस्य विधिं मनोः संप्रहतो जपादेः ।
 यत्किञ्चित् सिद्धिमवापुरप्रां सिद्धा मुनीन्द्रा अपि सद्य एव ॥ १४ ॥
 अमृतपुरीयतदादिकभृगुदहनानन्तवज्रिवम्भास्तैः ।
 तारादिर्मनुरुक्तः स्यादभिमतसिद्धिदो रयाङ्गाख्यः ॥ १५ ॥
 ऋषिरस्याहिर्गर्भश्छन्दोऽनुष्टुप्देवता च विष्णुः ।
 चक्रपदैराविसुधीसज्जालाद्यैः गिरोऽन्वितैरङ्गम् ॥ १६ ॥
 ऐन्द्रीं समारभ्य दिशस्त्वधस्तादन्तं समुक्ता क्रमशो दशानाम् ।
 चक्ष्रेण बभ्रामि नमस्तथोक्ता चक्राय गौर्यं च दिशाम्प्रवन्धः ॥ १७ ॥
 त्रैलोक्यं रच रचेति हुं फट् स्वाहेति चोदितः ।
 तारादिकोऽयं मन्त्रः स्यादग्निप्राकारसंज्ञकः ॥ १८ ॥
 तारन्तु मूर्ध्नाय सितारुणकण्ठवर्णं
 मध्ये भ्रुवीय समयो वदने हकारम् ।
 हृद्गुह्यजानुपदमन्त्रियु चावगिष्टान्
 वर्णाग्रमेदिति मनोः पुनरग्निवर्णान् ॥ १९ ॥
 अथाङ्गास्करमप्रभाभिरखिनाभामिर्दिशो भासयन्
 भीमाक्षः स्फुरददृष्टामविक्रमदंष्ट्रापदीप्ताननः (१) ।
 दोर्मियक्रदरो गदाजमुमनप्राप्तांय (२) पागाद्गुणो
 विभ्रत् पिङ्गगिरोरुहोऽयं भवतयक्ताभिधानो हरिः ॥ २० ॥

(१) "ईडाप्रदीप्तानन" इति पाठान्तरम् । (२) "लाषाच" इति पाठान्तरम् ।

प्रोक्ता सुदर्शनायेति विश्रहेऽन्ते महापदेम् ।

ज्वालाय धीमहि प्रोक्ता तत्रयक्रः प्रचोदयात् ॥ २१ ॥

सौदर्शनीयं गायत्री जप्तव्या जप्तुमिच्छता ।

सान्निध्यकारिणीं मुद्रां दर्शयेदनया सुधीः ॥ २२ ॥

नमो भगवते प्रोक्ता महासुदर्शनाय च ।

महाचक्राय च तथा महाज्वालाय चेत्यपि (१) ॥ २३ ॥

दीप्तरूपाय चेत्युक्ता सर्वतो रक्ष रक्ष माम् ।

महाबलाय स्वाहेति प्रोक्तस्तारादिको मनुः ।

रक्षाकरः प्रसिद्धोऽयं क्रियमाणेषु कर्मसु ॥ २४ ॥

पट्कोणान्तःस्थितारं विवरलिखितमन्त्राक्षरं सन्धिराजत्

स्वाङ्गं बाह्ये कलाकेसरमुदरगताष्टाक्षरश्चाष्टपञ्चम् ।

पञ्च वर्णैः(२)र्विराजत् विक्रतिदलसप्तत्पोद्ग्राणं त्रिवीतं

व्योमान्त्याणं स्नानान्ना विरचितगुणपाशाङ्गुलं चक्रयन्त्रम् ॥ २५ ॥

प्रणवद्वन्द्वगवद्युतडे महादिकरथाङ्गचतुर्थीं ह्रमस्तकैः ।

निगदितस्त्विति षोडशवर्णको मनुवरो मुनिभिर्विहितादरः ॥ २६ ॥

कायैः पयोभूरुहचर्मसिद्धेर्दुग्धेन गव्यैरपि पञ्चभिर्वा ।

मूत्रैः पयोर्व्या प्रतिपूर्य कुम्भं समर्चयेच्चक्रहरि क्रमेण ॥ २७ ॥

अङ्गैः प्रथमाहतिरपि च पूज्या चक्रादिभिर्हितीया च ।

लक्ष्मणादिभिस्तृतीया क्रमात्तथेन्द्रादिभिश्चतुर्थी स्यात् ॥ २८ ॥

चक्रग्रहगदापद्ममुसला धनुरेव च ।

पाशाङ्गुली पीतरक्तसितश्यामत्त्रिपस्विभाः ॥ २९ ॥

लक्ष्मीः सरस्वती चाथ रतिः प्रीत्याह्वया ततः ।

कीर्तिः कान्तिसुष्टिपुष्टी क्रमेणैव तु शक्तयः ॥ ३० ॥

(१) "मन्त्रवेत्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वर्णैः" इति पाठान्तरम् ।

संपूज्य चैवं विधिना हरिन्तु शिथं गुरुः प्रीततमोऽभिपिच्छेत् ।
 भक्त्या स्वशक्त्या विभवैर्द्विजातीन् सन्तर्प्य भूयो गुरुष्वनुशिष्टः ॥ ३१ ॥
 एकाग्रचित्तो रविलक्षसंख्य जपेन्ननु नित्यकृताभिपूजः ।
 तावत् सहस्र तिलसर्पपात्र(१)विष्वाज्यदौग्धानि जुहोतु सम्यक् ॥ ३२ ॥
 समुद्रतीरेऽप्यथवाद्रिगृहे समुद्रगानां सरिताश्च तीरे ।
 जपेद्विक्ते निज एव गृहे विष्णोर्गृहे वा पुरुषो मनस्वी ॥ ३३ ॥
 यथोक्तसंख्ये विधिवत् प्रजप्ते मन्त्रे यथोक्तैश्च हुते हुताग्ने ।
 द्रव्यैरथ स्वार्थपरार्थहेतोः कुर्यात् प्रयोगान् विधिना यथावत् ॥ ३४ ॥
 पीताभा कर्णिका स्यादरुणतरमर श्यामलश्चान्तरालं
 नेमिः खेता च वाद्ये विरचितशिखरेखाकुलं पार्यिवात्मन् ।
 चक्रद्वन्द्वं लिखित्वा विग्रहमतिरथो सौम्ययाम्यश्च मन्त्री
 कुम्भं संपूर्य्य सौम्ये प्ररचयतु तथा दक्षिणे होमकर्म ॥ ३५ ॥
 पङ्क्तिश्चतस्रिणैः(२)रथ घृतापामार्गकेधाक्षतैः
 सद्राजौतिलपायसैश्च सकलैर्गव्यैर्घृताक्षैः क्रमात् ।
 हुत्वा तदुत्तमिष्टमथ विधिवत् चिन्वा प्रतिद्रव्यकं
 प्रस्थाढाकृतञ्च पिण्डममलं कुम्भोदके मन्त्रवित् ॥ ३६ ॥
 संस्थाप्य दिशि दक्षिणस्या सार्धं कुम्भेन तेन नीराज्य ।
 तमथ घटं सद्रव्यं वहिरारादष्टने क्षिपेद्राशौ ॥ ३७ ॥
 यन्त्रादिकमपि (३) सर्वं क्षिपेदथ घटस्य दक्षिणे भागे ।
 हुतशेषाग्नेन च बलि मन्त्रेणानेन मन्त्रवित् कुर्यात् ॥ ३८ ॥
 घटयान्ते विष्णुपदं प्रोक्ताथ गणेश्य उच्चरेत् पूर्व्वम् ।
 भान्तिकरेभ्यश्च बलिं गृह्णन्त्विति शान्तये नमोऽन्तः स्यात् ॥ ३९ ॥

(१) "तिलसर्पपात्र" इति पाठान्तरम् ।

(२) "चतस्रिणैश्चतस्रिणैः" इति पाठान्तरम् ।

(३) "यन्त्रादिकमपि" इति वा पाठः ।

ज्वरादिकां रोगपरम्परां वा विष्मृत्यपस्कारमवां रुजं वा ।
 रक्तःपिशाचग्रहवैकृतं वा विधिरस्त्वयं मधु हरेद्विकारम् ॥ ४० ॥
 पालाशैर्व्या स्तनजद्रुमजैर्वा पञ्चरे कृते फलकैः ।
 संपूर्य पञ्चगव्यैस्तत्र तु संस्थाप्य शुद्धमपि गदिनम् ॥ ४१ ॥
 पूर्वोद्दिष्टैर्हि तु च सजपं जुहुयुः पृथग्द्विजा वशिनिः ।
 द्रव्यैः सदक्षिणन्तानभ्यर्थ्य च मुच्यते रुजो जन्तुः ॥ ४२ ॥
 विप्रचौरद्रुमत्वल्लयजपुरकाश्मीरकुष्ठत्रियामा
 विन्वापामार्गराजीतिलतुलसियुगक्रान्तिदूर्वाजवाकैः ।
 लक्ष्मीदेवीकुशागोमयकमलवचरोचनापञ्चगव्यैः
 सिद्धेऽग्नौ कुम्भसिद्धं मनुजपसहितं भस्म सत्त्वार्थदायि ॥ ४३ ॥
 लक्ष्मायुष्करमतुलं पिशाचभूता-
 पक्षारादिकमचिरेण नाशयेत् ।
 क्षुद्रादीनपि विविधांस्तयोपसर्गा-
 नेतस्माच्च परतरा समास्ति रक्षा ॥ ४४ ॥
 जुहुयात् शुभुलुगुलिकासहस्रकं साष्टकं च मन्त्रितमः ।
 विदिनं चतुर्दिनं वा सर्वोपद्रवनिवारणं भवति ॥ ४५ ॥
 खरमन्त्रार्थाः समिधामयुतं वा मन्त्रवित्तमो जुहुयात् ।
 ज्वरभूतामयविष्मृत्यपघ्नूतीः शमयितुं नियतवित्तः ॥ ४६ ॥
 आच्यार्कैर्जुहुयाच्छ्रिये सरसिर्जेर्दूर्वाभिरम्यायुषे
 मेधायै द्विजभूरुहैश्च कुमुदैः श्रेतेस्तया वासवे ।
 शृङ्गायैः पगवेऽप्युदुम्बरभवेः पुत्राय चाग्रत्यजै-
 रिकाण्डं विधिवत् सहस्रसमितैरष्टोत्तरं मुक्तये ॥ ४७ ॥
 चक्रस्य नाभिसंख्यं (१) कृत्वा व्यानं जपेन्ननुं मन्त्री ।
 स्वयमेकोऽपि न युद्धे मर्त्यैर्बुध्भिः पराजितो भवति ॥ ४८ ॥

मन्त्री सुनियतचित्तयक्रस्य भावयेद्विया यस्तम् ।

आविश्य सकलमुक्ता मुञ्चति दग्धोऽग्निना शूनाभिभुवा ॥ ४८ ॥

दीप्तं करालदहनप्रतिमञ्च चक्रं

यस्य अरेच्छिरसि कस्यचिदप्रियस्य ।

सप्ताहतोऽस्य दहनप्रतिमो ज्वरः स्या-

न्निशद्दिनैश्च स परितपुः प्रयाति ॥ ५० ॥

कलावृतं बाहिपदाभिवेष्टितं

समक्षर यच्छिरसि अरेत् सदा ।

दशाहतोऽसौ प्रति चार्द्यते रिपु-

भूतिं तथा मण्डलतः प्रयाति ॥ ५१ ॥

सान्त्वं (१) वायसवर्णं शचीः शिरसि अरेच्च सप्ताहम् ।

उच्चाटयति क्षिप्रं मारयति वा द्वियोऽस्य नैमित्त्यात् ॥ ५२ ॥

स्त्रवत्सुधावर्षिणमिन्दुसप्रभं

समक्षरे यच्छिरसि प्रचिन्तयेत् ।

। घणात् समाप्यायितसर्व्वविग्रहो

। भवेत् स मर्त्यः सुचिरञ्च जीवति ॥ ५३ ॥

मध्ये तारं तदनु च मर्त्यं वर्णशः कीणघटके

बाह्ये चार्द्रं निम्बतु कनके (२) रूप्यके चाथ तास्त्रे (३) ।

पापाणे वा विधिवदभिजप्याथ संस्थापित त-

च्चक्रं चौरग्रहरिपुमयध्वंसि रक्षाकरञ्च ॥ ५४ ॥

भ्यानि हृषीकेगविदर्भितं च माटाचरञ्चाप्यभिजसमेतत् ।

रक्षां ग्रहादेः सततं विधत्ते यन्तं सुकृतञ्च मनुजयेण ॥ ५५ ॥

(१) "शार्ङ्गम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "कषके" इति पाठान्तरम् ।

(३) "धमे" इति पाठान्तरम् ।

षष्ठाक्षरान्तरितपादघतुष्ककोष्ठं

कोष्ठत्रयोद्विखितसाध्यसुदर्शनञ्च ।

रेखाभिरप्युभयतः श्रुतिशः प्रबद्धं

तत्सप्तकोष्ठमिति यन्त्रमिदं प्रशस्तम् ॥ ५६ ॥

भूर्लोकं वा चौमपट्टे तनुमसृणतरे कर्पट्टे वास्य यन्त्रं

मन्त्री सम्यग्लिखित्वा पुनरपि गुलिकौलल्य साक्षाभिधीतम् ।

कृत्वा मन्त्रादिहोमप्रविहितघृतसम्पातपातास्तगति (१)

जप्तं सम्बन्धिदध्यात् (२) प्रतिशममुपयान्त्येय सर्व्वे विकाराः ॥ ५७ ॥

[इति जपहुतार्चनाभिर्यन्त्रविशेषैश्च साधु मन्त्रमिमम् ।

भजते योऽसौ मन्त्री लभते भुक्तिं सुखेन मुक्तिञ्च] (३) ॥ ५८ ॥

॥ ॐ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वाविंशः पटलः ॥ ॐ ॥

(१) “पातपातान्तरगति” इति पाठान्तरम् ।

(२) “सम्बन्धिदध्यात्” इति पाठान्तरम् ।

(३) विभिन्नस्रोतोऽयं बुक्तपातरेषु न दृश्यते ।

तयोविंशः पटलः ।

अथोच्यते श्रीकरनामधेयमष्टाक्षरं लोकहिताय तावत् ।
येन प्रजप्तेन समर्चितेन हुतेन सिद्धिं समुपैति मन्त्री ॥ १ ॥
सर्गादर्थः अतो विंशतियुगमियुतं शान्तमं चन्द्रविम्बं
श्रीवाहुः शुक्रमेदो हरिशयनहकारा मनुः श्रीकरास्थः ।
अथाद्या वामपङ्क्ती हरिरपि पुनरङ्गानि यान्तेर्हुमन्तै-
र्भीषणासप्रमर्दप्रसहितगदितध्वसरचैर्विरुक्तैः ॥ २ ॥

मूर्धाक्षिकण्डद्वयोदरसोरजातु-

पादद्वयेषु लिपिगो ग्यसतु स्वदेहे ।

विप्रादिकाम्मुखकरोरुपदेषु वर्णा-

सक्रादिकानपि करेषु ततस्तदस्तान् ॥ ३ ॥

दुग्धाब्धिहीपवर्षप्रविन्नसितसुरोद्यानकल्पद्रुमाधो

भद्राभोजनमपीतोपरिगतविनतानन्दनस्कन्धसंस्थः ।

दोर्मिर्ध्वभद्रयाङ्गं सदरमय गदापङ्क्तिं स्वर्णवर्णं

भास्वन्मौलिर्त्रिचिताभरणपरिगतः स्याच्छिष्ये वो मुकुन्दः ॥ ४ ॥

दिक्पत्रेषु श्रीरतिवृत्तिकान्तीः कौण्ठिकेषु मूर्त्तिषु ।

इक्षामितो निधीशो विष्वक्मेनश्च दिक्पतीन् प्रयजेत् ॥ ५ ॥

पाराध्य चैवं विधिनाथ विष्णुं मन्त्री पुनर्होमविधिद्वरोत् ।

शोढश्चदुग्धोत्थममिहिरजैः सान्येन दौग्धेन च सर्पिषा च ॥ ६ ॥

पृथगटगतं क्रमेण हुत्वा कनकाद्यैरपि तर्पिते गुरौ च ।

अभिपिष्य तथाभिपूज्य विप्रान्मनुमेनं प्रजपेदद्यादृशसम् ॥ ७ ॥

द्रव्यैस्तैः प्रतिजुहुयाद्वांशमानै-

राचार्य्यं पुनरपि पूजयेज्जपान्ते ।

स प्राप्नोत्यपरिमितां श्रियञ्च कीर्त्तिं

कान्तिञ्चाचिरमनुरज्यते च लोकेः ॥ ८ ॥

दूर्वां घृतप्रसिक्तां जुहुयादयुतं नरसु हृतशिटैः ।

आज्यैश्चतसुपयुञ्ज्याद्वाद्दशुरवे च दक्षिणां शक्त्या ॥ ९ ॥

परिभोजयेच्च विप्रांस्तेषु दिनेषु स्वशक्तितो भक्त्या ।

अपमृत्युरोगपापान्विजित्य स तु दीर्घमायुराप्नोति ॥ १० ॥

अनुदिनमादित्वाभिमुखः प्रजपेद्दूर्ध्वोक्तसूत्रवाङ्मयुगः ।

तस्य गृहेऽन्नसमृद्धिराय संजायते सुष्ठुतरा ॥ ११ ॥

एवं प्रोक्तैः प्रतिजपहुतार्चादिभिर्मन्त्रमेनं

भक्त्या यो वा भजति मनुजो नित्यशः सोऽचिरेण ।

इष्टैः पुनैर्धनधरणिधान्यादिभिर्हृष्टचेताः

स्यादप्यन्ते परमपरिशुद्धं पर धाम विष्णोः ॥ १२ ॥

अथ कथयामि विधानं महावाराह्यभिधानमन्त्रस्य ।

साङ्गं सजगं सहिताराधनमपि मन्त्रिणामभीष्टाख्ये ॥ १३ ॥

वाक्यं प्रोक्ता हृदाख्यं तदगु भगवते युग्वराहं च रूपा-

येत्युक्ता व्याहृतीनामुपरि च यतये भूपतित्वञ्च मेऽन्ते ।

देहीत्याभाष्य दान्तं सुमतिरय पुनर्दापयस्वेति हान्तं

प्रोक्ता तारादिक प्रोहरतु मनुवरं तं अयस्त्रिंशदर्शम् ॥ १४ ॥

ऋषिषु भार्गवः प्रोक्तोऽनुष्टुप् कन्द उदीरितम् ।

वराहो देवता चास्य कथ्यन्तेऽद्भान्यतःपरम् ॥ १५ ॥

अस्यैकशृङ्गो हृदय गिरोऽपि व्योमोल्कतेजोऽधिपती शिखराच ।

स्याद्विग्रहरूपः कवचं महादिदृष्टोऽस्ममुक्तं स्वयमेव चारुम् ॥ १६ ॥

सप्तभिः पुनः षड्भिः सप्तभिराय पञ्चभिः ।

षट्भिर्मूलमन्त्रार्णैर्जिह्वाद्वक्त्रकम्पनाम् ॥ १७ ॥

लान्वोरापादमुद्यत्कनकमिव हिमप्रस्थमाजानु नाभेः
 कण्ठादानाभि वङ्गिप्रभमय शिरसयागलं नीलवर्णम् ।
 मौलेर्व्योमाभमाकङ्करत्नसदरिशङ्खासिखेटं गदाग्र-
 ण्याख्येष्टाभीतिहस्तं (१) प्रणमत वसुधोक्तासिदंष्ट्रं वराहम् ॥ १८ ॥
 सज्जनाम्बुवाहनिभमुद्यतदोःपरिधं घराधरसमानतनुम् ।
 सितदंष्ट्रिकाधृतभुवं त्वयवा प्रविचिन्तयेत् सपदि कीलमसुम् ॥ १९ ॥
 हेमप्रस्थं पार्थिवे मण्डले वा नीहारार्भं नीरजोऽग्नेस्तदाभम् ।
 वायोः कृष्णं द्युप्रभं वा दिविष्ठं क्रोडं ध्यातं सत्यसंख्यं यजेद्वा ॥ २० ॥
 अष्टपत्रमय पद्मसुप्तसत्कर्णिकं विधिवदारचय्य च ।
 मण्डलं रविसङ्घस्रसन्निभं शूकरं यजतु तत्र सिद्धये ॥ २१ ॥
 प्राग्दक्षिणप्रत्यगुदग्दिशास्तु चत्वारि चाङ्गानि यजेत् क्रमेण ।
 अक्षं विदिच्छूर्ध्वमधश्चक्राद्यस्त्राणि पूज्यानि वराहमूर्तेः ॥ २२ ॥
 परिगङ्गलपाणखेटकसंघान् सगदाग्रक्रिवराभयाह्वयां च ।
 अभिपूज्य दिग्भाधिपान् यथावहरगन्धाक्षतपुष्पधूपदीपैः ॥ २३ ॥
 दंष्ट्रायां वसुधा सशैलनगरारण्यापगा हुं कृतौ
 वागीशौ श्रुतितेऽग्निलो रविविधू वाङ्मोक्ष दद्यान्वयोः ।
 कुक्षौ स्युर्व्वसवो दिशः श्रुतिपथे दक्षौ दृग्योः पादयोः
 पद्मोत्थो हृदये हरिः पृथग्गमो पूज्या मुखे शङ्करः ॥ २४ ॥
 एवं काले कीलमभ्यर्चयित्वा जप्यो मन्त्रोऽसौ पुनर्लक्षसंख्यम् ।
 होमं कृत्वा तद्गंगांशेय पद्मेस्त्रिस्वादक्षैः प्राप्नुयाद्भूस्सृष्टिम् ॥ २५ ॥
 ध्यानादपि धनसिद्धिर्मन्त्रजपाच्चाधरो भवेत् सधरः ।
 जपपूजादुतविधिभिर्महुं नरो धनधनेन्द्रावान् स्यात् ॥ २६ ॥

ध्यातः सन् भूयद्देहसौ भुवमतुलतरां वारुणे शान्तिमुच्चै-
 राग्नेये वश्यकृत्वादिक(१)मनिलपुरस्थोऽयमुच्चाटनादीन् ।
 रक्षां व्योम्नोऽरिभूतग्रहविषदुरितेभ्योऽनिलाम्न्योश्च पीडाम्
 युद्धे वज्रीरयोर्वै जयमपि सुतरां संविधत्ते वराहः ॥ २७ ॥
 हरिस्थेऽर्केऽष्टम्यामथ सितरुचौ कोनवपुषा
 सितां गव्यैर्युक्तामयुतमभिजप्ता(२)मपि शिलाम् ।
 स्रदम्बकौ मन्त्री मनुजपरतः स्थापयतु ता-
 मयत्नं क्षेत्रेषु द्रुतमरिनिरोधं शमयति ॥ २८ ॥
 भौमे वारेऽय भानूदयमनुजपवान् सन् गृह्येत्वा नृदंशं
 कोलात्मा वैरिहृदादपि च कुतलतस्तच्च कृत्वा गुणांशम् ।
 एकं जातौ विलिम्बगात् पुनरपरतरं पाकपात्रे तथान्य-
 तोये तस्मिन् सदुग्धे प्रतिपचतु हविः संस्कृते हव्यवाहे ॥ २९ ॥
 भाराध्य चाष्टोर्द्विगतं प्रमाणं साव्येन मन्त्री हविषाथ तेन ।
 सप्तारवारं (३) जुहुयाद्यथावत् क्षेत्रोत्थितापन्नशमं प्रयाति ॥ ३० ॥
 भृगुवारे च सुखेऽङ्गः सगृह्य नृदं हविः सुसम्पाद्य ।
 जुहुयादीरितविधिना धनिमपि दद्यान्महीविरोधेषु ॥ ३१ ॥
 कुतक्रियैवं दिवसेच सप्तभिः प्रणाशयेद्भूमिविषादसद्वटम् ।
 परेतवेतानपिशाचडाकिनीसमुत्थिताश्चाविक्रान्तिं विधिस्त्वयम् ॥ ३२ ॥
 विलोच्य तामिव नृदश्च दुग्धे हुनेदृष्टतेनाष्टयुतं सहस्रम् ।
 द्विमण्डलादेव मही महार्घ्या स्यान्मन्त्रिणोऽस्यैव तु निःसपत्ना ॥ ३३ ॥
 नृपतरुसमिधामयुतं मन्त्रेणानेन यो हुनेन्मन्त्री ।
 गृह्ययात्रा(४)स्य न सौदेत् क्षेत्रादिकमपि वर्धते क्रमशः ॥ ३४ ॥
 अष्टोर्द्विगतं मन्त्री दिनशो यो वा जुहोति शालीभिः ।
 स तु वत्सरेण मन्त्री विराजते त्रीहिपुच्छपूर्णगृहः ॥ ३५ ॥

(१) "वश्यकोन्त्यादिकम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "सप्तारवारं" इति पाठान्तरम् ।

(३) "वितां गव्यैः युक्तामयुतमभिजप्ताम्" इति पाठान्तरम् । (४) "गृह्ययात्रा" इति पाठान्तरम् ।

लान्वोरापादमुद्यत्कनकमिव हिमप्रख्यमाजानु नाभिः
 कण्ठादानाभि वङ्गिप्रभमथ शिरसयागलं नीलवर्णम् ।
 मौलेर्व्योमाभमाकङ्करलसदरियद्वासिखेटं गदाश-
 त्त्राख्येष्टाभीतिहस्तं (१) प्रणमत वसुधोक्तासिदंष्ट्रं वराहम् ॥ १८ ॥
 सलनाम्बुवाहनिभमुद्यतदोःपरिधं घराधरसमानतनुम् ।
 सितदङ्घ्रिकाधृतमुवं त्वयवा प्रविचिन्तयेत् सपदि कीलमसुम् ॥ १९ ॥
 डेमप्रख्यं पार्थिवे मण्डले वा नीहाराभं नीरजेऽग्नेस्तदाभम् ।
 वायोः कृणं द्युप्रभं वा दिविष्ठं क्रोडं व्याप्तं सत्यसंस्थं यजेद्वा ॥ २० ॥
 अष्टपत्रमथ पद्मसुप्तसत्कर्णिकं विधिवदारचय्य च ।
 मण्डल रविसहस्रमविभं शूकरं यजतु तत्र सिद्धये ॥ २१ ॥
 प्राग्दक्षिणप्रत्यगुदग्दिशासु चत्वारि चाङ्गानि यजेत् क्रमेण ।
 अक्षं विदिक्षूर्ध्वमधश्चक्राद्यस्त्राणि पूज्यानि वराहमूर्तेः ॥ २२ ॥
 अरिश्महकृपाणखेटकसंघान् सगदाशक्रिवराभयाह्वयां च ।
 अभिपूज्य दिशाधिपान् यथावहरगन्धाक्षतपुष्पधूपदीपैः ॥ २३ ॥
 दंष्ट्रायां वसुधा सगैलनगरारण्यापगा हुं कृतौ
 वागीशोऽश्वसितेऽनिलो रविविधू बाह्वीय दक्षान्ययोः ।
 कुक्षौ स्युर्व्वंसवो दिशः श्रुतिपथे दक्षो दृगोः पादयोः
 पद्मोत्थो हृदये हरिः पृथगमी पूज्या मुखे शङ्करः ॥ २४ ॥
 एवं काले कीलमभ्यर्चयित्वा जप्यो मन्त्रोऽसौ पुनर्लक्षसंख्यम् ।
 होमं कृत्वा तद्भागैश्च पद्मेस्त्रिस्त्रादत्तैः प्राप्नुयाद्भूमसृष्टिम् ॥ २५ ॥
 ध्यानादपि धनसिद्धिर्मन्त्रजपाश्चाधरो भवेत् सधरः ।
 जपपूजाहुतविधिभिर्महुं नरो धनघनेन्द्रावान् स्यात् ॥ २६ ॥

मन्त्री समास्थाय वराहरूपं साध्यप्रदेशे निखनेच्च यन्त्रम् ।

स्थिराख्यराशवभिवाद्य कोलमद्धानि दिक्षु क्षिपतां यथावत् ॥ ४६ ॥

यन्त्रममुं रक्षायै रोगग्रहवैकतेषु जन्तूनाम् ।

संयज्य (१) शिरसि बध्यात् स तु नीरोगस्त्वयन्नतो भवति ॥ ४७ ॥

इत्येवं प्रणिगदितो वराहमन्त्रो

यस्त्वेनं प्रभजति नित्यशो जपाद्यैः ।

समाप्नोत्यखिलमहौसमृद्धिमस्मिन्

देहान्ते व्रजति हरेः परं पदं तत् ॥ ४८ ॥

॥ ५ ॥ इति त्रैमपञ्चसारे त्रयोविंशः पटलः ॥ ५ ॥

(१) "संयज्य" इति पाठान्तरम् ।

मन्त्रेणानेन सर्पिर्जुहुत दशगतं मण्डनात् स्वर्णसिद्धिः ।
 स्वाद्वहेनाञ्जनिन्या अपि कुसुमसहस्रेण वा वाससाञ्च ।
 लाजानां कन्यकाया अपि च मधुयुजां ह्रीमतो वाञ्छितायाः
 सिद्धीरक्षोत्पलानामपि मधुरयुजां स्यादुताच्छीः समग्रा ॥ ३६ ॥
 दण्डार्धगो व्योमासनसु वाराहमुच्यते वीजम् ।
 असुना तु साधितेन प्राप्नोति नराः सिद्धिमतुलनतराम् ॥ ३७ ॥
 तारसुमपि (१) लिखित्वा तद्वाङ्मेऽनलपुत्रं समापुटितम् ।
 तद्वाङ्मेके चतुर्दशमं स्यात्तद्विस्तयाष्टदलम् ॥ ३८ ॥
 वाङ्मे षोडशपत्रं मण्डलमाखण्डलीयमपि वाङ्मम् ।
 शूकरवीजे साध्यचेत्त्राख्यञ्चक्रमन्त्रमस्त्रिण च ॥ ३९ ॥
 रन्ध्रेष्वङ्गमनूनपि दलमूलेऽष्टार्धकेसराणि लिखेत् ।
 षष्ठावष्टी दलमनु शूकरमन्त्रस्य चाक्षरान् क्रमशः ॥ ४० ॥
 प्रतोऽवशिष्टमक्षरमथाष्टपत्रे स्वराम्यकिञ्चल्ले ।
 वर्षोद्यतुद्यतुरपि तथाष्टमे पञ्च चानिखेत् पत्रे ॥ ४१ ॥
 पञ्चनकिञ्चल्लेऽन्त्ये द्वौ द्वौ त्रयमन्त्यके दले विलिखेत् ।
 तारमहीकोनार्धः प्रवेष्टयेत् साध्यवर्णपरिपुटितैः ॥ ४२ ॥
 तद्वाङ्मे मनुवर्णैर्विदभिंताभिश्च साध्यपदलिपिभिः ।
 ह्याविष्यचतुष्कोणे गर्भगसाध्याक्षरं भूवीजम् ॥ ४३ ॥
 षट्सु शूलेषु तथा वाराहं वायुधेन सयुक्तम् ।
 लासाकुङ्कुमचन्दनलघुकर्पूरैः सरीचनैर्विलिखेत् ।
 गोग्रहदभ्योयुक्तेनैव न्या हेमया दिने प्रवरे ॥ ४४ ॥
 भौवर्णं राज्यमिहिं रजतजफनके ग्रामसिद्धिञ्च ताम्ब्रे
 माहस्रध्वर्णमिहिं भुजदलनिखितं चाशु संसाधयेद्राम् (२) ।
 सीमे नाम धरायाः पिपुतदफनके कार्यमिहिं निजेष्टा
 मन्त्रं मन्त्रमेतद्वृत्तद्वृत्ततमप्यातपातं करोति ॥ ४५ ॥

(१) "तारसुमपि" इति पाठान्तरम् ।

(२) "संसाधयेद्राम्" इति पाठान्तरम् ।

चद्यद्वास्वत्सहस्रप्रममशनिनिभं वीक्षणं विचरन्तं
 वज्रीनङ्गाय विद्युत्ततिविततसटाभीषणं भूपणैश्च ।
 दीव्यैरादीमदेहं निशितनखलसदाहुदण्डैरनेजैः
 सन्निभं भिन्नदैत्यैश्चरतनुमतनुं नारसिंहं नमामि ॥ ८ ॥
 नरसिंहममुं धियैव पूर्वं प्रणिपातार्घ्यकपाद्यसाचमाद्यैः ।
 प्रयजैत् सहगन्धपुष्पधूपादिभिरेवं प्रवरैश्च नृत्यगीतैः ॥ ९ ॥
 सुविशदमतिरथ वहिरपि सम्यक् संपूज्य वैष्णवं पीठम् ।
 तत्रावाह्य च नरहरिसुपचारैः सम्यगर्चयेत्प्रवरैः ॥ १० ॥
 षड्भैः प्रथमा वृत्तिरपि पञ्चीन्द्रानन्तशर्द्धकमलभवैः ।
 सहस्रीक्रीडतिपुष्टिभिरपरोक्ता लोकपालकैरन्या ॥ ११ ॥
 प्राक्प्रत्यग्यमशशिनां दिगायिता मूर्त्तयोऽनलादिषु च ।
 स्युः शक्तय इत्येषं भक्त्या परया युतोऽर्चयेद्देवम् ॥ १२ ॥
 द्वात्रिंशतिकसहस्रैरधिकतिरयुतैर्भवेत् पुरयरणम् ।
 तावद्विस्तावद्विल्लंघैः सिद्धिः समीरिता चास्य मनोः ॥ १३ ॥
 विक्रतिद्विगुणसहस्रैर्जुहुयादाख्यान्वितैश्च दुग्धामैः ।
 जपपरिपूर्त्ता मन्त्री दिनशः संपूजयेच्च नरसिंहम् ॥ १४ ॥
 विधाय तद्बीजविशिष्टकर्णिकं चतुश्चतुर्वर्णलसहलाष्टकम् ।
 सुलक्षितं मण्डलमन्यलक्षणेर्विधाय तस्मिन् कलशं प्रपूज्य (१) च ॥ १५ ॥
 यथोक्तमार्गेण समर्थं साष्टकं सहस्रसंख्यं प्रजपेन्ननुं ततः ।
 त्रिरुत्तरमन्त्रमथाभिषेचयेद्यमेव स्तुत्योः प्रतिमुच्यते सुखात् ॥ १६ ॥
 षण्णान्यानलभुवनविन्दुभिश्चक्रे नृसिंहबीजमिदम् ।
 तस्मास्ति सम्यगमुना मन्त्रविदा साधितेन यदसाध्यम् ॥ १७ ॥
 [ऋष्यादिकमपि पूर्ववदङ्गं बीजेन दीर्घयुजा ।
 ध्यानार्चनादिकमन्यदशेषं समानं स्यात्] (२) ॥ १८ ॥

(१) "प्रपूज्य" इति पाठान्तरम् ।

(२) मन्त्रनीमध्यस्थितोऽयं लोकः कश्चित् पुनश्च न दृश्यते ।

चतुर्विंशः पटलः ।

५६

पथ प्रवक्ष्यामि नृसिंहमन्त्रस्यानुष्टुभः संयुक्तो विधानम् ।
साङ्ग सजापं सङ्गतक्रमश्च सार्चाविधानं निजवाञ्छिताख्ये ॥ १ ॥

उपं वीरयुतं महान्तिकमथो विष्णु ज्वलन्तान्वितं
समोक्षाऽथ च सर्व्वतोमुखनृसिंहार्णास्तथा भीषणम् ।

भद्र नृत्ययुतं च नृत्यमपि तच्चोक्ता नमाम्या युत
भूयोऽहम्पदमुद्धरेत् मनुमिम मन्त्री समस्तार्थदम् ॥ २ ॥

ब्रह्मा प्रजापतिर्वा प्रोक्तो ऋषिर्नारदश्च विद्वद्भिः ।

छन्दोऽनुष्टुपुदाहृतमथ विष्णुदेवता नृसिंहाख्यः ॥ ३ ॥

वर्षेयतुर्भिरुदित हृदयं शिरस्य

तावद्विरटभिरघास्य शिखा प्रदिष्टा ।

पद्भिर्य वभ्यं नयनश्च चतुर्भिरक्ष

प्रोक्त क्रमेण मनुनाक्षरं यत्तद्वत् ॥ ४ ॥

सगिरी मलाटद्वयुगमुखकरपक्षन्धिकेषु सायेषु ।

उदरद्वन्द्वोर्गलपार्श्वेषु (१) परे ककुदि क्रमाश्रयेद्वर्णान् ॥ ५ ॥

प्रतिपत्तिरस्य चोक्ता प्रसन्नताक्रूरताविशेषेण ।

द्विविधा प्रसन्नया स्यात् साधनपूजान्वया प्रयोगविधिः ॥ ६ ॥

जान्वोरासक्ततीक्ष्णस्त्रनखरुचिसदाहुसस्पृष्टकेग

यत्तु यत्तु दोर्म्या दधदनलसमन्वोतिपा अस्तदेत्य (२) ।

ज्वालामानापरोत रविगगिदहनतीक्ष्णं दीप्तजिह्व

दक्षोर्ध्वं धूतकेग वदनमपि वदन् पातु वो नारसिंहः ॥ ७ ॥

(१) "उदरद्वन्द्वोर्गलपार्श्वेषु" इति पाठान्तरम् ।

(२) "अस्तदेत्य" इति पाठान्तरम् ।

याश्च दिशं प्रति मनुनाचिमोऽसी तां दिशं प्रयात्यचिरात् ।

पुत्रकलत्रधनार्दींस्त्याक्ता न पुनर्निवृत्तये सहसा ॥ २८ ॥

नरहरिवपुषात्मना निजारिं खरनखराग्रसमग्रभिन्नदेहम् ।

क्षणमिव निहतं विचिन्त्य खादन्निव जपतां मनुमेय नाशमेति ॥ २९ ॥

पूर्वतरे सत्युपदे विधाय निजसाध्यनाम मन्त्रितमः ।

क्रूरेण चक्षुषा तं दहन्निबालोक्त्य जपतु सप्तदिनम् ॥ ३१ ॥

दिनयोऽष्टोर्द्वसहस्रं म्रियते रिपुरस्य नात्र सन्देहः ।

मारणकर्म न शस्तं क्रियते यद्ययुतमय अपेक्षान्त्यै ॥ ३२ ॥

मश्याकृष्टिहेमणमोहोच्चाटादिकानि यदि बान्ध्वैः ।

तदर्हया प्रतिपत्त्या तत्तत्कर्म प्रसाधयेन्मन्त्र्यै ॥ ३३ ॥

दिनमनु दिननाथं पूजयित्वा दिनादौ

नरहरिमपि सम्यक् प्रोक्तमार्गेण मन्त्र्यै ।

तदनु तदनुमत्या भक्षणा मन्त्रितेन

प्रतिरचयतु रात्रे वाप्यभीष्टाय रक्षाम् ॥ ३४ ॥

न्यासोक्तेषु स्थानेष्वपि न्यसेद्वस्त्रना च मन्त्रार्णान् ।

अखिलोपद्रवशान्त्यै सम्यक्त्यै बान्धितार्यसिद्धेः च ॥ ३५ ॥

अथ परराष्ट्रजयेच्छो राक्षः कुर्यात्प्रयोगविधिमेवम् ।

नरहरिमपि विधिना तं हिरण्यकशिपुर्द्विष्यं समभ्यर्च्य ॥ ३६ ॥

तस्य पुरस्ताद्विधिवन्निधाय वक्त्रं विभौतकतरुकाष्ठैः ।

उज्ज्वलिते च त्वलने समूलतूलैः शरेष्वतदशकैः ॥ ३७ ॥

खादन्निवोच्चरेन्मनुमरींश्च भिन्दन्निव क्षिपेत् समिधः ।

इत्वा परराष्ट्रेभ्यः घृतनां सवाह्यं सम्मुखे तस्याः ॥ ३८ ॥

निघ्नन्तं रिपुसेनां अरेन्दृसिंहं पुरेव दतितनयान् ।

यावज्जितारिरेष्यति नृपतिस्तावत्क्षिपेत् अरन्देवम् ।

सेन्द्रसुरासुररक्षोयत्तानपि जयति का कथा मनुजे ॥ ३९ ॥

विभवानुरूपतोऽस्मै दातव्या दक्षिणा च निजगुरवे ।

प्राणप्रदानकर्त्रे न च कार्यं वित्तशास्त्रममलधिया ॥ १८ ॥

संप्रीणयित्वा गुरुमात्मशक्त्या संपूजयेद्दिप्रवरान् यथावत् ।

सत्त्वैहिकीं शुद्धिमवाप्य शुद्धं परं परत्रापि पदं समेति ॥ २० ॥

दूर्वात्रिकैरष्टसहस्रसंख्यैराराध्य मन्त्री जुहुयादथापु ।

शान्तिं प्रयान्त्वेव तदोपसर्गा आपोहि शान्ता इति च श्रुतिः स्यात् ॥ २१ ॥

उत्पाते सति महति ह्युपद्रवाणां

होमोऽयं भवति च शान्तिदो नराणाम् ।

यद्वा न्यत्रिजमनसेषितश्च कामं

तन्प्राप्नोत्यखिलमृणां प्रियय भूयात् ॥ २२ ॥

दुःस्वप्नेष्वपि दृष्टेष्वगिष्टा जाग्रता निशा नेया ।

जपमानमन्त्रशक्त्या सुखप्नो भवति तत्तृचणादेव ॥ २३ ॥

चरन् वने दुष्टमृगाहिघोर(१)व्यालाकुले मन्त्रमिमं जपेद्दयः ।

असाधितं साधितमेव तस्य न विद्यते भीर्जङ्घुरूपजाता ॥ २४ ॥

जप्तेनाष्टसहस्रं कलशेनाप्यहिविपातंमभिषिञ्चेत् ।

अतिविपन्नेषु विपेणाप्यसौ विमुक्तः सुखी भवति ॥ २५ ॥

भूपिकनूताहचिकवहुपादाद्युद्भवं विषं ग्रमयेत् ।

अष्टोत्तरशतजापान्मनुरयमभिमन्त्रितश्च भस्माध्यम् ॥ २६ ॥

सगिरोऽक्षिर्षर्ङ्गह्ननकुक्षिरुजाज्वरविसर्पवमिहिकाः ।

मन्त्रोपधाभिचारिककृतान् विकारानयं मनुः ग्रमयेत् ॥ २७ ॥

नरहरिवपुषात्मना दृष्टोतं हिरण्यकशिपुं निजवेरिणं विचिन्त्य ।

छिपतु गगनतः क्षिती सुदूरं यमनुदिनं प्रति चार्क्षते(२) समासात् ॥ २८ ॥

१) "दुष्टमृगाहिघोर" इति पाठान्तरम् ।

२) "चार्क्षते" इति पाठान्तरम् ।

इति विरचितयन्त्रप्रोज्ज्वले मण्डले प्राक्
समभिहितकषायाभ्योभिरापूर्य कुशम् ।
प्रतियजतु तदङ्गैरस्त्रभेदैः(१)स्तदीये
स्तदनु शतमखाद्यैः साधु वच्चादिकैश्च ॥ ४७ ॥

रथचरणशङ्खपाशाङ्गकुलिशगदाह्वयानि चास्त्राणि ।
दारणमुद्रा करयोर्यथोस्तदीयौ क्षपाणखेटाख्यौ ॥ ४८ ॥
इति क्षतदीक्षः प्रजपेदचरलक्षप्रमाणालोकं मन्त्री (२) ।
जुहुयाच्च षट्सहस्रं जपावसाने हृतेन शुभेन ॥ ४९ ॥
खरमञ्जरीसमुत्थं जुहुयादथ मञ्जरीसहस्रयुतम् ।
प्रक्ष्मातपञ्चगव्यं सप्तदिनं भूतशान्तये मन्त्री ॥ ५० ॥
क्षिप्रहृष्टां समिधां त्रिसहस्रं यद्य जुहोति चतुर्दिनमात्रम् ।
दुग्धयुतं न विराम्यनुजानां होमविधिर्ज्वरयान्तिकरः स्यात् ॥ ५१ ॥
अस्य यन्त्रमभिलिख्य भूर्जके साधु वायं तृणराजपत्रकैः ।
मन्त्रजप्तमथ शीर्षवन्धनाङ्गूर्त्तिविभ्रमशिरोरुजापहम् ॥ ५२ ॥

रक्तोत्पलैः प्रतिदिनं मधुरतयाक्तै
र्यौ वा जुहोति नियमेन सहस्रसङ्केतः ।
मासेन वाञ्छितमवाप्स्यति मन्त्रजापी
स्यादत्तरेण धनधान्यसमृद्धिगृहः ॥ ५३ ॥

भारतैस्तारणिसहस्रकैः प्रफुल्लैरश्वीजैस्त्रिमधुरसंयुतैर्जुहोतु ।
लक्ष्मीः स्यादतिमहती महत्तयायुः संप्राप्य सकलजगत्प्रियं भूयात् ॥ ५४ ॥
साजाभिस्त्रिमधुरसंयुताभिरङ्गी
मासाहं प्रति जुहुयान्मुखे सहस्रम् ।
कन्यार्घ्यं प्रतिलभते वरोऽथ कन्यां
कन्या वा भवति वरार्थिनी वराब्धा ॥ ५५ ॥

(१) "अस्त्रभेदैः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मन्त्रम्" इति पाठान्तरम् ।

श्रीकामः श्रीप्रसूनैर्दशकमथ शतानां दुनेद्विस्वकाष्ठै
 स्तत्पत्रैर्वा प्रसूनैः सुमतिरथ समिद्धिः फलेर्वा तदीयैः ।
 पुत्रेषु पुत्रजीवेन्धनचितदहने तत्फलैर्वा सहस्रै
 र्दूर्वाभिस्वायुषेऽब्दादभिमतमखिलं प्राप्नुयान्मन्त्रजापी ॥ ४० ॥
 ब्राह्मीं वषां वाष्टशताभिजसां प्रातः समद्यान्मृच्छरिं विचिन्त्य ।
 संप्राप्य मेघां स तु वेदग्रास्त्रनिष्ठातधीः स्यादपि वत्सरेण ॥ ४१ ॥
 उक्तैः किमत्र बहुभिर्मनुनाऽमुनैव
 संप्रार्थितं सकलमेव लभेद्विधिज्ञः ।
 तस्मादमुं भजत तत्प्रतिपन्नचित्ताः
 संसारसागरसमुत्तरणार्थिनो ये ॥ ४२ ॥
 पागाङ्गुशान्तरितशक्तिनृसिंहबीजे
 यर्मास्त्रयुद्धनुरयं कथितः पङ्कजः ।
 ऋष्यादिकाः स्वभवपङ्क्तिनारसिंहा-
 वर्णय मन्त्रनिहितैः कथितं पङ्कजम् ॥ ४३ ॥
 षष्ठाद्विष्ण्वर्जरीद्राकृतिरतिविक्रतास्त्रोक्तसत्तीक्ष्णदंष्ट्र
 चक्रं गङ्गच्छ पागाङ्गुगकुलिशगदादारणाख्यान्धधानः ।
 रक्ताकारय नाभिरथ उपरि सितो दिव्यभूषाविशिषो
 देवोऽर्काग्नोन्दुनेषो निखिलसुखकरो नारसिंहचिरं वः ॥ ४४ ॥
 पट्कोणस्यसुदर्शनं वसुदत्तप्रोक्तामिताष्टाक्षरं
 बाह्ये हादगवर्णपञ्चकमलं तत् षोडशार्णच्छदम् ।
 द्वात्रिंशन्नुवर्णपञ्चकमलं वृत्तोक्तसन्मातृकं
 मध्योत्थं ध्रुवमूर्तिबीजवनयं चक्रं नृसिंहात्मकम् ॥ ४५ ॥
 हस्तेऽन्तःस्रग्भाध्यं दहनपुरयुगास्त्रिस्त्रिमन्तार्थमन्तः
 सिंहानुष्टुप्चतुर्वर्णकमसितदन्तार्थं कलाकेसरश्च ।
 हस्तोद्यद्वाभ्रनावेष्टितमवनिपुरान्तःस्थहस्तोपलं तद्-
 यन्त्रं रघुः पिगाचामयारिपुविषविध्वंसनं नारसिंहम् ॥ ४६ ॥

पञ्चविंशः पटलः ।

- अथ सम्प्रति विष्णुपञ्चरस्य प्रतिवक्ष्यामि समासतो विधानम् ।
जितवांस्त्रिपुरं हरोऽपि येन त्विदमानामधिपो बलासुरस्य ॥ १ ॥
शक्तेर्द्वादशगुणिते यन्त्रे मन्त्राणि मण्डलान्यपि च ।
बीजानि यानि चोक्तान्येभिः कृतान्तु पञ्चरं विष्णोः ॥ २ ॥
विष्णुं लिखेन्मध्यगशक्तिविन्दौ कपोलयोः सिंहवराहबीजे ।
तद्विश्वरूपाद्वयमन्त्रबीतं प्रवेष्टयेत् षोडशवर्णकेन ॥ ३ ॥
तारङ्गदन्ते भगवत्पदं महाविष्णुवासुदेवौ च डेन्तौ ।
विश्वादिरूपशरणं भव मे प्रभविष्णवे नमः स्यान्मन्त्रः ॥ ४ ॥
द्वादशाक्षरमन्त्रान्ते भवेतां कवचास्त्रकौ ।
स्नाहान्तः षोडशार्णोऽयं मन्त्रः सर्वार्थसाधकः ॥ ५ ॥
क्रमेण तद्वर्णविकारजातायकादिकाः षोडश मूर्त्तयः स्युः ।
याभिस्तु विष्णोरिहपञ्चरस्य प्रवर्त्यते शक्तिरनेकरूपा ॥ ६ ॥
यन्त्रस्य बीजेषु चतुर्षु पूर्वप्राग्दक्षिणप्रत्यगुदगतेषु ।
विद्वांसु चक्रस्य गदास्य शङ्के खड्गस्य मन्त्रैः सहितं विलिख्यात् ॥ ७ ॥
शङ्खहलमुसलशूलान्यम्याद्ययिष्यथाष्टबीजेषु ।
विलिखेत् दण्डं कुन्तं शक्तिं पाशाद्भुगकुलिगपरशमतमुखवज्रीन् ॥ ८ ॥
सप्रणवद्वयभगवद्विष्णुस्वास्यांनमूर्त्तिधरयुक्ताः ।
त्रैनापतिसहिता निजमन्त्रान्ता मूर्त्तयोऽत्र लिखितव्याः ॥ ९ ॥
सहस्रारपदं पूर्वं कौमोदकी ततो भवेत् ।
महागार्ङ्गपदं पश्चात् महाखड्गपदं पुनः ॥ १० ॥
प्रोक्तानि यन्त्रास्त्रान्तानि निजमन्त्राणि वै क्रमात् ।
पूर्वं महापाञ्चजन्यं महाहनुमन्तारम् ॥ ११ ॥

तिलैः सराजीखरमञ्जरीसमिद्धविघृतैश्च द्विसहस्रसंख्यैः ।

प्रजुह्वतो नैव रुजो ग्रहोद्भवा न वाभिचारघतिरस्य जायते ॥ ५६ ॥

दशाधिकशतैः पयोदृतयुतैश्च दूर्वात्रयै-

र्हुर्नेहिनमुखे विभुं नरहरिं विचिन्त्यानले ।

अवाप्य स तु दीर्घमायुरखिलैर्विमुक्तो गटैः

सुखो भवति मानवो निजकलत्रपुत्रादिभिः ॥ ५७ ॥

विस्तारेः किं प्रतिजपति यो मन्त्रमेजं यथोक्तं

लब्ध्वा कामान् समभिलषितानाशु मन्त्रौ स भूयात् ।

द्रव्यैराव्यो द्विलक्षपवरैः पूजितः शान्तचेता

देहान्ते स्यात् परमपरिशुद्धं परं धाम विष्णोः ॥ ५८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे षतुर्विंशः पटलः ॥ * ॥

अभ्यर्च्य पूर्ववत् पीठं नवशक्तिसमन्वितम् ।
 अर्चयेत् क्रमशो विद्वाभूर्तिशक्तिचतुष्टयम् ॥ २२ ॥
 चक्रञ्च चक्राङ्गकिरीटमौलिं सशङ्खचक्रं सगदं सशार्ङ्गम् ।
 रक्ताम्बर रक्ततनुं करालदंष्ट्राननं प्राग्दलकेश्वर्ययीत ॥ २३ ॥
 पूज्या गदा गदाद्वितमौलिः सगदा सचक्रशङ्खधनुः ।
 पीताम्बरानुलेपा पीता क्रुद्धा च याम्यसंख्यदले ॥ २४ ॥
 शार्ङ्गं शार्ङ्गाद्वितकं श्यामं शार्ङ्गारिदरगदाहस्यम् ।
 रक्ताशुकानुलेपनमाख्यादि धारणे यजेत् पत्रे ॥ २५ ॥
 खड्ग सखड्गशिरसं खड्गारिगदाधनुःकरं धूम्रम् ।
 विक्ताताम्बरानुलेपस्त्रजं समर्चयेद्दुदकपत्रे ॥ २६ ॥
 शङ्खं सशङ्खशिरसं शङ्गारिगदाधनुःकरं सुसितम् ।
 सितवसनमाख्यभूषं यजेन्महानादमग्निसंख्यदले ॥ २७ ॥
 शङ्खोक्तचिह्नभूषान् स्नास्त्रादिकधरचतुर्भुजानपरान् ।
 हलमुसलशूलसन्नान् संयजेन्निशाटादिकेषु पत्रेषु ॥ २८ ॥
 दण्डादिकांस्तथाष्टौ क्षिद्रदलेष्वर्चयेत् रक्ताभान् ।
 खड्गायुधप्रधानांचतुर्भुजाब्धतमखानलान्ताय ॥ २९ ॥

दंष्ट्राग्रलग्नवसुध सजलाम्बुवाह-

चौरत्विपन्त्वभियजेदथ साष्टवाहुम् (१) ।

चक्रासिवाणसगदादरचन्मशार्ङ्ग-

शक्त्याख्यकान् दधतमादिसहावराहम् ॥ ३० ॥

अर्कानलोल्लङ्घलमुखं नयनैस्त्रिभिश्च वज्रि वमन्तमवधूतघटाकलापम् ।

शक्ताभभूपमरिगङ्गगदासिबाहुं भूयोऽभिराधयतु (२) खे च महानृसिंहम् ॥ ३१ ॥

अग्रे समग्रवनमुग्रतनुं स्वपक्षविद्येपविद्यतविनक्षविपक्षपक्षम् ।

खड्गापतुण्डमसुमण्डजदण्डनाथमाराधयेदथ च पञ्जरकस्य विष्णोः ॥ ३२ ॥

(१) "अभियजेदधरेऽष्टवाहुम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "भूयो यजेदपरि" इति पाठान्तरम् ।

ततो महामुसलकं महाशूलं ततः परम् ।
 स्वाहान्तानि च मन्त्राणि शङ्खादीनां क्रमाद्विदुः ॥ १२ ॥
 दण्डादीनामथाष्टानां अन्ते युव्यान्नमःपदम् ।
 प्रोक्त धृतधर विद्वन् वराहविष्णुभिख्ययोः ॥ १३ ॥
 अन्तरा योजयेन्नन्त्री नारसिंहे पुनः सुधीः ।
 नखच्च दलितश्चैव रिपुविग्रहमेव च ॥ १४ ॥
 योजयित्वा नृसिंहात् प्राक् सिंहमर्धं समापयेत् ।
 विष्णोरन्ते महापक्षिराजाय च गरुडन्तं ॥ १५ ॥
 हरिपूर्वं वाहनाय प्राचात्मन इतोरयेत् ।
 नमोऽन्तोऽसौ तु विद्वद्भिर्मन्त्री गारुडन्तो मतः ॥ १६ ॥
 सत्रिष्टुभा वज्रिगृहेण पूर्व सागुष्टमेन्दोर्निर्लयेन चापि ।
 गायत्रमन्त्रोक्तसितेन भूयः संवेष्टयेदर्कनिकेतनेन ॥ १७ ॥
 अनुन्तोमविनीमगैश्च चर्णैरभिवीतं च सुधापुष्टहयेन ।
 नन्तिन वहिरष्टयुग्मपत्र प्रविदध्यादय मूर्त्तिमन्त्रयुक्तम् ॥ १८ ॥
 तद्विद्वद्भिर्मण्डन सर्व्वलक्षणैरभिनक्षितम् ।
 तस्मिन्नावाद्या विधिवद्विग्रहं हरि यजेत् ॥ १९ ॥
 अन्तोपोमात्मकमरिगदायाईखट्वेः सगृहे-
 रद्व्यडाहुं इलमुसलशूलैः सदण्डैः सक्तुन्ते ।
 गतथा पायाद्गुगुनिगटद्वाग्निभिर्यार्कवज्रि-
 द्योतदक्ताद्भुक्सरसिञ्ज तप्तकार्त्तस्तराभम् ॥ २० ॥
 विष्णु भास्वत्किरीट मणिमुकुट (१) कटीमूलकेयूरहार-
 ग्रंथेष्ठीर्मादिमुव्याभरणमणिगणोष्माभिदिव्याङ्गरागम् ।
 विश्वाकाशावकाशप्रविततमयुतादित्यसङ्काशमुद्य-
 दाहयव्यपमानायुधनिकरधरं विश्वरूप नामाभि ॥ २१ ॥

नमो भगवते सर्वजिणवे विश्वरूपिणे ।

वासुदेवाय चक्रादिसर्वायुधसृते नमः ॥ ४३ ॥

अर्केन्दुवह्निनिलयस्फुरितत्रिमन्त्र-

शक्तिप्रवृद्धमहसः परमस्य विष्णोः ।

पादारविन्दगलितामृतसिक्तगात्रं

साध्यं क्षरेष्वापविधावपि साधकेशः ॥ ४४ ॥

विष्णोः सान्निध्यलब्धोत्तमसितचलचलदृष्टदण्डोद्यतास्त्रै-

यक्राद्यैर्भयिणास्येक्षणचरणवचोद्वासहृद्धारधोरैः ।

उत्क्षिप्ताक्षिप्तक्षत्तस्फुटितविदलितायूर्णितध्वस्तगात्रान् (१)

ध्यायेद्देतालभूतपद्दुरितपिशाचारिनागादिरोगान् ॥ ४५ ॥

पूर्वं स्थाने हृषीकेशमन्त्रयुक्तं विधानवित् ।

विश्वरूपात्मक जप्याद्वेषाद्यं मूलमन्त्रकम् ॥ ४६ ॥

योजयित्वा जपेत् पद्यात् चक्रादिषु यथाक्रमम् ।

चतुर्षु चतुरः पादान् गीतात्रिष्टुप्समुद्भवान् ॥ ४७ ॥

पूर्णेणु षोडशस्त्रैवमाद्यं पादं वराहके ।

द्वितीयं नारसिंहे च तृतीयं गारुडे पुनः ॥ ४८ ॥

चतुर्थं चक्रमन्त्रे च योजयित्वा जपेत् सुधीः ।

मन्त्रं सुदर्शनं चेत्यमिममष्टाक्षरं मतुम् ।

संयोज्य कृच्छ्रे महति जपेन्नन्वी विधानवित् ॥ ४९ ॥

अथ प्रयोगाक्षरमाह ।

आग्नेये वज्रभाणेन विधानेन समाहितः ।

सिक्ततोपलचूर्वादीन् साधयेदथ तैः क्रियाम् ॥ ५० ॥

वास्ती पुरे वा ग्रामे वा विदध्याद्विषयेऽपि वा ।

मध्ये च षोडशाशान्ते खनेदष्टादशायटान् ॥ ५१ ॥

भूयोऽपि केशवेन्द्रादिकान् समभ्यर्चयेच्चक्रवच्चादीन् ।
 गन्धादिभिरुपचारैः पञ्चभिरथ सयतात्मको मन्त्रो ॥ ३३ ॥
 निजोदितो होमविधिष्य काव्यो दीक्षाविधानाभिहिते च वक्त्रो ।
 ससर्पिषाञ्चन तु वङ्गिभूर्तीर्हुत्वा तु विष्णोऽम्बुना तथैव ॥ ३४ ॥
 हुत्वा मनुवर्णसमं षोडशवर्णं शुद्धोतु षोडशम् ।
 शुद्धयाच वासुदेवादिषु शान्त्यादींश्चाथ रुद्रसंख्येन ॥ ३५ ॥
 दुग्धतर्प्यतां समिधं क्रमैश्च चक्रादिभिर्यतुर्मन्त्रैः ।
 शुद्धयादष्टोर्हुत्वा शङ्खाद्यैर्द्वादशभिरथ मनुभिः ॥ ३६ ॥
 तिलसिद्धार्थैर्जुहुयाद्विकारसंख्यं पृथक् पृथक् मन्त्रैः ।
 त्रिष्टुपनुष्टुपतत्पदमन्त्रैर्मन्त्रार्थसंख्यकं हविषा ॥ ३७ ॥
 सष्टतेन केशवाद्यैर्दिनकरसंख्यं तथेन्द्रवज्राद्यैः ।
 शुद्धयात् पृथगपि वसुमितमथ च महाव्याहृतौर्हुनेत्यतिमान् ॥ ३८ ॥
 आराध्य च विष्टन्याग्निमभिषिच्य सुसयत ।
 विष्णोस्तु, पञ्चर कुर्याद्वृषी ब्रह्मासहस्रती ॥ ३९ ॥
 छन्दस्यनुष्टुप् त्रिष्टुप् च मुनिभिः ससुदाहृतैः ।
 विष्णुरुपादिको विष्णुर्विष्णुपञ्चरदेवता ॥ ४० ॥
 अष्टार्णसक्रमनुमध्यगतैश्च पादैः
 व्यस्यैस्तथा सुमतिरारचयेत् समस्तैः ।
 गीतामनो कमथ एव तु जातियुञ्जि
 पञ्चाङ्गकानि हरिपञ्चरकल्पितानि ॥ ४१ ॥
 विष्णुं प्राच्यादिकमथ जपेन्नारसिद्धोऽसुरान्तं (१)
 श्रींस्त्रीन् मन्त्रान् पुनरपि तथा पञ्चगम्यकविगमः ।
 बुद्धिधाम्यप्रभृति च तथा पञ्चवारं त्रिगाथा
 भूयो जप्यादिमसमितधीयक्रमन्त्राभिधानम् ॥ ४२ ॥

प्रतर्प्य विभवैः सम्यक् भोजयेद्देवताधिया ।
 तत्रोपसर्गा नश्यन्ति नरनारौमहोत्थिताः ॥ ६३ ॥
 ग्रहक्षुद्रपिशाचाद्या नेचन्ते तान्दिशं भयात् ।
 अश्रमपातादिका ये च भया नश्यन्ति तेऽचिरात् ॥ ६४ ॥
 शस्यर्द्धिर्गोसमृद्धिश्च प्रजावृद्धिश्च जायते ।
 धनधान्यसमृद्धिश्च वर्धते तत्कुलं क्रमात् ।
 दारिद्र्यरोगनिर्मुक्तं सुखमाभूतसंप्लवम् ॥ ६५ ॥
 रक्षोभिरक्षतबलैरसुरैश्च दैत्यैः
 सर्वैः समुद्यतमहास्त्रधरैः परीतम् ।
 विष्णोस्तु पञ्चरमिदं प्रभजन्तमध्यात्
 साक्षादपीन्द्रसमरेऽत्र जने कथा का ॥ ६६ ॥

॥ ॐ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चविंशः पटलः ॥ ॐ ॥

अष्टादशन्तु चक्रस्य (१) विदध्यात् पुरतोऽवटम् ।
 हस्तागाधा(२)स्तथायामायतुरस्त्रान् समन्ततः ॥ ५२ ॥
 धन्योन्यतयक्रमार्थं शुभान् भागान् विधाय च ।
 गोमयेनोपलिप्यैतानानीय स्थाप्य वस्त्वपि ॥ ५३ ॥
 शकपुष्करपत्रेषु निदध्याद्विशतिष्वपि ।
 ततो मध्यगकुण्डस्य प्रविश्य पुरतो शुभ ॥ ५४ ॥
 तदन्तरिष्ठा पीठञ्च तत्र यन्त्रमनुस्मरन् ।
 स्थापयेद्वैष्णवे स्थाने विग्रहरूपधिया सुधी ॥ ५५ ॥
 तत क्रमेण चक्रादीन् दिक्कुण्डेषु चतुर्व्यपि ।
 पुन शङ्खादिकास्तद्वत् कुण्डेष्वस्त्राग्निर्तेष्वपि ॥ ५६ ॥
 तथा दण्डादिकानष्टौ क्षिप्रागासु प्रकल्पयेत् ।
 मध्ये पुनरधोर्ध्वं कोलकेसरिणी यजेत् ॥ ५७ ॥
 चक्रेऽस्य प्राक्तने कुण्डे स्थापयेद्दिनतासुतम् ।
 तत समस्थलीकृत्य क्रमात् समुपलिप्य च ॥ ५८ ॥
 प्रत्यगासनमासीनो मध्यगस्थविडले स्थिते ।
 यन्त्रे काञ्चनपट्टस्थे पूजयेत् पूर्व्वेधत् प्रभुम् ॥ ५९ ॥
 वादिषघोपबहुल निवेद्यात्र (३) यथाक्रमम् ।
 हुनेध पूर्व्वेऽसन्दिष्टैर्द्रव्ये पूर्व्वोक्तमानत ॥ ६० ॥
 आगोपागान्तरागासु वलि दद्याच्चिशक्तिग ।
 क्रमाच्चक्रादिमूर्त्तीना पञ्चस्तत्त्वोऽन्यसा सुधी ॥ ६१ ॥
 तत उद्दाम्य देवेश पूजा परिसमाप्य च ।
 दत्त्वा सुवर्णवासासि शुरवे ब्राह्मणानपि ॥ ६२ ॥

(१) "वचस्य" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वक्षानागान्" इति पाठान्तरम् ।

(३) निवेद्याने वधाक्रमात् इति "निवेद्यान्तम्" इति वा पाठान्तरम् ।

प्रतर्प्य विभवैः सम्यक् भोजयेद्देवताधिया ।
 तत्रोपसर्गां नश्यन्ति नरनारीमहोत्थिताः ॥ ६३ ॥
 ग्रहक्षुद्रपिशाचाद्या नेचन्ते तान्दिशं भयात् ।
 अश्मपातादिका ये च भया नश्यन्ति तेऽचिरात् ॥ ६४ ॥
 शस्यर्हिर्गोसमृद्धिश्च प्रजावृद्धिश्च जायते ।
 धनधान्यसमृद्धिश्च वर्धते तत्कुलं क्रमात् ।
 दारिद्र्यरोगनिर्मुक्तं सुखमाभूतसंग्रवम् ॥ ६५ ॥
 रक्षोभिरक्षतजलैरसुरैश्च दैत्यैः
 सर्वैः समुद्यतमहास्त्रधरैः परीतम् ।
 विष्णोस्तु पञ्चरमिदं प्रभजन्तमव्यात्
 साक्षादपीन्द्रसमरेऽत्र जने कथा कार ॥ ६६ ॥

॥ ८ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चविंशः पटलः ॥ ८ ॥

पङ्विंशः पटलः ।

यथाभिवक्ष्यामि मनं समासात् प्रासादसंज्ञं जगती द्विताय ।
येन प्रजप्तेन यथार्चितेन हुतेन सिद्धिं लभते यथेष्टाम् ॥ १ ॥
प्रसादनत्वात्मनसो यथावत् प्रासादसंज्ञास्य मनोः प्रदिष्टा ।
अन्यात्तृतीयः प्रतिनोमतः स्यादनुपहर्षेन्दुयुतश्च मन्त्रः ॥ २ ॥

ऋषिरस्य वामदेवः पङ्क्तिऋक्ष्य देवतेश्च स्वात् ।
तेनैवास्तीवकलादीर्वयुजाङ्गानि तस्य बीजेन ॥ ३ ॥
गूलाह्वी टड्घण्टासिन्धुणिकुलिगपाग्रान्वभीतीर्दधानं
दीर्भिः श्रोतोमुखण्डप्रतिघटितजटाभारमौलिं त्रिनेत्रम् ।
नानाकन्याभिरामापधनमभिमतार्थप्रदं सुप्रसन्नं

पद्मस्य पञ्चवक्त्रं स्फटिकमणिभिर्घात्यैतौघं नमामि ॥ ४ ॥

[ईगानादीन् मन्त्रवित् पञ्चमन्त्रानङ्गुष्ठादिष्वङ्गुलीय कर्मेण ।

न्यस्येदङ्गुभिर्बुत्क्रमाद्गोमगाभिर्हस्ताभिरुक्ताभिरैवाङ्गुलीभिः] (१) ॥ ५ ॥

ईगानस्तत्पुरुषाघोराख्यो वामदेवसंज्ञश्च ।

सद्योजातादय इति मन्त्राणां देवताः क्रमात् पञ्च ॥ ६ ॥

मूर्धाननद्वदगुह्यकपादेषु च नामभिः स्वबीजादौः ।

कार्त्तुप्राग्दक्षोदकपयिमज्जेष्वाननेषु विन्यसेत् ॥ ७ ॥

प्रतिपाद्य निजं शरीरमेवं प्रजपेदिन्द्रियनक्षकं शिवात्मा ।

शुद्धयाश्च दशागतस्तदन्ते मधुराक्षैः करवीरजप्रसूतैः ॥ ८ ॥

अथवा कुसुमैर्जवाचमुलैः कमलैर्व्या विमलेन पायमेन ।

नृपहस्तभवेः अमिदरैर्व्या शुद्धयात् साधकसप्तमः समुद्देशः ॥ ९ ॥

अष्टपत्रगुणहृत्तरागिभिर्वीथिकल्पतरुभिः समाहृतम् ।
 मण्डनं प्रतिविधाय शून्यः पीठमत्र नवशक्तिभिर्यजेत् ॥ १० ॥
 वामा ज्येष्ठा रौद्री कात्याय्या (१) कलवनाद्यविकारिण्यौ ।
 सवनप्रसन्निधिसर्वभूतदमन्यौ मनोवनीश्वरं यजेत् ॥ ११ ॥
 तारादिकं नतिमपि प्रीक्षा भगवत्पदं चतुर्थ्यन्तम् ।
 सकलगुणात्मपदान्ते शक्तियुक्ताय चेति सन्नाथ ॥ १२ ॥
 भूयोऽमन्तायेति च योगान्ते पीठात्मने चेति ।
 नमसा युक्तं ब्रूयात् पीठास्थोऽयं मनुः समुद्दिष्टः ॥ १३ ॥
 न्यासक्रमेण देहे मन्त्री गन्धादिभिः समभ्यर्च्य ।
 पूर्वोक्ता दिक्षु मूर्त्तिर्धिदिक्षु सनिहृत्तिपूर्विकाय यजेत् ॥ १४ ॥
 सद्यो वेदाद्यमाना (२) भयवरदकरः कुन्दमन्दारगौरो
 वामः काश्मीरवर्णोऽभयवरदपरम्वक्षमानाविनायी ।
 अक्षस्तम्बेदपागाहुगडमरुतडाङ्गशूलान् कपालं
 विभ्राणो भीमदंष्ट्रोऽञ्जनरुचिरतनोर्भीतिदयाप्यघोरः ॥ १५ ॥
 विद्युहर्णोऽयं वेदाभयवरदकुठारान् दधत् पूरयाप्यः
 प्रोक्ताः सर्वे चिन्तेता विष्टतमुखचतुष्पायतुर्बाहवय ।
 सुक्तागौरोऽभयेटाधिककरकमलो घोरतः पञ्चवक्त्र-
 स्त्वोगो ध्येयोऽस्युज्ज्वलोद्वसुररिपुहृद्रेखराः स्युः शिवान्ताः ॥ १६ ॥
 भूतानां शक्तिवादासत्वाज्जगति वा निहृत्त्याद्याः ।
 तेजोरूपाः करपदकर्णविहोना (३) मनोविभिः प्रोक्ताः ॥ १७ ॥
 यमस्तम्बो च शिवोत्तमय तटैकपूर्व्यायपि लेखदण्डो ।
 त्रिमूर्त्तिश्रीकण्ठगिष्णिमय प्रागादिपत्रेषु समर्चनीयाः ॥ १८ ॥

(१) "रौद्रिकात्मिकाया" इति शास्त्रान्तरम् ।

(२) "वेदो वेदाद्यमाना" इति शास्त्रान्तरम् ।

(३) "करपदकर्णविहोना" इति शास्त्रान्तरम् ।

- गूलागनिगरचापोस्तासिदोईण्डभीषणाः भव्ये ।
 पद्मासनाय नानाविधभूषणभूषितास्त्रिनेत्राय ॥ १८ ॥
 पाटनपोतसितारुणशितिरक्तशितिप्रभाय धूम्रान्ताः ।
 कोटीरकोटिघटितविनसच्छगिकनायुताय भूर्त्तयः क्रमशः ॥ २० ॥
 उमा चण्डेश्वरो नन्दी महाकालो गणेश्वरः ।
 हृषभश्चिरिटिस्तन्दाः संपूज्यायोत्तरादिकाः ॥ २१ ॥
 कनकविदूरजविट्टममरकतसुक्तासिताच्छरक्ताभाः ।
 पद्मासनसंस्थाय क्रमादुमाद्या शुद्धान्तिकाः प्रोक्ताः ॥ २२ ॥
 पुनराग्निगास्तदनु च कुलिशाद्या दिक्प्रमेण संपूज्याः ।
 प्रासादविधानमिदं निगदितमिति सकलवर्गसिद्धिकरम् ॥ २३ ॥
 असुना विधिना महेशपूजां दिनशो यः कुरुते समाहितात्मा ।
 स तु सम्यगवाप्य दृष्टभोगान् परमन्ते परिपूर्णमेति धाम ॥ २४ ॥
 वक्ष्यामि शेषागमसारमष्टत्रिंशत्कलान्यासविधिं यथावत् ।
 सपञ्चभिर्ब्रह्माभिरीगपूर्वैः सर्वादिकैः साङ्गविशेषकैश्च ॥ २५ ॥
 ईशोऽनुष्टुप्भूरीश्वरास्तत्पुरुषसप्तगायत्र्याप ।
 पुनरन्यनुष्टुपापो वामकृतिभगा हरस्त्वनुष्टुप्भगयुक् ॥ २६ ॥
 इन्द्रियतारसमेतं सर्व्यघ्नायेति ह्रस्विस्त्वस्त्वते ।
 तेजोमानिनि पूर्व्यं दत्तायै ब्रह्माग्निरस इति कथितम् ॥ २७ ॥
 ज्वलितशिखिशिखान्ते त्वनादिविधाय चान्वितेह शिखा ।
 वक्ष्ये वक्षधराय स्वान्ते तन्वायेति वग्नं नेत्रश्च ॥ २८ ॥
 सौ चै श्वौ विन्दुयुतं सप्रोक्ताऽलुप्तगतये च तथा ।
 त्र्यो पञ्च हुं फट् (१) अनन्तगतये तथा चास्त्र स्यात् ।
 समुनिच्छन्दोदेवतयुक्तं तद्वद्वट्कमिति कथितम् ॥ २९ ॥
 करदेहमुग्रन्यासं मन्त्री पूर्व्ववदाचरेत् (२) ।
 कलाः प्रविन्यमेहेहे वक्ष्यमाणक्रमेण तु ॥ ३० ॥

(१) 'सौ चै पञ्च हुं फट्' इति पाठान्तरम् । (२) 'मन्त्रे पूर्व्ववदाचरेत्' इति पाठान्तरम् ।

ताः स्युः पञ्च चतस्रोऽष्टौ त्रयोदश चतुर्दशम् ।
 अष्टत्रिंशत्कलाः सम्यक् न्यस्तव्या मन्त्रवित्तमैः ॥ ३१ ॥
 दिक्षु प्राग्याम्यवारौड्वसुपनिजभुवामिन्द्रवाराकिराक्षां
 हृद्यौवांसहयौनाभ्युदरचरणवक्षःसगुह्याण्डयोय ।
 सोऽर्धोर्जान्वोः सजह्वास्त्रिगुभयकटिपाश्वे च पद्मोस्तनेषु (१) ।
 घ्राणे के बाहुयुग्मेऽपि विशदमतिर्विन्यसेदङ्गुलीभिः ॥ ३२ ॥
 विन्यासः प्रतिमाकृतौ च नितरां सान्निध्यकृत् स्यादयं
 । देहे वापि शरीरेणं निगदितः सान्निध्यकारीति च (२) ।
 भ्रात्रे यत्र तथासुनैव दिग्गो विन्यस्तदेहः पुमान्
 चेत्त्रं देशममुञ्च योजनमितं शैवागमज्ञा विदुः ॥ ३३ ॥
 न्यस्तैव पञ्चभिर्भङ्गाभिरथ शिवमाराधयेद्दक्षिणामि-
 र्मध्यप्राग्याम्यसौम्यापरदिशि पुनरङ्गैरनन्तादिभिश्च ।
 अन्योमाद्यैर्दिशापैः पुनरपि कुनिगाद्यैर्यजेद्देवमुक्तां
 पाञ्चब्राह्मं विधानं सकलगुह्ययोगीशुक्तिमुक्तिप्रदञ्च ॥ ३४ ॥
 पञ्चाक्षरविहितविधिं वक्ष्य जपतामभीष्टसिद्धिकरम् ।
 सिन्धेन येन देहो प्रेत्येह च वाञ्छितं पदं (३) लभते ॥ ३५ ॥
 दीर्घी विप्रो विसर्गी मृत्युः साक्षी च सयाक्षरः पवनः ।
 ताराकवति यदध्यात्तदादिरभिधीयते मनुप्रवरः ॥ ३६ ॥
 पस्याक्षराण्यमूनि च पञ्च स्युः पञ्चभूतगानि तथा ।
 जगदपि भूतारब्धं तेन हि जगदात्मतोदितास्य मनोः ॥ ३७ ॥
 प्रोक्तमृष्यादिकं पूर्वमङ्गवर्णेषु मन्त्रजैः ।
 अङ्गुलीदेहवक्त्रेषु मूलमन्याक्षरादिकान् ॥ ३८ ॥

(१) "पद्मोकाशे" इति पाठान्तरम् ।

(२) "हामर्ष्यकारीति च" इति पाठान्तरम् ।

(३) "निजेष्टितञ्च" इति पाठान्तरम् ।

न्यसेत्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञकान् ।

सतर्जनीमध्यमाख्यानामिकाङ्गुष्ठकेषु च ॥ ३८ ॥

वक्रहस्तादगुह्याख्यमूर्धस्वपि च नामभिः ।

प्राग्याम्यवारुणोदीच्यवक्त्रेष्वपि च मूर्धनि ॥ ४० ॥

विभ्रहोभिः कुठारं मृगममयवरौ सुप्रसन्नो महेशः

सर्वालङ्कारदीप्तः सरसिजनिलयो व्याघ्रचर्मोत्तवासः ।

ध्येयो मुक्तापरागामृतरसकलितार्द्रिप्रभः पञ्चवक्त्र-

स्वयः कोटीरकोटीघटिततुहिनरोचिःकलोत्तुङ्गमीलिः ॥ ४१ ॥

प्रचरलघ्वचतुष्कं जप्यात्तावत्सहस्रमपि जुहुयात् ।

शुद्धैस्तिलैर्घृतैर्व्या दुग्धानैर्दुग्धभूरुहेधैर्व्या ॥ ४२ ॥

तत्पुरुषाद्याः सर्वं प्राधान्यसंप्रोक्तवाहुहेतिश्रुताः ।

लज्जसितमुखचतुष्कास्तेजोरूपो विलक्षणस्वीयः ॥ ४३ ॥

आहतिराद्या मूर्त्तिभिरङ्गैरन्यापराप्यनन्तार्थैः ।

अपरोमादिभिरपरेन्द्राद्यैरपरा तदायुधैः प्रोक्ता ॥ ४४ ॥

कथयामि मनोर्विधानमन्यन्मुनिपूज्यं प्रवरं पिनाकपाणेः ।

स्वतनो परिकल्प्य पीठमङ्गान्यपि विन्यस्य तथैव मन्त्रवर्णान् ॥ ४५ ॥

हनुखाःसौरुगुम्भेषु पङ्क्त्यर्थान् क्रमशो न्यसेत् ।

कण्ठमूले तथा नाभौ पार्श्वयुक्पृष्ठद्वत्सु च ॥ ४६ ॥

मूर्त्तस्थनेत्रप्राणेषु दीःपक्ष्म्यग्रकेषु च ।

सशिरोवक्त्रहृदयजठरोरुपदेश्वपि ॥ ४७ ॥

हृदाननपरश्वेषाभीत्याख्यवरदेषु च ।

मुखांसहृदयेषु त्रीन् परान् पादोरुकुक्षिषु ॥ ४८ ॥

अर्द्धभिः क्रमशः कुर्यात्तोलकन्यासमुत्तमम् ।

पुनस्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञकान् ॥ ४९ ॥

मलाटजठरहंसहृदयेषु क्रमाश्रयेत् ।

पुनस्तत्प्रतिपक्ष्ये जपेन्नन्तमिमं सुधीः

नमोऽस्तु स्यात्प्रभूताय ज्योतिर्लिङ्गावृतात्मने (१) ।
 चतुर्मूर्तिवपुःस्थायाभासिताङ्गाय शश्ववे ॥ ५१ ॥
 कुर्यादनेन मन्त्रेण निजदेहे समाहितः ।
 मन्त्री पुण्याञ्जलिं सम्यक् विशः पञ्चश एव च ॥ ५२ ॥
 पूर्वोक्त एव पीठे प्रागङ्गैर्मूर्तिभिः शक्तिभिस्तदनु ।
 छपपालचण्डदुर्गागुह्यनन्दिगणपसैन्यपाः पूज्याः ॥ ५३ ॥
 पुण्याय वासवाद्याः पुनरुपहारैः क्रमेण भक्तिमता ।
 अभ्यर्चिते हृते च स्तोतव्यः संस्तवेन पुनरीशः ॥ ५४ ॥
 नमो विरिञ्चिविष्ण्वीशभेदेन परमात्मने ।
 सर्गसंस्थितिसंहारव्याहृति(२)व्यक्तमूर्तये ॥ ५५ ॥
 नमस्तुर्वाप्रोद्भूतभूतभौतात्मने भुवः ।
 भूरिभारार्त्तिसंहर्त्रे भूतनाथाय शक्तिने ॥ ५६ ॥
 विष्णुप्रासाय विलसत्कालकूटविप्राग्निने ।
 तत्कलङ्काङ्कितग्रीवनीलकण्ठाय ते नमः ॥ ५७ ॥
 नमो ललाटनयनप्रोक्तसत्कृष्णवर्त्मना ।
 ध्वस्तस्मरनिरस्ताधियोगिध्येयाय शश्ववे ॥ ५८ ॥
 नमो देहादेकान्ताय दग्धदक्षाध्वराय च ।
 चतुर्वर्गेष्वभीष्टार्थदायिने (३) मायिनेऽप्यवे ॥ ५९ ॥
 मूलाय मूलभूताय शूलदारितविहिषे ।
 कालहन्त्रे नमश्चन्द्रखण्डमण्डितमौलयै ॥ ६० ॥
 विवाससे कपर्दान्तर्भ्रान्तादिसरिदिन्द्वे (४) ।
 देवदैत्यासुरेन्द्राणां मौलिष्टष्टाद्वये नमः ॥ ६१ ॥

-
- (१) “ज्योतिर्लिङ्गावृतात्मने” इति पाठान्तरम् ।
 (२) “व्याहृतिव्यक्तमूर्तये” इति पाठान्तरम् ।
 (३) “चतुर्वर्गेष्वभीष्टार्थदायिने” इति पाठान्तरम् ।
 (४) “कपर्दान्तर्भ्रान्तादिसरिदिन्द्वे” इति पाठान्तरम् ।

भस्त्राभ्यक्ताय भक्तानां भुक्तिसुक्तिप्रदायिने ।

व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय शङ्कराय नमो नमः ॥ ६२ ॥

नमोऽन्तकान्धकरिपवे पुरद्विपे

नमोऽस्तु ते द्विरदवराहभेदिने ।

विपोलसत्फणिवरवहमूर्त्तये

नमः सदा हृष्यवरवाहनाय ते ॥ ६३ ॥

वियत्नरुहुतवह्वार्ध्वसुन्धरा-

मण्डेशरव्यवृतमयूखमूर्त्तये ।

नमः सदा नरकभयापभेदिने

भवेह नो भवभयमङ्गलद्विभो ॥ ६४ ॥

सुखेन्दुखण्डपरिमण्डितमौलिमेव

सुहासयेत् पुनरमुं हृदयाम्बुजे स्वे ।

अभ्यर्थं देहमपि संयतचित्तवृत्ति-

भूत्वा शिवो जपतु मन्त्रमहेगमेनम् ॥ ६५ ॥

सन्तर्प्य विप्रान् पुनरेवमेव सम्पूजयेदिन्दुकलायतंसम् ।

जपेद्यथाशक्ति शिवस्वरूपी भूत्वा तथान्ते च शिवः स भूयात् ॥ ६६ ॥

अमुमेव मनुवरं मनुसत्वं हृत्तेखाया अभितो निरुहम् ।

जप्त्वा नृपतरुमभिधां मधुरयुजां मनुसहस्रमपि जुहुयात् ॥ ६७ ॥

यन्दे हरं वरदशूलकपालहस्तं

सामीतिमद्रिसुतयोज्ज्वलदेहकान्तिम् ।

वासोरुपीठगतया निजवामहस्त-

न्यस्तारुणोत्पलमुजां परिरव्यदेहम् ॥ ६८ ॥

आहतिरङ्गेराद्या हृत्तेखाद्याभिरनु हृष्यादौघ ।

माताऽऽग्नेयैकतं (१) पञ्चावरणं विधानमीयस्य ॥ ६९ ॥

आप्यायनी शशियुताप्यरुणाग्निमाया
विन्दन्तिका च नकुली भुवनेन्दुयुक्ता ।
दीर्घा कलायुतविषा च शिवाय वर्णाः
स्याच्छूलिनो मनुरयं वसुवर्णयोगी ॥ ७० ॥

वामाङ्घ्र्यस्तवामेतरकरकमलायास्तया वामबाहु-
न्यस्तारक्तोत्पलायाः स्तनविधृतलसङ्घामबाहुः प्रियायाः ।
सर्वाक्षयाभिरामो धृतपरशुष्टगेष्टः करैः काञ्चनाभो
ध्येयः पद्मासनस्थः स्मरललिततनुः सम्पदे पार्व्वतीशः ॥ ७१ ॥
पञ्चाणोक्ताङ्गाद्यः पञ्चब्रह्मप्रदिष्टपूज्य ।

वसुमितलज्जपोऽयं मन्त्रस्तावत्सहस्रहोमय ॥ ७२ ॥
इति जपहुतपूजाध्यानकैरीशयाजी-
प्रियतरचरितः स्यात् सर्व्वतो देहभाजाम् ।
धनविभवयशःशीघ्रसम्पदा दीर्घजीवी
तनुविपदि च शैवं तत्परं वाम भूयात् ॥ ७३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीमपञ्चसारे पङ्क्तिः पटलः ॥ * ॥

सप्तविंशः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यते मन्त्रो दक्षिणामूर्त्तिसंज्ञितः ।
जपतामिष्टसंसिद्धिविधानसुरपादपः ॥ १ ॥
षट्दक्षिणा कालकर्णकामिकायुषयेक्षराः ।
तुध्यामध्यगताः स्युर्भ्यं वटमूलनिवासिने ॥ २ ॥
नैधातृनिरताङ्गाय नमो रुद्राय मन्त्रवे ।
तारगतिनिरुद्धोऽयं मन्त्रः षट्त्रिंशदक्षरः ॥ ३ ॥
शुकः प्रोक्तो मुनिग्लन्दोऽप्यनुष्टुप् समुदाहृतम् ।
दक्षिणामूर्त्तिरुद्धोऽस्य देवता समुदाहृता ॥ ४ ॥
तारगत्यादिकैर्ज्जामाद्यन्तैर्मन्त्राक्षरैः क्रमात् ।
ऋत्विग्वसुवस्त्रग्निगुणवर्णैर्विभागशः ॥ ५ ॥
मन्त्री कुर्यात् पङ्क्तानि जातियुञ्जि समाहितः ।
कालिकश्रुतिद्वगण्डहयभासास्यके दश ॥ ६ ॥
दोःसन्धिकण्डानगद्ववाभिकव्यभुषु क्रमात् ।
पक्षत्रिषु पुनर्द्वाभ्यां मन्त्रविद्व्यापकं न्यसेत् ।
एवं न्यस्तगरीरोऽयं चिन्तयेन्मन्त्रदेवताम् ॥ ७ ॥
सुद्रां भद्रार्थदात्रीं सपरशहरिणां वाहुभिर्वाहुमेकं
जान्वासक्तं दधानो भुजगवरसमावहकचो वटाधः ।
पाशोऽनयन्मुखण्डप्रतिघटितजटः क्षीरगौरस्त्रिनेत्रो
दद्यादाद्यैः शकाद्यैर्मुनिभिरभितृतो भावशुद्धिं भवो वः ॥ ८ ॥
प्राक् प्रोक्तविधानेन च सम्यक् संपूज्य साधु कलगाद्यैः ।
रुतसंदीप्तो मन्त्री जप्यादेर्न मनुं समाहितधीः ॥ ९ ॥

द्वात्रिंशदयुतमानं प्रतिजप्य जुहोतु तद्दशांशमितैः ।
 दुग्धाद्भुतेस्तिलैर्व्या सान्धेन पयोन्मसा द्वयेनापि ॥ १० ॥
 जघैवं मन्त्रमेनं दिनमनु गिरिशं पूजयित्वा च हत्वा
 हत्वा मत्वा मनोवाक्तनुभिरवहितः प्राप्य कामानशेषान् ।
 व्याख्याता चागमानां भुवि कविषु वरः साधु वेदान्तवेदी
 वादी चाद्वैतविद्याफलममलतरं याति शैवं पदं तत् ॥ ११ ॥
 सजीवशिखिकर्णरेफान् प्रतिषीष्य प्रादिकांश्च पुनरपि तान् ।
 मेधाप्यायनियान्तांस्तानेव तरान्तिकान् सतनुरूपान् ॥ १२ ॥
 अभास्य चटप्रवटौ सकलवमौ बन्धघातयो वीर्यम् ।
 प्रोक्ता वर्मास्त्रावधि समुद्धरेच्छक्तिपूर्वकं मन्त्रम् ॥ १३ ॥

(क्रीं स्फुर स्फुर प्रस्फुर प्रस्फुर घोर घोरतर तनुरूप चट चट प्रचट प्रचट
 कह कह वम वम बन्ध बन्ध घातय घातय हुं फट् (१) ॥

कृपिरस्याघोराख्यः संप्रोक्तस्त्रिष्टुब्धते च्छन्दः ।
 वद्वोऽप्यघोरपूर्वः संप्रोक्ता देवतास्य ममोः ॥ १४ ॥
 हत् पञ्चभिस्तदर्णैः शिरोऽपि पङ्क्तिभिः शिखा तथा दशभिः ।
 तावद्भिरेव कवचं दृगष्टभिर्द्वादशभिरपि चास्त्रम् ॥ १५ ॥
 कट्टगास्यकण्ठहृन्नाभ्यभूरुषु जानुजङ्घयोः पदयोः ।
 एकादशधाभिवैश्वन्तार्णैर्न्यसतु विषङ्गे मन्त्री ॥ १६ ॥
 पञ्चभिरयो सपङ्क्तिर्द्वादशमप्यष्टभिर्यतुर्भिश्च ।
 पङ्क्तिभिर्यतुस्त्रयेण च पङ्क्तिर्द्वादशमपि मितैः क्रमयः ॥ १७ ॥
 कालाभ्यामः कराभ्याः परगुडमरुको खड्गखेटौ च वाण-
 धात्री शूलं कणालं दधदतिभयदो भीषणास्त्रास्त्रिणैः ।
 रक्ताकारास्त्रोऽहिप्रवरघटितगात्रोऽरिनागयङ्गादीन्
 खादयिष्टार्घदायी भवदनमिमतोच्छिन्नये स्यादघोरः ॥ १८ ॥

स्वच्छो मुमुक्षु भवेदधोरः काम्यक्रियायामपि रक्तवर्णः ।
 कृण्योऽभिचारे ग्रहवेद्ये च प्रोक्तो जपः स्यादपि लक्ष्मणः ॥ १८ ॥
 घृतावसिक्तैस्तिलतण्डुलैश्च जपावसाने शुद्ध्याद्दशांगम् ।
 घृतप्लुतैर्व्याय हविर्भिरेव तावत्पञ्चदश समुपैति कामान् ॥ २० ॥
 हृत्प्रेक्षास्थितसाध्याश्चरित्तिलसत्कर्णिकं कलावीतम् ।
 वर्गाष्टकान्तकेसरमन्त्रे सहस्रक्षयाचरोत्तमितम् ॥ २१ ॥
 मन्त्राश्चरित्तयोद्यद्गन्मध्यदशाग्रकश्च तद्वाद्ये ।
 वङ्गिपुटान्निसमायितकवचास्त्रं प्रतिविलिख्य यन्त्रमिदम् ॥ २२ ॥
 कृत्वा समाम्य मण्डलमत्र विनिःक्षिप्य पूरयेत् कलशम् ।
 पीठे पिनाकपाणिर्गव्यैर्व्या कायकृततोयैर्व्या ॥ २३ ॥
 अङ्गाहतेरनु च हेतिभिरीरिताभिः
 पञ्चाक्ष माहभिरयापि दिशाधिनायैः ।
 संपूजयित विधिनेति पङ्कजरोत्त-
 मार्गेण वा मनुपरिस्फुरणाय मन्त्री ॥ २४ ॥
 प्राच्यापामार्गसमितिलसर्पपसाज्यकैश्च पृथक् ।
 रात्रौ सहस्रहोमाद्भूतापस्मारादिशान्तिरुद्दिष्टा ॥ २५ ॥
 सितकिशुकनिर्गुण्डीकनकापामार्गजन्मनां समिधाम् ।
 पृथगपि सहस्रहोमाग्निग्रहभोचोऽचिरादयहाणा स्यात् ॥ २६ ॥
 गव्याक्तैर्जुहुयात् पृथग्दशमन्त्रं मन्त्री मयूरैर्भक्तै-
 र्भूयस्तैः प्रतिभोजयेत् प्रतिगमं यान्त्येव सर्व्वं यथाः ॥ २७ ॥
 पट्कोणे कर्णिकायां स्फुरयुगलयुता (१) साध्यगर्भाश्च शक्तिं
 कोणाख्ये प्रस्फुरद्वन्द्वकमथ विनिखेयमन्त्रवर्णान् दलेषु ।
 पट्के दद्वन्द्वपट्के दक्षतुयगपट्स्यकान् बाह्यपट्के
 यन्मास्त्राख्यं तदेतद्वयहृदमयहृदयन्त्रमाधीरमाहुः ॥ २८ ॥

न च रिपवो न च रोगा न ग्रहपीडा न शस्त्रवाधा च ।

न क्षेनरुजो मर्त्यान् स्पृशन्त्यघोरास्त्रमन्त्रजापरतान् ॥ २८ ॥

तस्मादघोरास्त्रमनुं प्रजप्यात् समर्चयेत्तद्विहितं विधानम् ।

हुनेच्च तेनैव समस्तवाङ्मार्गसंसिद्धये चायं विमुक्तये च ॥ ३० ॥

खसप्तमः कर्णयुतोऽर्धचन्द्रवान्

कुपश्चमो द्वीन्दुयुतो ध्रुवादिकः ।

मनुस्त्रयं मृत्युजयात्मकः स्फुटं

समीरितः साधकरक्षणसप्तमः ॥ ३१ ॥

ऋषिरस्य कहोलास्यः छन्दो देव्यादिका च गायत्री ।

स्यादेवता च मृत्युञ्जयरुद्रोऽङ्गान्ययाचरेद्गुणा ॥ ३२ ॥

पुटितनलिनसंस्थं मौलिवहेन्दुरेखा

गुलदमृतजलाद्रं चन्द्रधङ्गार्कनेत्रम् ।

ध्वकरकलितमुद्रापाशवेदाचमानं

स्फटिकरजतमुक्तागौरमीशं नमामि ॥ ३३ ॥

जप्तव्योऽयं मन्त्रवर्यस्त्रिलक्षं दीक्षापूर्वं होमकृत्याद्गगनैः ।

दुग्धान्पातैः शुद्धखण्डैर्गुड्या गुर्व्यादेशात् साधको हव्यवाहे ॥ ३४ ॥

अर्घ्या कार्या नित्यशः शैवपीठे स्यादप्यङ्गैर्लोकपालैस्तदस्यैः ।

सम्यक् पूजावस्तुभिर्मन्त्रजापी प्रोक्तं ह्येतन्मृत्युजेतुर्विधानम् ॥ ३५ ॥

इति जपहुतार्चनादिभिः सिद्धो मन्त्रोक्तविहिततनुः ।

समाचरेन्निजान्तर्योगं कृत्यापमृत्युनाशकरम् ॥ ३६ ॥

तारनान्मम मध्यपञ्चकं हाशकर्णिकयुतं क्रमोत्कमात् ।

चिन्तयेन्निवृतमन्तरा शिवं नीरुजे च नियतायुषेऽस्रयोः ॥ ३७ ॥

जह्वाधः प्रोतपद्मद्वयदन्निहितैरक्षरैस्तोर्ध्रुवाद्यै

राद्यस्तैर्मन्दमन्दप्रतिगनितसुधापूरसंमिश्रमानम् ।

इंगानं सूक्ष्मरूपं विमलतरसुपुष्पान्तरा समिपणं

ध्यायन्नाप्नोति रोगैर्नियतपरिहृतमृत्पादीर्घमायुः ॥ ३८ ॥

आदौ तारं विलिखतु मसाध्याद्यं कर्णिकायां

दिक्पत्रेष्वप्यपरमपरं वापि तत्कीर्णकेषु ।

भूयो भूमेः परमनु मृगाहं तदस्त्रेषु टान्तं (१)

जप्ता बन्ध(२)ग्रहगदविपध्वसि यन्तं तदेतत् ॥ ३९ ॥

इति कृतयन्त्रविभूषितमण्डलमध्ये निधाय कलगमपि ।

आपूर्व्य चाभिपिच्छेच्छीवश्यकरं ग्रहाभिचारहरम् ॥ ४० ॥

चतुरङ्गुनिपरिमाणेरमृताकाण्डैरयाकंसाहस्रम् ।

शुद्धयाश्च दुग्धसिक्तैरारोग्यायायुषे च लक्ष्म्यौ च ॥ ४१ ॥

ततश्चिह्नोद्भवानाश्च समिद्धियतुरङ्गुलैः ।

दुग्धसिक्तेः समिद्धेऽग्नौ पट्सहस्रद्वयं हुनेत् ॥ ४२ ॥

यसु वङ्गी शुद्धोत्थेवं यावत्स्थेन साधकः ।

तावत्स्थेः सुधाकुम्भैरग्निः प्रीणाति ग्रहम् ॥ ४३ ॥

आध्यायितोऽग्निना सर्वैः साधकस्येष्टितान् वरान् ।

प्रदद्यादायुराद्यांश्च दुरन्तान् प्रलयान्तिकान् ॥ ४४ ॥

मन्त्रान्ते साध्याख्यां पालययुगलं प्रतीपमपि मन्त्रम् ।

प्रीक्षा समापयेन्ननुमयमपि मृत्युञ्जयाह्वयो मन्त्रः ॥ ४५ ॥

अथवाऽमनकमलपुटान्तरितं शिशुवेशभूषणं रुद्रम् ।

ध्यात्वा जप्यादयथावद्वृत्तकृत्वा मृत्युनाशनं दृष्टम् ॥ ४६ ॥

अमृता वटतिलदूर्वाः पयो घृतं पायसं क्रमेणेति ।

सप्तद्रव्याण्युक्तान्तेर्जुह्यात् पृथक् सप्तस्रवयम् ॥ ४७ ॥

तीव्रज्वरे घोरतरेऽभिचारे सोन्मादके दाहगदे च मोहे ।

तनोति शान्तिं न चिरेण होमः सञ्जीवनं चाब्दयतप्रमाणम् ॥ ४८ ॥

सम्भोजयेद्वह्निदिनेषु विप्रान् समाधिकान् स्वादुभिरन्नभोज्यैः ।

मत्तर्षका गाय हुतावसाने दद्याद्विजिम्भ्यो हुतकर्म्मकृद्भ्यः ॥ ४९ ॥

(१) "टान्तम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "बन्धम्" इति पाठान्तरम् ।

निजजन्मदिने शतं शतं यो जुहुयाद्रव्यवरैश्च सप्तसंख्यैः ।
 मधुरैः प्रतिभोजयेच्च विप्रानभिवाञ्छन्वियमेन दीर्घमायुः ॥ ५० ॥
 अथवा सप्तभिरैतैर्द्रव्यैरेकेण वा सहस्रव्रित्तयम् ।
 जन्मर्चहोममात्रान्निरुपद्रवमुत्तमं व्रजेदायुः ॥ ५१ ॥
 दूर्वाव्रित्तयैः पयसा जुहुयादेकादशाहुतीर्द्दिनशः ।
 जित्वापमृत्युरोगान् प्रयात्यसावायुपय दैर्घ्यमपि ॥ ५२ ॥
 जन्मर्चाणां व्रित्तये छिन्नाक्षाश्मर्यवकुलजैरिधैः ।
 क्रमशो हुनेत् सहस्रं नश्यत्यपमृत्युरोगदुरितानि ॥ ५३ ॥
 सितसिद्धयैः सहस्राहुत्या नश्यत्युपद्रवा च्चरजाः ।
 तद्वदपामार्गहुतान्मृत्युञ्जयमप्यरोगतां लभते ॥ ५४ ॥
 प्रोक्तैर्ध्यानजपार्चनाहुतविधानाद्यैश्च मृत्युञ्जयं
 यो मन्त्री प्रभजेन्ननुं प्रतिदिनं प्रातः प्रसन्नाशयः ।
 तस्येष्टानि भवन्ति सम्भृति(१)रपि स्त्रीता च पुत्रादयः
 सम्पन्नाः सुसुखी च जीवति चिरं देहापदि स्याच्छिवः ॥ ५५ ॥

॥ * ॥ इति त्रीप्रपञ्चसारे सप्तविंशः पटलः ॥ * ॥

अष्टाविंशः पटलः ।

अथ सजपहुताद्यैर्वक्ष्यते साधुचिन्ता-

मणिरभिमतकामप्राप्तिकल्पद्रुमोऽयम् ।

अनलकपमरेफप्राणसत्यान्तवास-

श्रुतिहिमरुचिखण्डैर्मण्डितो मन्त्रराजः ॥ १ ॥

ऋषिरपि काश्यप उक्तमृच्छन्दोऽनुष्टुप्देवता महेशः ।

यान्तैः षड्भिर्वर्णैरङ्गं वा देवतार्चनारीयः ॥ २ ॥

अहिशयधरगङ्गावहतुङ्गासमौलि-

स्तिदशगणमताङ्घ्रिस्त्रीक्षणस्त्रीविलासः ।

भुजगपरशुशूलान् खड्गवल्ली कपालं

शरमपि धनुरीशो विभ्रदव्याक्षिरं वः ॥ ३ ॥

हावभावललितार्चनारिकं भीषणार्द्धमथवा महेश्वरम् ।

पाशसोत्पलकपालशूलिनं चिन्तयेज्जपविधौ विभूतये ॥ ४ ॥

अथवा प्रोङ्गशूलव्यग्रभुजा त्रिनयनाऽद्दिनहाङ्गी ।

अरुणांशुकानुलेपनवर्णाभरणा च भगवती ध्येया ॥ ५ ॥

विहितार्चनविधिरथानुदिनं प्रजपेद्दद्यायुतमितं मतिमान् ।

अयुतं हुनेन्निमगुरार्द्रतरैस्त्रिलतण्डुलैस्तदवसानविधौ ॥ ६ ॥

शैवोक्तपीठाङ्गपदेर्यथावदचे च दुर्गुर्नगसैर्मुखाद्यैः ।

समाट्भिर्दिक्पतिभिर्महेशं पञ्चोपचारैर्विधिनार्चयेत् ॥ ७ ॥

आरभ्यादिव्जननं दिक्संस्थैरष्टाभिर्मनोवर्षैः ।

आराधयेच्च मातृभिरिति संप्रोक्तः प्रयोगविधिरपरः ॥ ८ ॥

कात्पूर्वं हंसलिप्रसंयुतं जपादौ
जमृणां प्रवरमितीह केचिदाहुः ।
प्रासादाद्ययुतजपेन मङ्गलं कुर्या-
दावेशादिकमपि नीरुजाश्च मन्त्रः ॥ ८ ॥

शिरसोऽवतरद्विशेषविम्बस्थितमज्भिवृतमागलक्षुधार्द्रम् ।
अपमृत्युहरं विषज्वरापस्मृतिविभ्रान्तिशिरोरुजापहृष्ट ॥ १० ॥
निजवर्णविकीर्णकोणवैश्वानरगीहृष्टितयाहृतत्रिकोणम् ।
विगतस्वरवीतमुत्तमाङ्गे स्मृतमेतत् चपयेत् क्षणात् ग्रहास्तिम् ॥ ११ ॥
वक्त्रेर्विम्बे वङ्गिवत् प्रज्वलन्तं न्यस्त्वा धीजं मस्तके ग्रस्तजन्तोः ।
ध्यात्वा वेशं कारयेद्वन्धुजीवं तज्जप्तं वा सम्यगाम्नाणनेन ॥ १२ ॥
शक्तादिः शक्तभाः पौष्टिकशमनविधौ कृष्टिवशेषु रक्तो
रक्तादिः क्षोभसंस्तीभनविधिषु हकारादिको हेमवर्णः ।
धूम्राङ्गो मर्दनोष्ठाटनविधिषु समीरादिको मादिरक्तः
पीताभः स्तम्भनादौ मशुरतिविमलो मुक्तिभाजामनादिः ॥ १३ ॥
कृष्णभं प्राणगीहस्थितमथ नयने ध्यातमान्धं विधत्ते
वाधिर्यं कर्णरन्ध्रेऽर्द्धितमपि वदने कुक्षिगं शूलमाश्रु ।
मर्मस्थाने समीरं सपदि शिरसि वा दुःसहं शीर्षरोगं
वाप्रोधं कण्ठनालेऽवनिहतमथ तन्मण्डले बीजमेतत् ॥ १४ ॥
प्रालेयत्वपि च क्षराहतमिदं नेत्रे स्मृतं तद्रुजं
योनीं वामदृशामसृक्श्रुतिमयो कुक्षौ च शूलं जयेत् ।
विस्फोटे सधिये ज्वरे त्वपि तथा रक्तामये विभ्रमे
दाहे शीर्षगदे अरेहिधिमिमं सन्तृप्तये मन्त्रवित् ॥ १५ ॥

साध्याया हृदयकुशेशयोदरस्थं

प्राणास्थं हृदमभिवच्य बीजवर्णैः ।

तेजस्तच्छिरसि विधुं विधाय वा

तेनाकपेदपि निजवाङ्मयैव मन्त्री ॥ १६ ॥

पारिभद्रसुमनोदसभद्र वङ्गिविम्बगतमघरमेतत् ।
 सस्मरेच्छिरसि यस्य स वक्ष्यो जायते न खलु तत्र विचार ॥ १७ ॥
 निजनामगर्भमथ योजयित्वा प्रविचिन्त्य योनिमुपिरे सुदृश ।
 वगयेत् चणाच्छित्ततया मनस स्तवयेच्च शुकमयया रुधिरम् ॥ १८ ॥
 निजगिरिवगिर यित तद्बीजं स्मृत्वा प्रवेगयेद्योनी ।
 यस्यास्तत्सम्पर्कास्ताश्च स्तवयेत् क्रमेण वगयेच्च ॥ १९ ॥
 परैरङ्गगर्भधृतसाध्यपदं विक्रमं हुताग्रयुगपटकहतम् ।
 विगतस्वराहतमगारमुवि स्थितमेतदाशु वगयेद्रमणात् ॥ २० ॥
 मधुरत्रयसयुतेन शालीरजया पुत्तलिका विधाय तेन ।
 मनुना क्षुद्रयास्तथा विभज्य त्रिदिनं यस्य कृते वशी भवेत् स ॥ २१ ॥
 विपपावकोद्यदभिधानपदं ठगर्तं कुकोणधृतलाङ्गलिकम् ।
 अहिपञ्चकृतपरिजतमिदं गिरयो रजः प्रगमयेददनात् ॥ २२ ॥
 कण्ठे केनावरुहगर्पितदहनयुजा मलया मेन वाम
 दक्षं सवेद्यं वक्षोरुहमनलसमीरीभिरसदयश्च ।
 वक्त्रे नाभौ च दीर्घं सुमतिरयं विनि क्षिप्य विन्दुं निशेग
 वक्षस्याधाय बद्धा चिरमिव विहरेत् कन्दुकैरात्मसाधौ ॥ २३ ॥
 कृत्वा वक्त्रे पुरमनु मनु वन्धुजीवेन तस्मिन्-
 ब्राधायग्निं विधिवदभिसंपूज्य चाकौ शताख्यम् ।
 त्रैलोक्याख्ये प्रतिविहितसपातमष्टोत्तरं त
 हुत्वा जप्तं दुरितविषवेतालभूतादिहारि ॥ २४ ॥
 साध्यास्यागर्भमेन लिख्य दहनपुरे कर्णिकाया पङ्कज
 याद्यास्त्रिष्वङ्गमन्वान् दनमनु परितो वीजवर्णान् विभज्य ।
 भूयोऽथ कादियादींस्त्रिषु (१) वृत्तिषु कुगेहास्त्रके नारसिंह
 तस्मिन् कार्थो यथायत्नलगविधिरय सर्व्वरक्षाकर स्यात् ॥ २५ ॥

टान्ते लिख्यात् कलाभिर्वृतमसु(१)मनलावासयुग्मेन वङ्गि-
 द्योतकोपेन वाङ्मे तदनु सविष्टविम्बेन कायवर्णभाजा ।
 तद्वाङ्मे क्षमापुराभ्यां लिखितनृहरियुक्तास्त्रकाभ्यां तदेतद्-
 यन्त्रं रक्षाकरं स्याद्ब्रह्मभयविषमक्षेनजूर्ण्यदिरोगे ॥ २६ ॥
 विम्बद्वन्द्वे कृशानोर्विलिखतु मनुमेनं ससाध्यं तदस्त्रि-
 ध्वन्यादीन् व्यञ्जनार्णान् स्वरयुगलमयो सन्धिपट्के यथावत् ।
 ताराधीतञ्च वाङ्मे कुण्डहपरिहृतं गोमयाम्नीचनाभ्यां
 लाक्षावहं निवध्याज्जपमहितमिदं साधु साध्योत्तमाङ्गि ॥ २७ ॥
 लक्ष्म्यायुः पुष्टिकरं परञ्च सौभाग्यवश्रकृत् सततम् ।
 चौरव्यालमहोरग(२)भूतापस्मारहारि यन्त्रमिदम् ॥ २८ ॥
 साध्याख्याकर्मायुक्तं दहनपुरयुगे मन्त्रमेतत् तदस्त्रि-
 ध्वनिज्वालाय वाङ्मे विषतद्विष्टपे सायशब्दे लिखित्वा ।
 जम्बाष्टोर्ध्वं सहस्रं नृहरिकृतधिया स्थापयेत्तत्र शत्रु-
 ध्यान्नादिकोङ्घोरादिभिरपि च पिशाचादयो न व्रजन्ति ॥ २९ ॥

ससिद्धसुरपूजितः सकलवर्गसंसाधको
 यद्वज्ररविपापहो विविधकामकल्पद्रुमः (३) ।
 किमत्र बहुना नृणामभिमतार्थचिन्तामणिः
 समुक्त इह संपद्वाङ्मनुवरसु चिन्तामणिः ॥ ३० ॥
 पञ्चसरो हुतवहसु पयोसुरीया-
 वादिसरो मनुरयं कथितः फट्कतः ।
 अथ त्रितो निगदितो मुनिरप्यनुष्टुप्-
 छन्दस्य चण्डसहितो मनुदेवतेशः ॥ ३१ ॥

(१) "इतमसु" इति पाठान्तरम् ।

(२) "महोरग" इत्यत्र "महारोग" इति पाठान्तरम् ।

(३) "यद्वज्ररविपापहो विविधविधिहोपायह" इति पाठान्तरम् ।

अतुदिनमष्टशतं यो जुहुयात् पुण्यैरनेन मन्त्रेण ।
 सप्तदिनैः स तु लभते वासस्तद्वर्णसद्भासम् ॥ ४३ ॥
 अहरहरष्टशतं यो मन्त्रेणानेन तर्पयेद्दीशम् ।
 तस्य तु मासचतुष्कादर्व्वाक् सञ्जायते महालक्ष्मीः ॥ ४४ ॥
 साध्यर्चाद्विपचर्माणां सुमस्तृणां पिष्टेन लोणैः कृतां
 हित्वा (१) पुस्तलिकां प्रतिष्ठितचलां जप्त्वा च रात्रौ हुनेत् ।
 सप्ताहं पुरुषोऽङ्गना यदि चिरं वश्यस्त्ववश्यम्भवे-
 दक्षिन् जन्मनि नात्र चोद्यविषयो देहान्तरे संशयः ॥ ४५ ॥
 इति चण्डमन्त्रविहितं विधिवद्विधिमादरेण य इमं भजते ।
 स तु बाञ्छितं पदमिहाप्य पुनः शिवरूपतामपि परत्र लभेत् ॥ ४६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीमपञ्चसारे अष्टाविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "पिष्टेन लोणैः वा कृत्वा" इति पाठान्तरम् ।

दीप्तज्वलज्वालानिमित्तेन च हनेन च ।

सर्वज्वालानिसंयुक्तैः फटन्तैरङ्गमारभेत् ॥ ३२ ॥

अव्यात् कपर्दकलितेन्दुकलःकरात्तगूलाच्चसूत्रककमण्डलुटङ्क ईगः

रक्ताभ्रवर्णवसनो(१)ऽक्षपद्मजस्यो नेत्रत्रयोक्षसितवक्त्रसरोरुहो यः ॥ ३३ ॥

कृतसन्दीघो मन्त्री जघ्यालक्षत्रयश्च मन्त्रमिमम् ।

शुद्धयाक्षिमधुरयुक्तैः सतिलैरपि तण्डुलैर्हृंगाग्नि ॥ ३४ ॥

व्याघातसमिद्धिर्वा मनुजापी तावतीभिरथ शुद्धयात् ।

पूर्वोक्त एव पीठे गन्धाद्यैरर्चयेच्च चण्डेगम् ॥ ३५ ॥

चण्डचण्डाय चेत्युक्ता प्रवदेद्विघ्ने पदम् ।

चण्डेभ्यराय च प्रोक्ता धीमहि पदमुदरेत् ॥ ३६ ॥

तत्रयण्ड इति प्रोक्ता ब्रूयाद्भूयः प्रचोदयात् ।

एषा तु चण्डगायत्री जपात् सान्निध्यकारिणी ॥ ३७ ॥

चङ्गेः समाहृभिर्मन्त्री लोकेयैः संप्रपूजयेत् ।

कूर्मो विष्णुयुतो दण्डी वीजमस्योच्यते बुधैः ॥ ३८ ॥

वदेषण्डेभ्यरायेति बीजादिहृदयान्तिकम् ।

अर्चनादिष्विमं मन्त्रं यथावत् सम्प्रयोजयेत् ॥ ३९ ॥

एवं जपहृतार्चाभिः सिद्धे मन्त्रे तु मन्त्रिणः ।

वान्छितादधिकं लभ्येत् काञ्चनं नात्र संशयः ॥ ४० ॥

अक्षरस्य जपो यावत्तावज्जघ्यात् पदक्षरम् ।

ऐहिकामुषिकीं सिद्धिं तथा हि लभते नरः ॥ ४१ ॥

कृत्वा पिष्टेन शाल्याः प्रतिकृतिमनलं चापि काष्ठैश्चितानां

आध्यायारभ्य पुंसस्त्रिमधुरलुलितं दक्षिणाङ्गुष्ठदेशात् ।

क्षित्वा क्षिप्वाष्टयुक्तं शतमयं शुद्धयाद् योषितो वामभागा-

दिप्रादीनां चतुर्णो यशकरमणिं मन्त्रमेतदुत्तमान्तम् ॥ ४२ ॥

अतुदिनमष्टगतं यो जुहुयात् पुष्करिणेन मन्त्रेण ।
 सप्तदिनैः स तु जमेत वासुन्तर्हर्षमहागम् ॥ ४३ ॥
 अहरहरष्टगतं यो मन्त्रेणानेन तर्पयेद्दीगम् ।
 तस्य तु मासचतुष्कादब्देऽक् सन्ध्यायते महानर्क्षः ॥ ४४ ॥
 साध्यर्चाद्विपचर्माणा मुमरुणां पिष्टेन शोलेः कृता
 हित्वा (१) पुत्तलिकां प्रतिष्ठितचनां अन्ना च रात्रौ दृढेन ।
 सप्ताहं पुरुषोद्भवा यद्वि चिरं वस्त्रस्त्ववगच्छन्वे-
 दस्मिन् जन्मनि नात्र चोद्यन्निपयो देहान्तरं संशयः ॥ ४५ ॥
 इति चण्डमन्त्रविहितं विधिवद्विधिमादरेण य इमं मन्त्रम् ।
 स तु वाञ्छितं घटमिहाप्य मुनः शिवरूपनामपि परत्र जमेत ॥ ४६ ॥

॥ ४ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टाविंगः पटनः ॥ ४ ॥

(१) "पिष्टेन शोलेन वा कृता" इति याज्ञवल्क्यः ।

एकोनविंशः पटलः ।

अथाखिलार्थानुगतैव शक्तिर्युक्ता चतुर्विंशतितत्त्वभेदेः ।

गायत्रिसंज्ञापि च तद्विशेषान् सहस्रयोगान् प्रवदामि साङ्गान् ॥ १ ॥

ताराद्वयो व्याहृतयश्च सप्त गायत्रिमन्त्रः शिरसा समेतः ।

अन्यर्थकं मन्त्रमिमन्तु वेदसारं पुनर्व्वेदयिदो वदन्ति ॥ २ ॥

जप्यः स्याद्विष्ट परलोकसिद्धिकामैर्मन्त्रोऽयं महिततरो द्विजैर्यथावत् ।

भूदेवा नरपतयस्तृतीयवर्णाः संप्रोक्ता द्विजवचनेन तेऽत्र भूयः ॥ ३ ॥

तेषां शुद्धकुलद्वयैवमहसामारभ्य तान्तुक्रियां

तारव्याहृतिसंयुता सहशिरो गायत्र्यापास्या परा ।

सन्ध्योपासनया जपेन च तथा स्वाध्यायभेदैरपि

प्राणायामविधानतो मतिमतां ध्यानैस्तथा नित्यम् ॥ ४ ॥

आदौ तारः प्रकृतिविकृतिप्रोत्थितोऽसौ च मूला-

धारादारादलिरुतिरिवाविश्य सौपुत्रमार्गम् ।

आद्यैः ग्रान्तावधिभिरनुगो मात्रया सप्तभेदैः

शुद्धो मूर्ध्नावधिपरिगतः शाश्वतोऽन्तर्व्वेष्टितः ॥ ५ ॥

प्रकाशितादौ प्रणवप्रपञ्चता निगद्यते व्याहृतिसप्तकं पुनः ।

सभूर्भुवः स्वय मङ्गोजनस्तपःसमन्वितं सत्यमिति क्रमेण च ॥ ६ ॥

भूपदाद्या व्याहृतयो भूगन्धस्तदि वर्त्तते ।

तत्पदं सदिति प्रोक्तं सन्नात्रत्वात् भूरतः ॥ ७ ॥

भूतत्वात् कारणत्वाच्च भुवः शब्दस्य सङ्गतिः ।

सर्व्वस्य स्त्रीरणात् स्वात्मतया च स्वरितोरितम् ॥ ८ ॥

महत्त्वाच्च महत्त्वाच्च महः शब्दः समीरितः ।

तदेव सर्व्वजननात्तस्मात् व्याहृतिर्जनः ॥ ९ ॥

तपो ज्ञानतया चैव तथा तापतया स्मृतम् ।
 सत्यं परत्वादात्मत्वादनन्तज्ञानतः स्मृतम् ॥ १० ॥
 प्रणवस्य व्याहृतीनामतः सम्बन्ध उच्यते ।
 अकारो भूतकारसु भुवो भार्गवः खरीरितः ॥ ११ ॥
 विन्दुर्महस्ताया नादो जनः शक्तिस्तपः स्मृतम् ।
 शान्तं सत्यमिति प्रोक्तं यत् स्यात् परतर पदम् ॥ १२ ॥
 प्रणवस्य व्याहृतीनां गायत्रैक्यमयोच्यते ।
 अत्रापि तत्पदं पूर्वं प्रोक्तं तदनु वर्ण्यते ॥ १३ ॥
 तद्वितीयैकवचनमनेनाखिलवस्तुनः ।
 सृष्ट्यादिकारणं तेजोरूपमादित्यमण्डले ॥ १४ ॥
 अभिध्येयं (१) सदानन्दं परं ब्रह्माभिधीयते ।
 यत्तत् सवितुरित्युक्तं यष्टैकवचनात्मकम् ॥ १५ ॥
 धातोरिह विनिष्पन्नं प्राणिप्रसववाचकात् ।
 सर्वासां प्राणिजातीनामिति प्रसवितुः सदा ॥ १६ ॥
 वरेण्यं वरणीयत्वात् सेवनीयतया तथा ।
 भजनीयतया सर्वैः प्रार्थनीयतया स्मृतम् ॥ १७ ॥
 पूर्वस्याष्टाचरस्यैवं व्याहृतिर्भूरिति स्मृता ।
 पापस्य भर्जनाद्वर्गो भक्तस्निग्धतया तथा ॥ १८ ॥
 देवस्य वृष्टिदानादिगुणयुक्तस्य नित्यशः ।
 प्रभूतेन प्रकाशेन दीप्यमानस्य वा तथा ॥ १९ ॥
 ध्ये चिन्तायामतो धातोर्निष्पन्नं धीमहीत्यदः ।
 निगमाद्येन दिव्येन विद्यारूपेण चक्षुषा ॥ २० ॥
 दृश्यो हिरण्ययो देव आदित्यो नित्यसंस्थितः ।
 चीनतारङ्गितं तेजो यथा स्यात् स हिरण्यमयः ॥ २१ ॥

यः सूक्ष्मः सोऽहमित्येवं चिन्तयामः सदैव तु ।
 द्वितीयाष्टाक्षरस्यैवं व्याहृतिर्भुव ईरिता ॥ २२ ॥
 धियो बुद्धीर्मनोरस्य छान्दसत्वाद् य ईरितः ।
 कृतय लिङ्गव्यत्यासः सृणात् सुप्तिङुपप्रहात् ॥ २३ ॥
 यत्तु तेजो निरुपमं सर्व्ववेदमयात्मकम् ।
 भजतां पापनाशस्य हेतुभूतमिहोच्यते ॥ २४ ॥
 न इति प्रोक्त आदेश पष्ठसौ युषदक्षदोः ।
 तस्मादस्माकमित्यर्थः प्रार्थनायां प्रचोदयात् ॥ २५ ॥
 तृतीयाष्टाक्षरस्यापि व्याहृतिः स्वरितोरिता ।
 एवं दशपदान्यस्यास्त्रययाष्टाक्षराः स्मृताः ॥ २६ ॥
 पङ्कचराय चत्वारः स्युयतुर्व्विंशदक्षराः ।
 इत्यभूतं यदेतस्य देवस्य सवितुर्व्विभोः ॥ २७ ॥
 वरेण्यं भजतां पापविनाशनकरं परम् ।
 भर्गोऽस्माभिरभिध्यातं धियस्तत्रः प्रचोदयात् ॥ २८ ॥
 उत्तममत्र गायत्री पुनस्तच्छिर उच्यते ।
 आपो ज्योतीरस इति सोमाम्बोस्तेज उच्यते ॥ २९ ॥
 तदात्मकं जगत् सर्व्वं रसस्तेजोद्वयं स्मृतम् ।
 अमृतं तदनागित्वाद्बहुत्वाच्च उच्यते ॥ ३० ॥
 यदानन्दात्मकं ब्रह्म सत्यज्ञानादिलक्षणम् ।
 तद्भूर्भुवः स्वरित्युक्तं सोऽहमित्योमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
 एतत्तु वेदसारस्य गिरस्त्वाच्छिर उच्यते ।
 सप्तषेरिति निर्दिष्टे वेदसारे सुनिष्ठितः ॥ ३२ ॥
 फलार्थी फलमाप्नोति सुसुत्तुर्मोक्षस्य च हति ।
 जपसूपसि चोत्थाय कृतशीचविधिर्दिनः ॥ ३३ ॥
 दन्तानां धावनञ्चैव जिह्वानिलेखनादिकम् ।
 कृत्वा स्नात्वा समाचम्य मन्त्रपूतेन वारिणा ॥ ३४ ॥

आपोहिष्ठामयाद्याभिर्नृगिस्त्रिभिरिव च ।
 अभ्युक्ष्य शुद्धदेहः सन् गृहीत्वाञ्जलिना जलम् ॥ ३५ ॥
 आदित्याभिसुखो भूत्वा तद्गताब्जोर्ध्वलोचनः ।
 वेदसारं जपन् ज्योतिर्मूलभूतं परात्परम् ॥ ३६ ॥
 हृत्स्थं सर्वस्य लोकस्य मण्डलान्तर्व्यवस्थितम् ।
 चिन्तयन् परमात्मानमपस्तूर्ध्वं विनिःक्षिपेत् ॥ ३७ ॥
 एनस्ताः प्रतिनिघ्नन्ति जगदाप्याययन्ति च ।
 ततः प्रदक्षिणीकृत्य पुनराचम्य संयतः ॥ ३८ ॥
 क्रमात्तारादिमन्त्राणामृष्यादीन् विन्यसेत् सुधीः ।
 तत्र तु प्रणवस्यादाहदिरुक्तः प्रजापतिः ॥ ३९ ॥
 छन्दस्तु देवी गायत्री परमात्मा च देवता ।
 जमदग्निभरद्वाजभृगुगौतमकाश्रपाः ॥ ४० ॥
 विश्वामित्रो वसिष्ठाख्य ऋषयो व्याहृतीरिताः ।
 गायत्र्याष्टिगनुष्टुप् च बृहती पङ्क्तिरेव च ॥ ४१ ॥
 त्रिष्टुप्जगत्त्र्यो छन्दांसि कथ्यन्ते देवता अपि ।
 सप्तार्चिरनिलः सूर्यो वाक्पतिर्वरुणो वृषा ॥ ४२ ॥
 विश्वेदेवा इति प्रोक्ताः सप्तव्याहृतिदेवताः ।
 छन्दुर्वांसोर्युग्मेषु सोदरेषु क्रमाश्रयेत् ॥ ४३ ॥
 विश्वामित्रस्तु गायत्र्या ऋषिच्छन्दः स्वयं स्मृतम् ।
 सविता स्याद्देवता च ब्रह्मा शिरऋषिः स्मृतः ॥ ४४ ॥
 छन्दस्तु देवी गायत्री परमात्मा च देवता ।
 स्थानेषु पूर्वमुक्तेषु सतारा व्याहृतीर्न्यसेत् ॥ ४५ ॥
 गायत्रीं शिरसा विद्वान् जप्याक्षिः स्यादुपासना ।
 हृदयेऽधस्तथोर्ध्वं च महादिक्ष्वपि संयतः ॥ ४६ ॥
 व्यापयेद्गाहृतीः सम्यग्गायत्रीञ्च शिरोयुताम् ।
 मार्थं संस्मृत्य संजप्याक्षिविधं जपलक्षणम् ॥ ४७ ॥

प्रात्मन्यधोपरि च दिग्भास्ताः समुपागयेत् ।
 गायत्रीं पूर्ववज्जप्यात् स्वाध्यायविधिरीदृशः ॥ ४८ ॥
 एतन्नयं त्रिशः कुर्यादृजुकायस्वनन्यधीः ।
 निरुच्छासः स विज्ञेयः प्राणायामो मनोपिभिः ॥ ४९ ॥
 ध्यानस्य केवलस्यास्य व्याख्याने दर्शितः क्रमः ।
 विद्याहृत्यादिमभ्यस्येदृगायत्रीं सन्ययोः सुधीः ॥ ५० ॥
 शतं वाद्य सहस्रं वा मन्त्रार्थगतमानसः ।
 पूर्वं प्रपञ्चयागोक्तान् गाणपत्यजपादिकान् ॥ ५१ ॥
 निपिन्यासोदिकान् साङ्गान् (१) षडन्यासादिसंयुतान् ।
 सनिजर्थादिकान् सर्वान् विदध्याद्विधिवद्बुधः ॥ ५२ ॥
 पादसन्धिचतुष्कान्भुजाभिहृत्तलदोर्हये ।
 सन्यास्यनासागण्डाक्षिकर्णभूमस्तकेष्वपि ॥ ५३ ॥
 धारुणैर्द्वयाम्यप्रागूर्ध्वगेषु मुखेषु च ।
 क्रमेण वर्णान् विन्यस्येदृगायत्रया मन्त्रवित्तमः ॥ ५४ ॥
 गिरोभूमध्यनयनवक्त्रकण्ठेषु (२) वै क्रमात् ।
 ह्रस्वाभिगुह्यजान्वाङ्मूलादेष्वपि पदाग्र्यसेत् ॥ ५५ ॥
 समह्राविष्णुरुद्रैश्च सेखरैः ससदाशिवैः ।
 ससञ्ज्ञात्माह्वयैः (३) कुर्यादङ्गन्यासं समाहितः ॥ ५६ ॥
 एवं कृत्वा तु सिद्धार्थं गायत्रीं दीक्षितो जपेत् ।
 अथ त्रिगुणितप्रोक्ते विचित्रे मण्डलोत्तमे ॥ ५७ ॥
 शक्तिभिः प्राक् समुक्ताभिः सौरं पौठं समर्चयेत् ।
 तत्र निःक्षिप्य कलशं यथापूर्वोपचारतः ॥ ५८ ॥

(१) “भार्गाव्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “गण्डेषु” इति पाठान्तरम् ।

(३) “सप्तमोर्ध्ववै” इति पाठान्तरम् ।

गव्यैर्वा पञ्चभिः क्वाथजलैर्वा पूरयेत्ततः ।

तस्मिन्नावाह्य कलशे शक्तिमित्यं विचिन्तयेत् ॥ ५८ ॥

मन्दाराद्वयरोचनाञ्जनजवाच्छाभैः(१)शुखैरिन्दुमः-

द्रवोद्यन्मुकुटाङ्गसन्ततचतुर्विंशार्णचित्रा तनुः ।

अले चारिगदाह्वयो गुणकपालाख्यौ च पाशाङ्गुलि-

ष्टाभीतीर्हृदती भवेद्भवदभीष्टोद्भाविनी तारणी ॥ ६० ॥

संचिन्त्य भर्तारमिति प्रभाणां त्रिशक्तिभूतीः प्रथमं समर्थं ।

आदित्यशक्त्याख्यचतुष्टयेन यजेद्दितीयावरणे दिनेशम् ॥ ६१ ॥

प्रह्लादिनीप्रभा नित्या सविश्वम्भरसंज्ञिका (२) ।

विनासिनीप्रभावत्यौ जया शान्ता (३) क्रमादयजेत् ॥ ६२ ॥

कान्ता दुर्गासरस्वत्यौ विद्या रूपाद्वया तथा ।

विशालेशा व्यापिनी च विमलाख्या क्रमादयजेत् ॥ ६३ ॥

तमोपहारिणी सूक्ष्मा विश्वयोनिर्जयावहा ।

पद्मानया परा शोभा भद्ररूपा(४) तथा यजेत् ॥ ६४ ॥

मातृभिः सारुणान्ताभिः षष्ठ्यो सप्तमी चैः ।

आदित्यपार्श्वदत्तैरप्यष्टमीन्द्रादिभिः सुरैः ॥ ६५ ॥

आवृत्तिः कथितश्चेति विधानं परमीदृशम् ।

गन्धादिभिर्निवेद्यान्तैर्दिनेशं सम्यगर्चयेत् ॥ ६६ ॥

अथ पुनरमुमभिषिञ्चेत् संयतचित्तश्च देशिकः शिष्यम् ।

क्षतद्वतविधिमपि विधिवद्विहितवलिं दत्तदक्षिणं शुरवे ॥ ६७ ॥

भूयस्त्वचरलक्षं गायत्रीं संयतात्मकी जया ।

शुद्धयात् पायसप्लुततिलदूर्वाभिर्दुग्धतरुसमिद्धिरपि ॥ ६८ ॥

एकैकं त्रिसहस्रं मन्त्री समभीष्टसिद्धये सुतैः ।

अक्षरसहस्रसख्यं मुख्यतरैः केवलैस्त्रिलैर्जुहुयात् ॥ ६९ ॥

(१) "जवाभैः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वीरा" इति पाठान्तरम् ।

(३) "सविश्वम्भरसंज्ञिका" इति पाठान्तरम् ।

(४) "पद्मरूपा" इति पाठान्तरम् ।

दुरितोच्छेदनविधये मन्त्री दीर्घायुषे च विप्रदमतिः ।
 आयुःकामो क्षुड्ध्यात् पायसहविराज्यैः केवलान्यैश्च ॥ ७० ॥
 दूर्वाभिः सतिनाभिः सर्वैस्त्रिसहस्रसंख्यकं मन्त्री ।
 अथवा त्रिमधुरसितैरङ्गैर्जुड्ध्यात् सरोरुहैरयुतम् ॥ ७१ ॥
 नटयोरपि भूयो भवति मनोभ्रः स मन्दिरं लक्ष्मणः ।
 असादर्यैरपि पानागैर्ब्रह्मवर्धसे क्षुड्ध्यात् ।
 सर्वैरेतैर्जुड्ध्यात् सर्व्यफलाद्यै द्विजेश्वरो मतिमान् ॥ ७२ ॥
 इति परमरहस्यं वेदसारस्य सारं
 गदितमजं सुएहैर्योगिभिर्ध्यानगम्यम् (१) ।
 अमुमयं जपहोमध्यानकाले य एवं
 भजति स तु विमुक्तः कर्मभिर्भुक्तिमेति ॥ ७३ ॥

॥ ५ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकीनविंशः पटलः ॥ ५ ॥

(१) "धानागम्यम्" इति पाठान्तरम् ।

विंशः पटलः ।

अथ वक्ष्यामि विद्यायास्त्रिष्टुभः प्रवरं विधिम् ।
 ऋषिच्छन्दोदेवताभिरङ्गन्यासक्रमैः सह ॥ १ ॥
 मरौचिः काश्यपो नाम ऋषिच्छन्दः स्वयं स्मृतम् ।
 देवता जातवेदोऽग्निरुच्यन्तेऽङ्गान्यतो मनोः ॥ २ ॥
 नवभिः सप्तभिः षड्भिः सप्तभिश्च तथाष्टभिः ।
 सप्तभिर्मूलमन्त्रेण कुर्यादङ्गानि यथैकैः ॥ ३ ॥
 अङ्गुष्ठगुण्फजङ्घासु जानूरुकाटिगुह्यके ।
 सनाभिद्वयोरोजपार्श्वयुक्दृष्टकेषु च ॥ ४ ॥
 स्कन्धयोरुभयोर्मध्ये बाहुमूलोपबाहुषु ।
 प्रकृर्परप्रकोष्ठेषु मणिवन्धतलेषु च ॥ ५ ॥
 सुखनासाक्षिकर्णेषु मस्तमस्तिष्कमूर्धसु ।
 विन्यसेदक्षराभ्यन्तरी क्रमान्मन्त्रसमुद्भवान् ॥ ६ ॥
 शिखानलाटदृक्कर्णयुगोष्ठरसनसु च ।
 सकण्ठबाहुद्वत्कुचिकटिगुह्योरुजानुषु ।
 जङ्घाचरणयोर्मध्ये पदानि त्रिष्टुभः सुधीः ॥ ७ ॥
 उद्यद्विद्युत्करालाकुलहरिगलसंस्थारिगङ्गासिखेटे-
 विन्वासाद्यविशूलानरिगणभयदा तर्जनीष्ठादधाम्ना ।
 चर्मासुदगूर्णदोभिः (१) प्रहरणनिपुणाभिर्वृता कन्धकाभिः
 र्दद्यात्कार्शानवीष्टांस्त्रिनयनललिता चापि कान्धायनी चः ॥ ८ ॥
 इति विन्यस्तदेहसु कुर्याज्जप्यादिकाः क्रियाः ।
 दीक्षा प्रवर्त्यते पूर्वं यथावहेगिकोत्तमैः ॥ ९ ॥

(१) "चर्मासुदगूर्णदोभिः" इति पाठान्तरम् ।

ततोऽम्नकृतिः मंप्रोक्ता म्यात्रयोगविधिस्ततः ।
 दीक्षकादचराख्यादो गन्तवावेष्ट्य ततोवहिः ॥ १० ॥
 यन्त्रं पद्मगुणितं कृत्वा दुर्व्यर्णनसितास्रकम् (१) ।
 वहिरष्टदलं पद्मं प्रोक्तनक्षत्रनक्षितम् ॥ ११ ॥
 अत्र पीठं यजेन्मन्त्री क्रमात् सनयगतिकम् ।
 जया सविजया भद्रा भद्रकाली सुदुर्मुखी ॥ १२ ॥
 आघ्रसिंहसुखी दुर्गा त्रिष्टुभो नव गन्तयः ।
 तत्राधाय घटं गव्यक्वाथमूत्रपयोऽश्वसाम् ॥ १३ ॥
 एकेन पूरणं कृत्वा आवाह्य च विभावसुम् ।
 आहतेर्ध्वहिरम्यादिपादाष्टकविनिःसृताः ॥ १४ ॥
 मूर्तिरिभ्यर्चयेदग्नेर्जातवेदादिकाः क्रमात् ।
 दधिव्यम्बूनलेरानप्यात्मनेपदसंयुतान् ॥ १५ ॥
 अर्चयेद्दिक्षु कोणेषु निहृष्यादीर्यथाक्रमम् ।
 दिक्ष्वेकादशसंख्याः स्युर्जाणांश्च वर्णशक्तयः ॥ १६ ॥
 लोकपालांश्च तद्देतीर्यधिनेति समर्चयेत् ।
 जागता तपनी वेदगर्भा दहनरूपिणी ॥ १७ ॥
 सेन्दुषण्डा शुभ्रहन्त्री सप्तमधारिणी तथा ।
 वागीश्वरी मदवहा सोमरूपा भगोजवा ॥ १८ ॥
 मरुदेगा रात्रिसंज्ञा (२) तीव्रकोपा यगोवती ।
 तोयात्मिका तथा नित्या दयावत्यपि ह्यारिणी ॥ १९ ॥
 तिरस्क्रिया वेदमाता तथा स्वादमरप्रिया ।
 समाराध्या नन्दिनी च परा रिपुविमर्दिनी ॥ २० ॥
 पद्मो च दण्डिनी तिग्मा दुर्गा गायत्रिसंज्ञिका ।
 निरवद्या विगानाक्षी श्वासोद्वाहा च नादिनी ॥ २१ ॥

(१) “दुर्व्यर्णनसितास्रकम्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “वाग्विज्ञा” इति पाठान्तरम् ।

वेदना वज्रिगर्भा च सिंहवाहाद्वया तथा ।
 भुव्यां दुर्व्विषदा चैव रिरंसा तापहारिणी ॥ २२ ॥
 त्यक्तदोषा निःसपत्ना चत्वारिंशच्चतुर्युताः ।
 अभिषिच्य पुनःशिवं कुम्भादीन् गुरुराहरेत् ॥ २३ ॥
 ईदृशं यस्ममाकृष्ट जपेच्छिवः सुयन्त्रितः ।
 मन्त्राक्षरसहस्रान्तु सिद्ध्यर्थं गुरुसन्निधौ ॥ २४ ॥
 सर्वजापेषु चाम्नेय्या गायत्र्या द्विगुणो जपः ।
 कर्त्तव्यो वाष्कृतावास्यै रक्षायै कार्यसिद्धये ॥ २५ ॥
 तिलरान्यऽनसूक्ष्मौरसौषधौ विराज्यकैः ।
 सर्पिःसिक्तैः क्रमाद्भोमः साधयेदीप्सितं नृणाम् ॥ २६ ॥
 चत्वारि चत्वारिंशच्च चतुःशतसमन्वितम् ।
 चतुःसहस्रसंयुक्तं प्रोक्तैर्द्रव्यैर्हुतक्रिया ॥ २७ ॥
 एवं संसिद्धमन्त्रस्य सूरस्त्राद्याः क्रियामताः ।
 चत्वारि चत्वारिंशच्च वर्णानामस्तमिष्यते ॥ २८ ॥
 प्रलोमपाठो वर्णानामस्तमाहुर्मनीषिणः ।
 पादाष्टकमिदं विद्यात्ततोऽष्टाङ्गो भगुस्त्वयम् ॥ २९ ॥
 जमुकामो मनुस्त्वेनं पादांस्तु प्रतिलोमतः ।
 जपेत्तथाहि मन्त्रोऽयं क्षात्यते दुष्टद्रवितः ॥ ३० ॥
 आद्याः पञ्चाक्षराः पादास्त्रयः सप्ताक्षराः षट् ।
 पञ्चमथाथ षष्ठ्य द्वौ तु पादौ षडक्षरौ ॥ ३१ ॥
 पञ्चाक्षरौ तदन्तौ च तेषां भावो निगद्यते ।
 आद्यं ज्ञानेन्द्रियं कार्त्तमं द्वितीयं पाञ्चभौतिकम् ॥ ३२ ॥
 तृतीयं धातवः सप्त चतुर्थं वर्णममकम् ।
 षड्गूणयः पञ्चमं स्यात् षष्ठः पादकीशिको मतः ।
 सप्तमथाष्टमः पादः शब्दाद्यं वचनादिकम् ॥ ३३ ॥

साङ्गः सप्रतिपत्तिकः सगुरूपद्वन्द्वप्रणामक्रियो-
 जाप्योऽन्यादिसदन्तकोऽन्तविगतो वर्णप्रतीपक्षथा ।
 गुर्व्यादेशविधानतय विधित्रिधातो मनुर्मन्त्रिणा
 तत्तत्कार्यसमाप्तयेऽखिनविपद्धान्तौघभानूदयः ॥ ३४ ॥
 अन्तुलोमजपोऽङ्गानामपि पाठोऽनुलोमकः ।
 प्रतिलोमानि तानि स्युः प्रतिलोमविधौ तथा ॥ ३५ ॥
 अन्तपादप्रतीपे हि तथा तानि भवन्ति हि ।
 वर्णप्रतीपे हि तथा माया च प्रतिलोमके ॥ ३६ ॥
 प्रतिपत्तिविशिषांय तत्र तत्र विचक्षणः ।
 गुर्व्यादेशविधानेन प्रविदध्यान्मचान्यथा ॥ ३७ ॥
 जपः पुरोक्तसंख्यः स्यादुत्कृतिस्तथा भवेत् ।
 क्षीरवृक्षसमिद्राजीतिलहृद्यष्टैः क्रमात् ॥ ३८ ॥
 अथवा पञ्चगव्योत्पचरुणा हुतमुच्यते ।
 प्रत्यङ्मुखेन कर्त्तव्यं प्रायोजपहुतादिकम् ॥ ३९ ॥
 तत्र स्युर्मन्त्रवर्णभ्यस्तावत्यो वक्रिदेवताः ।
 प्रत्येकमाहतास्तास्तु पञ्चकेन नतभ्रुवाम् ॥ ४० ॥
 तत् पञ्चकञ्च प्रत्येकमाहृतं पञ्चभिः पृथक् ।
 प्रत्येकं पञ्चकानाञ्च पोद्गमाहन्तिरिष्यते ।
 प्रत्येकं पोद्गमानाञ्च कीटयः परिचारिकाः ॥ ४१ ॥
 इत्येकाक्षरजात् पूर्व्यादेकस्मात् पोद्गमात्मकात् ।
 एतावत्यस्तु आतास्तद्विस्तारं पुनरुच्येत् ॥ ४२ ॥
 तत्र त्विन्द्रियजाः प्रोक्ता देवतास्तूर्द्वादष्टयः (१) ।
 तिर्यञ्चो मौतिकाः प्रोक्ता धातूत्यास्तूभयाननाः ॥ ४३ ॥
 ऊर्गिजास्तूर्द्वादनास्तिर्यञ्चयाय कोशजाः ।
 क्षीया सुखदयोपेता गोचरोत्याः स्त्रियो भताः ॥ ४४ ॥

अधोगुखाश्च तिर्य्यश्च इत्युक्तो मूर्त्तिसंग्रहः ।
 आभिः सर्वाभिरपि च शिखाभिर्जातवेदसः ॥ ४५ ॥
 व्याप्यते परराष्ट्रेषु वृक्षगुल्मलतादिकम् ।
 आरभ्य मानुषाणि स्युर्नक्षत्राण्याभिचारिके ।
 कर्माण्यासुरभानि स्युर्देवानि स्युस्तथा हृत्तो ॥ ४६ ॥
 अन्त्याञ्जीन्दर्कादितिगुरुहरिमित्रानिलाङ्गवा देवाः ।
 पूर्वोत्तरचयीयमहरविधयो मानुषाः परेऽसुरभाः ॥ ४७ ॥
 नन्दास्वारभ्य रिक्तासु प्रयोन्यात्मनि संहरेत् ।
 भद्रासु संग्रहं कुर्याज्जयासु तु विधेयतः ॥ ४८ ॥
 आरिणारभ्य मन्देन प्रयोज्यादित्यवारके ।
 संहरेत् संग्रहं कुर्याद्दारे त्वाचार्य्ययोः सुधीः ॥ ४९ ॥
 चरैर्विष्वज्योभयकैराहरेदभ्यसेत् स्थिरैः ।
 दिनास्त्रं दिनकदयुक्तं चारग्रहसमन्वितम् ॥ ५० ॥
 क्षत्तिकादि च क्षत्यान्तं क्षत्यास्त्रं जातवेदसः ।
 नक्षत्रात्मा हृताशः श्वात्तिष्यात्मेन्दुरुदाहृतः ॥ ५१ ॥
 ताभ्यां करोति दिनक्षदिसर्गादानकर्म्मणी ।
 इत्येष निपुणो मन्त्रो प्रयोगादन्यथात्महा ॥ ५२ ॥
 रक्षानिग्रहकर्म्मणोरनुपराग्वक्त्राप्रधानाक्षति
 प्रख्या मन्त्रविधानविच्च दिशि दिश्येकादगैकादग ।
 संख्याप्य क्रमशोऽचरोदितरुचीः शक्तीर्जपेद्वा मनुं
 मय्यग्वा जुहुयादनु प्रतिगतीमिहैव समाराधयेत् ॥ ५३ ॥
 पीताऽयोमुष्टिगदाहस्ता महिषान्धमयुतपुष्पाकैः ।
 वैभीतकारिष्टसमित्कोद्भवकैः स्तम्भयेच्च हुतविधिना ॥ ५४ ॥
 सुक्षिता पागाः ह्युगयुग्मिगमहारिप्रवाहमग्निवा ।
 वेतमममिदाहुत्वा मधुरयुजा महुः वगयेद्गुर्गा ॥ ५५ ॥

साङ्गः सप्रतिपत्तिकः सगुरुपद्वन्द्वप्रणामक्रियो-
 जाप्योऽन्यादिसदन्तकोऽन्तविगतो वर्णप्रतीपस्तथा ।
 गुर्व्यादेशविधानतश्च विधिब्रह्मातो मनुमन्त्रिणा
 तत्तत्कार्यसमाप्तयेऽखिलविपद्धान्तोघभानूदयः ॥ ३४ ॥
 अनुलोमजपोऽङ्गानामपि पाठोऽनुलोमकः ।
 प्रतिलोमानि तानि स्युः प्रतिलोमविधौ तथा ॥ ३५ ॥
 अन्तपादप्रतीपे हि तथा तानि भवन्ति हि ।
 वर्णप्रतीपे हि तथा भाषा च प्रतिलोमके ॥ ३६ ॥
 प्रतिपत्तिविशेषांश्च तत्र तत्र विचक्षणः ।
 गुर्व्यादेशविधानेन प्रविदध्याश्चान्यथा ॥ ३७ ॥
 जपः पुरोक्तसंख्यः स्यादुत्कृष्टस्तिथ्या भवेत् ।
 क्षीरवृक्षसमिद्राजीतिलहृष्यष्टतैः क्रमात् ॥ ३८ ॥
 अथवा पञ्चगव्योत्पचकणा हुतमुच्यते ।
 प्रत्यङ्मुखेन कर्त्तव्यं प्रायोजपहुतादिकम् ॥ ३९ ॥
 तत्र स्युर्मैश्वर्येभ्यस्तावत्यो वज्रदेवताः ।
 प्रत्येकमाहुतास्तासु पञ्चकेन नतभ्रुवाम् ॥ ४० ॥
 तत् पञ्चकाश्च प्रत्येकमाहुतं पञ्चभिः पृथक् ।
 प्रत्येकं पञ्चकानाञ्च षोडशाहुतिरिष्यते ।
 प्रत्येक षोडशानाञ्च कोटयः परिचारिकाः ॥ ४१ ॥
 इत्येकाक्षरजात् पूर्व्यादेकस्मात् षोडशाक्षकात् ।
 यतावत्यसु जातास्तद्विस्तारं पुनरुच्येत् ॥ ४२ ॥
 तत्र त्विन्द्रियजाः प्रोक्ता देवतास्तुर्दृष्टयः (१) ।
 तिर्य्यक्षो भौतिकाः प्रोक्ता धातूत्यास्तूभयाननाः ॥ ४३ ॥
 अयिंजास्तूर्ध्वदनास्तिर्य्यक्षयाश्च कोशजाः ।
 स्त्रीषा सुखदयोपेता गोचरोत्थाः स्निग्धो मताः ॥ ४४ ॥

अधोमुखाय तिर्यश्च इत्युक्तो मूर्त्तिसंग्रहः ।
 आभिः सर्व्वाभिरपि च शिखाभिर्जातवेदसः ॥ ४५ ॥
 व्याप्यते परराष्ट्रेषु वृक्षगुल्मलतादिकम् ।
 आरम्भे मानुषाणि स्युर्नक्षत्राण्याभिचारिके ।
 कर्मण्यासुरभानि स्युर्देवानि स्युस्तथा हृती ॥ ४६ ॥
 अत्याग्नीन्धर्कादितिगुरुहरिमित्रानिलाङ्गना देवाः ।
 पूर्वोत्तरवयीयमहरविधयो मानुषाः परेऽसुरमाः ॥ ४७ ॥
 नन्दास्त्रारभ्य रिक्तासु प्रयोज्यात्मनि संहरेत् ।
 भद्रासु संग्रहं कुर्याज्जयासु तु विशेषतः ॥ ४८ ॥
 आरेणारभ्य भन्देन प्रयोज्यादित्यवारके ।
 संहरेत् संग्रहं कुर्याद्दारे त्वाचार्ययोः सुधीः ॥ ४९ ॥
 चरैर्विष्टब्धोभयकैराहरेदभ्यसेत् स्थिरैः ।
 दिनास्त्रं दिनकदयुक्तं चारग्रहसमन्वितम् ॥ ५० ॥
 कृत्तिकादि च कृत्यान्तं कृत्यास्त्रं जातवेदसः ।
 नक्षत्रात्मा हुताशः स्यात्तिथ्यान्मेन्दुरुदाहृतः ॥ ५१ ॥
 ताभ्यां करोति दिनकद्विसर्गादानकर्मणी ।
 इत्येष निपुणो मन्त्री प्रयोगादन्यथात्मज्ञा ॥ ५२ ॥
 रचानिग्रहकर्मणोरनुपराग्वक्त्राप्रधानाकृति
 प्रख्या मन्त्रविधानविच्च दिशि दिग्देकादशैकादश ।
 संस्थाप्य क्रमशोऽक्षरोदितरुचीः शक्तीर्जपेदा मनुं
 सम्यग्वा जुहुयादनु प्रतिगतीसिद्धैः समाराधयेत् ॥ ५३ ॥
 पीताऽयोमुष्टिगदाहस्ता महियान्यसयुतपुलाकैः ।
 वैभीतकारिष्टसमिक्कोद्रवकैः स्तम्भयेच्च हुतविधिना ॥ ५४ ॥
 सुसिता पाशाद्गुणयुग्विगलदारिप्रवाहसन्निधा ।
 वैतससमिदाहुत्या मधुरयुजा महु वशयेद्गुर्गा ॥ ५५ ॥

रक्ता पाशाङ्गुलिनी निशि फलिनीकेसरोद्भवैः पुष्पैः ।
 चन्दनरससंसिक्तैर्होमाद्दुर्गा वशीकरोति जगत् ॥ ५६ ॥
 लवणैस्त्रिमधुरसिक्तैस्तत्कृतया वा जुहोतु पुत्तल्या ।
 सङ्कुतकृत्वाऽर्चनं समाह्वयपूजितमपि वशे कुरुते ॥ ५७ ॥
 सकपालशूलपाशाङ्गुलिहस्ताऽरुणतरा तथा दुर्गा ।
 आकर्षयेच्च लावणपुत्तल्या त्रिमधुराक्तया होमात् ॥ ५८ ॥
 ध्यात्वा धूम्रां सुसन्निविष्टकरामस्थिभिर्य तोषणाक्तैः ।
 कार्पासानां निम्बच्छदमेपष्टैः (१) हुंताच्च विद्वेषः ॥ ५९ ॥
 धूम्रा तर्जनिशूलाद्विहस्ता विपदक्षैः समाहिषाभ्यैः ।
 होमाच्च मरिचसर्पचक्षुभिरजाक्षधिरसेचितैरटयेत् ॥ ६० ॥
 शिखिशूलकराग्निनिमा सर्पपतैलाक्तमस्तवीजैश्च ।
 मरिचैर्व्या राजियुतैर्होमाद्विहितान् विमोहयेद्दुर्गा ॥ ६१ ॥
 कृत्वा शूलाक्षिकरा रिपुदिनहृत्तोद्भवैः समिन्प्रवरैः
 व्रणकटदृष्टसंसिक्तैर्होमाभ्यारयति मासतो दुर्गा ॥ ६२ ॥
 नक्षत्रवृक्षसमिधौ मरिचानि च तीक्ष्णाहिष्णुगकलानि ।
 मारणकर्मणि विहितान्याह्वयकरस्त्रेहसिक्तानि ॥ ६३ ॥
 नक्षत्रवृक्षसमिधौ विलिखितसाध्याभिधानकर्मवताम् ।
 सचतुष्टयारिणस्तत्स्वयुजा होमकर्म मारणकरम् ॥ ६४ ॥
 मरिचं शोद्रसमेतं प्रत्यक्पुष्पीपरागसन्निभम् ।
 चण्णाभःपरिलुलितं प्रसेचयेद्वृक्षवृक्षपुत्तल्या ॥ ६५ ॥
 हृदये वदने च रिपोः सन्मुखतः संप्रतिष्ठिते वायोः ।
 जूर्ण्यभिभूतोऽरिः स्यात्तत्कथनात् पक्षमाचकान्म्रियते ॥ ६६ ॥
 भैव प्रतिकृतिरसकृत्प्रतिष्ठितसमीरणा च विगदधिया ।
 तीक्ष्णस्त्रेहान्निता विनीमजापेन तापनीयाम्नी ॥ ६७ ॥

विधिना ज्वरविद्वः स्यादपघ्नहोमेन हानिरङ्गस्य ।
 सर्वाङ्गुल्या मरणं प्राप्नोति रिपुर्न तत्र सन्देहः ॥ ६८ ॥
 प्राक्प्रोक्तान् भूतवर्णान् दशदशयुगशी विन्दुयुक्तान्नमोऽन्तान्
 योनेर्मध्यास्त्रिमध्येष्वपि पुनरथ संस्थाप्य भूताभवर्णान् ।
 वर्णैस्तैः साक्रमन्नेर्मनुमपि कुलिशायैः स्वचिह्नैः समेतं
 कुर्यात् कर्माणि सम्यक् पटुविशदमतिः स्तम्भनाद्यानि मन्त्री ॥ ६९ ॥
 उदहादिमलाः कोणासौ चतुर्थार्णकावसौ धाराम् ।
 दृष्ट्यै द्वितीयरक्षा वङ्गेरहन्दयोनिकादियसाः ॥ ७० ॥
 मरुतः कपोलविन्दुकपञ्चमवर्णाः शङ्खौ तथा ध्योन्नः ।
 मनुष्य परेष्वपि मन्त्री करोतु कर्माणि तस्य संसिद्धौ ॥ ७१ ॥
 उन्मत्तत्वेननेतद्गुमभवसमिधां सप्तसाहस्रकान्तं
 प्रत्येकं राजितैकालुनितमथ हुनेन्माहिषाज्याभुतं वा ।
 कृष्णाष्टम्याद्यमेवं सुनियतचरितः सप्तरात्रं निशायां
 नि.सन्देहोऽस्य शत्रुस्त्वजति किल निजं देहमाविष्टमोहः ॥ ७२ ॥
 सामुद्रे च सङ्घिंशुजीरकविपैः साध्यर्क्षवृक्षाकृतिं
 कृत्वाधोवदनां जले घटकटाहादियिते क्वाथयेत् ।
 सप्ताहं ज्वलनं जपन् विपत्तरीर्येष्टा शिरस्ताडनं
 कुर्वन् सप्तदिनान्तरे यमपुरक्रीडापरः स्यादरिः ॥ ७३ ॥
 अर्कस्यन्दनब्रह्मपद्मगमुखग्रस्ताङ्घ्रिमाशाख्वरं
 न्यग्बर्त्तं तिलकाभुत विषहृतं दीप्तं करैर्भासितः ।
 वायुप्रेरितवज्रिमण्डलमहात्वालाकुलास्यादिकं
 ध्यायन् वैरिणमुत्तिष्ठेत् जलममुं मन्दं जपन् मृत्यवे ॥ ७४ ॥
 आर्द्राशुकोऽग्निमनुना त्वथ सप्तरात्रं
 सिद्ध्यार्थतैललुनितैर्मरिचैर्जुहोतु ।
 आरभ्य विष्टिदिवसेऽरिनरः प्रनाप-
 मूर्च्छान्वितेन विषयीक्रियते ज्वरेण ॥ ७५ ॥

तालस्य पत्रे भुजपत्रके वा मध्ये निखेत् साध्यनराभिधानम् ।
 अयाभितो मन्त्रमिमं विलोमं विनिख्य भूमौ विनिखन्य तत्र ॥ ७६ ॥
 प्राधाय वैश्वानरमादरेण समर्थं सम्यग्नरिचैर्जुहोतु ।
 तीव्रो ज्वरस्तस्य भवेत् पुनस्ततोये क्षिपेदश्वतमः स भूयात् ॥ ७७ ॥
 सिहस्या शरनिकरैः कृगानुवक्त्रैर्धावन्तीं रिपुमनुधावमानमेनाम् ।
 संचित्य क्षिपतु जलं दिनेशविम्बे जघामुं मनुमपि चाटनाय शीघ्रम् ॥ ७८ ॥
 कृत्वा स्यण्डिनमण्डले भगवतीं न्यासकृमादर्चयेद्
 गन्धाद्यैः पुनरन्वसा च विकिरेन्मन्त्रौ निशायां वलिम् ।
 जघ्ना मन्त्रममुच्च रोगसंहिताः कृत्वा निजकृत्वा कृता-
 स्तांस्तान् भूतपिशाचधैरिविहितान् दुःखानसौ नाशयेत् ॥ ७९ ॥
 विधिवदभिज्वाल्याग्नमन्त्रहमाराध्य गन्धपुष्पाद्यैः ।
 सन्ध्यासु जपाच्च मगुरयमाकाङ्क्षितसर्व्वसिद्धिकल्पतरुः ॥ ८० ॥
 कुसुमरसनुनितलोषैर्ध्वारणवदनो जुहोतु सन्ध्यासु ।
 मन्तार्णसद्यमग्नेरैकीन द्वावयेदरीनचिरात् ॥ ८१ ॥
 शुद्धेय तण्डुलैरथ हविरपि निष्पाद्य पञ्चगव्यमपि ।
 सृष्टेन तेन जुहुयादष्टसहस्रं समेतसम्पातम् ॥ ८२ ॥
 प्रागितसम्पातस्य स्याद्रक्षा सर्व्वथैव साध्यस्य ।
 प्राङ्गणमन्दिरयोरपि निखनेत् द्वारेऽवशिष्टसम्पातम् ॥ ८३ ॥
 कृत्वा नश्यति तस्य वीक्षितेन यद्वादयो भीत्या ।
 कर्त्तारमिति कुपिता कृत्वा सर्व्वान्मना च नाशयति ॥ ८४ ॥
 ब्रह्मद्रुमफलकान्ते मन्त्रितमः सप्तसप्तकोष्ठयुते ।
 कोणोदराणि हित्वा मायावीजं सकाम मध्यगते ॥ ८५ ॥
 विनिखेत् क्रमेण मन्त्राक्षराय गिष्टेषु तेषु कोष्ठेषु ।
 तत्र मरुतः प्रतिष्ठां विधाय निधाय यद्धिमपि जुहुयात् ॥ ८६ ॥
 आग्नेनाटवहस्र फलकोपरि सम्यगात्तमम्पातम् ।
 विप्रतिपत्तिधराया निखनेन्नश्यन्त्युपद्रवाः सदाः ॥ ८७ ॥

सिकताचरुगव्याश्मकमृदां प्रतिष्ठा विधीयते सिद्धे ।
 प्रस्थादकघटमाना गृहपुरराष्ट्राभिगुप्तये सिकताः ॥ ८८ ॥
 मध्येऽष्टाग्रान्तासु च कुण्डानामारचय्य नवकमपि ।
 विधिना निवपेत् क्रमशः सिंहधनुष्ठागयायिनि दिनेशे ॥ ८९ ॥
 तिथिषु च (१) कालाष्टम्यां भेषु विशांखान्निमूलभागेषु ।
 वारेषु मन्दवाक्पतिवर्जाः सर्व्वे प्रशस्यन्ते तथा ॥ ९० ॥
 हस्तयवणमघासु प्राजापत्ये च कर्म कुर्व्वीत ।
 द्वादशसहस्रसंख्यं प्रजपेद्गायत्रमपि यथेक्षम् ॥ ९१ ॥
 मध्ये च मूलमतुना तदायुधेरष्टदिक्षु चक्रायैः ।
 सकपालान्तैः पृथगपि संस्थापनकर्म निगदितं विधिवत् ॥ ९२ ॥
 तास्ताय देवता अपि परिपूज्य यथाक्रमेण मन्त्रितमः ।
 कुर्याद्वलिं दिनग्रहकरषेभ्यो श्लोकपालराशिभ्यः ॥ ९३ ॥
 सिकतापोङ्गकुङ्कुवं ब्रह्मद्रुमभाजनेऽन्नगव्याक्तम् ।
 निर्वपति यदि विधिना तं देशं ग्रामं करोति चतुरब्दात् ॥ ९४ ॥
 अर्केऽजस्येऽधिगायामपरिमितजलायां समादाय शुद्धाः
 सम्यक् संशोपयित्वातपमनु सिकताः शूर्पकोषैर्व्विगोध्य ।
 संशुद्धे पञ्चगव्ये सुमतिरय विनिःक्षिप्य ताः कुम्भसंस्था
 मन्त्राग्नी मन्त्रजापी द्विजतरुसमिधा भर्जयेत् कार्य्यहेतोः ॥ ९५ ॥
 एवं मृदुपलयोरधः संस्थाप्यन्ते सप्तपञ्चगव्यास्ताः (२) ।
 वसुधाविप्रतिपत्तिस्तवश्च पुष्टिश्च कुर्व्वते क्रमशः ॥ ९६ ॥
 रथचरणदरगदाम्युजहस्ता निष्टतशातकुम्भनिभा ।
 सष्टतपयोऽन्योद्घोमान्महतीं लक्ष्मीं समावहेदुगां ॥ ९७ ॥
 ब्रीहिभिरनैः चीरैः समिद्धिरपि दुग्धवीरुधामान्यैः ।
 मधुरतयमधुरैर्महतीमृहिं करोति द्रुतविधिना ॥ ९८ ॥

(१) "राशिषु च" इति पाठान्तरम् ।

(२) "एवं मृदुपलयोरधः संस्थाप्यन्ते सप्तपञ्चगव्यास्तौ" इत्यपि पाठान्तरं दृश्यते ।

यद्यदाव्यति पुरुषस्तत्तदमुष्य प्रभावतः सार्धम् ।
 सग्रहनक्षत्राणां सगिरिपुरग्रामकाननां वसुधाम् ॥ ९९ ॥
 साहिभूपोपलमुदधिं दहति हि मतिमानयत्नमेतेन ।
 एयं प्रोत्यापयति च मन्त्रेणानेन निशितधीर्मान्दी ।
 पुंसां केन कियदा मन्त्रस्याख्यायतेऽस्य सामर्थ्यम् ॥ १०० ॥
 तस्मादेनं मनुवरमभीष्टाप्तये संयताका
 जप्यान्नित्यं सङ्गतविधिमप्यादरादर्शयित ।
 भक्त्या कुर्यात् सुमतिरभिपेक्षादिकं कर्मजातं
 कर्तुं वाञ्छत् प्रवणमतिरत्रैव भक्तः सदा स्यात् ॥ १०१ ॥

॥ १०॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे त्रिंशः पटलः ॥ १०॥

एकविंशः पटलः ।

अथाभिवक्ष्ये महिंतस्य मन्त्रस्यानुष्टुभः संग्रहतो विधानम् ।
 ऋष्यादिकैरङ्गपदैर्यथावहीचाजपाचर्चाहवनक्रमेण ॥ १ ॥
 ऋषिरभिहितो वसिष्ठश्छन्दोऽनुष्टुप् च देवता रुद्रः ।
 चरम्बकपदादिकः स्यान्ननुनामुनैव पङ्क्तिरिह कथिता ॥ २ ॥
 त्रिभिस्तु वर्णैर्हृदयं शिरस्य चतुर्भिरष्टाभिरयो शिखा च ।
 उक्तं नवार्णैः कवचं तथाचि पञ्चार्णकं चरम्बकमस्त्रमाहुः ॥ ३ ॥
 चरणाग्रसन्धिगुह्याधारोदरहृदयकन्धरेषु पुनः ।
 बाह्वोः सन्ध्यप्रास्यम्राण्डकन्युतिभ्रूगीर्षेषु ॥ ४ ॥
 घर्णान् न्यस्य शिरोभ्रूद्वयगलहृदुदरशृङ्गेषु ।
 जर्ज्वीर्जान्धोः पदयोः पदैश्च मनुवित् क्रमेण विन्यसेत् ॥ ५ ॥
 अष्टः स्रष्टारविन्दस्थितिरुभयकराद्वस्थितं पूर्णकुम्भं
 हाभ्यां वेदाक्षमाने निजकरकमलाभ्यां घटो नित्यपूर्णः ।
 हाभ्या तौ च स्रवन्तौ शिरसि गणिकलावन्धुरे प्रावयन्तौ
 देहं देवो दधानः प्रदिशतु विगदाकल्पजातः श्रियं वः ॥ ६ ॥
 प्रासादोक्ते च पीठे गव्यैर्ज्वा दुग्धतरुकपायैर्ज्वा ।
 संपूर्य कलशमस्मिन् सहेगमावाह्य पूजयेद्भक्त्या ॥ ७ ॥
 अङ्गैराद्याकार्यैः पुनरावृत्तिरष्टभिर्हितीया स्यात् ।
 मन्त्रार्णगतिभिः स्युः पुनश्चतस्रो दिगापवध्वाद्यैः ॥ ८ ॥
 अर्केन्दुधरणितोयाननेरवियदात्मसंज्ञकाम्ने च ।
 आनुष्टुभमित्यष्टावरणं प्रोक्तं विधानवरमेवम् ॥ ९ ॥
 रमा राका प्रमा ज्योत्स्ना पूर्णोपा (१) पूरणी सुधा ।
 विष्ठा विद्या मिता प्रष्टा सारा सत्या (२) शिवा निगा ॥ १० ॥

(१) "ज्योत्स्ना/पूरणी" इति पाठान्तरम् । (२) "शिव्या" इति पाठान्तरम् ।

आर्द्रा प्रज्ञा परा मेधा कीर्त्तिः (१) शान्तिर्धृतिश्चैतिः ।
 धरोमा पावनी यज्ञा शान्ताऽमोघा जयाऽमला ॥ ११ ॥
 द्वात्रिंशदिति निर्दिष्टाः शक्तयोऽनुष्टुभः क्रमात् ।
 शिवानुभावतो नित्यं जगदाध्याययन्ति याः ॥ १२ ॥
 इति परिपूज्य महेशं कलशजनैः समभिषेचयेच्छिष्यम् ।
 कनकागुकरद्वारादौर्गुरुमपि परिपूज्य मनुमतः सिद्धै (२) ॥ १३ ॥
 प्रजपेत्तच्छाहत्या द्रव्यैर्जुहुयाज्जपावसाने च ।
 बिल्वपलागौ खदिरवटसिद्धार्थदौग्धदुग्धानि ॥ १४ ॥
 दधि दूर्ध्वेति दशैतान्याज्यसमेतानि ह्योमवस्तूनि ।
 एकैकशः सङ्कृज्य दशभिर्हुत्वा प्रतर्प्य विप्रांश्च ।
 भवति नरः सिद्धमनुश्रमेण च सर्वकर्मकर्त्ता स्यात् ॥ १५ ॥
 विश्वैर्युतं हुत्वा महर्त्तौ लक्ष्मीमवाप्नुयाद्विभः ।
 तावद्भिर्द्भिर्जहृचैर्द्भिजः त्रियं पुष्कनामवाप्नोति ॥ १६ ॥
 खदिरसमिदयुतहोमास्तेजोबलपुष्टिमाप्नुयाद्विष्टाम् ।
 न्यघ्रोधायुतहोमाहनधान्यसमृद्धिमेति न चिरं ॥ १७ ॥
 अयुतं तिलैः प्रलुङ्घ्यत्रपमृत्योः पाप्मनो विमुक्तः स्यात् ।
 सिद्धार्थायुतहोमैर्वैरिण्यमपमृत्युमपि विनाशयति ॥ १८ ॥
 पायसहुतेन परमा रमामयायुर्यशो लभेन्नृत्तयः ।
 दुग्धहुताच्छान्तिः स्यात् परकृत्वा नश्यति त्रिय नभते ॥ १९ ॥
 दधिहोमतोऽत्रवान् स्यात् संवलनकारं च तद्वदन्ति बुधाः ।
 दूर्वायुतेन लुङ्घन् रोगाच्चिर्वाप्य सर्वमपमृत्युम् ।
 गर्वितधीरष्टाना विप्रवरः सर्वथा शत जीवेत् ॥ २० ॥

(१) "शान्तिः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "विश्वैः" इति पाठान्तरम् ।

निजजन्मदिने पयोऽन्धसा वा शतवीर्यावितयैः पयोष्टताक्षैः ।

जुहुयाच्च शतं च विंशतिं यः स लभेदायुररोगितां चिराय ॥ २१ ॥

काश्मर्यदारुसमिधां त्रिशतं समेत-

सर्पिः पयोऽन्नसहितं त्रिदिनं जुहोतु ।

विप्रान् प्रतर्प्य च गुरुन् परिपूज्य सम्य-

ग्दीर्घे विमुक्तगदमायुरवामुकामः ॥ २२ ॥

स्नात्वा चार्कमुखोऽश्वसि स्थित इमं मन्त्रं सहस्रं जपे-

दायुष्यं प्रतिपर्व्वं दुग्धहविषा होमो महायीप्रदः ।

स्नाजामिर्निजवाञ्छिताय हवनात् कन्याशु संदीयते ।

स्नाहस्तस्तनजद्वहोमविधिना वर्णान् वशे स्थापयेत् ॥ २३ ॥

गायत्रिवर्णपरिपूर्णतनुश्च भानु-

स्त्रिष्टुब्बिशिष्टमहिमा सहितः कृशानुः ।

आनुष्टुभाक्षरसमयस्त्रिः शशाङ्गो

दद्युः समुद्यतममी परिवान्वितं वः ॥ २४ ॥

एभिस्त्रिभिर्भानुवरैस्तु शताक्षराख्यो

मन्त्रोऽभिकाङ्क्षितफलाप्तिकामधेनुः ।

प्रोक्तो हिताय जगतां मुनिभिः कृपाद्रं-

वित्तैर्यथोक्तमथ संप्रहृतो वदामि ॥ २५ ॥

कृथाद्याः पूर्व्वोक्तास्त्रिविधाः स्रुष्टं नयोदगभिर्ज्वरैः ।

गिर एकादशभिश्च द्वात्रिंशदभिस्तथा शिख्रा कवचम् ॥ २६ ॥

नयनं पञ्चदशार्णैः सप्तभिर्दशभिरन्वमद्भविधिः ।

विन्यासश्च मनूनां मन्त्रज्ञः पूर्व्ववत् क्रमात् कुर्यात् ॥ २७ ॥

अर्त्तव्याखिललोकवर्त्तिं सततं यज्जडमं स्थावर

व्याप्त येन च यत्प्रपञ्चविहितं मुक्तिश्च यस्मिहितः ।

यदा स्यात् प्रणवत्रिभेदगहनं श्रुत्वा च यद्गोयते

तदः काङ्क्षितमिदयेऽसु परमं ज्योतिष्प्रयोत्सं सहः ॥ २८ ॥

लक्ष्मणायतो जपविधिः शताक्षरस्याथ होमविधिरुक्तः ।
 अयुतावधिको द्रव्यं दौग्धान्नं सर्पिषा समायुक्तम् ॥ २८ ॥
 सौरे पीठे पूजाप्रोक्तैरद्वैः समावृतिः प्रथमा ।
 प्रह्लादिन्याद्याभिस्तिस्रः प्रोक्ताः क्रमात् समावृतयः ॥ २९ ॥
 पञ्चम्यावृतिरुक्ता त्रैष्टुभ इव जागतादिभिस्तदनु ।
 स्याच्च रमादिभिरावृतिचतुष्कमुक्त दशम्यथेन्द्राद्यैः ॥ ३० ॥
 इति शताक्षरमन्त्रसमर्चना निगदितह दशावरणायुधैः ।
 प्रभजतामभिकाङ्क्षितसिद्धये निखिलसंस्मृतिमोक्षपदाप्तये ॥ ३१ ॥
 दुग्धाक्षैर्जुहुयात् सप्तस्रममृताकाण्डैस्तु दीर्घायुपे
 दूर्वाणां मितयैस्तथा हृतपयःसिक्तैर्घृतेनैव वा ।
 लक्ष्मीं कीकनदेय शोणरुचिभिस्त्रिस्त्रादुयुक्तेस्तथा
 रत्नैरुत्पलकैस्तदङ्गि विकचैर्वस्त्रैः प्रसूनैरपि ॥ ३२ ॥
 अनुदिनमथ शान्त्यै (१) संयताका सप्तस्रं
 प्रतिशुद्धुस्तिलैर्व्या मन्त्रविन्यासमेकम् ।
 अपि दिनकरसंख्यान् भोजयीत द्विजातीन्
 विविधरसविशिष्टैर्भक्तितो भोजयजातैः ॥ ३३ ॥
 शतं शतं प्रातरतन्द्रितोद्यतो जपेद्विजो मन्त्रसमुं शताक्षरम् ।
 भारोग्यशुष्टं बहुलेन्दिरायुतं शतं प्रजीवेच्छरदां सुखिन सः ॥ ३४ ॥
 प्रणवव्याहृताद्या व्याहृतिरान्तिका च मन्त्रिवरेः ।
 जप्या शताक्षरी स्यादिह परलोकप्रसिद्धये दिनशः ॥ ३५ ॥
 अनुमनुमथ शान्त्यै तत्पदाद्यं प्रजप्याद्-
 गदगणरहितायाप्यायुपेऽनुष्टुपाद्यम् ।
 विमलमतिररातिर्ध्वंसने त्रिष्टुपाद्यं
 दिनमनु दिनवक्त्रे यन्मरं संयताका ॥ ३६ ॥

शताक्षरमनोरयं क्रम उदीरितः संग्रहा-

ञ्जिदसुमतन्द्रितो दिनश्च एव मन्त्री रहः ।

अभीष्टफलसिद्धये सुयशसे च दीर्घायुषे-

ऽप्यशेषजनरञ्जनाय चिरमिन्दिरावास्ये ॥ ३८ ॥

संवादसूक्तविहितं विधानमथ साङ्गदेवतारूपम् ।

वक्ष्यामि साधकानामनुदिनमभिवाञ्छितप्रदानकरम् ॥ ३९ ॥

ऋषिरपि संवलनोऽस्यानुष्टुप् सन्निष्टुप्यते छन्दः ।

संवादाद्यः प्रोक्तः संज्ञानादाद्य देवता चाग्निः ॥ ४० ॥

ब्रह्माख्यो हृदयमनुः शिरसि विष्णुरूद्रः स्यादिह तु शिखिश्चरस्य वक्त्रम् ।

नेत्रत्वे भवति सदाशिवस्तयास्त्रं सर्व्वात्मैत्यथ कथितं षडङ्गसेवम् ॥ ४१ ॥

धवलमलिनराजचन्द्रमध्ये निपक्षं

करविलसितपाशं साङ्गं साभयश्च ।

सवरदममलेन्दुचौरगौरं त्रिनेत्रं

प्रणमत सुरवक्त्रं मङ्गु संवादयन्तम् ॥ ४२ ॥

सहस्रकाणां दशकैश्चतुर्भिरथो सहस्रैश्च चतुर्भिरन्वितम् ।

जपेक्षानुं सम्यगथाभिदीक्षितः पयोऽन्धसाऽन्ते जुहुयाद्दशांशकम् ॥ ४३ ॥

यजेत् पुराङ्गैश्च तदर्चनाविधौ पुनर्द्दितीयावरणेऽग्निमूर्तिभिः ।

अनन्तरश्च त्रिदशेश्वरादिभिः क्रमेण वक्त्रं विधिनेति पूजयेत् ॥ ४४ ॥

संवादसूक्ते विधिनेत्यनेन संसाधिते कर्म करोतु मन्त्री ।

चतुःशतश्चापि दशोत्तरेण चतुश्चतुष्कं प्रजपेदनुनेश्च ॥ ४५ ॥

पायसेन मधुरत्रयभाजा विप्रराजतरुजैः कुसुमैर्व्या ।

सर्पिषा स्तनजह्वचसमिद्विर्वाञ्छितार्थविधये प्रजुहोतु ॥ ४६ ॥

जुहुयात् कलाचतुष्कैः प्रतृचमायोज्य कादिवर्गचतुष्कैः ।

तद्वच्च पयशलाद्यैर्वर्णैः संयोज्य पूर्वसंख्यकं मतिमान् ॥ ४७ ॥

तद्वच्च प्रतिपोज्य विष्टुपपादांश्च पूर्वसंख्येन ।

जुहुयात् सर्पिःसिक्तं पायसमचिरेण कार्यसमवाप्त्यै ॥ ४८ ॥

प्रतिपादमथार्कपादं प्रतियोज्य जुहोतु पूर्ववन्मतिमान् ।

तेनाभोष्टावाप्तिर्नचिरेण नरस्य हस्तगता ॥ ४८ ॥

पञ्चरपादत्रिष्टुब्धुक्तैः सूक्तैस्तु पूर्वसंख्येन ।

जुहुयात् समाजरूपं संवादयितुं प्रतर्पयेद्वाङ्निः ॥ ५० ॥

सद्दिग्ग यद्यदिह मन्त्रितमो जुहोति

सूक्तेरमीभिरुदितैस्त्रिविधैश्च मन्त्रैः ।

व्यस्तैर्यथाविभवतो विधिवत् समस्तै-

स्तुतस्य सिध्यति समग्रमयत्नमेव ॥ ५१ ॥

हव्यारुणी भ्रुवास्त्राद्या या सा त्रिष्टुब्निगद्यते ।

ऋषिर्वसिष्ठस्त्रिष्टुप् च ऊन्दो वारीट् च देवता ॥ ५२ ॥

षष्टिभिः सप्तभिः पङ्क्तिभिः पुनस्तावद्विरचरैः ।

पङ्क्तिभिरपि विधेयानि तन्मन्त्रसमुदीरितैः ॥ ५३ ॥

अङ्गुल्यग्रससन्धिपायुश्चिवसंज्ञाधारनाभिष्वयो

कुक्षौ पृष्ठहृदोरुजगलदोःसन्ध्यग्रवक्त्रेण च ।

गण्डघ्राणविनीचनयवणयुरभ्रूमध्यमस्तोषु के

सर्वङ्गेषु तथा न्यसेद्दिग्दधीर्बर्णैर्मन्त्रैः क्रमात् ॥ ५४ ॥

अच्छाशुकामरणमाख्यविलेपनाख्यः

पाशाङ्गुग्रामयवरोद्यतदोःसरीजः ।

ध्वष्कारविन्दवसतिः सुसितः प्रसन्नो

भूयादिभूतिविधये वरुणचिरं वः ॥ ५५ ॥

अद्वैरष्टभिरहिभिर्दिग्गाधिपैः समभिपूज्य वारीगम् ।

कनकजनेः पुनरभिपिष्येत् परमशुक्लैर्मन्त्रजापिनं शिष्यम् ॥ ५६ ॥

वसुभिः प्रसाद्य देगिकमथ शिष्यो मनुमिमं जपेत्तत्तम् ।

जुहुयाच्च दुग्धपक्कैरश्वैरयुतं घृताभुतेर्मतिमान् ॥ ५७ ॥

ऋगियमृषमोचनी स्थाज्जपेद्दुर्नैस्तर्पणेन मन्त्रत्रिदः ।

संप्राप्तदुर्गतरपि सद्यो हृद्याच्च सवहेत्तत्तमीम् ॥ ५८ ॥

इक्षोः सितस्य शकलैर्धृतसिक्तैर्यत्तुर्दिनं जुहुयात् ।
 सकलोपद्रवशान्त्यै तथर्षमुक्त्यै च सम्पदे सुचिरम् ॥ ५८ ॥
 वेतससमिदयुतहुताद्दृष्टिमकालेऽपि वितनुते वरुणः ।
 गव्यक्षीरसमेताक्षिदिनकृताद्दिनमुखेषु मुदितमनाः ॥ ६० ॥
 शतभिषजि समुदितेऽर्के चतुःशतं पायसं हुनेत् सष्टतम् ।
 ऋणमोचनाय लक्ष्मि जनसंवननाय (१) शुक्रवारे च ॥ ६१ ॥
 पाशनिवहं वैविण्महुशसंप्रोतमश्वधेः पारे ।
 ध्यायन् परे क्षिपन्तं वरुणं जुहुयाच्च तथा प्रजपेत् ॥ ६२ ॥
 पाशनिवहं वैरिणमसिनाच्छिद्याश नाशयन्तमसुम् ।
 ध्यायन् वेतससमिधो गोमूत्रयुता हुनेत्तदपहृत्यै ॥ ६३ ॥
 दोग्धात्रैर्भृगुवारे हृतसंसिक्तैः कृतस्य हवनविधिः ।
 ऋणमोक्षदय विविधोपद्रवशमनकद्रमारकरः प्रोक्तः ॥ ६४ ॥
 पश्चिमसन्ध्यासमये पश्चिमवदनोऽग्नौ ससाराध्य (२) ।
 ऋवमेनामभिजप्याश्चतुःशतं सकलदुःखशमनाय ॥ ६५ ॥
 शालीधृतसंसिक्ताः सरिदन्तरितो जुहोतु परस्मैनाम् ।
 संस्तभयितुं त्रिदिनं सुमना मन्त्री चतुःशताहृत्या ॥ ६६ ॥
 प्रत्यक्षुषोऽय मन्त्री प्रतर्पयेद्वा जलैः सुशुद्धतैः ।
 यः स ह्युपद्रवाणां रुन्ध्यान्निचयं श्रियं समृच्छति च ॥ ६७ ॥
 बहुना किमनेन मन्त्रिमुख्यो मनुनाश प्रसाधयेदभीष्टम् ।
 हवनक्रिययाऽय तर्पणैर्व्वा संजपेः पाशभृतो महामहिम्नः ॥ ६८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "वदनाय" इति पाठान्तरम् ।

(२) "सनाभाय" इति वा पाठः ।

द्वाविंशः पटलः ।

अथ यन्त्रविरचनाभिर्न्यन्त्रविशेषान् बहुप्रकारयुतान् ।
 कथयिष्ये मन्त्रविदामेहिकपारत्रिकाप्तये सुधियाम् ॥ १ ॥
 त्रिगुणितसंज्ञे मायालङ्कृतकोणे तयाभिसंवीते च ।
 या या विशेषकृमिस्तां तामपि संग्रहेण समभिदधे ॥ २ ॥
 कोणोज्ज्वलितसुधाचरगलदमृतस्फुरितवज्रिपरिवीताम् ।
 विन्दोर्ध्वध्वगतचौजस्वितां सुधाधारया परिस्रुतया ॥ ३ ॥
 पूर्णसुपुष्पारन्ध्रां साध्यतनुं संस्मरच्छिरसि बध्नात् ।
 तेनारोगी पुरुषः प्रज्ञावान् दीर्घमायुराप्नोति ॥ ४ ॥
 ग्रीतांशुमण्डलस्य कूर्मचतुर्थांशकोणनसितमिदम् ।
 ग्रीतप्रनिप्तजम् कष्टतं च शिरोरुजार्त्तिहरम् ॥ ५ ॥
 तद्व्यन्मयुगं विलिखेदभिलपितसाध्यसाधकाख्ययुतम् ।
 साध्यमधस्तात् कृत्वा बद्ध्वा स्वपितु साधको नित्यम् ॥ ६ ॥
 विधिनानेन तु सद्यः साध्योऽस्य वशे भवेदयत्नेन ।
 तत्तु खनिवागारे तत्रार्धं सिद्धमस्तु (१) वश्यकरम् ॥ ७ ॥
 साध्याख्यां शक्तिवज्रो नरहरिमपि रन्ध्रभये च त्रिशक्तौ
 कर्मांलिख्याय लोटे सततगमपि संस्थाप्य जप्त्वा स्वशक्त्या ।
 आगारे स्थापयित्वा नरमुदकनिधेयिचपात्रे लिखित्वा
 दीप्तान्नो तापयित्वा स्त्रियममलधियः सम्यग्भाकर्षयेयुः ॥ ८ ॥
 त्रिगुणितविहिता विधयः षड्गुणिते च प्रयोजनीयाः स्युः ।
 रसाकर्माणि विहितं तन्नायः प्रचुरमन्त्रयुक्ततया ॥ ९ ॥

पाशाष्टाक्षरवीतशक्तिदहनप्रोक्षासि साध्याह्वयं
 शक्तिश्रीस्मरसंहतं कुयुगरन्ध्राबद्धचिन्तामणि ।
 इत्थं षड्गुणितं विलिख्य जपितं मन्त्री दधानोऽसक्त-
 द्वाक्षां वामदृशां प्रियो भवति संयामे पुरे वा चिरम् ॥ १० ॥
 चिन्तारत्नाश्रितास्त्रिविद्युगमथ नृसिंहावृतान्तःस्थवीजं
 प्रादुः साध्याभिधानं वहिरपि लिपिभिः प्रातुलोमाभिवीतम् ।
 क्षमाविम्बद्वन्द्वरन्ध्रप्ररचितचतुरणं ग्रहोन्मादभूत-
 ध्याभिन्नं यन्त्रमस्मिन् कृतकलशविधिर्गर्भरक्षादिकारी (१) ॥ ११ ॥
 द्वादशगुणितेऽस्त्रिलसमृसिंहवीजं महेश्वरपुरवीतम् ।
 शीतालितं पुरलघुधूपितमन्तःप्रवृत्तकन्ययुतम् ॥ १२ ॥
 चतसृषु दिक्षु निखन्यात् सीमाद्वारतोरणाधो वा ।
 देशाभिगुप्तिरेषा शुभतमा चरिभिः पुरा प्रोक्ता ॥ १३ ॥
 अलदलनिशाकुशीतैर्मसृणोपदे (२) विलिख्य यन्त्रमिदम् ।
 सेरस्यापमकन्यं प्रतिजप्तं प्राङ्गणे खनेन्यत्री ॥ १४ ॥
 तत्र विशन्ति न चौरा ग्रहकृत्याः स्वात्रिकेतरेषा च ।
 अश्माभिप्रातवारणमभिवृद्धिः सम्यदाश्ववेदचिरात् ॥ १५ ॥
 तद्वद्वटार्गलाख्यं यन्त्रं नीले विलिख्य षड्वरे ।
 मोचकसाध्यप्रतिकृतिद्वये गुलिकां विधाय निःक्षिप्य ॥ १६ ॥
 त्रिमधुरयुक्ते पात्रे विन्यस्याभ्यर्थं गन्धपुष्पाद्यैः ।
 बलिमपि विकिरेद्रात्रिषु सप्ताहादानयेद्बध्मिष्ठाम् ॥ १७ ॥
 तामेवाथ प्रतिकृतिमन्त्री किञ्चित् प्रतापयन् जप्यात् ।
 शक्तिं पाशाङ्गुयमनुसाध्याह्वविदर्भितां समाहितधीः ॥ १८ ॥

(१) "गर्भरक्षाभिकारी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मसृणे पदे" "मसृणे पदे" वा इति पाठान्तरम् ।

विधिनामुना विरात्ताद्भिर्जितघियमपि सुराद्वनां मन्त्री ।
 आकर्षयेन्निजवाङ्माप्रदायिनीं मदनवाणविह्वलिताम् ॥ १८ ॥
 यन्त्रं तदेव लाक्षाताम्बावीतं निधाय कलशजले ।
 जप्त्वा मानुसहस्तकमभिपिच्छेद्रजतकाक्षनाम्याच्च ॥ २० ॥
 तद्विधाय कलशं तद्वयन्त्रं धारयेत् पुनर्नित्यम् ।
 वाञ्छितसिद्धिं लभते भक्त्या प्रणमन्ति देवता अपि तम् ॥ २१ ॥
 यन्त्रं तदेव मन्दिरभित्तावभिलिख्य पूजयेद्दिनयः ।
 चीरादिभूतनागा अपि तं देशं न वीक्षितुं शक्ताः ॥ २२ ॥
 आलिख्य वीरपटे यन्त्रमिदं स्वमस्तुकार्पितं कृत्वा ।
 युध्यन् प्रत्ययिनमपि हत्वा यात्यमणाद्वितो योद्धा ॥ २३ ॥
 गजमदविलिखितमेतद्वयन्त्रं जप्तञ्च मस्तके न्यस्तम् ।
 करिषीमपि मदयेत् द्वाक् चण्डितरे का कया करेणुवरे ॥ २४ ॥
 बहुनेति भाषितेन किमेभ्यो सुखं न किमपि च यन्त्रेभ्यः ।
 तस्मादमूनि सद्भिर्धार्याणि च विश्ववग्ममिच्छद्भिः ॥ २५ ॥
 गजमृगमदकाशीरेमन्त्रितमः सुरभिरोचनायुक्तैः ।
 विच्छिद्येदन्तकरसालुलितैर्यन्त्राणि सकलकार्यार्थी ॥ २६ ॥
 शय्या पटुसंयुतया सपाशगन्धद्वयेन मन्त्रेण ।
 स्नाहस्तयाभिजुह्वन् निग्दुर्बुशान्मथोर्व्वशीं वगयेत् ॥ २७ ॥
 द्ध्वजेष्वाग्निसप्ताध्याह्नयमथ वहिरां क्रीं हतं वह्निगेह-
 इन्द्रास्त्रिसस्त्रिकाव्यं प्रतिनिखतु दले यन्त्रकं नागवत्तगाः ।
 जप्त्वा गन्धं तु पाशाद्गुगुनिपिसहितां तापयेद्दीपयङ्गी
 नक्तं भक्त्या जताङ्गी अरगरविवशा प्रेमनीलाभियाति ॥ २८ ॥
 शक्तिस्थं निजनाम वह्निमवनइन्दोदरे मान्मथं
 योत्रे शाध्यविदभया परिहृतं शक्त्या वह्निः पार्श्ववम् ।
 तत्कोणे अरमन्थपुटनयनप्रोत्थैः पुनः कण्ठकै-
 स्ताम्बूने निखिताभिजप्तमदयेद्वयोपिन्ननोमोदनः ॥ २९ ॥

गन्तव्यः स्थितसाध्यनाम परितो वीजैश्चतुर्भिः समा-

वहं शक्तिमनोभवाद्गुग्निपिप्रोम्भिः समावेष्टितम् ।

शास्त्रुत्ये प्रतिलिख्य पिष्टविक्रते प्राणान् प्रतिष्ठाप्य च,

त्रिष्वादी परिभर्ज्य तत्समदतः साध्यो वगे तिष्ठति ॥ ३० ॥

सान्ते शिखीनवयुतं दहनांगसाध्यं मायांगसाधकमयाभिष्टुतं कलाभिः ।

साध्योक्तसद्विमुखगुणमिदं नु भर्तुर्यन्त्राद्यं नरनताद्विवर्गीकरं स्यात् ॥ ३१ ॥

मृत्काराद्गुनिकात्तया सक्तकलासान्तर्व्यसायुक्तया

साध्यस्याद्विरजोयुजा मृदुमृदा कृतमप्य शक्तिं हृदि ।

रूपस्याभिविलिख्य तद्विवर्के साध्यन्तदीरान् प्रति-

ष्ठाप्याजप्य निखन्य तत्र दिनगो मेहेश्चिरं यश्नक्त ॥ ३२ ॥

वामास्याः प्रतिलिख्य नाम नियया वामीरुदेगे निगा-

मध्ये वामकरेण संगितमतिः संज्ञादयंस्तन्मनाः ।

पूर्वं रुद्रपदं ततश्च दयिते योगीश्वरि त्विन्दुम-

भ्रान्तं जप्यति चेदनङ्गविवर्गा सद्यः प्रियामानयेत् ॥ ३३ ॥

मायाद्विदोरयान्ते ब्रह्मन्त्रीराजितेऽक्षरान् प्रोक्ता ।

राजयुतपूजितेऽर्णान् जये सविजये समीरि गान्धारि ॥ ३४ ॥

त्रिभुवनवगङ्गरीति च सर्वलोकान्तिके वगङ्गारि च ।

सर्वस्त्रीपुत्रप्रवगङ्गारि सुदुर्गे वागक्षरान् प्रवीक्ष्य ततः ॥ ३५ ॥

मायाविठान्तिकी मनुरेकाधिकपष्टिवर्णकः प्रोक्तः ।

ऋषिरस्याजो निवृण्णन्दो गोरी च देवता प्रोक्ता ॥ ३६ ॥

सचतुर्दशभिर्दशभिस्तथाष्टमिथाष्टभिस्तथा दशभिः ।

एकादशभिर्मन्त्राक्षरैः क्रमादुच्यते षडङ्गविधिः ॥ ३७ ॥

असकलगशिराजन्मोलिरावहपाशा-

द्गुगरुचिरकराज्ञा वन्मुजीवारुणाङ्गी ।

असरनिकरवन्द्या त्रीचणा शोणलेपां-

शुककुसुमयुता स्यात् सम्पदे पार्वती वः ॥ ३८ ॥

अयुतं प्रजपेज्जुह्यादृतमुतैः पायसैर्दशांशेन ।
 चाराधयेत्तद्वैर्मातृभिराशाधिपैर्निशातमनाः ॥ ३८ ॥
 तिलतण्डुलकौलीशैस्त्रिमधुरसिक्तैः फलेभ्य मधुरतरैः ।
 आभ्यैरङ्गकुवलयैस्त्रिदिनं हवनक्रियाशु वश्यकरो ॥ ४० ॥
 नित्यञ्चादित्यगतां देवीं प्रविचिन्त्य तन्मुखी जप्यात् ।
 षष्टोत्तरशतमङ्गामादौ भुवनं वशीकरोत्यचिरात् ॥ ४१ ॥
 वर्णादब्जाक्षन्ती प्रयोजयेत् साध्यनाम कर्मयुतम् ।
 प्रजपेद्वा हवनविधौ वाञ्छितसिद्धिप्रदस्तथा मन्त्रः ॥ ४२ ॥
 सताराराजमुच्यन्ते राजाभिमुखिवर्णकान् ।
 आभाष्य वश्यमुखि च ह्रीं श्रीं मारार्णकान् वदेत् ॥ ४३ ॥
 वीष्णु देवि महादेवि पद देवाधिदेवि च ।
 प्रोक्त्वा सर्व्यजनस्येति मुखं मम वशं वदेत् ॥ ४४ ॥
 कुरु कुर्विति ठहन्दाभित्तिं मन्त्रं समुचरेत् ।
 सप्ताधिकैः सदशभिस्तथा त्रिंशद्विरचरैः ॥ ४५ ॥
 दशभिः सप्तभिरेव चतुर्भिः करणाक्षरैः ।
 पञ्चभिः सप्तदशभिर्वर्णैरङ्गक्रिया मनोः ॥ ४६ ॥
 ब्रह्म श्रीमन्त्रं संप्रोक्त्वा (१) प्रतिपत्तिरमुष्य च ।
 मन्त्रस्य जपकृत्तिश्च तथा होमविधिः स्मृतः ॥ ४७ ॥
 मन्त्री सर्व्यजनस्थाने कुर्यात् साध्याह्नयं मनोः ।
 प्रजपे हवने वाथ तथा तर्पणकर्मणि ॥ ४८ ॥
 देवीधाष्टगतं प्रसूतवदथ त्रिष्वदुयुक्तं हुनेत्
 सप्ताहं भस्मिन् तेन विहितं पुण्ड्रादिकं वश्यकृत् ।
 आभ्यैस्ताकृतहोमपानितसमाजतं घृतं प्रागयेत्
 माध्यं निष्यरिहारकञ्च तदिदं वश्यव्यवेहेहिनाम् ॥ ४९ ॥

शक्तिं साध्यर्चहृत्प्रतिकृतिद्विदं संलिख्य संस्थाप्य जीवं
जम्बाखन्याङ्गनंस्निग्धिवदनलमाधाय पुष्पैर्जवायाः ।
देवीमन्त्रेण रात्रौ दशपरशतसंख्येसु काचन्दनाक्तै-
र्हुत्वा तां सप्तरात्रं सरिति निखननादुत्तमं वक्ष्यकम् ॥ ५० ॥
अन्नं मद्यञ्च मे देहान्नाधिपतये ममेत्युक्त्वा ।
अन्नं प्रदापयेति च ठहयान्तोऽन्नप्रदायको मन्त्रः ॥ ५१ ॥
करणेन्द्रियरसधातुहयवर्णैरङ्गमस्य मन्त्रपदैः ।
हयुतजपावधिरेव द्विसहस्रहुतय सर्पिरस्त्राभ्याम् ॥ ५२ ॥
दुग्धाब्जौ रूप्यवप्राहतकनकमयह्रीपवर्त्ये सुराब्जे
कल्पद्रुद्यानकाधौ मणिमयलसिते वित्तपस्याग्रभागे ।
आसीने भूयिष्यौ वाञ्छितवसुनिषयं मन्त्रिणां संसृजन्त्यौ
मन्त्रौ संचिन्तयानो जपतु दिनमुखे सम्पदेऽन्नस्य मन्त्रम् ॥ ५३ ॥
नत्यादिभगवत्यन्ते माहेश्वरिपदं वदेत् ।
अन्नपूर्णेऽग्निजायान्तो मन्त्रोऽन्नप्रदसंघ्नकः ॥ ५४ ॥
मायाविहितपङ्क्तौ दिनमुखे जप्यय षोडशसहस्रम् ।
प्रोक्तो जपावसाने सष्टतैरनैर्दशाशको होमः ॥ ५५ ॥
रुद्रताण्डवविलोकनलोलां भद्रवक्त्रनयनां (१) भवकान्ताम् ।
अन्नदाननिरतां जननीं तां संस्मरन् जपतु चित्रदुकूलाम् ॥ ५६ ॥
वैश्ववणः पक्षाग्रः पिङ्गलविविधौ तथैव विज्ञेयः ।
सकुवेरः स्वाहान्ताः सव्याहृतयः समीरिता मन्त्राः ॥ ५७ ॥
विज्ञेयस्यान्तराले दशवटसमिधः सर्पिषाणां विविक्ता
होतव्या द्रव्यसिद्धेय कनकघटकरणाक्षदीपुन्दिनोऽसौ ।
हेमाभो रत्नदीप्तोदरकमननिधिशोभितो रत्नपीठे (२)
ध्येयो न्यपोधमूले इतभुजि विदुषा वैश्वदेवावसाने ॥ ५८ ॥

(१) "भद्रवक्त्रनयिनाम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "रत्नपीठे" इति पाठान्तरम् ।

अयुत प्रजपेज्जुह्यादृतप्तुते पायमैर्हशाशेन ।
 आराधयेत्तदङ्गैर्मातृभिरागाधिपैर्निशातमना ॥ ३८ ॥
 तिलतण्डुनकैर्लोणैस्त्रिमधुरसिक्तै फलेषु मधुरतरैः ।
 आज्यैररुणकुवलयैस्त्रिदिन हवनक्रियायां वश्यकरी ॥ ४० ॥
 नित्यञ्चादित्यगता देवीं प्रविचिन्त्य तन्मुखो जप्यात् ।
 अष्टोत्तरशतमङ्गामादौ भुवन वशीकरोत्यचिरात् ॥ ४१ ॥
 वर्णादूर्वाप्लम्बी प्रयोजयेत् साधनाय कर्मयुतम् ।
 प्रजपेद्वा हवनविधौ वाञ्छितसिद्धिप्रदस्तथा मन्त्र ॥ ४२ ॥
 सत्तारराजमुख्यन्ते राजाभिमुखिवर्णकान् ।
 आभाष्य वज्रमुखि च ह्रीं श्रीं मारार्यकान् वदेत् ॥ ४३ ॥
 वीष्णु देवि महादेवि पद देवाधिदेवि च ।
 प्रोक्त्वा सर्व्वजनस्येति मुख मम वशं वदेत् ॥ ४४ ॥
 कुरु कुर्व्विति ठहन्दान्तिक मन्त्र समुचरेत् ।
 सप्ताधिकैः सप्तदशभिस्तथा त्रिशद्विरचरैः ॥ ४५ ॥
 दशभिः सप्तभिश्चैव चतुर्भिः करणाचरैः ।
 पञ्चभिः सप्तदशभिर्व्वर्णैरङ्गक्रिया भगो ॥ ४६ ॥
 ब्रह्म श्रीमन्त्र सप्रोक्त्वा (१) प्रतिपत्तिरमुख्य च ।
 मन्त्रस्य जपकृत्तिष्य तथा होमविधिं श्रुत् ॥ ४७ ॥
 मन्त्रो सर्व्वजनस्थाने कुर्यात् साध्याह्नय मनो ।
 प्रजपे हवने वाथ तथा तर्पणकर्मणि ॥ ४८ ॥
 देवीषाष्टगत प्रसूतवदय त्रिभ्वाद्युक्तं हुनेत्
 सप्ताह भमितेन तेन विहितं पुण्ड्रादिकं वज्रकृत् ।
 आश्विमेतत्कृतहोमपातितममाजसं घृतं प्रागयेत्
 माध्य निष्परिहारकश्च तदिदं वज्रभवेदेहिनाम् ॥ ४९ ॥

शक्तिं साध्यर्चहृत्प्रतिकृतिद्विदं संलिख्य संस्थाप्य जीवं
जप्ताखन्याङ्गनस्मिन्विधिवदनलमाधाय पुथैर्जवायाः ।
देवीमन्त्रेण रात्रौ दशपरशतसंख्येसु काचन्दनाक्तै-
र्हुत्वा तां सप्तरात्रं सरिति निखननादुत्तमं वश्यकर्म ॥ ५० ॥
अन्नं मद्यन्नं मे देह्यन्नाधिपतये ममेत्युक्ता ।
अन्नं प्रदापयेति च ठहयान्तोऽन्नप्रदायको मन्त्रः ॥ ५१ ॥
करणेन्द्रियरसधातुहयवर्णैरङ्गमस्य मन्त्रपदैः ।
हयुतजपावधिरेष द्विसहस्रहृतथ सर्पिरन्नाभ्याम् ॥ ५२ ॥
दुग्धाब्जौ रूप्यवप्राहतकनकमयद्वीपवर्त्ये सुराब्जौ
कल्पद्रव्यानकाधौ मणिमयलसिते वित्तपस्याग्रभागे ।
प्राचीने भूत्रियौ धान्निष्ठवसुनिचयं मन्त्रिणां संसृजन्त्यौ
मन्त्रौ सचिन्तयानो जपतु दिनमुखे सम्पदेऽन्नस्य मन्त्रम् ॥ ५३ ॥
नत्यादिभगवत्यन्ते माहेश्वरिपदं वदेत् ।
अन्नपूर्णेऽग्निजायान्तो मन्त्रोऽन्नप्रदसंभ्रकः ॥ ५४ ॥
मायाविहितप्रहृष्टो दिनमुखे जप्यथ षोडशसहस्रम् ।
प्रोक्तो जपावसाने सहस्रैरत्रैर्दयांगको होमः ॥ ५५ ॥
रुद्रताण्डवयिलोकनलोला भद्रवक्त्रनयनां (१) भवकान्ताम् ।
अन्नदाननिरतां जननीं तां संस्मरन् जपतु चित्रदुकूलाम् ॥ ५६ ॥
वैद्यवणः पक्षाग्रः पिङ्गलविविधौ तथैव विस्तेगः ।
सकुवेरः स्वाहान्ताः सव्याहृतयः समीरिता मन्त्राः ॥ ५७ ॥
विस्तेगस्यान्तराने दशवटसमिधः सर्पिपाक्ता विविक्ता
होतव्या द्रव्यमिहैर कनकघटकरण्डास्तदोसुन्दिलोऽसौ ।
हेमाभो रजदीप्तोदरकमलनिधियोतितो रजपीठे (२)
ध्यैयो न्यपोधमूले हुतभुजि विदुषा भैरवदेवावमाने ॥ ५८ ॥

(१) "भद्रवक्त्रनयनाम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "हेमपीठे" इति पाठान्तरम् ।

मन्त्रैरेतैर्घृतयुतपायसहोमोऽपि मन्त्रिणां विहितः ।
 संक्षौ सद्यैयं तिलैर्विल्वसमिहोमतस्तथैव फलम् ॥ ५८ ॥
 भेषा तोयेन्द्रयुक् सैव विविन्दुर्हस्ताक्षरैः ।
 बालिस्थयोनिर्नित्यन्तो वसुवर्णो मनुष्यतः ॥ ६० ॥
 वसुसाहस्रजापुत्र तावच्छतद्रुतो मतः ।
 होमः सर्पिष्मताब्जेन वीजेनाद्भुतक्रिया मता ॥ ६१ ॥
 रत्नस्पर्शांशुकादौन्निककरकमलाहस्त्रिणादाकिरन्तं
 वासोराशौ निधायापरममरशुक् पीतवस्त्रादिभूषम् ।
 ध्यायन्नासीनमप्यापणभुवि शतसंख्यं सविंशत्कमेवं
 पीतापुष्पैर्घृताक्षैस्त्रिदिनमथ हुनेत् स्वर्णवस्त्रादिचिह्नैः ॥ ६२ ॥
 वययोरन्तराक्षं मे देहि शुक्राक्षरा द्विधः ।
 मन्त्रोऽयुतजपः सर्पिःसहस्रहवनक्रियः ॥ ६३ ॥
 शुक्राख्ये शुक्रपुष्पैर्हुतभुजि शुण्यः सप्तयोऽप्येकविंश-
 द्वारं होतव्यमेपोऽप्यतिसितकुसुमालेपनो वामदोष्णा ।
 वासोरत्नानि कार्त्तस्त्रमपि सततं साधकाय प्रयच्छन्
 ध्यातो व्याख्यानमुद्राकलितवरकरस्यापणालिन्दसंख्यः ॥ ६४ ॥
 बान्तरख्योऽहिपो दण्डी वेदान्ते सौरिदाहकः ।
 सायान्ते नतिरप्यष्टवर्णो वैयासिकोमनुः ॥ ६५ ॥
 भुनिव्रातावीतं विमलधियमशोदरुचिर-
 द्युतिं व्याख्यामुद्राकलनगविनसहस्त्रिणकरम् ।
 परं जानौ कृत्वा दृढकलितकच्छेकविवरं
 ममासीनं ध्यायं स्मरत निरतं पुण्यचरितम् (१) ॥ ६६ ॥
 प्रकृतिमहस्रजपोऽयं दगांशुतपायसाज्यहवनविधिः ।
 निरुपमकविताप्रज्ञाव्याख्याश्रीसम्पदायहो मन्त्रः ॥ ६७ ॥

करचरणमूलपार्श्वदुर्गोदरेविन्दुदुंसरसनार्णाः ।

। थलिकाद्यो वैष्णोस्त्रद्विठान्तिको मनुवर्यं ध्रुवादिः स्यात् ॥ ६८ ॥

अयुतं प्रजपेच्च पट्सहस्राधिकमन्त्रे जुहुयाद्दृगांशमानैः ।

तिनसर्पपतण्डुलैः सशालीहविराज्यैः सुसमेधिते क्षंगानौ ॥ ६९ ॥

• उत्तुङ्गाद्भिः प्रचेता अपि दहन्समीरौ धराव्योमसंज्ञे

प्राक्प्रत्यग्दक्षसौम्यास्त्रध्वजपरि च दिक्षु प्रवहप्रभाः स्युः ।

तन्मध्यस्थान्त्रिपञ्चादिकहरिहरदन्तीन्द्रनागान् संचोरान्

हन्त्येतैर्मन्त्रिमुख्यो मनुविहितवलव्याकुलान् (१) सद्य एव ॥ ७० ॥

निजरिपुमचलाद्यैस्तैः ससम्बाधवीतं

मनुविदथ हलीभ्यां रुहनिष्ठासवेगम् ।

तदुपरिगतवीजैः साधुसंम्यूतवज्रं

दहतु सकवचास्तैर्दीप्तिभिः स्वेच्छयैव ॥ ७१ ॥

योनिर्विद्यत् सनेत्रं परमे वर्णास्तथास्थिगं रोदः ।

रक्तस्यदृक् (२) द्विठान्तस्ताराद्योऽयं मनुर्दृगाण्युतः ॥ ७२ ॥

अयुतं जपेन्मनुमिमं सहस्रयारं हुनेत्तयाक्ष्येन ।

ध्यातापि गिरिसुतेयं जगतीं विश्वां वगीकरोत्यनिगम् ॥ ७३ ॥

पञ्चाङ्गदा कराग्रे नवकनकमयीं येनयष्टिं दधाना

दधेऽन्येनानयन्ती स्फुरिततनुनता पागवदां स्वमाध्याम् ।

देवी नित्यं प्रसन्ना नवगयधरविम्बा त्रिनेत्राभिरामा

दद्यादाद्याऽनवदां प्रवरफलसुखप्राप्तिद्वयां त्रियं वः ॥ ७४ ॥

विधयानुदिनद्वययाऽनया होमकर्मं वरहेमदायि तत् ।

कामिता मपदि वामलोचनामानयेदपि च मारपीडिताम् ॥ ७५ ॥

हवनक्रिया मपदि वज्रकरी मधुरावनेकपटुना पटुना ।

महगो न कथन जगत्परी मनुनामुनामयनकर्मविधौ ॥ ७६ ॥

(१) "मनुविहितवलव्याकुलान्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "रक्तस्यदृक्" इति पाठान्तरम् ।

त्रयस्त्रिंशः पटलः ।

अथ सन्तानसंसिद्धिसमाकुलितचेतसाम् ।
 तदुत्पत्तिकरं योगं प्रवक्ष्ये गृहमेधिनाम् ॥ १ ॥
 नचापुत्रस्य लोकोऽस्ति पितरोऽधः पतन्ति च ।
 तस्मात्तु सकलोपायैर्यतेतापत्यसिद्धये ॥ २ ॥
 देवर्षिपितृपूजासु विरतानामभक्तितः ।
 गुरुमाष्टपितृश्राद्धवक्षकानाञ्च नित्यशः ॥ ३ ॥
 अर्थिभ्योऽर्थमदातॄणां (१) विद्यमानेऽर्थसञ्चये ।
 अदत्त्वैवातिथिभ्योऽन्नं भोक्तॄणां पापचेतसाम् ॥ ४ ॥
 हरिगङ्गारयोः पादपद्मार्च्यरहितात्मनाम् ।
 स्वभार्यानिन्दकानाञ्च लोकवेदविरोधिनाम् ॥ ५ ॥
 इत्यादिदोषदुष्टानां पापानां गृहमेधिनाम् ।
 दुष्प्रतिग्रहदोषाहा जायते त्वनपत्यता ॥ ६ ॥
 एवमादिकदोषापनोदिनी सुतसिद्धिदा ।
 अग्नेपपापहन्त्री च वक्ष्यते यजनक्रिया ॥ ७ ॥
 पुत्राप्तये गृहस्यो दीक्षाविधिना चतुर्हमीराचिम् ।
 सह पत्न्या गमयित्वा कृत्वा धौर्व्याङ्गिकीः क्रियाः सकलाः ॥ ८ ॥
 संयोज्य किञ्चन यथाविधि पञ्चगव्यं
 संकोचकेन मनुना प्रतिमप्य वार्यम् ।
 संमन्त्रा चाटगतकं समवद्यभूत-
 मग्नैः पिवेत् स्वयममावपि गर्भधात्री ॥ ९ ॥

वाणी स्यात्ताररूपा गिरसि गिरिसुता शक्तिरूपा ललाटे
 रव्यग्न्यक्षोस्तथात्मा (१) विधुरपि वदनावेष्टने टान्तरूपः (२) ।
 श्रीर्जिह्वायां स्वरूपाऽप्यभिमतकरिरूपौ स्वहौ दीर्घयुक्ता-
 वेवं न्यासो मुखे श्रीविभवसुखयगःकान्तिसेधाकरः स्यात् ॥ ७७ ॥

॥ ५ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वाविंशः पटलः ॥ ५ ॥

(१) “जायासुतम्” इत्यपि पाठो दृश्यते ।

(२) “हान्तरूपः” इति पाठान्तरम् ।

वर्गादिको हलोमन्तः सङ्गोचाख्यो भुवादिकः ।
 मन्त्रः स्याद्भूतमनवः स्युय भूतात्मनामभिः ॥ २१ ॥
 अतो हिताय जगतां प्रथितं श्रितचेतसाम् ।
 अथ संचिष्य वक्ष्यामि लक्षणं गुरुशिष्ययोः ॥ २२ ॥
 स्वच्छः स्वच्छन्दचरितोऽस्तुच्छधीस्वक्लृष्टच्छयः ।
 देशकालादिविदेशे देशे देशिक उच्यते ॥ २३ ॥
 अग्रगण्यः समग्रज्ञो नियहानुग्रहे क्षमः ।
 पङ्कवर्गविजयव्यग्रोऽनुग्रो विशदविग्रहः ॥ २४ ॥
 शुक्लः शुक्लांशुकोऽस्तिष्ठकर्मविक्षुब्धमानसः ।
 वेदवेदाङ्गविद्यादिवेदिता विदितागमः ॥ २५ ॥
 दृष्टदोऽनिष्टसंहर्ता दृष्टादृष्टसुखावहः ।
 रतोऽविरतमर्चासु परं पुरसुरहिपोः ॥ २६ ॥
 दाता दान्तः शान्तमना नितान्तं कान्तविग्रहः ।
 स्वदुःखकारणेनापि परं परसुखोद्यतः ॥ २७ ॥
 कष्टापोहविदध्यात्मव्याकुलो मोहवर्जितः (१) ।
 अज्ञानुकम्पी विज्ञातज्ञानो ज्ञातपरेष्ठितः ॥ २८ ॥
 निरङ्गः माङ्गवित् सर्वसङ्गयच्छिदसङ्गयः ।
 नयविद्विनयोपेतो विनीतनीतिरात्मवान् ॥ २९ ॥
 व्याधिरप्रापितव्याधिः समाधिविधिमङ्गुलः ।
 नृतिगूरोऽतिधीरय वीरो वाक्पविगारदः ॥ ३० ॥
 यगोपितममारुग्धो गभीरो दम्भवर्जितः ।
 पादगं इव विद्यानां न तु दग्नमद्वयकः ॥ ३१ ॥
 यमो मृग्यय दृग्दय मेघ्यपाभीष्टमिच्छता (२) ।
 शिष्यमादायर्जनलहेन द्रविण्येन च ॥ ३२ ॥

(१) 'अज्ञानोपादिविद्वान् कोमलोहविधर्जितः' इति काश्यायस्य ।
 (२) 'यमो मृग्यय मेघ्यय मेघ्यपाभीष्टमिच्छता' इति काश्यायस्य ।

ततोऽग्निमाधाय चरुञ्च कृत्वा सङ्कल्प्य तद्दक्षिणमुत्तरञ्च ।
 भागक्रमात् पेटकदैविक तथोल्लै तु पूर्वञ्च जुहुयात् क्रमेण ॥ १० ॥
 श्रुत्वा निज पितरमप्यधरा निपथ्य सान्नाय्यपिण्डयुगलं दत्तसम्पुत तत् ।
 हुत्वा ध्रुवेण दत्तस पुटितं तथैव मन्त्री पितामहमथ प्रपितामहञ्च ॥ ११ ॥
 व्याहृतिभिरथ पञ्चहोमत सर्व्वं प्रतिजुहोतु सर्पिषा ।
 मातृवर्गगुरुतपिष्ठद्वयं पूर्व्ववत्समवदाय साधक ॥ १२ ॥
 कलायुते षोडशमूर्त्तिमन्त्रैर्यस्त्रेयाष्टाक्षरजैश्च वर्णैः ।
 अष्टौ समस्तेन च तेन पञ्चाक्षरेण चाष्टाक्षरवज्जुहोतु ॥ १३ ॥
 पञ्चाहुतीनामिति वर्णसप्त्य चतुर्गुणं प्रापि दृताहुतीनाम् ।
 हुत्वावदानद्वितयञ्च पुस्तोमेदप्रभिन्नं हविषा करोतु ॥ १४ ॥

पञ्चाक्षरेण पुरुषात्मकमन्यदष्ट

वर्णेन चाष्टशतयुग्ममथ प्रजप्य ।

सुयोग्यं तद्वयुगलमप्यभिजप्य विष्णु

योन्यादिकेन भनुना च कपर्दिमन्त्रम् ॥ १५ ॥

पुरुषं पुरुषात्मकं प्रकृत्यात्मकमन्याथ समाहितोपयुज्य ।

अथदानयुगं क्रमान्नखौ पुनराचम्य समर्चयेदुतागम ॥ १६ ॥

शुरयेऽप्यथ दक्षिणां प्रदत्त्वाऽन्ननमुहास्य च भोजयेद्द्विजातीन् ।

प्रतिपर्व्वक्रमेवमेकहृदया मतिमान् वत्सरकं प्रपूरयीत ॥ १७ ॥

एकहृदादन्त्यमप्यद्विजातीन् भभोक्ष्यान् प्रपूरयेदकहृदया ।

सर्प्यमानादेवमेव द्विकाश्चादत्र्याक् पुत्रो जायते दैवगन्तया ॥ १८ ॥

पितृदेवताप्रमादान्नेषायु कान्तिम युतो विद्वान् ।

मन्म्रीतिजोयुक्तो धर्मैरुचिर्भवति सन्तते कर्त्ता ॥ १९ ॥

समुनिसुरपितृभ्यां ब्रह्मचर्य्येण यज्ञे

अविधमृणमपत्यैश्चैव समाचयेद्य ।

युतिवदनरुदग्निन्वापि भोके परस्मि

चिति मत्तु गृहमधी पूज्यत माधुनाके ॥ २० ॥

[आदित्सुं कुत्सितं वत्सं वीभत्सं मत्सरात्मकम्] (१) ।

परदारपरं भीरुं दारुणं वैरिणं सताम् ॥ ४५ ॥

तुच्छं त्वलब्धवैराग्यं स्वप्नं (२) लुप्तकवान्ववम् ।

स्वादित्सुं कुत्सितं वीतवीभत्सं मत्सरात्मकम् ।

सुखिनं सुखरं दुष्टं दुर्मुखं मूर्खमानसम् ॥ ४६ ॥

प्रत्ययसुप्तं व्यग्रैश्चमयगणं दुरात्मनाम् ।

भ्रष्टव्रतं तमःस्पृष्टं क्षिष्टमिष्टापहं वृणाम् ॥ ४७ ॥

स्वार्थकृत्ये प्रसक्तार्थे निरर्थारम्भणं शठम् ।

द्वेष्टग्विधं गुरुः शिष्यं न गृह्णीयात् कथञ्चन ॥ ४८ ॥

यदि गृह्णाति तद्दोषः प्रायो गुरुमपि स्पृशेत् ।

मन्त्रिदोषो यथा राज्ञि पत्न्यौ जायाकृतौ यथा ॥ ४९ ॥

तथा शिष्यकृतौ दोषो गुरुमेति न संग्रहः ।

खेदाद्वा लोभतो वापि योऽनुगृह्णाति (३) दीक्षया ॥ ५० ॥

तस्मिन् गुरौ सजिष्ये तु देवताशाप आपतेत् ।

मधुद्विपि मन्त्रादेवे मातापितृर्महीभृति ॥ ५१ ॥

भक्तिर्या सा पदान्भोजे कार्या निजगुरोः सदा ।

पायाश्चापादुकोपानहृष्टांश्च शयनासनम् ।

यानं मनोगतं चान्यदन्तेवासी न मङ्घयेत् ॥ ५२ ॥

ध्यात्वा (४) विवादं स्वातन्त्र्यां कामितां कामजुभिकाम् ।

निद्राकुतर्कक्रोधांश्च त्यजेद्गुरुदृष्टे सदा ॥ ५३ ॥

सयाम्यधर्मविद्वन्मूर्खान्मूर्खानिष्ठोवनादिकम् ।

परित्यजेत् परिज्ञाता वमिष (५) गुरुमन्दिरे ॥ ५४ ॥

(१) विजितविजितं वृत्तान्तम् इति ।

(२) "तुच्छं त्वलब्धवैराग्यं" इति वाक्यम् ।

(३) "योऽनुगृह्णाति" इति वाक्यम् ।

(४) "ध्यात्वा" इति वाक्यम् ।

(५) "वमिष" इति वाक्यम् ।

तस्य पादारविन्दोत्थरजःपटनभूषणः (१) ।
 स्नानमप्राप्य न प्राप्यं प्रायो बुद्धिमतेष्वितम् ॥ ३३ ॥
 नित्यशः कायवाक्चित्तैस्त्रिदोषाब्दाधिकावधि ।
 परिचर्यापरः शिष्यः स्वात् सुसंयतमानसः ॥ ३४ ॥
 तन्मयाविषमालक्ष्यं तथाऽवितथवादिनम् ।
 माद्यतः पिबतः शुभं बुद्धिमन्तमलोलुपम् ॥ ३५ ॥
 अक्षोयवृत्तिमास्तिक्ययुक्तं सुक्लिङ्गतोद्यमम् ।
 अकलहं कृपा हीनमहीनद्रव्यमानसम् ॥ ३६ ॥
 ब्रह्मचर्यरतं नित्यं परिचर्यापरं गुरोः ।
 अन्धाशनिद्रं पूजयामनस्यकृतकल्पनम् ॥ ३७ ॥
 अधीतवेदं स्वाधीनमनाधिं व्याधिवर्जितम् ।
 तरुणं कर्तृणावासं परितोषकरं गुरोः ॥ ३८ ॥
 सुधेयमेपणातीतममलं विमलाशयम् ।
 सुप्रसन्नमसन्नाहं सदा सविहितं गुरोः ॥ ३९ ॥
 परोपकारनिरतं विरतं परद्रूपणे ।
 माद्यवदगुरुपत्नीञ्च भ्रातृवत्तत्सुतानपि ॥ ४० ॥
 अरन्तमन्तराचारं क्षितीपेतमविक्षितम् ।
 परिग्रहेत् परोक्षैवं शिष्यमेवगुणं गुरुः ॥ ४१ ॥
 अलभं मनसंक्लेशं (२) क्लिष्टं कष्टान्वयायजम् ।
 दम्भान्वितमगम्भीरं चण्डं पण्डितमार्जितम् ॥ ४२ ॥
 शगिणं रोगिणं भोगन्नालसं वान्मसम्पितम् ।
 रोद्र दुरिद्रं निद्रालुमाद्यूनं सुद्रुचेष्टितम् ॥ ४३ ॥
 नृगममयं वधिर पटुं व्यद्वममङ्गलम् ।
 अतिदीर्घमतिद्वेषमतिस्थूलं लुगावकम् ॥ ४४ ॥

(१) "रज पटवद्वेषण" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वधममङ्गलम्" इति पाठान्तरम् ।

यदायया विप्रकृतिस्त्रभावतो
विभिन्नतारादिसमुत्थितौजसः ।
जगन्ति पुष्पान्ति रवीन्दुवङ्कयो
नमोऽस्तु तद्यै परिपूर्णतेजसे ॥ ६३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीमपञ्चसारे त्रयस्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

याहीक्तिमन्तं निद्रामृणञ्च क्रयविक्रयम् (१)
 परित्वान्यं गुरौ तस्य सपत्न्येय समागमम् ॥ ५५ ॥
 इष्टं वानिष्टमादिष्टं गुरुणा यत्तु गुर्वपि ।
 त्वरया परया कुर्याद्दुःखा सम्यगजिज्ञया ॥ ५६ ॥
 कर्मणा मनसा वाचा सदा भक्तियुजा गुरुम् ।
 निर्व्याजं पूजयेच्छिष्यो निजकार्यप्रसिद्धये ॥ ५७ ॥
 लोकोद्देगकरी या च या च भर्मान्निहन्तनी ।
 स्थित्युच्छेदकरी (२) या च तां गिरं नैव भाषयेत् ॥ ५८ ॥
 रम्यमप्युज्ज्वलमपि मनसोऽपि (३) समीहितम् ।
 लोकविहेषणं वेशं न गृह्णीयात् कदाचन ॥ ५९ ॥
 इत्याचारयुतः सम्यगाचार्यं यः समर्चयेत् ।
 क्षतकृत्यः स धै शिष्यः परचेह च नन्दति ॥ ६० ॥
 देवानृषीनपि पितृनतिर्घोस्तयान्नी-
 न्नित्योद्यतेन मनसा दिनशोऽर्चयेद्युयः ।
 इष्टानवाप्य सकलानिह भोगजातान्
 प्रेत्य प्रयाति परमं पदमादिपुंसः ॥ ६१ ॥
 इत्थं मूलप्रकृत्यक्षरविकृतिलिपिब्रातजातग्रहर्चं
 चेद्वाद्यावहभूर्तन्त्रियगुणरविचन्द्राग्निसंप्रोतरूपैः ।
 मन्त्रैस्तद्देवताभिर्गुनिभिरपि जपध्यानहोमार्चनभि-
 स्तन्त्रैश्चिन्तयन् पञ्चभेदैरपि (४) कमलज ते दर्शितोऽयं प्रपञ्चः ॥ ६२ ॥

(१) "वयविक्रयम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "स्थित्युद्देगकरी" इति पाठान्तरम् ।

(३) "मनसावि" इति पाठान्तरम् ।

(४) "मन्त्रभेदैरपि" इति पाठान्तरम् ।

यदाश्रया विप्रकृतिस्त्रिभावतो
 विभिन्नतारादिसमुत्थितौजसः ।
 जगन्ति पुष्पन्ति रवीन्दुवङ्कयो
 नमोऽस्तु तस्मै परिपूर्णतेजसे ॥ ६३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीमत्पञ्चसारे त्रयस्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

चतुस्त्रिंश. पटलः ।

अथ लवणमनुं वदामि साङ्गं सजपं सप्रतिपत्तिकं सहोमं ।
विविधद्विहितेन येन सर्व्वा जगतीमात्मवशे करोति मन्त्री ॥ १ ॥
लवणान्मसि चेत्याद्या द्वितीया लवणेति च ।
दहेति च तृतीया स्यात् दग्धेति च चतुर्थ्यपि ॥ २ ॥
ऋक् पञ्चमी च या ते स्यादयथा प्रोक्तमथर्वणि ।
ऋग्भिराभिसु पञ्चाङ्गं पञ्चभिर्व्या समीरितम् ॥ ३ ॥
विद्याचरैः पङ्क्तं वा प्रणवाद्यैर्निगद्यते ।
पञ्चभिश्च विभिरपि पञ्चभिः करणाचरैः ।
सपञ्चभिर्युगार्धेन जातियुक्तैः समीरितम् ॥ ४ ॥
अङ्गिराः स्याद्विष्णुहृदोऽनुष्टुप् तद्देवता अपि (१) ।
अग्नीराविस्तया दुर्गा भद्रशाली समीरिता ॥ ५ ॥
अरुणोऽरुणपद्मजसन्निभः स्रुवगन्धिवराभययुक्तकरः ।
अमिताक्षरजातगतिर्विलसन्नयनत्रितयोऽवतु वो दहनः ॥ ६ ॥
नीलतराशुककिङ्कनापा नीलतनुर्निविडस्तनभागा (२) ।
साङ्गपागसगूलकपाला यामयती भवतोऽवतु नित्यम् ॥ ७ ॥

करकमलविराजस्रकगङ्गासिशूना

परिन्सितकिरीटा पातितानेकदेव्या ।

तिनयनमसिताङ्गी देवसिन्हादिपूज्या (३)

पवनमखनिभाङ्गी पातु कात्यायनी य ॥ ८ ॥

(१) "अनुष्टुपनिष्टुप् च देवता" इति पाठान्तरम् ।

(२) "विष्णुवक्षानभारा" इति पाठान्तरम् ।

(३) 'तिन्मरुगिण्यकाया' इति पाठान्तरम् ।

सुरौद्रसितदंष्ट्रिका चिनयनोर्द्विकेशोत्थणा ॥ १० ॥
 कपालपरशूलसङ्घमरुकतिशूलाकुली ।
 घनाघननिभा रणद्रुचिरकिङ्किणीमालिका
 भवद्विभवसिद्धये भवतु भद्रकाली चिरम् ॥ ११ ॥
 अयुतं नियतो मन्त्रमृक्पञ्चकसमन्वितम् (१) ।
 प्रजपेत्तिसहस्रं वा सम्यगेन समाहितः ॥ १२ ॥
 दशांशैः हुनेत्सिद्धेः श्रद्धया दृतसंयुजा ।
 एवं कृते प्रयोगार्हो भवत्युभयान्वयः ॥ १३ ॥
 वज्रिरात्री वरे स्यातां वज्राकंपणकर्मणोः ।
 दुर्गाभद्रे (२) तथा देव्यै शस्त्रे सारणकर्मणि ॥ १४ ॥
 शारभ्य कर्मकामनी तृतीयां कृष्णपञ्चजाम् ।
 संदीचितो भवेत्सूते (३) मन्दिरे मन्त्रजापवान् ॥ १५ ॥
 निखन्यात्तत्र कुण्डले दीर्घात् तस्मिन् खलम् ।
 चतुष्कं सुन्दराकारं पुत्तलीनां च कारयेत् ॥ १६ ॥
 एका साध्यर्चवृत्तेण शालीपिष्टेन चापराम् ।
 चक्रिहस्तमृदा चान्या मधूच्छिष्टेन चापराम् ॥ १७ ॥
 तासु द्वेष्टलिखितसाध्याख्यासु समाहितः ।
 सम्यक् संस्थापयेत् प्राणान् साध्यादानीये साधकः ॥ १८ ॥
 उत्तानां दारवीं कुण्डे खनेन्मन्त्राभिमन्त्रिताम् ।
 पिष्टजां विष्टरंसाधः पादखाने च मृगमयीम् ॥ १९ ॥
 लम्बयेदम्बरे सिक्क्यमयीमूर्धमधोमुखीम् ।
 पुनः कृष्णाष्टमीरात्री पूर्वयामे गते सति ॥ २० ॥

(१) "नियतो मन्त्रो मन्त्रमृक्पञ्चकान्वितम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "दुर्गाकाली" इति पाठान्तरम् ।

(३) "पूतः" इति पाठान्तरम् ।

रक्तमाख्याम्बरो मन्द्री कतरक्तानुलेपनः ।
 सम्यक् कृतलिपिन्यासः प्राणायामादिकच्छुचिः ॥ १८ ॥
 कुङ्कुमं पोतलवणं सुशुद्धं परिचूर्णितम् ।
 दधिचौद्रघृतचौरैः प्रोचयित्वा सुशोधितम् ॥ २० ॥
 भालोद्य गुडमध्वान्यैर्विस्मष्टावयवामथ ।
 तेन पुत्तलिकां मन्त्री चार्च्यङ्गीं कारयेदुधः ॥ २१ ॥
 तस्याश्च स्नापयेन्प्राणान् शुर्वादेशविधानतः ।
 षट्कोट्युत्तमसंख्यं वा तथाष्टोत्तमसंख्यकम् ॥ २२ ॥
 ऋक्पञ्चकं पञ्चविंशत्संख्यं प्रतिष्ठति स्मरन् ।
 जपित्वाहानि विन्यसेत् स्नात्वे प्रतिष्ठतावपि ॥ २३ ॥
 सतारेष्टिदमन्त्रार्णयतुर्भिर्यतिसंख्यकैः ।
 शिरोललाटद्वक्कर्णनासास्यचिवुकेष्वपि ॥ २४ ॥
 सकण्ठद्वयोरोजनाभिकुक्षिकटीषु च ।
 मीट्रपायूरुजान्वपजङ्घाङ्घ्रिषु च विन्यसेत् ॥ २५ ॥
 अधोगुह्यादभेदः स्यादूर्ध्वं भेदो द्विके सति ।
 भालन्येवं प्रविन्यस्य पुनः प्रतिष्ठतो न्यसेत् ॥ २६ ॥
 षड्भुजसन्धिप्रपदजङ्घानूरुपायुषु (१) ।
 सनिङ्गनाभिजठरद्वयेषु स्तनद्वये ॥ २७ ॥
 कन्धराचिवुकाक्षेषु प्राणद्वक्कर्णयुग्मके ।
 मनाटगिरसोन्यसेत् प्रतिमायाश्च संघगः ॥ २८ ॥
 उपनिसेऽथ कुण्डेऽन्तर्बहिर्गोमयवारिणा ।
 साध्यसंमुखमासीन पादध्याद्यवाहनम् ॥ २९ ॥
 प्रज्वालय साधोद्भुतकान्तेरभ्यर्च्य दिक्कृमात् ।
 राजोकुगीतपुण्याद्विषयके राजतादिके ॥ ३० ॥

देवतां प्रति पादार्घ्यं दत्त्वा कार्यार्थसिद्धये ।
 उपतिष्ठेद्भुतस्यादावन्ते मन्त्रैरितीरितैः ॥ ३१ ॥
 त्वमाननममित्रघ्नं (१) निशाया हव्यवाहनः ।
 हविषा मन्त्रदत्तेन दत्तो भव तया सह ॥ ३२ ॥
 जातवेदो महादेव तप्तजाम्बूनदप्रम ।
 स्नाहापते विश्वभक्ष सवर्णं दह शत्रुहन् ॥ ३३ ॥
 ईशे शर्व्वरि सर्व्वाणि घ्नां सुक्तं त्वया जगत् ।
 महादेवि नमस्तुभ्य वरदे कामदा भव ॥ ३४ ॥
 तमोमयि महादेवि महादेवस्य सुव्रते ।
 एषा मे पुत्र्यं हुत्वा वशमानय देहि मे (२) ॥ ३५ ॥
 दुर्गे सर्गादिरहिते दुर्गसरोधनार्गले ।
 चक्रगङ्गधरे देवि दुष्टशत्रुभयह्वरि (३) ॥ ३६ ॥
 नमस्ते दह शत्रुं मे वशमाय चण्डिके ।
 शाकम्भरि महादेवि शरणं मे भवानघे ॥ ३७ ॥
 भद्रकालि भवाभीष्टे भद्रसिद्धिप्रदायिनि ।
 सपत्नान् मे हन हन दह शोषय तापय (४) ॥ ३८ ॥
 शूलासिम्बन्धिवन्ध्याद्यैरुत्कृत्योत्कृत्य मारय ।
 महादेवि महाकालि रक्षास्त्रानक्षतात्मके ॥ ३९ ॥
 पुनः प्रतिकृतेरङ्गसप्तकं निशितायसा ।
 दक्षपादादिकं कृत्वा पञ्चर्षं प्रजपेन्नरुम् ॥ ४० ॥
 साध्यं संस्मृत्य सितधीर्जुहुयात् सप्तसंख्यया ।
 दक्षिणं चरणं पूर्वं ततो दक्षार्धकं पुनः ॥ ४१ ॥

(१) "देवाननममित्रघ्नं" इति पाठान्तरम् ।

(२) "देव्युमे" इति पाठान्तरम् ।

(३) "दुष्टशत्रुभयह्वरि" इति पाठान्तरम् ।

(४) "पातय" इति पाठान्तरम् ।

पूर्वोक्ताभिः पुत्तलीभिः कुण्डे दक्षिणदिक्षुषुः ।

दुर्गां वा भद्रकालीं वा प्रणिपत्य यथोचितम् ॥ ५३ ॥

उपस्थितेऽर्द्धरात्रे तु सव्यपाणिस्थग्रस्तकः ।

वामपादं समारभ्य जुहुयात् पूर्वसंख्यया ॥ ५४ ॥

समापयेद्दक्षपादे विकारेणायसे वशी (१) ।

त्रिसंसाहप्रयोगेण सारयेद्विप्रमात्मनः ॥ ५५ ॥

तस्यां रात्रासुपोष्याथ परेऽहनि तु साधकः ।

प्राणायामादिभिरपि गायत्रीजपहोमकैः ।

विमुक्तपातको भूत्वा स पुनर्विहरेद्दशौ ॥ ५६ ॥

अथवा लवणैः परागभूतैश्चधुराक्षैः पुनरष्टमीनिग्रीयम् ।

जुहुयाच्च चतुर्दशीनिशान्तं कुङ्कुमोन्मितमेभिरिव मन्त्रैः ॥ ५७ ॥

नारीं नरं वा नगरं नृपान् वा ग्रामान् द्विजान् वा मनसोऽशुरूपम् ।

वशीकरोत्येव हुतक्रियेयं चिराय नैवात्र विचारणीयम् ॥ ५८ ॥

इति लवणमनोर्विधानमेवं प्रणिगदितं विविधप्रभेदभिन्नम् ।

विविधदसुमादरेण संप्रयुञ्जन् व्रजति फलं निजवान्छितं चिराय ॥ ५९ ॥

आकल्पयन्त्यपामार्गराजीघृतहवीषि च ।

पृथगष्टोत्तरशतावृत्त्या हुत्वा बलिं हरेत् ॥ ६० ॥

दशस्त्रायास्तु दिवि च मन्त्रैरेतैर्यथाक्रमम् ।

यो मे पूर्वगतः पाप्मा पावकेनेह कर्मणा ॥ ६१ ॥

इन्द्रस्त्वं देवो राजा जम्भयतु स्तम्भयतु मोहयतु वशयतु सारयतु

नाशयतु बलि तस्मै प्रयच्छतु कृतं मम शुभं मम शिवं मम शान्ति

स्वस्थयनं मम यो मेऽग्निगतः यो मे यमगतः यो मे निषट्गति गतः

यो मे वरुणगतः यो मे वायुगतः यो मे सोमगतः यो मे ईशानगतः

यो मे अधोगतः यो मे ऊर्ध्वगतः यो मे पातालगतः यो मे दिवि गतः

दत्तहस्तं तृतीयं स्याद्देलादूर्ध्वं चतुर्थक्रमम् ।
 पञ्चमं वामहस्तं स्यात् षष्ठं वामार्धमेव च ॥ ४२ ॥
 सप्तमं वामपादं स्यादन्यापि स्यादुत्क्रिया ।
 सप्तसप्तविभागो वा क्रमादङ्गेषु सप्तसु ॥ ४३ ॥
 एकादशांशभिर्द्वैर्वा तदङ्गेः सप्तभिर्हुनेत् ।
 होमोऽन्यथा वा पूर्व्वन्तु दक्षिणं चरणं भवेत् ॥ ४४ ॥
 द्वितीयो दक्षिणकरस्तृतीयं शिर उच्यते ।
 वामबाहु (१) चतुर्थन्तु मध्यादूर्ध्वन्तु पञ्चमम् ॥ ४५ ॥
 अधोभागस्तु षष्ठः स्याद्द्वामपादेस्तु सप्तमः ।
 हुत्वेवं पूर्व्वसं प्रीतिरुपस्योद्य च मन्त्रकैः ॥ ४६ ॥
 अर्घयित्वा दण्डदीर्घं प्रणमिदध्यवाहनम् ।
 सुवर्णवस्त्रयुक्तां गां (२) शोणां दद्यात् हतर्णेकाम् ॥ ४७ ॥
 दक्षिणां सप्तकर्षन्तु दद्यान्मारणकान्शेषि ।
 अश्वकं रुचकं धान्यं दत्त्वा संप्रीणयेद्दंशुकम् ॥ ४८ ॥
 एवं कृतेन मन्त्रीष्टं लभते होमकर्षणा ।
 अथवा मारणाकाङ्क्षी साध्यवामाङ्घ्रिपांशुभिः ॥ ४९ ॥
 सनिम्बतिलसिद्धार्धव्रजकृत्तैलसंयुतैः ।
 द्वित्रुत्रिकटुकोपेतैर्गन्धिपीमूत्रविङ्गिषैः ॥ ५० ॥
 वराहपारावतयोः पुरोयेण समन्वितैः ।
 एतेर्विमिश्रयित्वा तु लोणं पूर्व्वोक्तसंख्यकम् ॥ ५१ ॥
 पूर्व्ववत् पुत्तलीं तेन लोणचूर्णेन कारयेत् ।
 प्राणान् प्रतिष्ठापयेच्च तत्र पूर्व्वोक्तसंख्यया ॥ ५२ ॥

(१) "वामपादं" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वर्णयोश्च वसुक्ता गाम्" इति पाठान्तरम् ।

पूर्वोक्ताभिः पुत्तलीभिः कुण्डे दक्षिणदिक्षुषुः ।

दुर्गां वा भद्रकालीं वा प्रणिपत्य यथोचितम् ॥ ५३ ॥

उपस्थितेऽर्चरात्रे तु सव्यपार्श्वस्थशस्त्रकः ।

वामपादे समारभ्य जुहुयात् पूर्वसंख्यया ॥ ५४ ॥

समापयेद्दक्षपादे विकारेणायसे वशी (१) ।

त्रिसंज्ञाहप्रयोगेण मारयेद्विपुमात्मनः ॥ ५५ ॥

तस्यां रात्र्यामुपोष्याथ परेऽहनि तु साधकः ।

प्राणायामादिभिरपि गायत्रीजपहोमकैः ।

विमुक्तपातको भूत्वा स पुनर्ब्रह्मरेदशौ ॥ ५६ ॥

अथवा लवणैः परागभूतैर्भक्षुराक्तैः पुनरष्टमीनिग्रीयम् ।

जुहुयाच्च चतुर्दशीनिशान्तं कुड्योन्मितमेभिरेव मन्त्रैः ॥ ५७ ॥

भारीं नरं वा नगरं नृपान् वा ग्रामान् द्विजान् वा मनसोऽनुरूपम् ।

वशीकरोत्येव हुतक्रियेयं चिराय नैवात्र विचारणीयम् ॥ ५८ ॥

इति लवणमनोर्बिधानमेवं प्रणिगदितं विविधप्रभेदभिन्नम् ।

विविधदसुमादरेण संप्रयुञ्जन् व्रजति फलं निजवाञ्छितं चिराय ॥ ५९ ॥

आकल्पयन्त्यपामार्गराजीष्टतर्हवींषि च ।

पृथगष्टोत्तरगताह्रस्त्वा हुत्वा बलिं हरत् ॥ ६० ॥

दशस्त्रागासु दिवि च मन्त्रैरेतैर्यथाक्रमम् ।

यो मे पूर्वगतः पाप्मा पावकेनेह कर्मणा ॥ ६१ ॥

इन्द्रस्त्वं देवो राजा जम्भयतु स्वभयतु मोहयतु वययतु मारयतु

नाशयतु बलि तस्मै प्रयच्छतु क्षतं मम शुभं मम शिवं मम शान्ति

स्वस्त्वयनं मम यो मेऽग्निगतः यो मे यमगतः यो मे निवृत्ति गतः

यो मे वरुणगतः यो मे वायुगतः यो मे सोमगतः यो मे ईशानगतः

यो मे अधोगतः यो मे ऊर्ध्वगतः यो मे पातानगतः यो मे दिवि गतः

पाप्मा पावकेनेह कर्मणा सूर्यस्त्वं देवो राजा जन्मयतु स्तन्मयतु मोहयतु
मारयतु नाशयतु वलिं तस्मै प्रयच्छतु कृतं मम शुभं मम शिवं मम
शान्तिस्त्वय्यनं मम यो मे सर्वगतः ।

एव दिशासु दशसु देवताभ्यो वलिं हरेत् ।

वन्नावेवं कृते शत्रोराशु कृत्या प्रणश्यति ॥

प्रणवयुगलग्नौभ्यां युगान्तं स्वकण्ठे गतञ्च तद्वत् स्वकुलिय संतिपामपे
घ्रुवो भ्रमति वासरपुरगं द्वारे द्वारे षड्भुवमायया वसयितमज्ञे जन्मयलिखित्
कुरुते जड़म् ।

स्तन्मयस्तन्मयो वीक्ष्य तया वन्मयमोहयो ।

इत्यनन्तास्तथास्युक्ते जन्माद्यष्टौ द्विठान्तिकाः ॥ ६२ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुस्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

पञ्चविंशः पटलः ।

प्राणप्रतिष्ठानमनोर्विधानं प्रवक्ष्यते संप्रति सर्व्वसिद्धे ।
 यस्माद्वृत्तेऽस्मिन् कथिताः प्रयोगा व्यर्था भवेयुर्गतजीवकल्पाः ॥ १ ॥
 प्रोक्ता पूर्व्वममुष्य शब्दमय च प्राणा इह प्राणका
 स्तद्वज्जीव इह स्थितेति च तथा सर्व्वेन्द्रियाणीति च ।
 तद्वद्वाय्वनसी दृशं श्रुतिमयी घ्राणश्च स्पर्शकं
 सेवेद्वागतयामयुक् सुखचिरे तिष्ठन्तु ठहन्त्युक् ॥ २ ॥
 मन्त्रस्यास्य विधिर्हरिश् हर इत्येते मुनिस्त्वे स्थिता-
 शब्दयर्ग्यक्षुपं ससामकमयोऽतिच्छन्दसं वा भवेत् ।
 स्रष्टी या जगतामनादिनिधना सर्व्वस्य चेष्टाकरी
 प्राणास्या प्रकृतिः क्रियामयवपुर्देवी परा देवता ॥ ३ ॥
 प्रत्येकं कादिवर्गैः प्रतिगतलिपिभिर्विन्दुयुक्तेर्धराख्यैः
 शब्दाद्यैः श्रोत्रमुख्यैर्व्वदनकरमुखैस्तत्क्रियाभिः कृमेण ।
 बुद्ध्यैमात्मनाऽन्तोरुपरि च विनमज्जातिभिः पङ्क्तिरिव
 कुर्यादङ्गानि सम्यग्विगदमतिरयो विग्रवरूपत्वसिद्धे ॥ ४ ॥
 नाभीदेगादापदं पागवौजं हृद्देगादानाभिदेगश्च गतिम् ।
 आहृद्देगं मस्तकादङ्गुष्ठाख्यं न्यस्ता यादीन् धातुषु न्यस्य मत् ॥ ५ ॥
 प्राणे जीवे चैव हंसहयार्ण न्यम्येन्मूत्रं व्यापकं मस्तकादि ।
 एवं न्यस्य प्राणगतिस्वरूपा विम्बीं ध्यायेदात्मरूपाश्च देवीम् ॥ ६ ॥
 रक्षाभोक्षिष्यपोतोन्नमदरुणमरोजाधिरुद्रा कराग्रेः (१)
 पागं कोदण्डमिच्छूद्रवमयगुणमप्यङ्गुं पञ्चवाणान् ।

विभ्राणां कृष्णकपालं त्रिनयनलसितापीनवचोरुहाद्या
 देवी वालार्कवर्णा भवतु सुखकरी प्राणशक्तिः परा वः ॥ ७ ॥
 ध्यात्वा देवीमेवं प्रजपेत्तत्तं मनु' समाहितधीः ।
 शान्तेनान्ते शुद्ध्याश्चरणा वा तद्दशांगतो मन्त्री ॥ ८ ॥
 शक्ते पीठे देवीं पट्कोणस्थैः प्रजेशहरिबद्धैः ।
 प्राणीलक्ष्मीगिरिजासहितैरङ्गैश्च मातृलोकेशैः ॥ ९ ॥
 जपेच्चतुर्भिरेवं प्रतिवारैर्नित्यमेव मन्त्रितमः ।

[एवं संसिद्धमनुर्व्यंशान्धारभूत कर्माणि] (१) ॥ १० ॥

पाशाङ्गुशान्तरितशक्तिमनीः परस्तादुच्चार्य यादिवसुवर्णगणं सहस्रं ।
 पथादमुष्य पदमुष्यतमः प्रयोगं मन्त्रोऽयमित्यमुदितो (२) पञ्चसंख्यया वा ॥ ११ ॥
 मृता वैवस्वता चैव जीवहा प्राणहा तथा ।
 प्राकृष्या घसना (३) चैव भ्रमदा (४) विस्फुल्लिङ्गिनी ॥ १२ ॥
 चैव प्रप्रतिहन्तीति प्राणदूत्यया यादिकाः ।
 महा साध्यं पाशवीजेन शक्त्या गृह्णन्नाकृष्याङ्गुशेनाथ यादीन् ।
 दूतीयोक्ता साध्यनामाय धातूनेवं मन्त्रो यावदात्मा सवीर्यः ॥ १३ ॥
 सुताम्रेपजने निग्रीधसमये साध्ये स्वपित्वादरा
 दारुह्य स्ववर्गं निधाय हृदये साध्याकृतिः कौटकम् ।
 महा तच्च जिपीडमेव सहसा कालस्य यस्यागिर-
 स्याताञ्च क्षुभिताखिलेन्द्रियगणं साध्यं स्मरेत् साधकः ॥ १४ ॥
 वायव्याग्नेयैन्द्रवारीयमहेगकथ्यात्सोमप्रेतराण्यसध्यगेषु ।
 स्थानेवेति चटयादीन् सहस्रान् गृह्णान् ध्यायेत् विन्दुतन्तुप्रवहान् (५) ॥ १५ ॥

(१) विजिज्ञातोऽयं पुस्तकालये न दृश्यते ।

(२) "पथादमुष्य पदमुष्यतमः प्रयोगः" इति पाठान्तरम् ।

(३) "घसना" इति पाठान्तरम् ।

(४) "भ्रमदा" इति पाठान्तरम् ।

(५) "जीवविन्दुप्रवहान्" इति पाठान्तरम् ।

स्त्रीयेऽप्येवं संस्मरेद्वृत्तरोजे मृद्वीरुपाविर्गतान् श्वासमार्गैः ।
 साध्याजस्यान् चक्षरीकान् मृहीत्वा स्त्रीयं स्थानं पूर्व्ववत् संप्रविष्टः (१) ॥ १६ ॥
 बीजानि रक्तानि तु वक्ष्यकर्मण्यश्विधराभाण्यभिचारकाले ।
 धूम्राणि विहेपविधौ सहोमे पीतानि संस्तम्भविधौ स्मरेच्च ॥ १७ ॥
 पयसा साध्यप्राणान् मण्डूकाकारधारिणो ध्यायेत् ।
 स्त्रीयान् भुजगाकारानभिचारादौ नृगंसकर्मविधौ ॥ १८ ॥
 प्राणप्रतिष्ठाकर्मैवं विधायैकादशावरम् ।
 पुत्तल्यादौ स्रचित्ते वा तांस्तु संस्तम्भयेद्भुवा (२) ॥ १९ ॥
 पाण्डुनां साध्यदेशादसूनां पुत्तल्यादावप्ययं स्यात्प्रकारः ।
 किन्तु स्त्रीये हृत्तरोजे प्रवेशो वग्याल्लघ्योरेव नात्राभिचारे ॥ २० ॥
 पाशादिविकयुक्तमूलहृदयभूमध्यसूत्रायिता (३)
 शान्तिः साध्यललाटरन्मुपयतोऽप्यामूलमानसमुपौ ।
 योन्यावात्महृदज (४) निवसनियं भ्राम्यत्यसौ चिन्तिता
 गतिर्जन्मगतान्यपीह वगयेत् सार्धं तथाकर्षयेत् ॥ २१ ॥
 प्राणप्रतिष्ठाविधिरेवमुक्तः साङ्गः सयोगो विनियोगयुक्तः ।
 पश्चिन् प्रवीणो गिरिकाननादीन् प्रचानयेत् किं पुनरात्मयुक्तान् ॥ २२ ॥
 ॥ ० ॥ इति श्रीमपञ्चसारे पञ्चविंशः पटलः ॥ ० ॥

(१) "संप्रवेष्ट्यात्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "भुवम्" इति पाठान्तरम् ।

(३) "सूत्रायिता" इति पाठान्तरम् ।

(४) "योन्यावात्महृदजम्" इति पाठान्तरम् ।

षट्त्रिंशः पटलः ।

धर्मवित्तसुखमोक्षफलाप्तौ योषितामपि नृणां प्रवरं यत् ।
 मन्त्ररत्नमतिगुह्यमिदानीं वक्ष्यते मतिमतामपि रम्यम् ॥ १ ॥
 दीर्भाग्यस्याधिदारिद्र्यलराशोकभयातुराः ।
 भर्तृराजाभिभूताय स्त्रीविघ्नार्त्तास्तदीश्वर ॥ २ ॥
 पुत्रभृत्यार्थिनो युद्धजयकामान्यवस्थिताः (१) ।
 हतार्थाः (२) क्षिप्तससारवश्यसंयमनार्थिनः ॥ ३ ॥
 यलसिद्धार्थिन (३) यैव अन्तर्हानाभिधाक्षिणः ।
 शत्रुभिः परिभूताय सर्वविघ्नैरुपद्रुताः ॥ ४ ॥
 मारणोच्चाटनद्वेषस्तम्भाकर्षणकाक्षिणः ।
 भजेयुः सर्वपैषेन मग्न त्रैलोक्यमोहनम् ॥ ५ ॥
 हृदयपुरुषोत्तमान्ते त्वप्रतिरूपेति चापि संभाष्य ।
 लक्ष्मोनिवासपरतो जगदादौ सकल इत्युदाहृत्य ॥ ६ ॥
 श्रीभय (४) सर्वपदान्ते स्त्रीहृदयविदारण (५) त्रिभुवनेति ।
 समनोन्मादकरेति च सुरासुरान्ते यदेन्मनुजपदम् ॥ ७ ॥
 भूयय सुन्दरीजनमनांस्त्रयो तापयादिकान् वीक्ष्य ।
 तापय दीपय गोपय मारय भृगुकामिकालवान्ते तु (६) ॥ ८ ॥

(१) "जयकापान्यवाञ्छिता" इति पाठान्तरम् ।

(२) "भूतार्त्ता" इति पाठान्तरम् ।

(३) "ययविश्वार्थिन" इति पाठान्तरम् ।

(४) "श्रीभय" इति पाठान्तरम् ।

(५) "रघोहृदयविदारण" इति पाठान्तरम् ।

(६) इत्यन्ते "वशान्ते" इत्यन्ते "वोहय" इत्यन्ते वा "निह्नी वाजिनमाभाष्य
 मृपादपि तत परम्" इत्यन्ते श्लोकाः इत्यन्ते ।

मोहय (१) द्रावयेति च भूयथाकर्षयेत्युदीर्यान्तः ।
 समस्त परमसुभगं (२) सर्वप्रदयोस्तु मध्यतः प्रवदेत् ॥ ८ ॥
 सौभाग्यसृष्टिवद्भोन् ससर्वादिकं कामशब्दश्च ।
 मन्त्री श्रीकण्ठाख्यं (३) सश्रवणं कं हनद्वयश्च वदेत् ॥ १० ॥
 चक्रेण धाय गदया खड्गेन च सर्ववाणैश्च ।
 भिन्दद्वयश्च पाशेनान्ते चट्टयद्वयं समाभाष्य ॥ ११ ॥
 भूयोऽङ्गुशेन ताडय तुल्युन्मकश्च किञ्च प्रवदेत् ।
 तिष्ठसि तावद्वयावत् समीहितं मे समाभाष्य ॥ १२ ॥
 सिद्धं भवतु च हुंफट् नमोऽन्तिकं मन्त्रसुहरेन्मन्त्री ।
 मन्मथवीजोपेतं ताराद्यं सर्वसिद्धिदं भवति ॥ १३ ॥
 मन्त्रपदानि द्वादश विद्यादाज्ञापदानि तावन्ति ।
 सम्बुद्धान्ता हुंफट् नमोऽन्विताद्यैर्मे मन्त्राः स्युः (४) ॥ १४ ॥
 मध्यलवान्ते च परे गदिता मुनिभिर्मनोरमुष्य पुनः ।
 ऋषिस्तु जैमिनिः प्रोक्तश्छन्दश्च जगतीयते ॥ १५ ॥
 सर्वलोकशरण्योऽसौ देवता पुरुषोत्तमः ।
 पुरुषोत्तमत्रिभुवनमनोन्मादकरेति च ॥ १६ ॥
 हृदयं सकलान्ते च जगत्सोभय इत्यपि ।
 सनष्मोदयितेत्येवं शिरोमन्त्र उदाहृतः ॥ १७ ॥
 मन्मथोत्तमशब्दान्ते भङ्गजे कामदीपिनि ।
 शिखा तु भगशब्दन्तु परमाद्यन्तदन्ततः ॥ १८ ॥
 शर्वसौभाग्य इत्यन्ते करभप्रतिरूपकम् (५) ।
 केवलस्मरवर्णान्ते जातिश्च कवचं यिदुः ॥ १९ ॥

- (१) "भवद्" इति पाठान्तरम् । (२) "परमसुभगं रं वान्तम्" इत्यपि पाठः कुतश्चिद्व्यस्यते ।
 (३) "तन्त्री श्रीकण्ठाद्यावन्मन्त्रकम्" इति पाठान्तरम् ।
 (४) "सम्बुद्धान्ता हुंफट् पदान्विताद्यैर्मे मन्त्राः स्युः" इति पाठान्तरम् ।
 (५) "करभप्रतिरूपके" इति पाठान्तरम् ।

सुरासुरहृदययोर्मध्ये भवुजसुन्दरी ।
 विदारणपदं तस्मात् सर्वप्रहरणेति च ॥ २० ॥
 धरसर्वपदान्ते तु कामिकां हनयुग्मकम् ।
 हृदयान्ते वन्धनानीत्यथाकर्षयवीषयेत् ॥ २१ ॥
 ततो महावलेत्येतदस्त्रमन्त्रमुदीरितम् ।
 त्रिभुवनेश्वरसर्वान्ते जनेत्युक्ता मनांसि च ॥ २२ ॥
 हनदारययोर्युग्मं पृथङ्मे वगमानय ।
 नेत्रं तारादिकाः सर्वे हुंफडास्ता नमोऽन्तिकाः ॥ २३ ॥
 चैनोक्तमोहनास्ते तु हृपोक्तेः प्रतीति च ।
 रूपमन्त्रश्च सर्वस्त्रीहृदयाकर्षणेति च ॥ २४ ॥
 प्रागच्छागच्छ च नमो मन्त्रः स्वाहापकाद्वयः ।
 भावाहादिविसर्गान्तेपूक्तोऽयं चापि सूरिमिः ॥ २५ ॥
 सुदर्शन (१) महाचक्रराजित्युक्ता धमद्वयम् ।
 सर्वदुष्टभयान्ते तु कुक्षिन्द्वयुगन्ततः ॥ २६ ॥
 विदारयहयान्ते तु परमन्त्रान् (२) यस्य यस्य ।
 भवयहयभूतानि त्रासयहयवर्धफट् (३) ॥ २७ ॥
 चक्राय नमस्त्येष चक्रमन्त्रः प्रकीर्तितः ।
 शङ्खमन्त्रो जलचराय स्वाहेति परिकीर्तितः ॥ २८ ॥
 योमोदकि महास्ते तु वले सर्वसुराम्तकि ।
 प्रसीद हुंफट् स्वाहेति गदामन्त्र उदाहृतः ॥ २९ ॥
 सभ्यर्त्तकान्ते सुमल पोथयहितयं ततः ।
 हुंफट् स्वाहा मौमलकः शार्ङ्गाय सगराय च ॥ ३० ॥

(१) "सुदर्शनं" इति पाठान्तरम् ।

(२) "धरवन्त्रान्" इति पाठान्तरम् ।

(३) "भवय त्रासयहयं वीक्ष्य हुंफट् पदालिच" इति पाठान्तरम् ।

[अति विह्वलं स्मरस्य शरैरतिरुचिरा ।
 बहुभाद्यं कुन्दयुगं बहुशस्य समीरितः] (१) ॥ ३१ ॥
 सानन्तलोहितवकौ बन्धाकर्षयवौषकौ ।
 वह्निजाया च मागस्य स्ममुद्राभिर्न्यसेदिमान् ॥ ३२ ॥
 स्नाहान्तः पक्षिराजाय तस्य मन्त्रः प्रकीर्तितः ।
 त्रैलोक्यमोहनायान्ते विघ्नहे तु समुच्चरन् ॥ ३३ ॥
 स्मराय धीमहीत्युक्त्वा तस्मै विष्णुः प्रचोदयात् ।
 गायत्रेऽपि तयार्चासु स्थानद्रव्याणि शोधयेत् ॥ ३४ ॥
 व्यस्तैर्द्वादशभिर्भान्तेनमोऽन्तैर्यार्चते हरिः ।
 भृगुः सविन्दुः खड्गीशो देव्या मन्त्र उदाहृतः ।
 सूक्तामर महासेन क्षीवहीनेः स्मरैरसी ।
 लक्ष्मणादीनान्तु शक्तीनां मन्त्राः पूजाविधौ स्मृताः ॥ ३५ ॥
 उद्यदिनेन्दुपयोदभ्रमरपिकारावकुसुमसौरभ्ये ।
 सुमनोहरे च कल्पकवृक्षीयानि रमापतिं ध्यायेत् ॥ ३६ ॥
 अरुणारविन्दकर्णिकामध्यगगुरुडोपरि स्थितं देवम् ।
 उद्यदिनकरकोटिप्रतिमं सिन्दूरनवजवाकान्तिम् ॥ ३७ ॥
 दरचापसुसलपाशान् चक्रासिगदाङ्गान् भुजैर्दधानम् ।
 अतिहृदययौवनोन्मुखसौन्दर्यातिशयसाम्यनिर्मुक्तम् ॥ ३८ ॥
 भौदार्यकान्तिसौरभलावण्यसुधारसैर्जगत् सकलम् ।
 सिद्धन्तमिव समस्तानुग्रहिणं श्रीमुखान्नसक्तसुदृगम् ॥ ३९ ॥
 वामीरजह्वगतयान्निहितदेहं त्रिया मदोक्तटया ।
 तद्वक्त्राभुरुहासवपिपासितभ्रान्तनेत्रषट्पदया ॥ ४० ॥

(१) उक्तकालरे चिह्नितलोकस्थे एवविध पाठो दृश्यते ।

यथा—“बाहुभ्यां सहस्रतीक्ष्णानि हिन्दुयुक् चन्द्रमन्त्रक ।

बाहुभ्यां सहस्रयुक् बाहुभ्यां समीरित” ॥

रोमाञ्चहर्षनिर्गतजलमुक्तालङ्घिताङ्गया सततम् ।
 वामकरस्थास्त्र्यजया प्रतप्तकनकाभयातिसुन्दरया ॥ ४१ ॥
 अनुपमसौन्दर्येण च सर्वाभरणैरुपेतयातिमुदा ।
 विष्यत्प्रकारानेकैः सपरिच्छदैश्च देवगणैः ॥ ४२ ॥
 गन्धर्व्यदैत्यरक्षोयक्षपन्नगैश्चनीन्द्रैश्च ।
 संसेवितं पुरश्चीद्वन्दैरानङ्गवाणसन्तप्तैः ॥ ४३ ॥
 भावद्वाव (१) मधुरस्मितवक्त्रप्रेक्षणसुखलितभाषणजातैः ।
 स्रष्टवज्रजघनस्तनभारैः स्तब्धस्तवस्त्रचिकुरैः (२) शृङ्गदलीलैः ॥ ४४ ॥
 चरितमदनवारिस्नेदकस्त्रैर्विवस्त्रै-
 र्मदनविगतलज्जैः सन्दमानाधरीष्ठैः ।
 मृदुतरकरपद्माङ्गुलनल्यङ्गुलीकैः
 गिरिसि मुपितधैर्यैः कम्पिताग्नेपगात्रैः ॥ ४५ ॥
 ज्वराक्षैः श्वसद्भिः पतद्भिः शरीरैः
 शरैर्हारितैश्चैव यस्यातिघोरैः ।
 समाप्यायितैस्तस्य लावण्यदृष्ट्या
 समुत्थाय विष्णोस्तमेवाभियातैः ॥ ४६ ॥
 करतलकल्पितकीकनदैस्तत्पदयुगलं च पुनः परिपूज्य ।
 नयनजलैः सगद्गदवाक्यैर्भव परमेश्वर पतिः (३) शरणं नः ॥ ४७ ॥
 इत्थं संप्रार्थितं तं सकलसुरवरस्त्रीसदृशैरजस्तं
 दिव्यैर्भोगार्थिभिश्चाप्यखिलमुनिवरैर्भक्तितो मुक्तिकामैः ।
 ध्यात्वा लक्षार्हसंख्यं जपतु मनुमिमं प्राप्तदीप्तोऽभिपिक्तो
 द्रव्यैरेतैश्च लुप्तं भवति मनुवरस्याधिकारी क्रियासु ॥ ४८ ॥

(१) "भावगर्भ" इति पाठान्तरम् ।

(२) "शक्रवल्गुशयै" इति पाठान्तरम् ।

(३) "वरमेश्वर पति" इति पाठान्तरम् ।

शतं दधि घृतं पयः पृथगद्यायुतं सान्ध्यहविषा
 ऋतेन पयसा हुनेद्रविमितं तथा साक्षततिलैः ।
 तथा दशशतोन्मितं त्रिमधुभिर्वरैश्चार्त्तवफलैः
 पलाशसमिधां शतं समभितोषयेत् स्वं गुरुम् ॥ ४८ ॥
 ततो लक्षत्रयं जप्त्वा कुण्डे चार्द्धेन्दुसन्निभे ।
 हुनेदभोरुहैर्जातिकुसुमैश्च यदैरपि ।
 दशांशं वैष्णवे वज्री ब्राह्मणांश्चैव तोषयेत् (१) ॥ ५० ॥
 अभोधाराः सदा भिक्षे सेतौ संसिद्धयोऽखिलाः ।
 यथाभोर्निधमायान्ति तथा यान्ति निरन्तरम् ॥ ५१ ॥
 मन्त्रिणः क्षतकृत्यत्वं काङ्क्षमाणाः पुनः पुनः ।
 पीठे तु वैष्णवे नित्यं पूजयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ५२ ॥
 अङ्गानि कर्णिकायामग्न्यादिदलेषु चाष्ट लक्ष्मणाद्याः ।
 ताश्च स्युर्नसत्प्रीतिकारुवाद्याः (२) सुदर्शने ज्ञेयाः ॥ ५३ ॥
 दरचक्रगदामुसलाः पूर्व्याद्यांशासु चायकोणेषु ।
 वज्रादिषु (३) शार्ङ्गखड्गाङ्गुगपाशा दिशाधिपाः पूज्याः ॥ ५४ ॥
 अङ्गानि देववर्णाणि (४) मदविवशाः शक्तयोऽष्ट लक्ष्मणाद्याः ।
 चामरद्वस्ताः सर्व्वाः स्त्रलङ्घ्यतायाश्च सुन्दर्यः ॥ ५५ ॥
 योऽर्चयेत् सप्तदशैवं पुरुषः पुरुषोत्तमम् ।
 प्राप्य राज्येप्सितां लक्ष्मीं प्राप्नोत्यमरवन्दिताम् ॥ ५६ ॥
 दुर्भगो वसुसहस्रहुतेन स्यादतीव सुभगश्च मनोज्ञः ।
 दीप्तिमत्प्रभवतैलवरेण व्याधिमोक्षणपरसु तथैव ॥ ५७ ॥

(१) "भोजयेत्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "ताश्च स्युर्नसत्प्रीतिकारुवाद्याः" इत्यपि पाठो दृश्यते ।

(३) "अङ्गानि" इत्यपि पाठः पुस्तकालये दृश्यते ।

(४) "देववर्णाणि" इति पाठान्तरम् ।

श्रीकनै. प्रजुहुयात्कमलैर्व्याकिञ्चनोऽपि रविसहस्रमतोऽसौ ।
 स्यादनाधिपसमोऽयुतसंख्यं जमुराधिरुपयाति विनाशम् ॥ ५८ ॥
 यां प्रमदामभिकाङ्क्षति तस्या नामयुतं प्रजपेन्ननुमेतम् ।
 पञ्चमहर्षदनेऽष्टसहस्रं (१) सा वश्यमेति न तत्र विचारः ॥ ५९ ॥
 ज्यारिकुसुमैर्हरिं समभिपूज्य चाष्टोत्तरं
 सहस्रमपि जुह्वतः शशिमवप्रसूनैः शुभैः ।
 भवत्यवगता नृपास्त्रिदशभिर्हिनैः किङ्कराः
 परैर्हृतधनस्तथा काटुभवेन तैलेन वा ॥ ६० ॥
 समिद्धिरथ बोधिजैर्हृद्यतं तथाष्टोत्तरं
 त्रिमासमथवा जपेद्दशतं तथा नित्यशः ।
 स एव पुनरेत्य तदसु समाहृतं मन्त्रिणं
 प्रणम्य पुनरर्पयेत्समभितोष्य चोपायनैः ॥ ६१ ॥
 राजीयाष्टोत्तरतं जप्त्वा गद्गुह्ये खनेत् ।
 ज्यारिकुसुमं वापि पक्षे शुक्लेऽसिते क्रमात् ॥ ६२ ॥
 शुक्लं रक्तं वेष्टितञ्च कैशेयाटनक्तद्रिपो ।
 नित्यं नेत्रसमिद्धिस्तु चाष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ६३ ॥
 पण्मासन्तु ततस्तेजोवत्यास्तेन सहस्रकम् ।
 जुह्वतो ज्ञियते शत्रुहंष्टा मासचतुष्टयात् ॥ ६४ ॥
 अनेन विधिना वायु स्तम्भनं स्यात्तथैव च ।
 तथैवाज्याक्तदूर्वाणां होमतो मुच्यते भयात् ॥ ६५ ॥
 पयोव्रतार्चाजपतत्परथ त्रिमासमहोत्सृतं सहस्रम् ।
 नित्यं हुनेच्चैव ततस्त्रिमामे पूर्णे हुताग्नेऽपि च हृद्यमाने ॥ ६६ ॥
 प्राप्ते च मध्ये दिवसस्य वक्त्रे. पादौ गगाद्वप्रतिमा सुदीप्ता ।
 मंह्यगते वै शुनिका सभानुः सहस्रमष्टोत्तरमेव मन्त्रम् ॥ ६७ ॥

प्रतिमन्त्रा च तां वहतो गुलिकाममरैरपि दर्शनमस्य भवेत् ।

इह सिद्धिरथास्य भवत्यखिला वड्वामुखपुष्करयानमुखा ॥ ६८ ॥

इति सिद्धमुनीन्द्रयज्ञविद्याधरगन्धर्वसमहाप्यरोगाद्यैः ।

प्रतिसेवितमुत्तमं विधानं गदितं तत् पुरुषोत्तमस्य विष्णोः ॥ ६९ ॥

इति जपहुतपूजाध्यानकैः श्रीधरं यो

भजति (१) स तु समग्रां सम्यदेश्वर्यलक्ष्मीम् ।

अधरक्तविपद्वां (२) प्राप्य लोकैकवन्द्यो

व्रजति पदमनन्तं लोकवन्द्यस्य विष्णोः ॥ ७० ॥

॥ * ॥ इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यशङ्कराचार्यविरचिते

श्रीप्रपञ्चसारे षट्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

समाप्तोऽयं प्रपञ्चसारः ।

(१) "यजति" इति पाठान्तरम् ।

(२) "स च युवतिस्तपुनाम्" इति पाठान्तरम् ।

सूचीपत्रम् ।

सूचीपत्रम् ।

प्रथमपटले ।

मङ्गलाचरणम्,
प्रनयावसाने प्रधानात् ब्रह्मादीना-
मुत्पत्तिः,
कुत उत्पत्तिः किमर्थं वेत्त्यजानतां
तेषां क्षीरोदगायिनो भगवतः
समाश्रयणं तत्त्वमीपे स्वविषयक-
प्रश्नश्च,
श्रीविष्णोः ब्रह्मादीनामपरिणामपि
उत्पत्तिवर्णनम्,

द्वितीयपटले ।

उत्पत्तिकथनप्रसङ्गे जीवानां
पञ्चादिसंस्थानम्,
जीवगरीरे प्राणायानां
वायूनां अधिकारः,
पट्कोपकथनम्
चेद्वक्ष्य विषयाम्भक्तिः,
पञ्चभूतानाम् इन्द्रियाधिपत्यम्,
ज्योतिराधारस्य मूलाधारत्वम्,
परापद्मस्तीक्ष्णरीभावाः,

गर्भाशये जीवानां सुदृढिः

सह सम्बन्धः,
जीवानां गर्भाशयान्निष्क्रमितुं प्रयासः,
कुण्डलिन्याः प्रणवादित्वम्,
तारभेदाः,
शक्तेः सप्त भेदाः,

तृतीयपटले ।

अग्नीषोमभेदेन वर्णानां द्वैविध्यम्,
चन्द्रसूर्याग्निभेदेन पुनर्द्वैविध्यम्,
स्वराः षोडश,
स्वर्गाख्याः पञ्चविंशतिः,
व्यापका दश,
द्रुमदीर्घभेदेन स्वराणां द्वैविध्यम्,
वर्णानां निम्नभेदाः,
स्वर्गानां वर्गसंज्ञा,
वर्णानामुत्पत्तिस्थानम्,
कनानामुत्पत्तिः नामानि च,
वर्णानां मूर्त्तिज्ञानम्,
वर्णानां शक्तयः,
वर्णानां शोषधयः,

परस्परस्वरयोगात् सन्ध्यास्वरवर्णादीनाम्
उत्पत्तिः,

अभ्यन्तरस्वरवर्णानां यद्भिर्गमनप्रकारः,
वर्णैः स्तम्भनादिकथनम्,

चतुर्थपटले ।

वर्णानां गुणकथनम्,
स्वराणां सर्व्ववर्णमूलत्वम्,
कुण्डलिन्याः सर्व्वोत्पत्तिधीजत्वम्,

ब्रह्मोत्पत्तिः,

हरिहत्पत्तिः,

हरस्योत्पत्तिः,

विष्णोः सर्व्वीकत्वम्,

इंसोत्पत्तिः,

तस्य मुख्य प्रकृतित्वञ्च,

इंसाल्लोकं जगत्,

इमस्यैव प्रणवत्वम्,

पञ्चभूतोत्पत्तिः,

प्रकृतेस्तुविंशतिभेदाः,

वर्णैः सूर्यादियद्वाणां उत्पत्तिः,

हस्तेखासंज्ञा,

मेपादिद्वादशरागोनामुत्पत्तिः,

नक्षत्रघटितरागयः,

रागोनां जातिकथनम्,

रागोनामधिपतिकथनम्,

द्वादशरागोनां लज्जादिद्वादशमंज्ञा,

भूत्यादिचक्रादयः,

रागीनां चरादिभेदेन त्रैविध्यम्,

नक्षत्राणामुत्पत्तिः,

नक्षत्रहस्ताः,

नक्षत्राणामधिपतिकथनम्,

नक्षत्राणां योनिकथनम्,

विंशस्तिययः,

पञ्चभेदव्यवस्था,

तियोनामधिपतिकथनम्,

करणानामुत्पत्तिः,

करणानामधिपतिकथनम्,

पञ्चमपटले ।

दीक्षापदस्य व्युत्पत्तिः,

मन्त्रपदस्य व्युत्पत्तिः,

देवादिकादिवत्सरादौ दीक्षारम्भः,

दीक्षादौ वास्तुवर्त्तरायश्चकत्वम्,

वास्तुदेवस्योत्पत्तिः चित्तौ स्थापनञ्च,

वास्तुदेहस्थितानां देवतानां चर्चना-

क्रमः,

वास्तुपुरुषपञ्चतीनां बलिद्रव्याणि,

वास्तुमण्डनरचनप्रकारः,

राशिचक्रविरचनप्रणाली,

अन्यथाकरणे दीपश्रुतिः,

गुणिकापञ्चकानां द्रव्याणि,

गुणिकाविन्यासस्याननिर्णयः,

षष्ठपटले ।

ऋपिच्छन्दोदेवतानां विन्यासस्थानानि,
 ऋपिशब्दव्युत्पत्तिः,
 छन्दःपदव्युत्पत्तिः,
 देवतापदव्युत्पत्तिः,
 षडङ्गन्यासस्य स्थानानि बीजानि च,
 अङ्गन्यासबीजानां योगिकव्युत्पत्तिः,
 पञ्चाङ्गन्यासपक्षे नेत्रयोर्हीनता,
 करन्यासे अङ्गुलीव्यवस्था,
 पूजोपकरणद्रव्याणां स्थापनस्थान-
 नियमः,
 धामदक्षिणादिभेदेन देवतानां
 पूजानियमः,
 कुम्भस्थापनविधिः,
 शैवादिभेदेन गन्धाष्टकभेदः,
 प्रणवोऽङ्गुलैर्ऋक्पञ्चकैः कुम्भपूरणं,
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोद्धारः,
 कुम्भमुखे देयपक्षवानां नामानि,
 वासोयुग्मेन कुम्भवेष्टनम्,
 षोडशोपचाराः, ✓
 दशोपचाराः, ✓
 पञ्चोपचाराः, ✓
 अर्घ्यप्रदानद्रव्याष्टकम्, ✓
 पाद्यादिदाने द्रव्यनिरूपणम्,
 प्रशस्तपुष्पाणि,

त्याज्यपुष्पाणि,
 घूपदीपयोर्दानम्,
 नैवेद्यद्रव्याणि,
 चैलोक्यमोहनप्रयोगः,
 अङ्गदेवतानां पूजाक्रमः,
 लोकपालास्त्राणां वर्णादिनिरूपणम्,
 होमग्निज्वालनम् तन्मन्त्रश्च, ✓
 सात्विकादिभेदेन वक्त्रेः सप्तजिह्वानां
 चैविध्यम् तस्य च दिव्यकाम्य-
 क्रूरताभेदेन प्राद्वत्त्वम्,
 अग्नेर्जिह्वाश्रिता देवताः,
 अग्नेर्जिह्वायामाहुतिदाने सर्वदेवानां
 होतुः सिद्धिदानम्,
 अग्निजिह्वानां साधारणनामानि,
 अग्नेरष्टौ मूर्त्तयः,
 अग्निमन्त्रोद्धारः,
 अग्नेर्ध्यानम्,
 घ्राहृतिपूर्वकीन मनुना होमः,
 गर्भाधानादिविवाहान्तकर्मणि
 प्रणवेन होमः,
 होमव्यवस्था,
 पूर्णाहुतिप्रदानमन्त्रोद्धारः,
 राश्यादीनां बलिप्रदानम्,
 षष्ठाङ्गप्रणामः,
 पञ्चाङ्गप्रणामः,
 गुरोः शिष्याभिषेचनम्,

परस्परस्वरयोगात् सञ्चरवर्णादीनाम्

उत्पत्तिः,

अभ्यन्तरस्वरवर्णानां वृद्धिर्गमनप्रकारः,

वर्णैः स्तम्भनादिकथनम्,

त्रतुर्थपटले ।

वर्णानां गुणकथनम्,

स्वराणां सर्ववर्णमूलत्वम्,

कुण्डलिन्याः सर्वोत्पत्तिबीजत्वम्,

ब्रह्मोत्पत्तिः,

हरेरुत्पत्तिः,

हरस्योत्पत्तिः,

विष्णोः सर्वोत्पत्तिः,

इन्दोत्पत्तिः,

तस्य पुत्रव प्रकृतित्वञ्च,

इन्द्रात्मकं जगत्,

इन्द्रस्यैव प्रणवत्वम्,

पञ्चभूतोत्पत्तिः,

प्रकृतेस्तुर्विंशतिभेदाः,

वर्णभ्यः सूर्यादिपञ्चाणां उत्पत्तिः,

हस्तेखासंज्ञा,

मेपादिद्वादशरागोनामुत्पत्तिः,

नक्षत्रघटितरागयः,

रागोनां जातिकथनम्,

रागोनामधिपतिकथनम्,

द्वादशरागोनां अम्नादिद्वादशमंज्ञा,

भूम्यादिचक्रादयः,

राशीनां चरादिभेदेन त्रैविध्यम्,

नक्षत्राणामुत्पत्तिः,

नक्षत्रवृक्षाः,

नक्षत्राणामधिपतिकथनम्,

नक्षत्राणां योनिकथनम्,

चिंशत्तिथयः,

पञ्चभेदव्यवस्था,

तिथीनामधिपतिकथनम्,

करणानामुत्पत्तिः,

करणानामधिपतिकथनम्,

पञ्चमपटले ।

दीक्षापदस्य व्युत्पत्तिः,

मन्त्रपदस्य व्युत्पत्तिः,

देवादिकादिवत्सरादौ दीक्षारम्भः,

दीक्षादौ वासुवलेरावश्यकत्वम्,

वासुदेवस्योत्पत्तिः चित्तो स्थापनञ्च,

वासुदेवस्थितानां देवतानां अर्चना-

क्रमः,

वासुपुरुषपञ्चतोना वनिद्रव्याणि,

वासुमण्डनरचनप्रकारः,

राशिचक्रविरचनप्रणाली,

अन्यथाकरणे दीपयुतिः,

शुण्डिकापञ्चकानां द्रव्याणि,

शुण्डिकाविन्यासस्थाननिर्णयः,

षष्ठपटले ।

ऋषिच्छन्दीदेवतानां विन्यासस्थानानि,
 ऋषिशब्दव्युत्पत्तिः,
 हृन्द.पदव्युत्पत्तिः,
 देवतापदव्युत्पत्तिः,
 पङ्क्त्यासस्य स्थानानि बीजानि च,
 अङ्गन्यासबीजानां योगिकव्युत्पत्तिः,
 पञ्चाङ्गन्यासपत्रे नेत्रयोर्हीनता,
 करन्यासे अङ्गुलीव्यवस्था,
 पूजोपकरणद्रव्याणां स्थापनस्थान
 नियमः,
 धामदक्षिणादिभेदेन देवतानां
 पूजानियमः,
 कुम्भस्थापनविधिः,
 शैवादिभेदेन गव्याष्टकभेदः,
 प्रणवोद्भूतैर्ऋक्पञ्चकैः कुम्भपूरणं,
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोच्चारः,
 कुम्भसुखे देयपङ्क्तवानां नामानि,
 वासोगुप्तेन कुम्भवेष्टनम्,
 पीडगोपचाराः,
 दगोपचाराः,
 पक्षोपचाराः,
 अर्घ्यप्रदानद्रव्याष्टकम्,
 पाद्यादिदाने द्रव्यनिरूपणम्,
 प्रशस्तपुष्पाणि,

त्वान्यपुष्पाणि,
 धूपदीपयोर्दानम्,
 नैवेद्यद्रव्याणि,
 त्रैलोक्यमोहनप्रयोगः,
 अङ्गदेवतानां पूजाक्रमः,
 लोकपालास्त्राणां वर्णादिनिरूपणम्,
 होमाग्निज्वालनम् तन्मन्त्रश्च,
 सत्त्विकादिभेदेन वक्त्रेः सप्तजिह्वानां
 त्रैविध्यम् तस्य च दिव्यकाम्य-
 क्रूरताभेदेन याज्ञत्वम्,
 अग्नेर्जिह्वाश्रिता देवताः,
 अग्नेर्जिह्वायामाहुतिदाने सर्वदेवानां
 होतुः सिद्धिदानम्,
 अग्निजिह्वानां साधारणनामानि,
 अग्नेरष्टौ मूर्त्तयः,
 अग्निमन्त्रोद्धारः,
 अग्नेर्ध्यानम्,
 व्याहृतिपूर्वकेन मनुना होमः,
 गर्भाधानादिविवाहास्तकान्येणि
 प्रणवेन होमः,
 होमव्यवस्था,
 पूर्णाहुतिप्रदानमन्त्रोद्धारः,
 राश्यादीनां बलिप्रदानम्,
 अष्टाङ्गप्रणामः,
 पञ्चाङ्गप्रणामः,
 गुरोः शिष्याभिषेचनम्,

सप्तमपटले ।

वाग्देव्या जपादिविधानम्,
 अस्या ऋष्यादिन्यासः,
 षडङ्गन्यासः,
 ध्यानम्,
 व्यापकादिन्यासस्थानानि,
 जपसंख्या होमसंख्या च,
 पूजामण्डलम्,
 नवगङ्गीनां नामानि,
 षष्ट मातरः,
 मन्त्राभिपिक्तजलपाने मूकानामपि
 कवित्वगतिप्राप्तिः,
 वन्द्यानां स्त्रीषामपि गुणवत्पुत्रप्रसव-
 प्रकारः,
 रोगनाशनादिप्रकारः,
 रुद्रगतयोर्ध्यानान्तरं,
 न्यासकर्त्तव्यता,
 प्रपञ्चयागः,
 प्रपञ्चयागे मन्त्रपञ्चकम्,
 अस्मामन्यद्भ्युत्पत्तिः,
 द्युतिर्द्विप्रकारा,
 हवनीयद्रव्याणि,
 भग्मना तिलकधारणफलम्,

अष्टमपटले ।

प्राग्गन्निहोत्रविधिः,

तस्मिन् कुण्डचिन्तनम्,
 नवग्रहाणां नव रत्नानि,
 द्युतविधेः फलश्रुतिः,
 होमादौ विषयभेदेन
 वज्रिनामभेदनिर्णयः,
 हंसलक्षणम्,
 पञ्चाग्निस्मरणप्रकारः,
 दशाक्षरमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 षडङ्गन्यासबीजानि,
 भारतीध्यानम्,
 लक्षसंख्यकी जपः,
 होमद्रव्याणि,
 षष्ट मातृका,
 मन्त्रजलजलपानफलम्,
 अनुष्ठानभेदेन फलस्य विभिन्नता,
 भारतीमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 षडङ्गविधिः,
 भारतीध्यानान्तरम्,
 पुरस्मरणजपसंख्या,
 धावरणदेवताः,
 भारत्याः श्रुतिः,

नवमपटले ।

त्रिपुराप्रकरणारम्भः,

त्रिपुरापदव्युत्पत्तिः,
 मन्त्रोद्धारः,
 मन्त्रवर्णानां सार्धकव्युत्पत्तिः,
 न्यासस्थानानि,
 त्रिपुराध्यानम्,
 पुरस्करणजपसंख्या,
 बाह्यपूजादि,
 नवयोनिचक्रम्,
 त्रिपुरायाः शक्तयः,
 षष्टौ मातरः,
 षष्टौ भैरवाः,
 आराधनफलानि,
 आराधकानां स्त्रीवश्यकारित्वम्,
 पृथक्पृथग्द्रव्यहोमे पृथक्पृथक्फल-
 प्राप्तिः,

दशमपटले ।

मूलप्रकृतेरर्चनाप्रकारः,
 तन्मन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 षडङ्गन्यासः,
 देवसृष्टिः,
 वर्णानां संहारक्रमः,
 सुधास्त्रावणप्रकारः,
 सुधाया लिपिमथलं,
 मूलप्रकृतिध्यानम्,
 पागाङ्गुशम्यद्वयोर्व्युत्पत्तिः,

वरदशब्दव्युत्पत्तिः,
 मण्डलरचनाप्रकारः,
 पूजायन्त्रम्,
 न्यासस्थानानि न्यस्यदेवताश्च,
 पीठदेवताः,
 घटस्थापनप्रकारः,
 पञ्चगव्यशोधनमन्त्राः,
 अष्टघटेषु पूज्या देवताः,
 तत्तद्देवतानां स्वरूपकथनम्,
 होमविधिः,
 आराधकानां फलश्रुतिः,
 आराधनप्रकारभेदेन फलभेदः,

एकादशपटले ।

द्वादशगुणितमहायन्त्ररचनाप्रकारः,
 पद्मदलस्य धोडश शक्तयः,
 तद्द्विर्वृत्तस्य द्वात्रिंशच्छक्तयः,
 तद्द्विस्त्रित चतुःषष्टिः शक्तयः,
 शक्तिमन्त्रोद्धारः,
 शक्तिसुतिः,

द्वादशपटले ।

लक्ष्मीमन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 लक्ष्मीध्यानम्,
 होमद्रव्याणि,
 नव शक्तयः,

आवरणदेवतानां पूजाया आवश्यकत्वम्,
 दारिद्र्यसौचनप्रकारः,
 अलक्ष्मीदूरीकरणम्,
 धनाभिन्नापिणां मेव्यमन्त्रोद्धारः,
 एतन्मन्त्रस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरस्करणं दशलक्षजपः,
 महालक्ष्मीमन्त्रः,
 अस्या ध्यानम्,
 अस्य पुरस्करणं लक्षजपः,
 एतन्मन्त्रोपासकानां श्रीसूक्तादिजपः
 कर्त्तव्यः,
 श्रीसूक्तादिजपे ध्यानम्,
 द्वाविंशच्छक्तीनां पूजायां मन्त्रनिर्णयः,
 धनार्थिनां वर्यद्रव्याणि कर्त्तव्यानि च,

तथोद्गमपटले ।

त्रिपुटामन्त्रोद्धारः,
 त्रिपुटाया वामस्थानम्,
 त्रिपुटाया ध्यानम्,
 अस्याः पुरस्करणं द्वादशलक्षजपः,
 अग्निमन्त्रे होमद्रव्यम्,
 अनेन मन्त्रवर्गीकरणम्,
 धरणीमन्त्रोद्धारः,
 अस्या ध्यानम्,
 होमद्रव्याणि,
 त्वरितानामयोगार्थः,

त्वरितामन्त्रोद्धारः,
 त्वरिताया रूपवर्णनम्,
 अस्याः पुरस्करणं लक्षजपः,
 अस्याः पूजाविधिः,
 अस्याः पूजाफलश्रुतिः,
 होमद्रव्याणि,
 अस्या यन्त्रम्,
 अनुग्रहचक्रम्,
 नित्यामन्त्रोद्धारः,
 नित्याध्यानम्,
 अस्याः पुरस्करणं दशसहस्रजपः,
 वक्षप्रस्तारिणीमन्त्रोद्धारः,
 अस्या ध्यानम्,
 अस्याः पुरस्करणं लक्षजपः,
 अस्या धारणयन्त्रम्,

चतुर्दशपटले ।

दुर्गामन्त्रोद्धारः,
 दुर्गाध्यानम्,
 महासिंहमन्त्रोद्धारः,
 दुर्गाया अष्टायुधानि,
 अस्या मन्त्रस्य पुत्रादिप्रदत्तः,
 अस्या मन्त्रान्तरम्,
 अस्या ध्यानान्तरम्,
 कात्यायन्याः स्वरूपवर्णनम्,
 अस्याः पुरस्करणं चतुर्लक्षजपः,

होमद्रव्याणि,
शुक्लिनीमन्त्रोद्धारः,
शुक्लिनीध्यानम्,
पद्माः पुरस्करणं नक्षत्रजपः,
विषादहरणक्रमः,

पञ्चदशपटले । ✓

भुवनेश्वरीमन्त्रोद्धारः,
पद्मा ध्यानम्,
पद्माः पुरस्करणं चतुर्नक्षत्रजपः,
नवग्रहोनां पूजामन्त्रोद्धारः,
शुक्लिपीठमन्त्रोद्धारः,
शुक्लिपीठप्रदानविधिः,
ऐराविल्लतप्रचारः,
पञ्चशममन्त्रोद्धारः,
पद्मनाभाशमध्यानम्,
पद्म पुरस्करणं द्वादशमन्त्रजपः,
निमज्जधारणमन्त्रः,
शुक्लिध्यानम्,
पद्मनाभाशमोत्पत्तिद्विजपनम्,
पद्मनाभा चर्मद्रव्याणि,
पद्मनाभा होमद्रव्याणि,
शुक्लिपद्म मन्त्रान्तरम्,
शुक्लिपद्म ध्यानान्तरम्,

षोडशपटले ।

पद्ममन्त्रोद्धारः,

चन्द्रध्यानम्,
पद्म पुरस्करणं षड्भुजचक्रजपः,
पद्माराधने पूर्णातिथिः प्रागल्भ्यम्,
चन्द्राय नव शक्तयः,
षट्ठी कलाः,
चन्द्राय षट्कोत्तरगतार्थ्यप्रदानम्,
चर्मप्रदाने विद्यामन्त्रः,
पद्मिमन्त्रोद्धारः,
पद्मिध्यानम्,
पद्म पुरस्करणं षड्भुजचक्रजपः,
पद्मेर्नव शक्तयः,
होमद्रव्यमेदेन कलत्वारतम्यम्,
मन्त्रान्तरम्,
पद्म पुरस्करणं द्वादशमन्त्रजपः,
पद्म होमद्रव्याणि,
मन्त्रान्तरम्,
पद्म ध्यानम्,
पद्म पुरस्करणं नक्षत्रजपः,
होमद्रव्यमेदेन कलत्रैर्मम्यम्,
ममदशपटले ।

महागर्भमन्त्रोद्धारः,
मन्त्रविधिः,
पद्म वसतिध्यानम्,
पद्म ध्यानम्,
पद्म पूजायां पूज्यदेवताः,

अस्य पुरश्चरणं चतुष्टवारिंशद्वहसा
 धिक्चतुर्लक्षजपः,
 होमीयाष्टद्रव्याणि,
 अस्य नव शक्तयः,
 आसनमन्त्रः,
 प्रकारभेदेन फलवैषम्यम्,
 गजनिखुनरपत्नीनां कर्त्तव्यता,
 गणेशस्य पूजामन्त्रोद्धारः होममन्त्रो-
 द्धारश्च,
 ध्यानान्तरम्,
 स्तम्भनकारिभूमन्त्रोद्धारः,
 षष्ठीकारे गणेशमन्त्रान्तरम्,
 अस्य ध्यानम्,
 होतव्यद्रव्यभेदेन फलवैशिष्ट्यम्,

अष्टादशपटले ।

मन्त्रयमन्त्रोद्धारः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः,
 अस्य शक्तयः,
 षण्य यन्त्रम्,
 षण्य गायत्री,
 षण्पाष्टत्वारिंशदक्षरमन्त्रोद्धारः,
 षण्य षोडश शक्तयः,
 षण्य षोडश परिचारकाः,
 षण्पाष्टौ प्रियाः,

शक्त्यादीनां पूजायां मन्त्रयोजना,
 स्वामिस्त्रीव्यवहारः,
 श्रीलक्ष्ममन्त्रोद्धारः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य त्रैकालिकपूजायां त्रिविधरूपम्,
 एकीनविंशपटले ।

प्रणयमन्त्रोद्धारः,
 त्रिणुध्यानम्,
 अस्य मूर्त्तयः मूर्त्तिशक्तयश्च,
 योग्यन्दार्थः,
 वैरिपटक्कम्,
 अष्टौ योगाङ्गानि,
 तत्त यमः,
 " नियमः,
 " पश्नादिभेदेनासनपञ्चकम्,
 " प्राणायामवैविध्यम्,
 " प्रत्याहारः,
 " धारणा,
 " ध्यानम्,
 " समाधिः,
 योगसाधनप्रणाली,
 नयकरणप्रकारः,
 प्रकारान्तरयोगसाधनम्,
 जाग्रदादिभेदेन योगिनां पञ्चावस्थाः,
 अथ जाग्रत्,

- स्वप्नः,
  - » सुपुतिः,
  - तुरीयम्,
  - » तुरीयातीतम्,
- प्रकारान्तरयोगः,

विंशपटले ।

नारायणाष्टाक्षरमन्त्रोद्धारः,
 मन्त्राक्षराणां प्रत्येकाक्षरार्थः,
 अस्य मन्त्रस्य ध्यानम्,
 षडेहं मन्त्रवर्णानां न्यासनियमः,
 किरीटादिमन्त्रोद्धारः,
 संक्षेपतो दीक्षाविधानम्,
 अस्य पुरश्चरणं द्वाविंशक्षजपः,
 तदर्थसंख्यकजपो वा,
 अक्षमालया षड्गुणिभिर्व्याजपः
 कार्यः,
 पूजायायातुर्विध्यम्,

एकविंशपटले । ✓

मेपादिद्वादशराशीनां द्वादश यन्त्राणि
 तत्तद्विहितक्रियाणि च,
 द्वादशराशिषु पूजितदेवतानां
 प्रीत्यर्थं श्रीहरिस्तुतः,
 द्वाविंशपटले ।
 षाष्टदेवस्य द्वादशाक्षरमन्त्रोद्धारः,

मन्त्रन्यासक्रमेण संहारस्थिति
 सृष्टयः,
 अस्य त्रैविध्यकरणे दोषादीनां
 विनाशः,
 श्रीहरिध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं पञ्चाशक्षजपः,
 अस्य होमविधानम्,
 सुदर्शनमन्त्रोद्धारः,
 अग्नेन दिग्वन्धनम्,
 अग्निप्राकारकल्पनामन्त्रः,
 सुदर्शनध्यानम्,
 सुदर्शनगायत्री,
 सुदर्शनस्य रक्षाकरमन्त्रोद्धारः,
 सुदर्शनयन्त्रम्,
 सुदर्शनपूजामन्त्रः,
 पूजान्ते द्वादशाक्षरमन्त्रस्य द्वादशक्ष-
 जपः,
 पूजायन्त्रम्,
 होमद्रव्याणि,
 वलिमन्त्रोद्धारः,
 होमोपद्रव्यभेदेन फलभेदः,
 त्रयोविंशपटले ।
 श्रीकरनामाष्टाक्षरमन्त्रोद्धारः,
 अस्य मन्त्रस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं षट्क्षजपः,

होमद्रव्याणि,
महावराहमन्त्रोद्धारः,
अस्य ध्यानम्,
अस्य पूजायां अष्टदलपद्मम्,
अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
होमद्रव्यविशेषेण विशेषकार्यसिद्धिः,
अस्य यन्त्रम्,

चतुर्विंशपटले ।

नृसिंहस्यानुष्टुप्मन्त्रोद्धारः,
ऋष्यादिन्यासः,
पङ्कजन्यासः,
प्रसन्नताक्रूरताभेदेन मन्त्रस्य द्वैविध्यम्,
नृसिंहध्यानम्,
अस्य प्रणामः,
अस्य पुरश्चरणं द्वाविंशत्सहस्रजपः,
पीङ्गगण्डहस्तं होमः,
अस्य पूजायन्त्रम्,
अस्य मन्त्रान्तरम्,
अनेन विविधोपद्रवगान्तिः,
मन्त्रान्तरम्,
ध्यानान्तरम्,
नृमिहचक्रम्,
नृसिंहयन्त्रम्,
होमोयद्रव्यभेदेन विविधकर्म-
साधनम्

पञ्चविंशपटले ।

विष्णुपञ्चरमन्त्रस्य विग्रेषविधानम्,
मन्त्रोद्धारः,
मन्त्रवर्णभ्यस्त्रिकादीनामुत्पत्तिः,
यन्त्रे बीजाक्षरस्थापनव्यवस्था,
गदादीनां मन्त्राः,
ग्रहमन्त्रः,
सुसलमन्त्रः,
दण्डादीनां मन्त्राः,
गण्डमन्त्रः,
विष्णुमन्त्रः,
चक्रादीनां वर्णादीनि,
महावराहध्यानम्,
महानृसिंहध्यानम्,
आराधनाप्रयोगः,

षड्विंशपटले ।

प्रासादमन्त्रोद्धारः,
प्रासादपदयोगार्थः,
ऋष्यादिन्यासः,
पङ्कजन्यासः,
पार्वतीश्वरध्यानम्,
मन्त्राणां देवताः पञ्च,
अस्य पुरश्चरणं एकादशलक्षजपः,
होमोयद्रव्याणि,
पीठमन्त्रः,

अधोरध्यानम्,
 अष्टविंशत्कलान्यासविधिः,
 चैत्रलक्षणम्,
 पञ्चाक्षरमन्त्रः,
 अस्य ध्यानम्,
 गोलकन्यासः,
 पुष्पाञ्जलिमन्त्रः,
 श्रीशिवस्तवः,
 मन्त्रान्तरम्,
 ध्यानम्,

सप्तविंशपटले ।

दक्षिणामूर्तिमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 ध्यानम्,
 अस्य पुरस्करणं विंगतिसहस्राधिक
 लक्षत्रितयजपः,
 होमीयद्रव्याणि,
 मन्त्रान्तरम्,
 अस्य ध्यानम्,
 होमीयद्रव्याणि,
 तद्देन विविधकार्यसिद्धिः,
 अधोरयन्त्रम्,
 मन्त्रान्तरम्,

ध्यानम्,
 यन्त्रान्तरम्,

अष्टाविंशपटले ।

श्रीशिवस्य चिन्तामणिमंत्रकमन्त्रोद्धारः,
 ऋत्यादिन्यासः अङ्गन्यासश्च,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरस्करणं लक्षजपः,
 रोगोपशमनमन्त्रः,
 रोगोपशान्त्यादौ विविधप्रकारोः,
 सर्व्वरक्षाकरविधानम्,
 सर्व्वरक्षाकरयन्त्रम्,
 सर्व्वरक्षाकरमन्त्रः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरस्करणं त्रिलक्षजपः,
 चण्डगायत्रीमन्त्रोद्धारः,
 चण्डमन्त्रोद्धारः,
 अनेन दिविधकलाप्तिः,

एकीनविंशपटले ।

गायत्रीमन्त्रोद्धारः,
 सप्त व्याहृतयः,
 व्याहृतिपदयोगाद्यः,
 गायत्रीमन्त्रपयोरेक्यम्,
 गायत्रीवर्णानां शोभिकाः,

भीकारगायत्रीवद्भाषामेकता,
गायत्रीजपप्रकारः,
निरुच्छासप्राणायामः,
गायत्रीजपक्रमः,

त्रिंशपटले ।

त्रिष्टुप्विद्याया विधिः,
न्यासक्रमः,
कात्यायनीध्यानम्,
पूजाप्रयोगः,
तत्र नव शक्तयः,
चतुर्थत्वारिंशच्छक्तयः,
होमविधिः,
षष्ठकथनम्,
मन्त्राचरैर्देवताङ्गकल्पना,
होमद्रव्याणि,
नक्षत्राणां चरादिसंज्ञा
मानुषादिसंज्ञा च,
वारनियमः,
विविधकार्यसिद्धिः,
यन्निप्रदानम्,

एकत्रिंशपटले ।

महत्तमस्त्वम्यानुष्टुभो विधानम्,
ऋषादिन्यासः,
पटङ्गन्यासे मन्त्रवर्णानां नियमः,

न्यासस्थानानि,
ध्यानम्,
पञ्चाष्टावरणम्,
द्वात्रिंशच्छक्तयः,
अस्य पुरयरणं लक्षजपः,
दश होमद्रव्याणि,
दशद्रव्याणां समस्तैर्होमः,
अस्तहोमेन पृथक् पृथक्
कामनासिद्धिः,
होमद्रव्यभेदात् विविधकामनासिद्धिः,
शताचरमन्त्रोद्धारः,
ध्यानान्तरम्,
अस्य पुरयरणं लक्षजपः,
होमविधिः,
संवादसूक्तविहितध्यानम्,
अत्र होमविशेषः,
वरुणमन्त्रः,
अस्य ध्यानम्,
होमविधिः,

द्वात्रिंशपटले ।

यन्त्ररचनाभिर्बिंबविधकार्याणि,
पार्वत्या एकपटारक्षरमन्त्रः,
अस्य ध्यानम्,
होमविधिः,
होममन्त्रः,

अन्नप्रदायकमन्त्रः,
 अस्य होमविधिः,
 बृहस्पतिमन्त्रोद्धारः,
 होममन्त्रः,
 शुक्रमन्त्रः,
 व्यासमन्त्रोद्धारः,
 व्यासध्यानम्,
 मन्त्रान्तरम्,
 अस्य पुरस्सरणं षोडशसहस्रजपः,
 परमेश्वरमन्त्रोद्धारः,
 अस्य पुरस्सरणं अयुतजपः,
 पार्वत्या ध्यानम्,

त्रयस्त्रिंशपटले ।

अपत्यताकारणानि,
 अपत्यहीनानां स्त्रिया पितृणाञ्च अध-
 पतनम्,
 अपत्योत्पत्तिकरो यागविधिः,
 सद्बोचकमन्त्रेण पञ्चगव्यप्राशनम्,
 सद्बोचकमन्त्रः,
 गुरुलक्षणम्,
 पाह्यगिष्यलक्षणम्,
 वर्ज्यगिष्यलक्षणम्,
 वर्ज्यगिष्यपक्षणे दोषश्रुतिः,
 गुर्वेभिमतद्रव्यानि गिष्येष्टाण्यानि,
 गुरुपक्षे गिष्याणां वर्ज्यगिष्यादि,

तन्त्रेऽस्मिन् पञ्च मीदाः,
 ब्रह्मनमस्कारः,

चतुस्त्रिंशपटले ।

लवणमन्त्रोद्धारः,
 अग्निध्यानम्,
 रात्रिध्यानम्,
 दुर्गाध्यानम्,
 भद्रकालीध्यानम्,
 कार्यभेदे देवताभेदः,
 विविधकार्याणि,
 अग्नेः प्रार्थनामन्त्रः,
 वलिप्रदानमन्त्रः,

पञ्चत्रिंशपटले ।

प्राणप्रतिष्ठासन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 अङ्गन्यासः,
 न्यासस्थानानि,
 प्राणशक्तिरूपाया देव्या ध्यानम्,
 पुरस्सरणं मन्त्रजपः,
 अग्नेन विविधकार्यमितिः,

षट्त्रिंशपटले । ✓

ज्योतिषमोहनमन्त्रोद्धारः,
 रमापतिविमानम्,
 ऋष्यादिन्यासः,

पङ्कजमन्त्राः,
 सुदर्शनमन्त्रः,
 शङ्खमन्त्रः,
 गदामन्त्र,
 मुषलमन्त्रः,
 अद्भुतमन्त्रः,
 पाशमन्त्रः,
 गरुडमन्त्रः,

त्रैलोक्यमोहनगायत्री,
 हरेः पूजामन्त्र,
 देवीमन्त्रः,
 शक्त्यादीनां मन्त्रः,
 त्रैलोक्यमोहनध्यानम्,
 पञ्चायुतजपः,
 होमविधिः,
 होमीयद्रव्यमेदेन

सूचीपत्रं सम्पूर्णम् ।

